

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო-ტექნიკური
ჟურნალი №2, 2012

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტი

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის
თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი № 2, ISSN 2233-3266

2012

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო - ტექნიკური ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი

გოჩა მიქიაშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილეები:

გია ნაცვლიშვილი,

ბადრი გორგილაძე

სამეცნიერო - სარედაქციო კოლეგია:

დავით აბულაძე, ნოდარ ამაშუკელი, კონსტანტინე ამირეჯიბი, გიგა ბათიაშვილი, ლევან ბერიძე, ვახტანგ დავითაია, ნანული თევზაძე, ნინო იმნაძე, ზურაბ კიკნაძე, მზია მილაშვილი, გიორგი სალუქვაძე, ნანა ქუთათელაძე, ნიკოლოზ შავიშვილი, გია შაიშმელაშვილი.

ნომრის მომზადებაში მონაწილეობდნენ:

ტექსტის რედაქტირება
უზრუნველყოფა

ლია მამალაძე კომპიუტერული
ირინა დავითაშვილი,
ბადრი გორგილაძე

პასუხისმგებელი მდივანი ირინა დავითაშვილი

საკონტაქტო ტელ: 62-60; 2 33 71 63

E-mail: arch@gtu.ge

რედაქციის მისამართი 0175, თბილისი, მ.კოსტავას 77

Современные проблемы архитектуры и градостроительства

Научно - технический журнал

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Г. МИКИАШВИЛИ

ЗАМ. ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА :

Г.НАЦВЛИШВИЛИ, Б. ГОРГИЛАДЗЕ

НАУЧНО-РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ :

Д. АБУЛАДЗЕ, Н. АМАШУКЕЛИ, К. АМИРЕДЖИБИ, Г. БАТИАШВИЛИ, Л. БЕРИДЗЕ;
В. ДАВИТАИА, Н. ТЕВЗАДЗЕ, Н. ИМНАДЗЕ, З. КИКНАДЗЕ, М. МИЛАШВИЛИ,
Г. САЛУКВАДЗЕ, Н. КУТАТЕЛАДЗЕ, Н. ШАВИШВИЛИ, Г. ШАИШМЕЛАШВИЛИ.

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ : И. ДАВИТАШВИЛИ

КОНТАКТНЫЕ ТЕЛЕФОНЫ : 62-60; 2 33 71 63; *E-mail:* arch@gtu.ge

Адрес редакции : Грузия, 0175, Тбилиси, ул. Костава 77

Modern problems of Architecture and Town Planning

Scientific and Technical Magazine

EDITOR-IN-CHIEF

G. Mikiashvili

DEPUTY OF EDITOR-IN-CHIEF:

G.Natsvlishvili, B. Gorgiladze

MEMBERS OF SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD :

D. Abuladze; N. Amashukeli; K. Amirejibi; G.Batiashvili; L. Beridze; V.Davitaia;

N. Tevzadze; N. Imnadze; Z. Kiknadze; M.Milashvili; N.Kutateladze; N.Shavishvili;

G.Shaishmelashvili.

Executive secretary I. Davitashvili

Tel: 62-60; 2 33 71 63; *E-mail:* arch@gtu.ge

Address of editorial office : 77, Kostava Str. 0175, Tbilisi, Georgia

შინაარსი

1.	აბულაძე მ. თბილისის სატრანსპორტო-საინჟინრო კვანძები და ლანდშაფტი-პრობლემა და ზოგიერთი მოსაზრება გულიას მოედნისა და მიმდებარე ტერიტორიის ანალიზის მაგალითზე.....	5
2.	ავალიშვილი რ. ადაპტირებადი სამშენებლო სისტემა დახრილი სიბრტყეებით მთიანი რეგიონებისთვის	16
3.	ამირეჯიბი კ. საქართველოს არქიტექტურა 40 წლის წინ	28
4.	ბათიაშვილი გ. თბილისის ზღვის აკვატორიის პერსპექტივა და დღევანდელი სინამდვილე	35
5.	ბერეკაშვილი ქ. თბილისში მტკვრის გასწვრივ არსებული დაგეგმარებითი სტრუქტურების განვითარების ზოგიერთი საკითხი.....	45
6.	ბერიძე გ. მაღლივ შენობებში ატრიუმების გამოყენების იდეის განვითარება XX საუკუნის 80 - იან წლებში	48
7.	ბერიძე ლ. შენობების ენერგოეფექტურობის პრინციპები და მდგრადი განვითარების არქიტექტურა.....	54
8.	გვენცაძე ნ. თბილისისა და განვითარებული ქვეყნების ქალაქების მცირე მდინარეების ფუნქციურ-გეგმარებითი მდგომარეობის შედარებითი ანალიზი.....	61
9.	დავითაია ვ. არქიტექტურული ალტერნატივები (რეალობა და არქიტექტურული განათლება)	68
10.	ვარდოსანიძე ვ., ძიძიგური პ., ჩხეიძე ნ. დედაქალაქის მეტროპოლური არეალის ფორმირების საკითხი	76
11.	კალანდაძე ე., თევზაძე ნ. თბილისის 1930-1955 წლების განაშენიანების თავისებურება	87
12.	მილაშვილი მ., მჭედლიშვილი ვ. პოსტინდუსტრიული ინტერიერების რევიტალიზაცია	94
13.	მელქაძე მ. თბილისის ლანდშაფტის პრობლემები სამართლებრივ და ბიოკლიმატურ კონტექსტში	97
14.	მიქიაშვილი მ. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი, თარიღები და პერსონები.....	104
15.	სალუქვაძე გ. ქალაქის მდგრადი განვითარება.....	115
16.	სალუქვაძე ი. “მიშენებები” თბილისის საცხოვრებელ მასივებში. სივრცითი და სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები	118
17.	შავიშვილი ნ. არქიტექტურის შეფუთვა, გარეკანში შინაარსის დამალვა და კონვერტი	128
18.	ჩიგოგიძე გ. არქიტექტურული ტერმინოლოგიის თანამედროვე პრობლემა.....	135
19.	ჩიგოგიძე ტ. განათლება, როგორც გლობალური პრობლემა.....	139
20.	ქოჩლაძე ნ. გარე ვაჭრობის მდგომარეობა თბილისში – სიახლე და პერსპექტივა.....	147
21.	ქურდიანი ა. ქ. თბილისის “დინამო-ს” სტადიონის სისტემური ანალიზი ისტორიულ კონტექსტში.....	151
22.	ქუთათელაძე ნ. არქიტექტურული კვლევა პროგრესში	158
23.	ხვედელიძე ლ. საქართველოს მცირე ქალაქები – ურბანიზაციის პრობლემები, გამოწვევები, პერსპექტივები	163

თბილისის სატრანსპორტო-საინჟინრო კვანძები და ლანდშაფტი - პრობლემა და ზოგიერთი მოსაზრება გულიას მოედნისა და მიმდებარე ტერიტორიის ანალიზის მაგალითზე

მ. აბულაძე

სტუ. არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის დოქტორანტი
medea.abuladze@gmail.com

ამ თემით დაინტერესება განაპირობა 2012 წლის მაისში ორთაჭალაში დატრიალებულმა სტიქიურმა მოვლენებმა, როცა პატარა მდ. წავკისისწყალმა სრულად დატბორა და წალეკა გულიას მოედანი და მიმდებარე ტერიტორია, იყო მსხვერპლიც.

ქალაქის ეს ნაწილი, ძალიან მნიშვნელოვანი უბანია რამდენიმე მოსაზრებით. მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი, მაინც მისი სატრანსპორტო-საკვანძო დანიშნულებაა. გულიას მოედანზე თავს იყრის გულიას, გულუას და გორგასლის ქუჩები, ასევე თაბორის მთის რამდენიმე პატარა ქუჩა. გულიას მოედანი ემსახურება სატრანზიტო ტრანსპორტს მეზობელი რესპუბლიკებიდან, მასზე გადის ქალაქ რუსთავიდან მომავალი სატრანსპორტო ნაკადები, ამიტომ ქალაქის მესვეურებმა 2010 წლის დეკემბერში გამოაცხადეს არქიტექტურული კონკურსი „ქ. თბილისში გულუას ქუჩისა და რუსთავის გზატკეცილის დამაკავშირებელი სატრანსპორტო სქემის, გულიას მოედნის და მიმდებარე ტერიტორიის ფუნქციური, სატრანსპორტო და სივრცით-მოცულობითი განვითარების არქიტექტურულ კონცეფციაზე“.

ფოტო 1. ორთაჭალა, დიმიტრი გულიას სახელობის მოედანი

სხვა მოთხოვნებთან ერთად საკონკურსო პირობებში ხაზგასმით იყო დასმული საკითხი – მდ. წავკისისწყლის ხევის ბუნებრივი ლანდშაფტური სივრცის, ორგანული რეკრეაციული კავშირი მოედანთან, ასევე მოედნის მიწისქვეშა სივრცის მაქსიმალური ათვისება. როგორც მუშაობის დროს აღმოჩნდა, ეს ორი საკითხი საკმაოდ მჭიდრო კავშირში ყოფილა ერთმანეთთან. ყურადღებით შევისწავლეთ ტერიტორიის ისტორიული, გეოგრაფიული, სატრანსპორტო, საინჟინრო-საკომუნიკაციო, ქალაქგეგმარებითი წანამდღვრები და გვინდა მოკლე მიმოხილვის სახით გაგაცნოთ ისინი. ტერიტორია მდებარეობს ისანი-სამგორის რაიონში. განლაგებულია მდ. მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე და ცნობილია სახელწოდებით „ორთაჭალა“. სახელი შემორჩა მტკვრის წყალუხვ ჭალაში გაშენებული „ორთაჭალის ბაღებისგან“, რომელიც ძველი თბილისის რეკრეაციულ ზონას წარმოადგენდა.

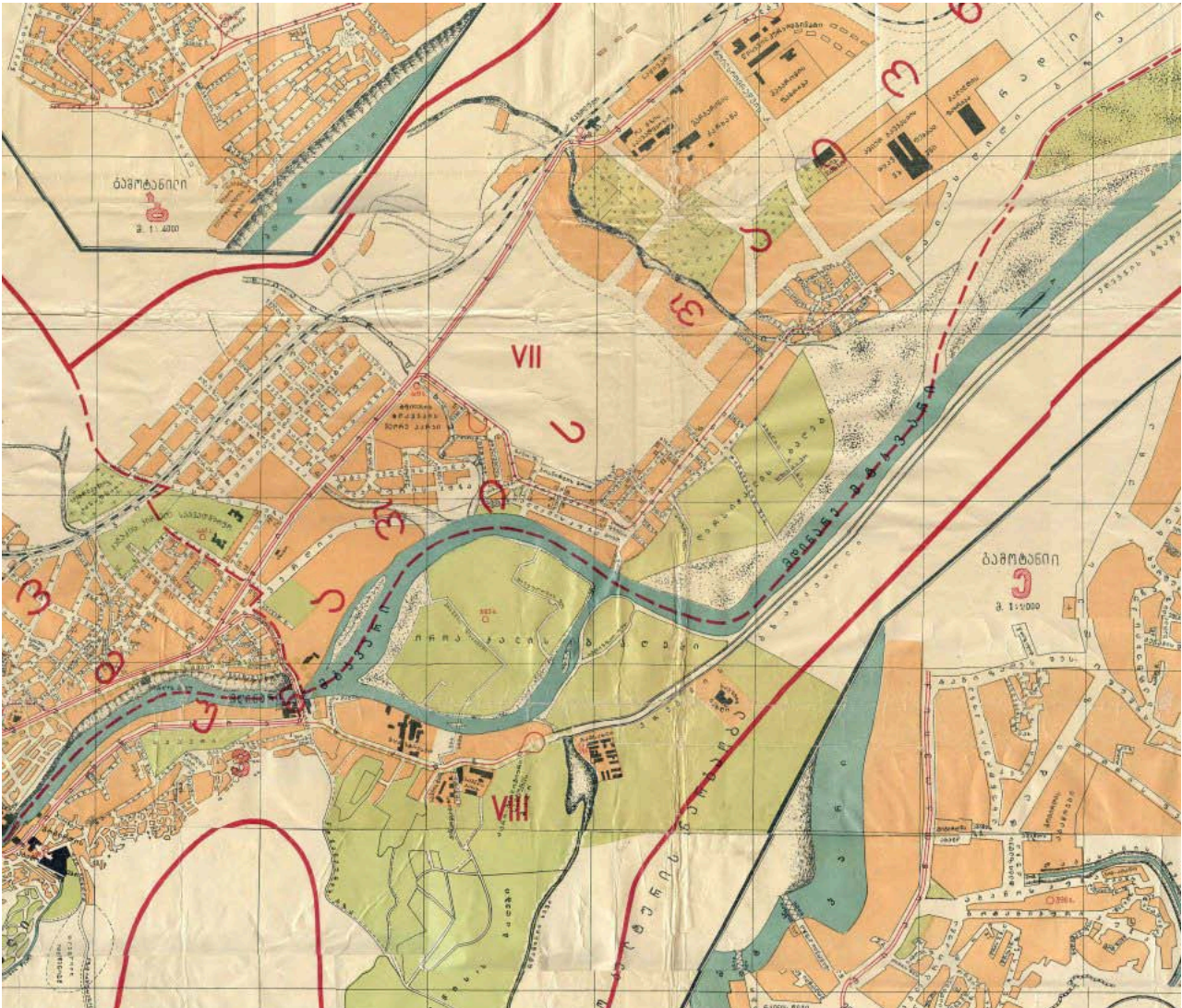
ფოტო 2. „ორთაჭალის ბაღების“ ქაოსური განაშენიანება, ნაგებობები მდ. მტკვრის ჯებირებზე

სამწუხაროდ, „ორთაჭალის ბაღები“ დღეს მხოლოდ პოეზიასა და თბილისის ძველ ისტორიულ რუკებზეა დარჩენილი, ხოლო ტერიტორია კერძო ნაკვეთებად არის დაყოფილი და მიმდინარეობს ქაოსური, არაორგანიზებული განაშენიანება (ფოტო 2)

თბილისის ისტორიული რუკების გაცნობით აღმოჩნდა, რომ მდ. მტკვარი ყოფილი „ორთაჭალის ბაღების“ ადგილას ორად იყოფოდა და კუნძულს ქმნიდა. განტოტება იწყებოდა იქ, სადაც დღეს ორთაჭალჰესისა აგებული და მთავრდებოდა ხიდით, დოდაშვილის მოედანთან. სურათი თითქმის იდენტურია ე.წ. „მადათოვის კუნძულისა“, სადაც საბჭოთა პერიოდში მდ. მტკვრის მარჯვენა განტოტება დააშრეს და „მშრალი ხიდის“ სახელწოდებითაა ცნობილი. ორთაჭალაშიც, მტკვრის მარჯვენა განტოტებაზე გატარდა გზატკეცილი და ეწოდა გულუას ქუჩა, ხოლო გაგრძელებას – გულიას ქუჩა. **გულუას ქუჩამ მტკვრის სანაპირო ზოლი ამ მონაკვეთში მოწყვიტა თაბორის მთის დასახლებას და მიუდგომელი გახადა, ორად გაყო დიდი ხეივნის ძველი ქუჩა,** რომელიც დღეს გულუას ქუჩის ქვეშ 7 მ სიგანის გვირაბით უკავშირდება ორთაჭალის ბაღებს. ეს გვირაბი ერთადერთი უსაფრთხო კავშირია გულუას ქუჩით გაყოფილი უბნისა. ტერიტორია დაბალი განაშენიანებისაა, მდ. მტკვრის სანაპირო ზოლი კი გაურკვეველ, დაბინძურებულ მდგომარეობაშია.

1828, 1844, 1933 წლების ძველი თბილისის რუკებზე გულიას და გულუას ქუჩები ჯერ კიდევ მტკვრის მარჯვენა განტოტებას წარმოადგენს (იხ. ფოტო 3).

ასეთივე სურათია 1934 წლის რუკაზეც, სადაც უკვე მოჩანს ორთაჭალის ხიდი და „ერევანსკი შოსეს“ სახელწოდებით მოხსენებული დღევანდელი გორგასალის ქუჩა. ამ რუკაზე „ორთაჭალის ბაღები“ შენარჩუნებულია წავკისისწყლის ხევის „დუქნის ხევის“ გასწვრივაც, ვხედავთ გამწვანებულ წავკისის ბაღსაც. მდ. წავკისისწყალი სათავეს იღებს თაბორის მთის მაღალი ნიშნულებიდან და პატარა ხიდის ქვეშ გავლით მტკვრის მარჯვენა განტოტებაში ჩაედინება (იხ. ფოტო 4).

ფოტო 3. ამონარიდი თბილისის 1933 წლის რუკიდან

თუ მივადევნებთ თვალს 1975 წლის რუკას, ორთაჭალის ინფრასტრუქტურა უკვე კარგად განვითარებულია. დამშრალია მტკვრის მარჯვენა განტოტება და გარკვევით მოჩანს ქუჩების ქსელი. მდ. წავკისისწყალი ე.წ. „ციხეების“ (ძველი რუკებით „კარანტინი“) ტერიტორიასთან მიახლოებისას სამხრეთით, **სანიაღვრე კოლექტორში** ჩაედინება. გულიას მოედნის ქვეშ გავლის შემდეგ ის აგრძელებს დინებას გულიას ქუჩის გასწვრივ კოლექტორში და უერთდება მდ. მტკვარს (იხ. ფოტო 7). სწორედ ამ კოლექტორის გაუმართაობამ შეუქმნა საფრთხე გულიას მოედანსა და მის მიმდებარე ტერიტორიას.

მსგავსი საფრთხე შექმნა „მზიურის“ კოლექტორში დატყვევებულმა მდ. ვერემ, მაისის სტიქიის დროს მან რამდენიმე ადგილას დააზიანა ახალი გზატკეცილი, ხეობაში მეწყერულმა მოვლენებმა იჩინა თავი (ფოტოები 5 და 6).

გაოცებას იწვევს დამოკიდებულება თბილისის პატარა მდინარეების მიმართ. მაშინ, როცა მთელ მსოფლიოში მტკნარი წყლის დეფიციტია, ქალაქის ბევრი უბანი წყლის გრაფიკზეა, სარწყავად ტექნიკურის მაგიერ სასმელ წყალს ხმარობს ხალხი, ჩვენ კი ასე უსარგებლოდ მტკვარს „ვატანთ“ ამ სიმდიდრეს.

ფოტო 4. ამონარიდი თბილისის 1934 წლის რუკიდან

ფოტო 5 და 6 ვერეს ხეობის დაზიანებული ადგილები ახალ გზატკეცილზე „მზიურში“

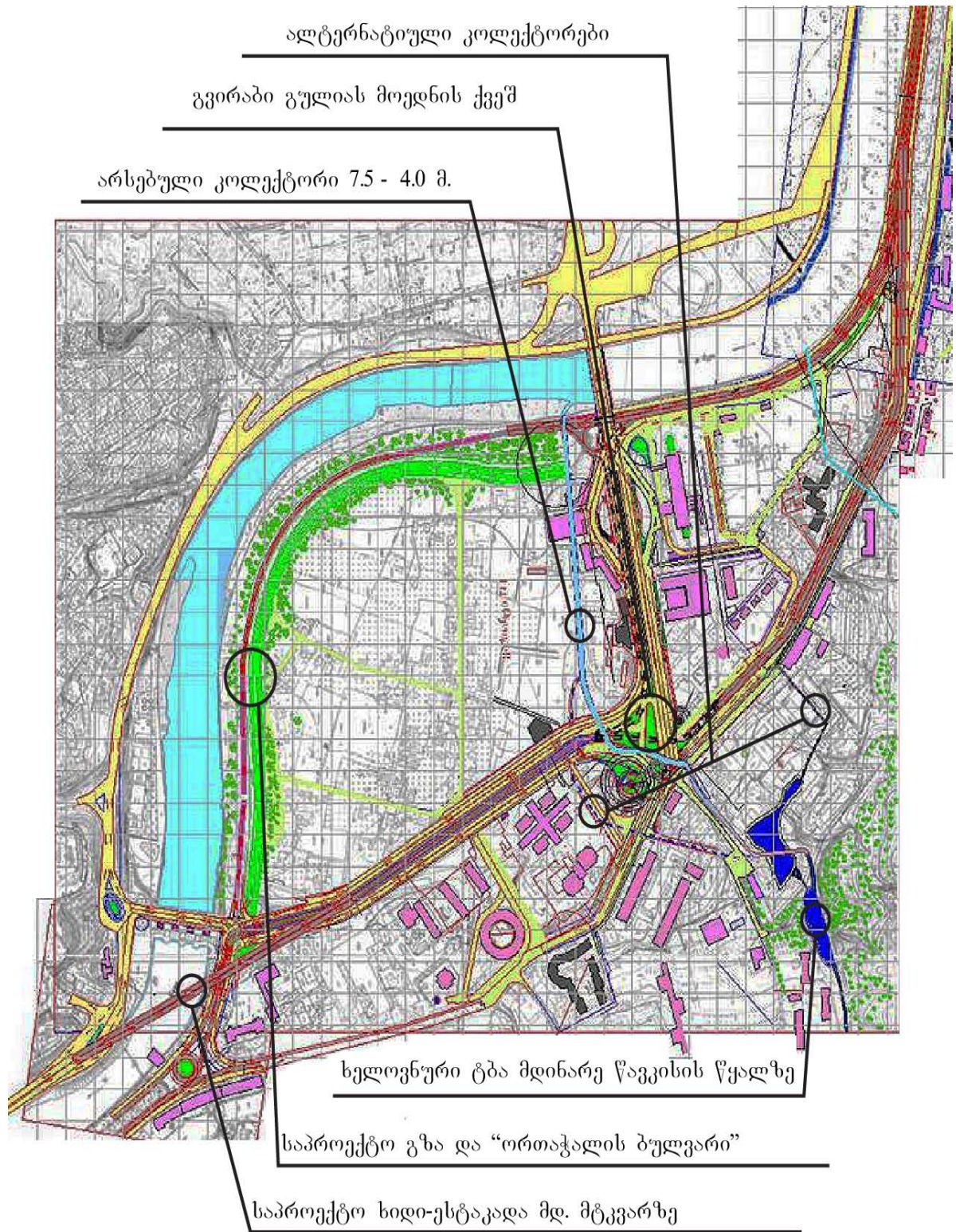
ჩვენი აზრით, შესაძლებელია მცირე მდინარეების უფრო სასარგებლოდ გამოყენება. ხელსაყრელ ადგილებში, ღია რეზერვუარების–ხელოვნური საგუბრების, მცირე გამდინარე ტბების გაკეთება, რომლებიც შექმნის წყლის სარკეებს და ერთმანეთში გადადინდება ხელოვნური ჩანჩქერების სახით. ფერდობების გასწვრივ ტერასულად შეიძლება არხების გაყვანა და წყლის სარწყავად გამოყენება, რაც ხელს შეუწყობს ფერდობების გატყიანებას, ლანდშაფტის გამოცოცხლებას. სტიქიური მოვლენების დროს ეს საგუბრები შეაკავებს მოვარდნილი წყლის დარტყმებს, არხები შეასრულებს წყლის გადამანაწილებელ ფუნქციას და სტიქიის შედეგები არ იქნება ასე დამანგრეველი. გაკეთილშობილებული ლანდშაფტი გამოიწვევს ადამიანთა გააქტიურებასაც. შეიქმნება დასასვენებელი და გასართობი ადგილები.

მდინარე წაგვისის წყალი

ფოტო 7. ამონარიდი თბილისის 1975 წლის რუკიდან

მიუხედავად იმისა, რომ მაისის სტიქიამ თითქმის მთელ ქალაქს შეუქმნა პრობლემა, გვინდა გაგაცნოთ ჩვენი მოსაზრებები უშუალოდ გულიას მოედანსა და მიმდებარე ტერიტორიის გარშემო, რომლის საკონკურსო კონცეფციაზეც მოგვიხდა მუშაობა და მეტ-ნაკლებად ვიცნობთ პრობლემებს (იხ. ფოტო 8).

ფოტო 8. გულიას მოედნის სატრანსპორტო სქემის კონცეფცია - შეთავსებული არსებული და შემოთავაზებული კოლექტორების სქემასთან (ასევე „ორთაჭალის ბაღების“ და ხელოვნური ტბის ჩვენებით)

საკონკურსო პირობების მოთხოვნით, უნდა მოგვეხდინა გულიას მოედნის ქვეშ სივრცის ათვისება საფეხმავლო ან სატრანსპორტო გვირაბისათვის, ჩვენ ბუნებრივია, დავინტერესდით მოედნის ქვეშ გამავალი კოლექტორით, რომელშიც ჩაედინება მდ. წაკისის წყალი. მასალებთან თანდართულ საინჟინრო სქემის მიხედვით ჩვენთვის საინტერესო ტერიტორიაზე იკითხება

ორი კოლექტორი: ძირითადი სანიაღვრე კოლექტორი გადის გულიას მოედნის ქვეშ ერთი მეტრის ჩაღრმავებით და მოედნისქვეშა სივრცეს შუაზე ჰყოფს. მისი ზომებია: **7.5- 4.0 მ**. მტკვართან მიერთების ადგილას ზედაპირიდან ჩაღრმავებულია 2.7 მ-ით მოედნიდან დაშორებულია 100 მ-ით, ხოლო გულიას ხიდიდან – 57 მ-ით, **ზედ კოლექტორზე დაშენებულია სასტუმრო „ბაზალეთი“ და სხვა ობიექტები**. ამით საფრთხე ექმნება როგორც ნაგებობებს, ასევე კოლექტორს, რადგან უცნობია ამ სანიაღვრე კოლექტორის დღევანდელი ფიზიკური მდგომარეობა: ხომ არ ექვემდებარება რეკონსტრუქციას, ამოვსებულია თუ არა შლამით და ა. შ. მოგეხსენებათ, ქალაქის უმრავლესი კოლექტორები ძველია და სავალალო მდგომარეობაშია. ეს კიდევ ერთხელ დაგვანახა ჩვენ ქალაქში დატრიალებულმა სტიქიამ. მიგვაჩნია, რომ **ხსენებული კოლექტორი მთელ პერიმეტრზე საფუძვლიანად უნდა იქნეს შემოწმებული პროფესიონალების მიერ**.

მეორე კოლექტორი იწყება პროკურატურის ტერიტორიაზე, კვეთს გულუას ქუჩას და **170.0 მ**-ში უერთდება ზემოხსენებულ კოლექტორს. მისი დიამეტრია **3.0 მ**, ჩაღრმავებულია ზედაპირიდან ერთ მეტრზე. გულიას მოედნის გადატვირთული სატრანსპორტო ნაკადების გამო, ლოგიკურია მოედნისქვეშა სივრცის გამოყენება, ამისათვის დავსვით საკითხი ძირითადი კოლექტორის მოედნისქვეშა ნაწილის გაუქმებასა და წყლის ნაკადების გადანაწილებაზე ახალ სანიაღვრე კოლექტორებში, რომელთა საჭიროების აუცილებლობა, ჩვენი მოსაზრებით, უკვე შექმნილია აქ დაგეგმილი და მიმდინარე გრანდიოზული მშენებლობების გამო.

მოედნისქვეშა კოლექტორის ნაცვლად ჩვენ ალტერნატიული ორი სანიაღვრე კოლექტორის განთავსება ვივარაუდეთ: **I - გულიას სკვერის ჩრდილოეთით**, პროკურატურის საზღვრის გასწვრივ, სადაც, როგორც აღვნიშნეთ, უკვე არსებობს კოლექტორი და **II - „ციხეების“ გასწვრივ**, თაბორის მთის ძირში, რომელიც ფერდობებიდან შეკრებილ წყლის ნაკადებს მტკვრისაკენ გაატარებს.

ამ ღონისძიებებით მოედნისქვეშა სივრცის გამოთავისუფლების შემდეგ, მოგვეცა საშუალება, რომ გვირახს გაველო გულიას მოედნის ქვეშ, ამოსულიყო გორგასალის ქუჩაზე და გაგრძელებულიყო რუსთავის მიმართულებით, **უწყვეტი ნაკადით**, როგორც კონკურსის პირობებში იყო მოთხოვნილი (ფოტო 9). საკონკურსო პირობების მიხედვით, გულიას მოედნის ტერიტორიის სივრცით მოცულობის გადაწყვეტასთან ერთად, ძირითადი მოთხოვნა იყო გულუას ქუჩისა და რუსთავის დამაკავშირებელი **გამართული სატრანსპორტო სქემის** გააზრება, სადაც უმტკივნეულოდ გაივლიდა გარე სოციალურ-ეკონომიკურ კავშირებზე ორიენტირებული მაგისტრალი ისე, რომ ხელს არ შეუშლიდა შიგა საქალაქო კატეგორიის ქუჩებს, ასევე **მოედნის განტვირთვა და მოედნისქვეშა სივრცის გამოყენება**.

კონკურსის **პირველ ეტაპზე** ჩვენ კონცეფციაში შემოთავაზებული გვქონდა რუსთავიდან სანაპირო ქუჩის დაპროექტება **გულიას ხიდის ქვეშ**. ამ ადგილას სივრცის გახსნა იძლევა საშუალებას ტრანსპორტმა გაიაროს **გულიას ქუჩის ქვეშაც** (ფოტო 10) და ასევე შეაღწიოს ყოფილი ორთაჭალის ბაღების მიუდგომელ ტერიტორიაზე, სადაც, ჩვენი კონცეფციით, ახალი **„ორთაჭალის ბულვარი“** გაყვება მტკვრის სანაპირო გზას ორთაჭალჰესამდე. გულიას ხიდზე და ხიდის ქვეშ ნიშნულთა სხვაობა 9.0 მ-ია. ხიდზე შეკიდულია საკანალიზაციო აკვედუკი. ვთვლით, რომ ნიშნულთა ასეთი სხვაობა საშუალებას იძლევა, რომ გზამ უსაფრთხოდ გაიაროს ხიდის ქვეშ, უკიდურეს შემთხვევაში შესაძლებელია მტკვრის საყრდენი ჯებირის ამალღება საჭირო ნიშნულამდე. მტკვრის საყრდენი ჯებირი ამ მონაკვეთში ნაწილობრივ მორღვეულია და მოითხოვს რეკონსტრუქციას. მტკვრისპირა გზა **გვირავით** შეუერთდება **მტკვრის მარჯვენა სანაპირო მაგისტრალს** მეტეხის ხიდის მიმართულებით. მოგეხსენებათ, მეტეხის ხიდთან სანაპირო გზა ძლიერ ვიწროვდება, ამიტომ ხშირია ამ ადგილას საცობების წარმოქმნა. ჩვენი აზრით, საუკეთესო გადაწყვეტა იქნებოდა გულუას ქუჩის გაგრძელებაზე სატრანზიტო

ტრანსპორტისათვის ხიდი-ესტაკადის მშენებლობით, მოძრაობის მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე გადამისამართება (იხ.ფოტო 3), გასათვალისწინებელია, რომ ძველი ხიდი, რომელიც ძირითადად „ორთაჭალჭვის“ მომსახურებისთვის იყო გამიზნული, გამტარიანობით ვეღარ აკმაყოფილებს მოთხოვნებს.

ფოტო 9. გულიას მოედნის კონკურსის II ეტაპი. გვირაბი ამოდის გორგასლის ქუჩაზე

კონკურსის მეორე ეტაპზე კონცეფციაში (ავტორები: მ. აბულაძე, დ. თევდორაძე, მ. ჯაბუა, ლ. გოშაძე) ზემოთ ჩამოთვლილ მოსაზრებებს მივამატეთ პრობლემის გადაწყვეტა არსებული რეალობის შენარჩუნების შემთხვევაში ანუ, როცა ძირითადი კოლექტორი რჩება მოედნის ქვეშ. წარმოვადგინეთ ვარიანტი, როცა გულუასა და გორგასლის ქუჩების დაკავშირება მოხდება, მოძრაობის მაქსიმალური გამარტივებისათვის, მოედანზე ესტაკადის მოწყობით (ფოტო 11), რაც მოხსნის გადამკვეთ ნაკადებს და საშუალებას მისცემს მოედანზე მოხვედრილ ავტომობილებს იმოდროს ნებისმიერი მიმართულებით. ამ შემთხვევაში მოედნის შუა ამოჭრილ ზონაში, სადაც კოლექტორის 1.2 მ ნიშნულზეა მოეწყობა გამწვანებული სკვერი, ხოლო ფეხმავალთათვის გაიხსნება სივრცე გორგასლის ქუჩის, გულიას სკვერის, ორთაჭალის ბაღების და ავტოსადგომის მხარეებისკენ.

ფოტო 10. გულიას საკონკურსო პროექტის I ეტაპი. გზა გადის გულიას ხიდის და ქუჩის ქვეშ

ჩვენს მიერ ზემოთ განხილული სამივე სქემა ფუნქციურად გამართული და ტექნიკურად შესრულებადია. ნაჩვენებია დამოკიდებულება კოლექტორებთან მიმართებაში.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ თბილისი თავისი მდებარეობით არის მდ. მტკვრის ხეობა, რომლის ორივე ნაპირი დასერილია ხევებით. ძლიერი წვიმების დროს ეს ხევები წყლით ივსება და ძლიერ ნაკადებად ეშვება ფერდობებზე. ეს ნიაღვრები ადრე აპარტახებდა ქალაქის ქუჩებსა და მოედნებს. ამჟამად ყველა ხევი დახურულია, მაგრამ მაისის სტიქიამ შეგვახსენა, რომ არ არის დახურული პრობლემა ქალაქის დაცვისა სტიქიით გამოწვეული საშიშროებისაგან.

თბილისის და მსგავსი ლანდშაფტის ქალაქებისთვის, რომელთათვისაც დამახასიათებელია ფერდობები, ღრმა ხევები, პატარა მდინარეები, კოლექტორების სისტემის არსებობა გარდაუვალია, შესაბამისად უნდა არსებობდეს ამ მიმართულების სპეციალისტებით დაკომპლექტებული ორგანიზაცია, რომელიც მუდმივად იმუშავებს და გააკონტროლებს მდგომარეობას, რადგან ასეთი ლანდშაფტისათვის აუცილებელი საინჟინრო ღონისძიებები მოითხოვს **სისტემურ მიდგომას** და არა პერიოდულ გადაწყვეტებს. ამავე დროს მხოლოდ საფუძვლანი კვლევის, შესწავლის, მეცნიერული დასაბუთების შემდეგ შეიძლება კოლექტორში ხევის ნაკადულების და მცირე მდინარეების ჩასმა. რაც შეეხება კოლექტორების ძველ სისტემას,

ფოტო 11. სატრანსპორტო კვანძი ესტაკადით

ეს ცოდნა, როგორც ჩანს, დაკარგულია, ძველი თაობის ინჟინერ-სპეციალისტების ცოდნის გამოუყენებლობის გამო, რომლებმაც მემკვიდრეობით მიიღეს ეს ცოდნა, გააღრმავეს და ახლა თვითონ უნდა გადასცენ მომავალ თაობას. ძველი ტექნიკური დოკუმენტაცია შემოდებულია არქივების თაროებზე და ელოდება მკვლევარებს, რომელთათვისაც საარქივო მომსახურების მაღალი განვითარების გამო ეს მასალა, ძველი რუკები, საინჟინრო სქემები, მიუწვდომელია, არ ხდება ამ მიმართულების მნიშვნელოვანი მეცნიერული კვლევების წახალისება და ხელშეწყობა. ეს კი საჭიროდ მიგვაჩნია.

მაგალითად, თბილისის 1934 წლის I გენერალური გეგმის ტექსტური ნაწილის შესავალში ვკითხულობთ, რომ გენგეგმის სოციალურ-ეკონომიკურ და საინჟინრო საქმიანობაზე ხელმძღვანელობა ეკუთვნის „გიპროგრადაის“ (ქ. ხარკოვი) უფროს მეცნიერ-თანამშრომლებს: „მდინარეთა რეგულირება“ – „Регулирование рек - Исследовательское Бюро Тифсовета Зак. энерго АВАКОВ и ВОРМС. Гидроэлектропроект -АНДРЕЕВ.“ შესაძლოა ძველი კოლექტორების განლაგების სქემებზე ინფორმაცია ამ ორგანიზაციების სამართალმემკვიდრე ორგანიზაციების არქივებშიც იყოს დაცული, მაგრამ არქივები გამოუყენებელია.

რეზიუმე

სტატიაში დასმული საკითხი ეხება თბილისში სატრანსპორტო-საინჟინრო და საკომუნიკაციო კვანძების მშენებლობის დროს ლანდშაფტის იგნორირების შემთხვევებს, ამისგან გამოწვეულ უარყოფით შედეგებს და მოსაზრებებს მათი დამლევსათვის. პრობლემა გაანალიზებულია გულის მოედნის და მიმდებარე ტერიტორიის მაგალითზე, მაგრამ ის ერთნაირად ეხება თბილისის სხვა მოედნებსა და სატრანსპორტო კვანძებსაც და არა მარტო მათ. განხილულია მოსაზრებები, 2010-2012 წლებში ჩატარებულ კონკურსზე წარდგენილი ერთ-ერთი კონცეფციის მასალებიდან, რომელიც სწორედ გულის მოედნისა და მის მიმდებარედ შექმნილი სატრანსპორტო პრობლემების გადაწყვეტას ემსახურებოდა.

ავტორი თვლის, რომ წარმოდგენილი საკითხი აქტუალურია და საჭიროებს პრობლემის კომპლექსურ გადაწყვეტას ლანდშაფტთან მიმართებაში, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისეთი

რელიევის მქონე ქალაქში, როგორცაა თბილისი, ჭარბი ნალექის შემთხვევაში, მუდამ იქნება საშიშროება სტიქიური მოვლენების უკონტროლო განვითარებისა.

Транспортно-инженерные узлы г.Тбилиси и ландшафт – проблема и некоторые соображения на примере анализа площади Гулия и прилегающей территории
Абуладзе М.

Резюме

Статья посвящается проблеме игнорирования ландшафта при строительстве транспортно-инженерных и коммуникативных узлов, что вызывает отрицательные последствия, а также высказываются соображения, как их преодолеть. Проблема была проанализирована на примере площади Гулия и прилегающей территории, Но она в равной мере относится и к другим площадям и транспортным узлам г.Тбилиси, и не только к ним. Рассмотрены соображения по материалам одной из концепций, представленной на конкурсе 2010-2012 гг, которая способствовала решению транспортных проблем, возникавших на площади Гулия и прилегающей территории.

Автор считает, что представленный вопрос актуален и нуждается комплексном решении по отношению к ландшафту, в противном случае в Тбилиси, городе с горным рельефом, при выпадении большого количества осадков, существует постоянная угроза неконтролируемого развития стихийных природных бедствий.

Transportation-engineering knots and landscape of Tbilisi, problem and some suggestions on the example of Gulia square and surrounding area analysis.
M. Abuladze

Resume

The article is dedicated to overcome the caused negative results, which rose in Tbilisi transport-engineering and communication knots by ignoring landscape during the construction. Problem is analyzed on an example of Gulia Square and surrounding area, but it applies equally to the other squares of Tbilisi and transportation knots and not only them.

Opinions reviewed in this article is from one of the concept materials, which was presented in 2010-2012 competition for Gulia square and it's surrounding area transportation problem solving. Author believes, that presented matter is urgent and demands complex solving problem in relation to landscape, otherwise, the city which has such kind of relief, as Tbilisi, in case of surplus rainfall, there will always be the danger of natural calamity's uncontrolled development.

ადაპტირებადი სამშენებლო სისტემა დახრილი სიბრტყეებით

მთიანი რეგიონებისთვის

რ. ავალიშვილი

არქიტექტორი

rezoava@gmail.com

როგორც წესი, ჩვენ ვთვლით, რომ, თუ ჯერ შევიცნობთ ერთ საგანს და შემდეგ მეორეს, შევიცნობთ ორივეს, იმიტომ, რომ ერთი და ერთი არის ორი. ახლა ჩვენ აღმოვაჩინეთ, რომ უფრო მეტი უნდა გავიგოთ "და"-ს შესახებ.

არტურ ედინგტონი, ფიზიკოსი

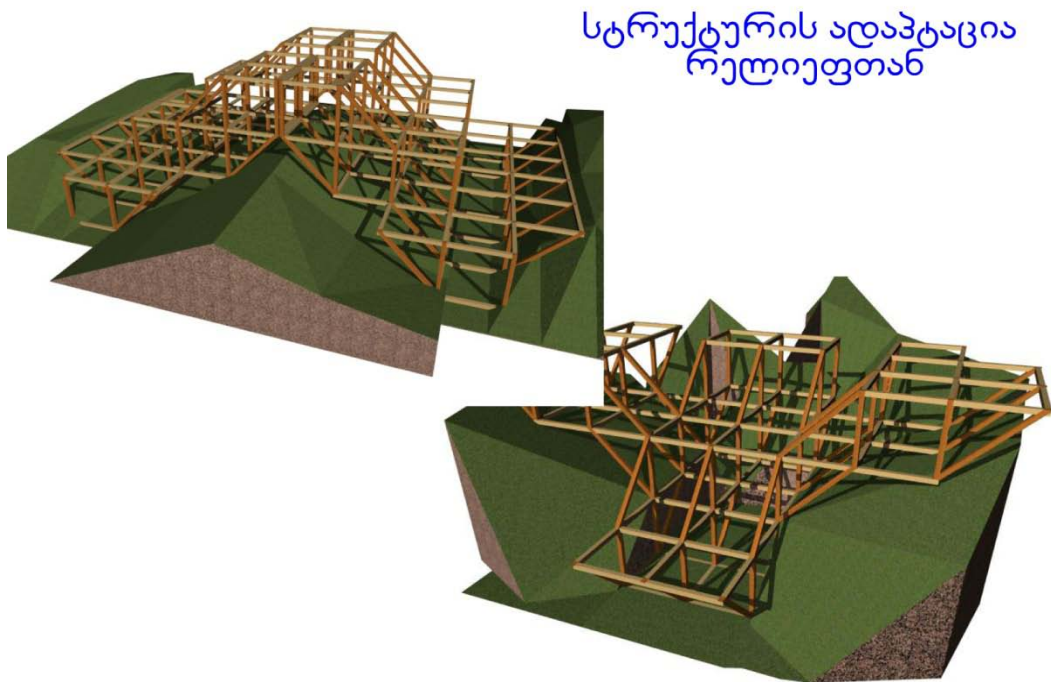
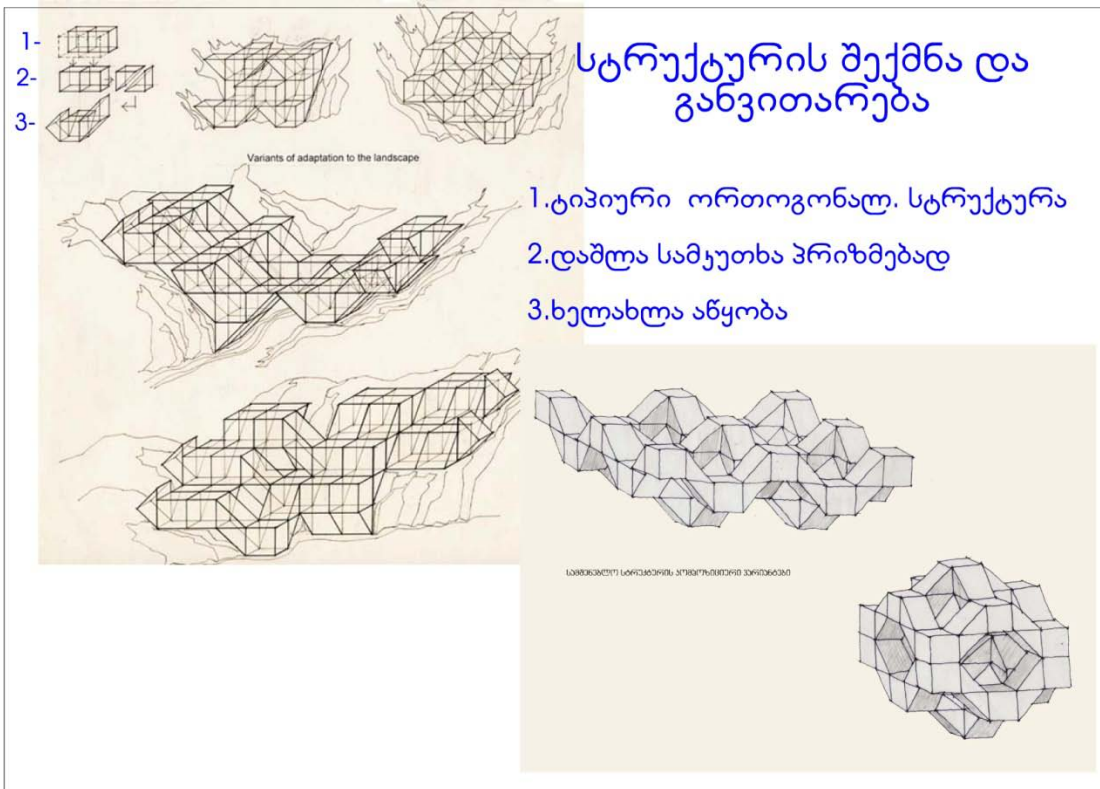
წინადადების განხილვას მინდა წავუძღვარო ცნობილი ინგლისელი არქიტექტურის კრიტიკოსის პიტერ ბუკანანის გამონათქვამი: " თანამედროვე არქიტექტურა არის ენერჯის გამფლანგველი ნავთობქიმიური არქიტექტურა, რომლის არსებობაც შესაძლებელია მხოლოდ წიაღისეული საწვავის უხვად არსებობის პირობებში და დამოკიდებულია მის ხელმისაწვდომობაზე. ის მიეკუთვნება გაქრობად პერიოდს, რომელსაც ისტორიკოსებმა უკვე დაარქვეს- "ნავთობის ინტერვალი". მისი თვალსაზრისით ჩვენ ამჟამად ვიმყოფებით გარდამავალ პერიოდში, რომელსაც გააჩნია თავისი არქიტექტურული შედეგები, თანდათანობით ვტოვებთ ინდუსტრიულ და ინფორმაციულ ეპოქას და შევდივართ კონცეპტუალურ ეპოქაში. ყოველ ეპოქას წარმოშობს ინდუსტრიული რევოლუცია, რომელიც ხასიათდება ახალი ენერგოსისტემებისა და ახალი საკომუნიკაციო საშუალებების შერწყმით, ადამიანის სისხლის მიმოქცევისა და ნერვული სისტემის ანალოგიურად.

პირველი ინდუსტრიული რევოლუცია იყენებდა ორთქლის ძრავებს საწარმოებისა და სატრანსპორტო საშუალებებისთვის, ხოლო კომუნიკაციისთვის –როტაციულ საბეჭდ მანქანას.

მეორე ინდუსტრიული რევოლუცია იყენებდა ნავთობს ტრანსპორტისთვის, ხოლო ნახშირს, ნავთობსა და ატომურ ენერჯიას – მრეწველობისათვის. საკომუნიკაციოდ კი არის ტელეგრაფი – ტელეფონიდან დაწყებული და რადიო, კინო, ტელევიზია, ფაქსით დამთავრებული.

მესამე ინდუსტრიული რევოლუცია ძალიან განსხვავებულია: ენერჯია მოიპოვება საყოველთაოდ გავრცელებული განახლებადი წყაროებიდან, ყოველი შენობა არის მიკრო-ენერგოსადგური, ხოლო საკომუნიკაციო საშუალება – ინტერნეტი. ყველაფერი თავს მოიყრის ახალი ტექნოლოგიებით შექმნილ სისტემაში ე.წ. "ჭკვიანურ ბადეში", რომელიც ენერჯიასა და ინფორმაციას ამომრავებს ორმხრივი მიმართულებით. ცენტრალიზაციის ნაცვლად ხდება ძალაუფლების გადანაწილება. მონოპოლისტურ კორპორაციებს შორის კონკურენციის ნაცვლად ჩამოყალიბდება თანამშრომლობა

უამრავ მცირე ბიზნესსა და ინდივიდს შორის. ვიცხოვრებთ არა მოპოვებად ენერგიაზე დაყრდნობილ და ენერჯის უაზროდ ხარჯვაზე დაფუძნებულ მრეწველობის ხარჯზე, არამედ ვიცხოვრებთ ჰარმონიაში ბიოსფეროსა და ენერჯის ბუნებრივ წყაროებთან ერთად. ამავე დროს მოხდება აზრობრივი კლიშეების შეცვლა: "ცხოვრების სტანდარტიდან" გადავალთ "ხარისხიან სიცოცხლეზე", რომელთა გაიგივება არის თანამედროვეობის მთავარი შეცდომა. კვლევებიდან ირკვევა, რომ "ცხოვრების ძალიან მაღალ სტანდარტს" ბედნიერება არ მოაქვს, ისევე, როგორც "ხარისხიანი სიცოცხლე" არ განისაზღვრება მომხმარებლობის მაღალი დონით. "ხარისხიანი სიცოცხლე" არის მშვენიერებით ტკბობა, სიცოცხლის არსის შეცნობა ადგილის, საზოგადოებას, ბუნებასა და სამყაროს შორის ინტერაქტიური ურთიერთობების საშუალებით. არქიტექტურამ უნდა იკისროს ლიდერის როლი ამ ურთიერთობებში. არქიტექტურული საქმიანობის ვექტორი მიმართული უნდა იყოს ჰარმონიული ურთიერთობების დასამკვიდრებლად ადამიანს, ადგილსა და ბიოსფეროს შორის. არქიტექტურულ პროექტირებაში საჭიროა დამკვიდრდეს ე.წ. "სისტემური მიდგომა", რომელიც ინტეგრირებული დაპროექტების პრინციპით თავს მოუყრის მდგრადი განვითარების მშენებლობისთვის საჭირო ყველა კომპონენტს: სოციალური, ენერჯო, კლიმატოლოგიური, გარემოს დაცვითი, ტექნიკური და სხვ. და არა პირიქით, როდესაც ამ დიდ ბადაში არქიტექტურას დღეს ერთ-ერთი რიგითი უჯრა აქვს მიკუთვნებული. "სისტემური მიდგომის" ერთ-ერთ მცდელობად შესაძლებელია განვიხილოთ წარმოდგენილი წინადადება.

ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ყურადღება არის გამახვილებული საქართველოს მთიანი რეგიონების სამშენებლო განვითარებაზე, ვინაიდან ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 80% უკავია მთიან რელიეფს. წარმოდგენილი წინადადება –

ადაპტირებადი სამშენებლო სისტემა გამიზნულია მთიან რელიეფზე მშენებლობისათვის, ქანობით 26° და მეტი. "სტრუქტურა" საშუალებას იძლევა მოერგოს რელიეფს, გაიმეოროს ზედაპირის ფორმა, რითაც აცილებული იქნება რელიეფის ტერასებად დაჭრა. რელიეფთან სტრუქტურის "ადაპტაცია" მიიღწევა სისტემაში დახრილი სიბრტყის არსებობით. სტრუქტურას შეუძლია განვითარება როგორც ჰორიზონტალური, ასევე ვერტიკალური მიმართულებით. შესაძლებელია მისი გამსხვილება და "მეგასტრუქტურის" სახით ფუნქციონირება.

სტრუქტურა გეგმაში არის ორთოგონალური ბადე: (3x3)მ, (3x2.1)მ და (3x1.5)მ, ხოლო სივრცეში მისი განვითარება ხდება მარტივი გეომეტრიული ფორმების– კუბის, მართკუთხა და სამკუთხა პრიზმების კომბინაციის საშუალებით. სტრუქტურა შედგება ქარხნული წარმოების ხის ან ლითონის კარკასისაგან და "სენდვიჩის" ტიპის ხის პანელებისაგან, რომლებიც წარმოადგება ვერტიკალურ, ჰორიზონტალურ და დახრილ პოზიციებში. დასაძირკვლება ხდება ადგილზე მონოლითური რკინაბეტონის წერტილოვანი საძირკვლებისა და ანკერაჟის საშუალებით.

თერმულად და ქიმიურად დამუშავებული ხის პანელი

ლითონის კარკასი

დამკვეთი	ჩ. აფთხუელი	ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლი თბილისი ქ. იყვ. ში	სიღი	სიმაღ.	ფართ.
პროექტი	ჩ. აფთხუელი		არქ.შ.	1:100	ა-18 27
დაამუშავა	ჩ. აფთხუელი		ხელი - პერსპექტივა	RA - პროექტი	

თერმულად და ქიმიურად დამუშავებული ხის იატაკი

ლითონის კარკასი

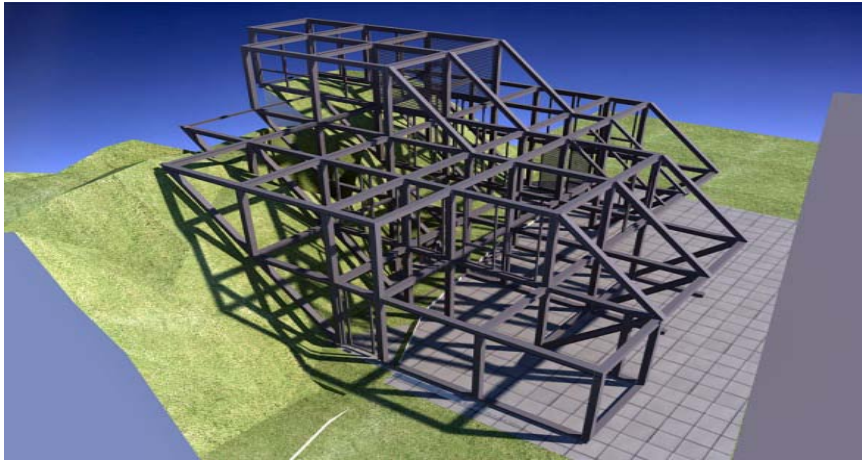
თერმულად და ქიმიურად დამუშავებული ხის პანელი

დამკვეთი	ჩ. აფთხუელი	ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლი თბილისი ქ. იყვ. ში	სიღი	სიმაღ.	ფართ.
პროექტი	ჩ. აფთხუელი		არქ.შ.	1:100	ა-19 27
დაამუშავა	ჩ. აფთხუელი		ხელი - პერსპექტივა	RA - პროექტი	

სტრუქტურის ასაწყობ- მოდულური პრინციპი ობიექტის მფლობელს საშუალებას აძლევს მოახდინოს სათანადო ცვლილება: დაამოტოს ან შეცვალოს რომელიმე

მოდული. ამდენად, სისტემა არ არის ჩაკეტილი და ყოველთვის არსებობს მისი განვითარების შესაძლებლობა.

სამშენებლო სისტემა განკუთვნილია მთიან რეგიონებში კოტეჯის ტიპის სახლების, მცირე ზომის დასახლებების, სასტუმროების, სპორტული და ტურისტული ბაზების, ახალგაზრდული ბანაკების მშენებლობისათვის.

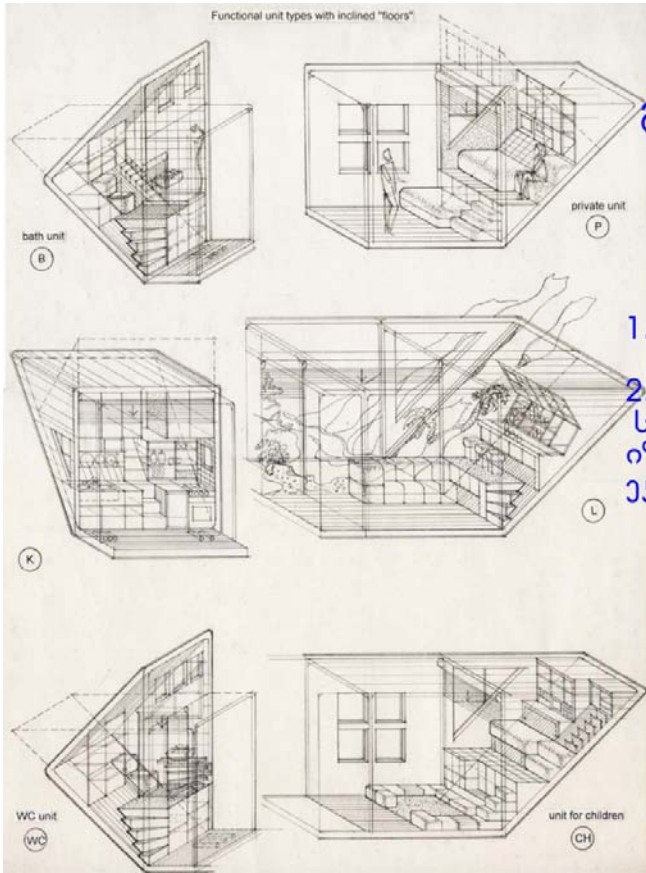

ავტონომიური კვების წყაროს მოსაპოვებლად სტრუქტურის დახრილ სიბრტყეებზე განლაგდება მზის ფოტოალემენტების პანელები. გარდა ამისა, გათვალისწინებულია შენობებში მზის პასიური კლიმატის სისტემების დანერგვა, აგრეთვე ჩამდინარე წყლებისა და ნარჩენების მართვა.

სისტემაში დახრილი სიბრტყე ინტერიერის ერთ-ერთი მთავარი მაფორმირებელი ელემენტია და დანიშნულების შესაბამისად იძენს სხვადასხვა ფუნქციას. ამავე დროს, იძლევა შიგა სივრცის რაციონალურად ათვისების შესაძლებლობას და ინტერიერის გადაწყვეტისას ობიექტის მფლობელის აქტიურ მონაწილეობას ითვალისწინებს.

წინადადების მიზანია ადაპტაცია ბუნებასთან, ეკოლოგიურად სუფთა, მდგრადი და რაციონალური საცხოვრებელი გარემოს შექმნა.

დახრილ სიბრტყიანი მოდული ინტერიერში

1. მოდულის სხვადასხვა ფუნქცია

2. მოდულის გაერთიანება საერთო სივრცესთან ან იზოლირება ჩამოსაშვები ეკრანის საშუალებით

დახრილ სიბრტყიანი სივრცის ინტერიერი

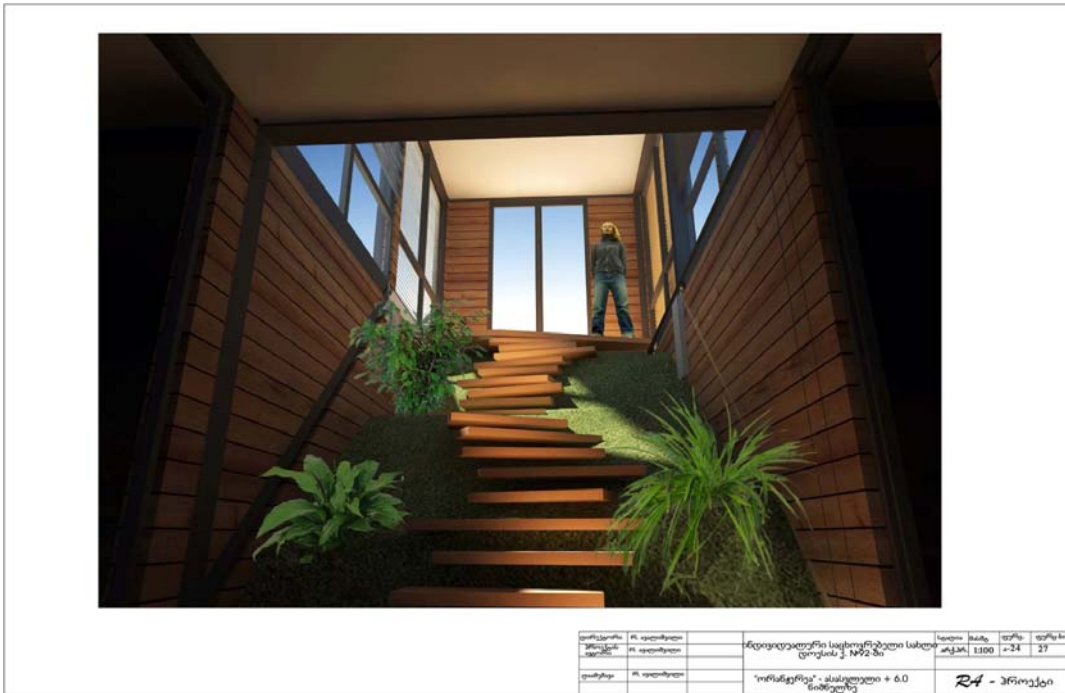

დახრილ სიბრტყიანი სივრცის ინტერიერი

დახრილ სიბრტყიანი სივრცის ინტერიერი

ლიტერატურა

Peter Buchanan. The Big Rethink: Farewell to Modernism - and modernity too. The Architectural Review. 30 January 2012

რეზიუმე

ამჟამად ვიმყოფებით გარდამავალ პერიოდში ე.წ. ”ინდუსტრიული ეპოქიდან” ”კონცეპტუალურ ეპოქამდე”, როდესაც მდგრადი განვითარების მშენებლობისა და არქიტექტურის რეალურად დანერგვა არის სასიცოცხლოდ აუცილებელი, ხოლო არქიტექტურულ პროექტირებაში ”სისტემური მიდგომის” დამკვიდრება თავს მოუყრის სტაბილური განვითარების მშენებლობის ყველა კომპონენტს ერთიან სისტემაში. ასეთი მიდგომის ერთ-ერთ მცდელობად განიხილება წარმოდგენილი წინადადება ”ადაპტირებადი სამშენებლო სისტემა”. სისტემის ძირითად დამახასიათებელი თვისებაა მისი მორგება და ადაპტაცია სხვადასხვა ქანობისა და სირთულის რელიეფთან ისე, რომ აცილებულია რელიეფის ხელოვნური დატერასება. სამშენებლო სისტემა შედგება ქარხნულად დამზადებული ხის ან ლითონის კარკასისაგან და ”სენდვიჩის” ტიპის ხის პანელებისაგან. სამშენებლო სისტემა გამოიზნულია მთებში კოტეჯების, მცირე დასახლებების, სპორტული და ტურისტული ბაზების, ახალგაზრდული ბანაკების მშენებლობისათვის. წინადადების მიზანია ეკოლოგიურად სუფთა, რაციონალური საცხოვრებელი გარემოს შექმნა და ბუნებასთან ადაპტაცია.

Adaptable building system with inclined planes for mountainous regions

R. Avalishvili

Resume

The implementation of principles of Sustainable construction and architecture in transitional period between the so called “industrial age” to the “conceptual age” is vitally important. At the same time the introduction of “systemic approach” in the architectural design will unify all components of sustainable construction in a whole system. The proposal “Adaptable building system” is one of the pilot projects. The main concept of the proposal is adaptation of structures to the different slope and shape of the surface and avoidance of terracing the ground. The building system consists of prefabricated steel or wooden frame and sandwich panels. It is aimed to build cottages, housing estates, small hotels, mountain sport, tourist cabins, and so on. The goal is to create ecological, sustainable living space and adaptation to nature.

Адаптированная строительная система с наклоненными плоскостями для горных регионов

Авалишвили Р.

Резюме

В настоящее время мы находимся в переходном периоде с так называемой «индустриальной эпохи» в «концептуальную эпоху», когда внедрение устойчивой архитектуры и строительства жизненно необходимо. Также необходимо инициирование «системного подхода» в архитектурном проектировании, объединив все компоненты устойчивого строительства в единую систему. Одним из примеров такого подхода можно считать проектное предложение «Адаптированная строительная система». Главная особенность системы – её адаптация с рельефом различного уклона и формы и таким образом избежание резки рельефа под террасы. Строительная система состоит из металлического или деревянного каркаса и многослойных панелей заводского изготовления. Система предназначена для строительства коттеджей в горах, малых поселениях, гостиниц, спортивных, туристических и молодёжных лагерей и т.д. Цель проектного предложения – создание экологически чистой, рациональной жилой среды и адаптация с природой.

კ. ამირეჯიბი

არქიტექტურის მეცნიერებათა დოქტორი

ზუსტად 40 წლის წინ, 1972 წლის სექტემბერში, გამოვიდა ჟურნალ **Архитектура СССР**-ის მეცხრე ნომერი, რომლის უდიდესი ნაწილი მიემდგნა საქართველოს არქიტექტურას (სურ.1). ორმოცი წელი საკმარისი დროა იმისათვის, რომ ობიექტურად შევაფასოთ იმდროინდელი არქიტექტურული მიღწევები; გავიგოთ, როგორ გაუძლო დროის გამოცდას და რა გზა გაიარა. დღევანდელი გადმოსახედიდან უკეთ ჩანს იმდროინდელი მიღწევების რეალური ღირებულება და მკაფიოდ იკვეთება თანამედროვე არქიტექტურის პროგრესი თუ რეგრესი. ამავე დროს საშუალება გვძლევს პროფესიული დიალოგი გავმართოთ უფროს კოლეგებთან, გავიხსენოთ მათი სახელები და პატივი მივაგოთ მათ ნამოღვაწარს. 40 წლის წინ, ამ ნომრის გამოსვლისას, 20 წლის ვიყავი, ვსწავლობდი არქიტექტურის ფაკულტეტის მეხუთე კურსზე და კარგად მახსოვს ის დრო, ის ხალხი და იმ პროექტების უმეტესობა, რომელიც ჟურნალში გამოქვეყნდა და, ამრიგად, ეს არის თავისებური მრგვალი თარიღი ჩემთვისაც.

ჟურნალი იხსნება დიდი წერილით, რომელშიც წარმოდგენილია თანადროული ქართული არქიტექტურის ვრცელი მიმოხილვა, დაწყებული ქალაქთმშენებლობითი პროექტებით, სხვადასხვა ტიპის საზოგადოებრივი და საცხოვრებელი შენობების პროექტებით და რეალიზაციებით და დამთავრებული მონუმენტური და დეკორატიული ხელოვნების ნიმუშებით და სტუდენტური პროექტებით. ამ მიმოხილვის ავტორები არიან: სამი გამოჩენილი ქართველი არქიტექტორი და საზოგადოებრივი მოღვაწე, პროფესორები **ნოდარ ჯანზერიძე, თენგიზ კვიციანი** და **ნოდარ მაგლობლიშვილი** (სურ.2). მათ მიერ პირველ რიგში განხილულ იქნა თბილისის 1970 წლის ახალი გენერალური გეგმა, რომლის საპროექტო ვადა 2000 წლამდე იყო გათვლილი. ამ პერიოდში იგეგმებოდა 10,5 მ² საცხოვრისის აგება, რაც ტურისტების რაოდენობას შვიდჯერ გაზრდიდა: 80 ათასიდან - 620 ათასამდე წელიწადში. ვინ იცოდა, რას გადაიტანდა თბილისი ამ წლებში? მართლაც, თუ გინდა ღმერთი გააცინო, მოუყევი შენ გეგმებზე. ჟურნალში თბილისის გენგეგმა დაიბეჭდა უკუღმა და სარკისებრად (სურ. 3). მიუხედავად ცხოვრების რადიკალური ცვლილებისა, ეს გენგეგმა დღემდე რჩება თბილისის ერთადერთ სრულყოფილ ურბანულ დოკუმენტად, რადგან იმ უფლებრივ ზონირებას, რომელიც დღეს ძალაშია, გენგეგმას ნამდვილად ვერ ვუწოდებთ. გენგეგმის ავტორები არიან არქიტექტორები: **ი. ჩხენკელი, ჯ. ჯიბლაძე, გ. ჯაფარიძე და გ. შავდია.**

ჟურნალში განხილულია ისეთი მსხვილი ქალაქთმშენებლობითი ნამუშევრები, როგორცაა: გლდანის საცხოვრებელი რაიონი 140 ათას მცხოვრებზე, ავტორები: **თ. ბოჭორიშვილი, ბ. გელდიაშვილი**; საცხოვრებელი მიკრორაიონი ბაგებში, ავტორები: **დ. გრძელიძე და ბ. მამინაიშვილი**; დიღმის მე-4 მიკრორაიონი, არქიტექტორები: **ი. ჩხენკელი, ნ. მიქაძე, ჯ. ჯიბლაძე, ი. მოსულიშვილი**; ნუცუბიდის ქუჩის ფერდობების განაშენიანების პროექტი, ავტორები: **ო. კალანდარიშვილი და გ. ფოცხიშვილი** (სურ.4). ავტორების შეფასებით, მნიშვნელოვან ურბანულ ობიექტებს მიეკუთვნება თბილისის უნივერსიტეტის ახლი კომპლექსი, ავტორები: **შ. კაჭკაჭიშვილი, ზ. კოპალაძე, ბ. მამინაიშვილი, ნ. მაგლობლიშვილი, ლ. მემმარიაშვილი, ნ. მიქაძე, ს. რევიშვილი, ა. საბაშვილი, დ. ჩოფიკაშვილი** (სურ.5).

საზოგადოებრივ შენობათა შორის სტატიის ავტორების მაღალი შეფასება დაიმსახურა საქართველოს სახელმწიფო ფილარმონიის საკონცერტო დარბაზმა, არქიტექტორი **ი. ჩხენკელი**, მოქანდაკე **მ. ბერძენიშვილი**; სასტუმრო "აჭარა" - არქიტექტორი **მ. მელია**; ტელეგრაფის შენობის პროექტი რუსთაველის გამზირზე, ავტორები: **ლ. ალექსი-მესხიშვილი** და **თ. მიქაშავიძე**; რესტორანი "მარაბდა", ავტორები: **რ. კიკნაძე**, **ვ. ქურთიშვილი**, **ტ. მიქაშავიძე**; ყურადღებას იქცევს ასევე ისეთი ობიექტები, როგორცაა პოლიტგანათლების სახლი, არქიტექტორები: **ვ. აბრამიშვილი**, **გ. მირიანაშვილი**, **ს. მელაშვილი**; რკინიგზის ტექნიკური შენობა, არქიტექტორები: **გ. კვერნაძე**, **გ. მელქაძე**; მრავალსართულიანი ავტოფარეხი თბილისში, ავტორები: **ლ. ალექსი-მესხიშვილი**, **გ. ქურდიანი**; საავტომობილო გზების სამინისტროს შენობა, არქიტექტორები: **ზ. ჯალაღანია**, **გ. ჩახავა** (სურ.6); თბილისში ვაგზლის მოედნის განაშენიანების პროექტი, ავტორები **რ. ბაირამაშვილი**, **ჯ. ჯიბლაძე**, **გ. შავდია**.

სპორტულ ნაგებობათა შორის აღსანიშნავია საცურაო აუზის პროექტი თბილისში, არქიტექტორები: **გ. აბულაძე**, **შ. ყავლაშვილი**, **რ. კიკნაძე**; ველოტრეკის პროექტი, ავტორი **ნ. შოშიტაიშვილი**; სპორტული კომპლექსი ბაკურიანში, ავტორები: **შ. ქლიბაძე**, **კ. მემანიშვილი**, **ე. ცხაკაია** (სურ. 6,7,8).

სტატიაში საინტერესოდ არის გაშუქებული საკურორტო მშენებლობა, მაგალითად, სააბაზანო შენობა წყალტუბოში, არქიტექტორები: **ი. ზაალიშვილი**, **ვ. კედია**; სასტუმრო "ბაკურიანი", ავტორები: **ო. ქოჩაკიძე**, **ა. სლაგინსკი**, **ი. ჩიკვაძე**; დასასვენებელი ბაზის პროექტი კახისის ტბაზე, არქიტექტორები: **ვ. დავითაია**, **პ. ხუხია**; დასასვენებელი სახლის პროექტი ახალ კინდლში, ავტორები: **ნ. გვასალია**, **თ. გუნია**, **გ. ნადირაძე**, **გ. ხეჩინაშვილი** (სურ.9,10).

ცალკე ნაწილად წარმოდგენილია რამდენიმე ინდივიდუალური და ბლოკირებული საცხოვრებელი სახლები, კერძოდ, 2-ბინიანი საცხოვრებელი სახლი, ავტორები: **ტ. ქავთარია**, **დ. მორბედაძე**, **ი. მარგიშვილი** **ლ. მჭედლიშვილი**. ავტორები მკითხველის ყურადღებას ამახვილებენ ისეთ საპროექტო ნამუშევრებზე, როგორცაა სომატური საავადმყოფო თბილისში, ავტორები: **ვ. აბრამიშვილი**, **გ. მირიანაშვილი**; კინოთეატრი მცხეთაში, ავტორი **გ.ჯაბუა**; ავტოსადგური თბილისში, არქიტექტორები: **შ. ყავლაშვილი**, **რ. კიკნაძე**, **ვ. ქურთიშვილი**.

მონუმენტური ხელოვნების ნიმუშებიდან წარმოდგენილია დიდ სამამულო ომში დაღუპულ გმირთა მონუმენტი გურჯაანში, ავტორები: **გ. ჯაფარიძე**, **მ. ბერძენიშვილი**; მემორიალური კედელი თბილისში, არქიტექტორი **ნ. მაგლობლიშვილი**, მოქანდაკე **თ. ჭყონია**.

ავტორები სათანადო ყურადღებას უთმობენ ახალგაზრდა არქიტექტორების შემოქმედებას. სტატიაში წარმოდგენილია საცხოვრებელი რაიონი 1000 ოჯახზე ეკონომიკურად განუვითარებელი ქვეყნებისათვის, **დ. ელოშვილის** სადიპლომო პროექტი; ხევსურეთის სოფელ ხახმათის პროექტი, ავტორები: **ვ. დავითაია**, **ვ. ორბელაძე**, სტუდენტები: **შ. ბოსტანაშვილი**, **პ. მინზიბაძე**; მთის სოფელი, **გ. გეგეშიძეს** სადიპლომო პროექტი და ერთბინიანი საცხოვრებელი სახლი, სტუდენტი **თ. შაიშმელაშვილი** (სურ, 11,12,13,14).

ჟურნალში გამოქვეყნებულია გამოჩენილი ქართველი არქიტექტორების გამონათქვამები და მოსაზრებები ქართული არქიტექტურის განვითარების გზაზე, არსებულ პრობლემებსა და პერსპექტივებზე, ეროვნული ტრადიციების გამოყენებაზე და პროგრესიული შემოქმედების მეთოდებზე. ყოველივე ამას აშუქებენ თავის მოკლე პუბლიკაციებში შემდეგი ცნობილი სპეციალისტები: **ირაკლი ციციშვილი**, **ივანე ჩხენკელი**, **შოთა ყავლაშვილი**, **არჩილ ქურდიანი**, **ლადო ალექსი-მესხიშვილი**, **ოთარ კალანდარიშვილი** და **დავით მორბედაძე** (სურ. 15,16).

ვრცელი პუბლიკაციით გამოდის ქართული ხალხური არქიტექტურის მკვლევარი და გამოჩენილი მეცნიერი **ლონგინოზ სუმბაძე**. იგი აღნიშნავს მთიანი საქართველოს არქიტექტურის უნიკალურობას და დეტალურად აღწერს მის ტრადიციებს და თანამედროვე პრობლემებს (სურ.17,18).

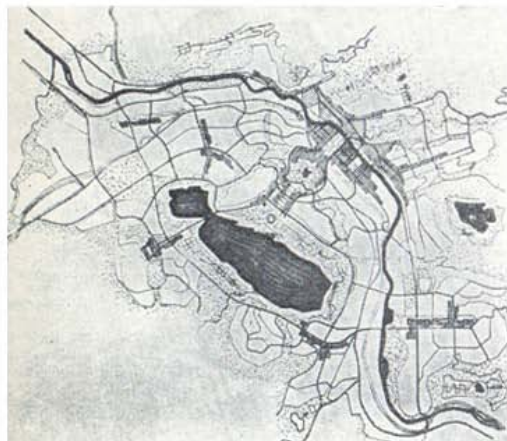
საქართველოს არქიტექტურისადმი მიძღვნილი ნაწილი მთავრდება არქიტექტორ **თამაზ გერსამიას** აქტუალური და ერთობ მოულოდნელი სტატიით "ესეც ძეგლებია", სადაც ავტორს მოჰყავს ისეთი შენობების მაგალითები, როგორცაა ოპერისა და ბალეტის თეატრი, რუსთაველის სახელობის თეატრი, თბილისის უნივერსიტეტის პირველი კორპუსი, ფუნქულიორის ზედა სადგური და სხვა. ეს ჩამონათვალი მნიშვნელოვანია, რადგან ჩვენთვის ეს შენობები ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლებია, ხოლო 1972 წელს თურმე საჭირო იყო ჩვენთვის ამის მტკიცება (სურ. 19,20).

1972 წლის არქიტექტურული პროცესის თანამედროვეობასთან შედარება იძლევა შემდეგი დასკვნების საშუალებას: არის პროგრესი და რეგრესი, კერძოდ, პროგრესს შეიძლება მივაკუთნოთ დაპროექტებაში კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენება, ახალი საშენი მასალებისა და ტექნოლოგიების გამოჩენა, უცხოელი არქიტექტორების შემოსვლა. რეგრესი იკვეთება პროექტების განხილვის საჯაროობის კლებაში, პროფესიული რეიტინგის გაქრობაში, ნორმატიული ბაზის დეგრადაციაში.

АРХИТЕКТУРА СССР 9/72

1.

3.

2.

Творческие достижения и проблемы архитектуры Грузии

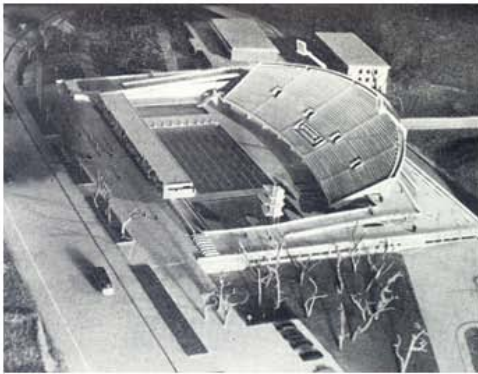
*Н. ДЖАНБЕРИДZE, заслуженный деятель искусств Грузии,
Т. КВИРКЕЛИЯ, Н. МГЛОБАНШВИЛИ, заслуженные архитекторы Грузии*

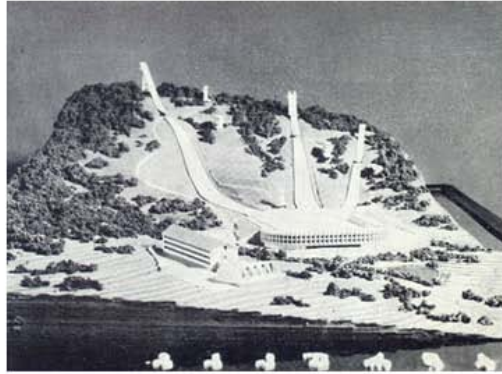
4.

5.

6.

7.

8.

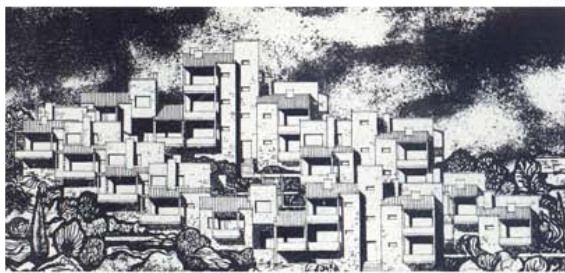
9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

*ИРАКЛИ ЦИЦИШВИЛИ,
Председатель Госстроя Грузинской ССР,
доктор искусствоведения, профессор*

*ВАНО ЧХЕНКЕЛИ,
заслуженный деятель искусств,
председатель Союза архитекторов
Грузинской ССР*

*ШОТА КАВЛАШВИЛИ,
заслуженный архитектор Грузинской ССР,
главный архитектор Тбилиси*

16.

*АРЧИЛ КУРДИАНИ,
народный архитектор СССР,
лауреат Государственной премии СССР,
профессор*

*ЛАДО АЛЕКСИ-МЕСХИШВИЛИ,
заслуженный деятель искусств
Грузинской ССР,
лауреат Государственной премии
Грузинской ССР им. Ш. Руставели*

*ОТАР КАЛАНДАРИШВИЛИ,
заслуженный архитектор Грузинской ССР*

17.

18.

19.

20.

რეზიუმე

წარმოდგენილია 40 წლის წინ 1972 წელს გამოსულ ჟურნალ Архитектура СССР-ის მეცხრე ნომრის მიმოხილვა. ამ ნომრის უდიდესი ნაწილი მიეძღვნა იმდროინდელ საქართველოს არქიტექტურას. მოხსენების მიზანია დღევანდელი გადმოსახედიდან შევავასოთ 1972 წელს წარმოდგენილი არქიტექტურული და ქალაქთმშენებლობითი პროექტები და რეალიზაციები, გავიხსენოთ გამოჩენილი არქიტექტორები და შევავასოთ ის გზა, რომელიც გაიარა ქართულმა არქიტექტურამ.

Архитектура Грузии 40 лет назад

Амиреджиби К.

РЕЗЮМЕ

Представлен обзор вышедшего 40 лет назад, в 1972 году, девятого номера журнала «Архитектура СССР», большая часть которого была посвящена тогдашней грузинской архитектуре. Целью доклада является оценить с позиций сегодняшнего дня показанные в 1972 году архитектурные и градостроительные проекты и реализации, вспомнить выдающихся мастеров архитектуры прошлых лет и окинуть взглядом тот путь, который прошла грузинская архитектура с тех пор до наших дней.

Architecture of Georgia 40 Years Ago

K. Amirejibi

RESUME

There is represented review of ninth edition of the magazine - "Архитектура СССР" published 40 years ago in 1972. The main part of the issue is dedicated to the architecture of Georgia of those days. The purpose of this report is to evaluate architectural and urban projects and realizations of 1972 from the modern view-point, remember great architects of the past and asses the path passed by the Georgian architecture.

თბილისის ზღვის აკვატორიის პერსპექტივა და დღევანდელი სინამდვილე

გ. ბათიაშვილი

თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის არქიტექტურის ფაკულტეტის სრული პროფესორი

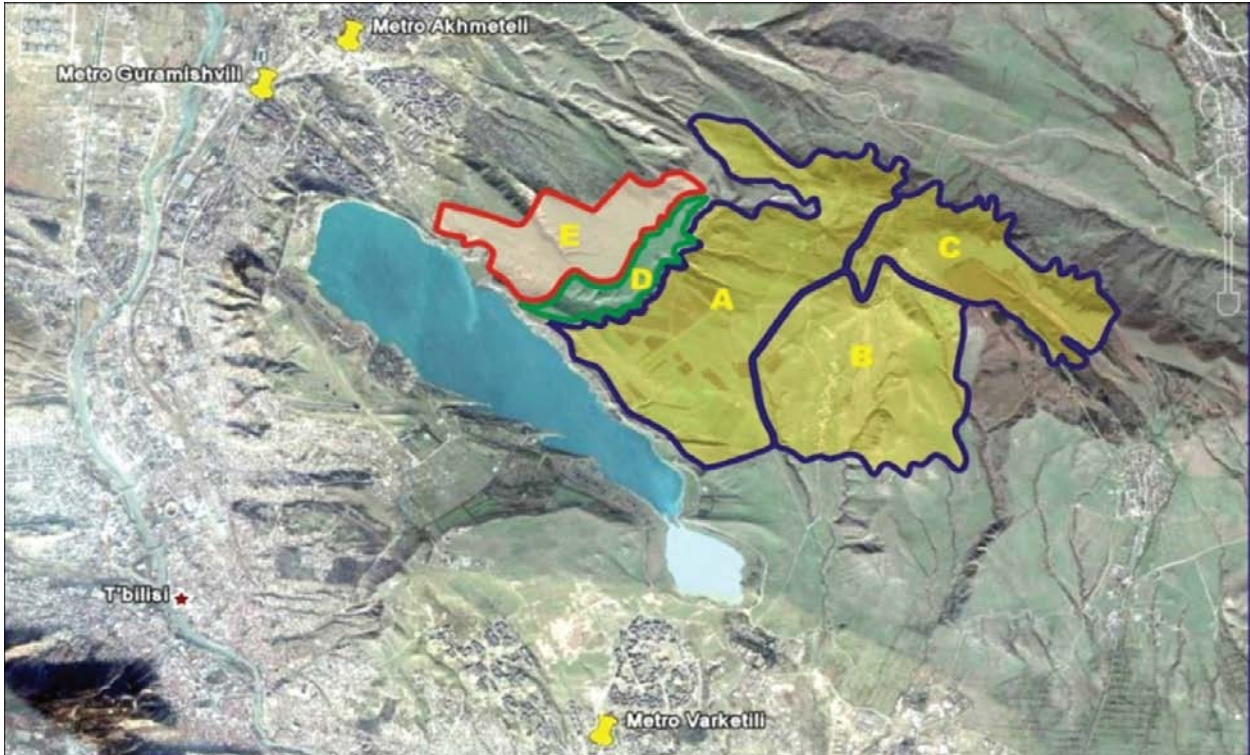
თბილისის მერიის საკრებულოს სხდომაზე მაშინდელმა ქალაქის მერმა ჭიაბერაშვილმა წარმოადგინა პროექტი-იდეა დიდუბის სარკინიგზო სადგურიდან ნავთლუღის სარკინიგზო სადგურამდე რკინიგზის აყრისა და იმავე მონაკვეთში გვირაბში მისი ჩატანისა. მოგვახსენა, რომ რკინიგზის გვირაბში ჩატანით ქალაქის ამ გრძივ ღერძზე გამოთავისუფლება მნიშვნელოვანი ტერიტორიები, გაჩნდება შესაძლებლობა ახალი მასშტაბური მშენებლობებისათვის. საკრებულო, რომელიც შედგებოდა განსხვავებული პოზიციის მქონე ფრაქციებისაგან, გაირინდა. ვინაიდან მათ შორის მე ვიყავი ერთადერთი არქიტექტორი, მოხოვეს, რომ გამომეთქვა აზრი ამ საკითხთან მიმართებაში. გადმოვცემთ მოკლე შინაარსს ჩემი გამოსვლიდან:

– ბატონო ზურაბ, მინდა, გულწრფელად შეგაქოთ იმის გამო, რომ ასეთი გულისყურით მოვიდეთ წინა თაობის სპეციალისტების ნააზრევს. დადგა დრო ამ ნააზრევის რეალიზაციისა. საქართველო დამოუკიდებელი ქვეყანაა, მას მნიშვნელოვანი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ადგილი უკავია რეგიონში. ამან განაპირობა ქვეყნის სატრანზიტო ფუნქცია. ოციოდე წლის წინ ქვეყანამ მხოლოდ თბილისზე გამავალი საავტომობილო გზიდან სატრანზიტო მარშრუტების მოცილება შეძლო, რისთვისაც თბილისის ზღვის შემოვლით საავტომობილო-სატრანზიტო გზის მშენებლობა განახორციელა. აშენდა ხიდები, ესტაკადები, მოეწყო შესაბამისი გზის საფარი. დღეს ეს ტრასა ეფექტურად ფუნქციონირებს. ქალაქზე დადებითად აისახა ეს ვითარება, გადამზიდველთათვის კომფორტული გახდა მოძრაობა რუსთავის გზატკეცილიდან ავჭალამდე. როგორც აღვნიშნე, ეს გზადერეფანი შეიქმნა თბილისის ზღვის გადაღმა, რითაც თბილისის ზღვის შესანიშნავმა ფერდმა „საჯივრომ“ შეინარჩუნა პერსპექტივა ტურიზმისა და მისი ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის. რაც შეეხება განსახილველ პროექტს, უდავოდ დიდი პერსპექტივა აქვს. ქალაქის საზღვრებში არსებული რკინიგზის დერეფანი ქალაქს ორ ნაწილად ჰყოფს. ამ დერეფანში, საქალაქო დანიშნულების ობიექტების აშენების შემთხვევაში, ეს გრძივი ღერძი გადაიქცევა ქალაქის გამამთლიანებლად. რაც შეეხება ეკონომიკურ ეფექტს, სავარაუდოდ, მაღალი იქნება. ეკოლოგიური მახასიათებლებიც მკვეთრად შეიცვლება დადებითისაკენ. პირადად მე, ვფიქრობ, ისინიც, ვინც ქალაქის პრობლემებზე მუშაობენ, მიესალმებიან ასეთ საპროექტო მოსაზრებას. გასათვალისწინებელი იქნება ერთი ფრიად მნიშვნელოვანი გარემოება. ვინაიდან ჩვენთან სარკინიგზო-სატრანზიტო ტვირთი ძირითადად ნავთობი და ნავთობპროდუქტებია, მათი გატარება ქალაქის ფარგლებში გვირაბში, თანაც ელექტროწევით, არ შეიძლება, რადგან მასში ნავთობის აირებით გაუღვნილი ჰაერი იქნება. ვფიქრობ, ამ შესანიშნავი პროექტი-იდეის რეალურ პროექტად გადაქცევისათვის სატრანზიტო სარკინიგზო გზა უნდა გატარდეს მოქმედ საავტომობილო-სატრანზიტო გზის დერეფანში, ვინაიდან აქ განუსაზღვრელი შესაძლებლობაა გზის გასწვრივ მივივიოთ აიკინდოს სხვადასხვა დანიშნულების ტერმინალები, რაც ამ გზის მონაკვეთის რენტაბელობას გაზრდის. იმედს გამოვთქვამ, რომ ყოველივე გათვალისწინებული იქნება ამ პროექტის გადამუშავების პროცესში.

საკრებულოს სხდომამ მხარი დაუჭირა ჩემს წინადადებას. მაშინ არ ვიცოდი და, როგორც ჩანს, არც სხვებმა იცოდნენ, რომ გვირაბის პროექტზე დაწყებული იყო მუშაობა და ამ საქმეში ჩართული ჰყავდათ უცხოელი სპეციალისტები. მოხდა გაუთვალისწინებელი რამ, საკრებულომ არ დაამტკიცა პროექტი წარმოდგენილი სახით, უარი ითქვა გვირაბზე.

„თბილისის ზღვას“ გარს უვლის საავტომობილო გზა. ამ გზასთან თბილისის ოთხი საავტომობილო გზა აკავშირებს. აღსანიშნავია, რომ თბილისის უკიდურეს ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ საცხოვრებელი რაიონებიდან სულ რაღაც 1500 მეტრით დაშორებული „თბილისის ზღვის“ გარშემოსავლელი გზიდან ფუნქციონირებს მეტროს სადგური „ახმეტელი“ და 3000 მეტრით დაშორებული სადგური „ვარკეთილი“.

თბილისის ზღვა ქალაქის რეკრიაციული ზონაა, სადაც სამხრეთ-აღმოსავლეთ ფერდობებზე გაშენებულია ლანდშაფტური ტყე-პარკი, დენდროპარკი, მოწყობილია ორგანიზებული დასასვენებელი ზონები, ხოლო ჩრდილო-აღმოსავლეთი მხარე, ჯერჯერობით აუთვისებელია (ზონა A=1330 ჰა, D=75 ჰა, ზონა B=970 ჰა და ზონა C=540 ჰა. ნაწილობრივად აუთვისებელია ზონა E).

სქემა 1

ამ განსახილველ ტერიტორიას ჩრდილოეთიდან და აღმოსავლეთიდან საზღვრავს ცენტრალური კავკასიონის სამხრეთი ფერდი შემოსილი ტყეებით. ეს ზონა არის კლიმატურ-საკურორტო ზონა, მდიდარი ისტორიული ძეგლებით: უჯარმაში, საგურამოში, ზედაზენზე და სხვა.

სამხრეთ ექსპოზიციის გასაშენებელი ფერდი თბილისთან შედარებით მაღალი ნიშნულებით ხასიათდება, რის გამოც იხსნება შესანიშნავი დასამახსოვრებელი ხედი თხუთმეტსაუკუნოვან თბილისზე ჩაწერილ ულამაზეს ლანდშაფტში. თბილისის ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთის მხრიდან მომავალი განაშენიანება აღიქმება, როგორც „თბილისის ზღვის“ სამკაული „დიადემა“, რაც ასევე ულამაზეს დასამახსოვრებელ სურათს ქმნის. ტერიტორიაზე გადის სასამართლო წყლის მაგისტრალური მილსადენი, მაგისტრალური გაზსადენი, მაღალი და დაბალი ძაბვის ელექტროგადაცემის ხაზები. აღსანიშნავია, რომ ასათვისებელი მიწები სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისათვის ნაკლებად პროდუქტიულია, რის გამოც აქ ურბანული სტრუქტურის შექმნა ყოველმხრივ მიზანშეწონილია.

საქართველოს გეოპოლიტიკურმა მდგომარეობამ, ახალმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა ვითარებამ ქვეყანას მრავალი საუკუნეების შემდეგ კვლავ შესძინა დიდი გეოგრაფიული რეგიონისათვის დამახასიათებელი სატრანზიტო ფუნქცია. თბილისის განსაკუთრებული მნიშვნელობა მკვეთრად აისახა საერთაშორისო პოლიტიკური და ფინანსური ორგანიზაციების დიდ აქტიურობაში. გარდაუვალი ხდება საქმიანი უბან City-ს ორგანიზება, რომლის ისტორიულ განაშენიანებაში ჩანერგვა პრაქტიკულად შეუძლებელია, ვინაიდან ისტორიული ურბანული სტრუქტურის გათანამედროება შეიწირავს მსოფლიო და ეროვნული მნიშვნელობის ისტორიულ-კულტურულ ღირებულებებს, რაც დაუშვებელია.

დღეს თბილისში განლაგებულია:

- გაეროს, ევროკავშირისა და მრავალი სხვა მისიები;
- მსოფლიო ბანკის, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის და მრავალი სხვა საფინანსო თუ საინვესტიციო ორგანიზაციების წარმომადგენლობები და რეგიონალური შტაბ-ბინები;
- რელიგიური და მსოფლიო მნიშვნელობის კუმანიტარული და საქველმოქმედო ორგანიზაციათა მისიები;
- საელჩოები და საკონსულოები, საერთაშორისო კომპანიების წარმომადგენლობები და სხვა.

დღეს ზემოთ ჩამოთვლილი, აგრეთვე ადგილობრივი ადმინისტრაციული და საზოგადოებრივი დაწესებულებები გაბნეულია, პრაქტიკულად, მთელი ქალაქის ფარგლებში, რაც ქმნის მრავალმხრივ, მათ შორის პერმანენტულად სატრანსპორტო და ეკოლოგიურ პრობლემებს, რომელიც

მომავალში კიდევ გაიზრდება და რომლის გადაწყვეტა ქალაქის ფარგლებში, კოლოსალური კაპიტალდაბანდების შემთხვევაშიც კი, სრულყოფილად შეუძლებელია.

აღსანიშნავია, რომ კავკასიაში თბილისი ერთ-ერთი ხელსაყრელი ობიექტია სხვადასხვა სახის მსოფლიო თუ რეგიონალური მასშტაბის ღონისძიებათა ჩასატარებლად (სამიტები, კონგრესები, სიმპოზიუმები, კონფერენციები, ყველა სახის გამოფენა და სხვა), რასაც, თავის მხრივ, დამატებითი თანამედროვე ინფრასტრუქტურა ესაჭიროება.

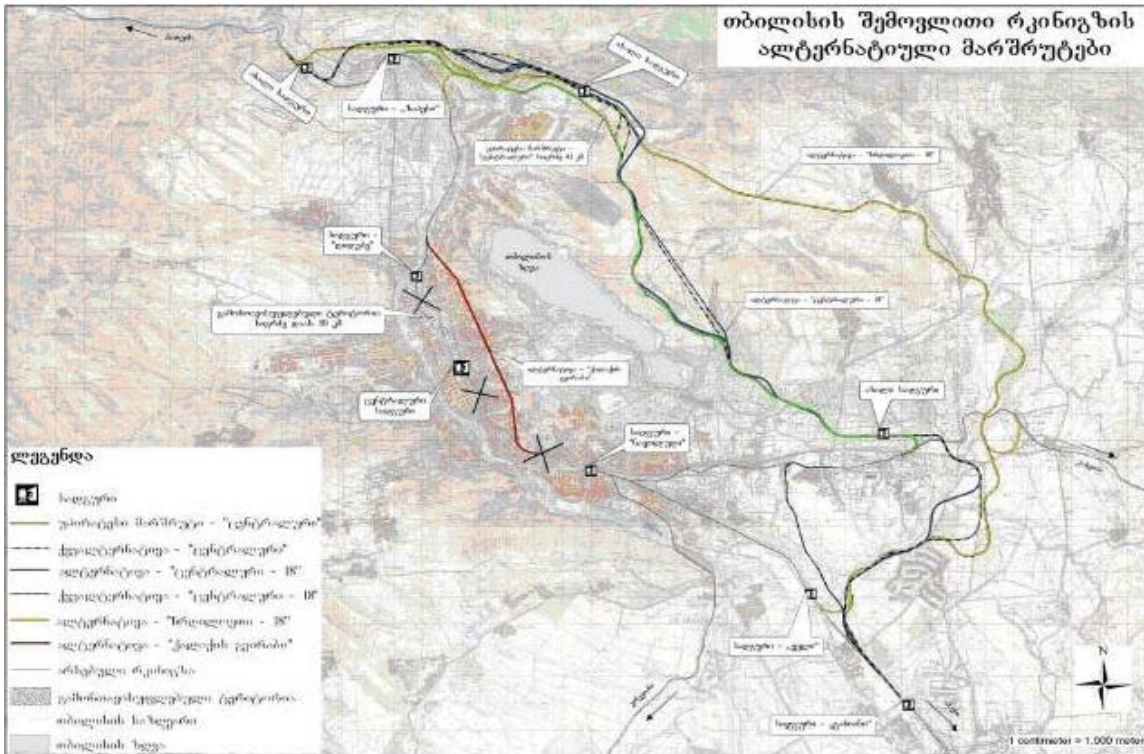
მრავალსაუკუნოვანი თბილისი, ერთნახევარმილიონიანი მოსახლეობით, მჭიდრო ურბანული სტრუქტურაა მდ. მტკვრის ხეობაში. ამრიგად, კომპლექსური პრობლემების კარდინალური გადაწყვეტა ადმინისტრაციულ-საქმიანი ფუნქციის მქონე ძირითადი ობიექტების თავმოყრა ერთიან, შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მქონე, მრავალფუნქციურ „City-ს“ ტიპის სტრუქტურაში, რომლის ურბანული ორგანიზება თბილისის პირობებში მშენებლობით აუთვისებელ ტერიტორიაზე გარდაუვალია. საქართველოში, კერძოდ, თბილისში City-ს ფორმირების აუცილებლობა განაპირობა საქართველოს ახალმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა ვითარებამ. საქართველომ გეოგრაფიული ადგილმდებარეობისა და საბაზრო ეკონომიკის რელსებზე გადასვლით შეიძინა, ფართო გაგებით, სატრანზიტო ფუნქცია მთელი გეოგრაფიული რეგიონისათვის.

როგორც ცნობილია, ამ ფუნქციის თანამგზავრია ქვეყნის მართვის ახალი ინფრასტრუქტურა ბანკებით, ბირჟით, ოფისებით, სასტუმროებითა და ა. შ., რისთვისაც City-ს ურბანული სტრუქტურის შექმნა გარდაუვალია. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, ვუიქრობთ, საინტერესო იქნება ე. წ. „თბილისის ზღვის“ ჩრდილო-აღმოსავლეთის მხრიდან კავკასიონის სამხრეთის ფერდის ტერიტორია განვიხილოთ City-ს ურბანული სტრუქტურის განსათავსებლად. აღნიშნულ ტერიტორიას ძალზე მიმზიდველი მახასიათებლები აქვს.

ასეთ ტერიტორიად გვესახება თბილისის გარეუბანში, კერძოდ, „თბილისის ზღვის“ ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხარეს მდებარე ვრცელი, აუთვისებელი ტერიტორია ე.წ. საჯეირნო, რომელიც თავისი მდებარეობითა და მდიდარი ლანდშაფტით, მასზე და მის სიახლოვეს გამავალი სატრანსპორტო თუ საკომუნიკაციო მაგისტრალებით, სრულად პასუხობს „City“-ს ტიპის ადმინისტრაციულ-საქმიანი ზონის შექმნის ამოცანის დასახვას.

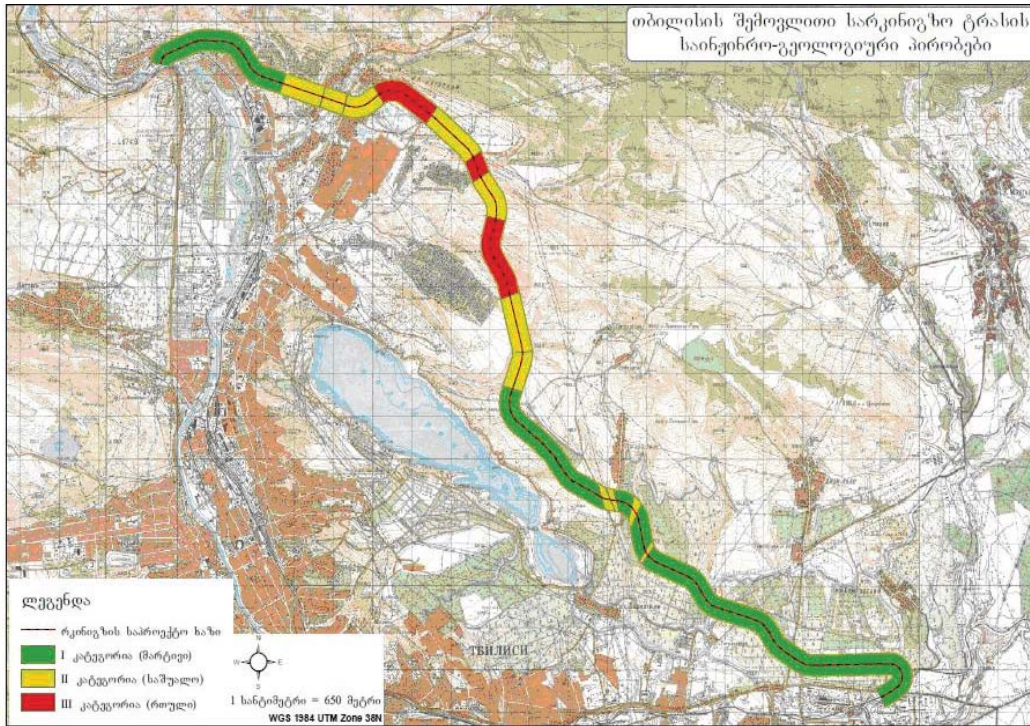
2009 წლის ივნისში ცნობილი გახდა, რომ დაგეგმილია მნიშვნელოვანი პროექტის – თბილისის შემოვლითი რკინიგზის მშენებლობა. გამიხარდა, რომ ქალაქში გამჭოლი გვირაბით რკინიგზის გატარება აღარ მოხდება. ამით ქალაქმა აიცდინა ხიფათი, რომელიც, შესაძლოა შექმნილიყო ნავთობ-პროდუქტების ელექტროწვეთ გვირაბში ტრანსპორტირებისას. სახელმწიფომ მიზანშეწონილად სცნო, რომ ქალაქს ააცდინოს რკინიგზა და გაიყვანოს შემოვლითი მარშრუტით. რა თქმა უნდა, გამიხარდა, მაგრამ ტყუილად გავისარჯე, რადგან გამოდგა, რომ გასახარელი არ იყო. არ იყო იმიტომ, რომ თურმე რკინიგზის ტრასა დაიგეგმა არა საავტომობილო გარშემოვლითი გზის დერეფანში, არამედ „საჯეირნოზე“, იქ, სადაც თბილისის განვითარებისათვის თანამედროვე საქმიანი უბან City-ს განთავსებისათვის საუკეთესო ადგილია.

„თბილისის ზღვის“ აკვატორიის ტერიტორია სარეკრეაციოდ გამოყენებისათვის საუკეთესო ადგილია. საუკეთესოა თავისი ექსპოზიციით, კლიმატური მახასიათებლებით, მოქმედი მისასვლელი გზებით, მათ შორის, ახლოს მდებარე ორი მეტროპოლიტენის სადგურით, საავტომობილო სატრანზიტო დერეფანში, გაყვანილი მაგისტრალური წყალსადენით, გასადენითა და მაღალი ძაბვის ელექტროგადაცემის ხაზებით. „საჯეირნოს“ ასე გაწირვა? რატომ? კვლავ ვსვამ კითხვას, რატომ გაიწირა ზღვის აკვატორია და მისი უმშვენიერესი ფერადი „საჯეირნო“. გაუგებარია იმის გამოც, რომ საქართველოს დაკვეთით შექმნილი რკინიგზის მშენებლობის პროექტი უკრაინაში სამსჯელოდ და შესაბამისი რეკომენდაციებით გვთავაზობს რკინიგზის გაკვლევის ალტერნატიულ ვარიანტებს. აქვეა ძირითადი მახასიათებლები, მათ შორის ბუნებრივ გარემოებებზე მოსალოდნელი შედეგების პროგნოზირება.

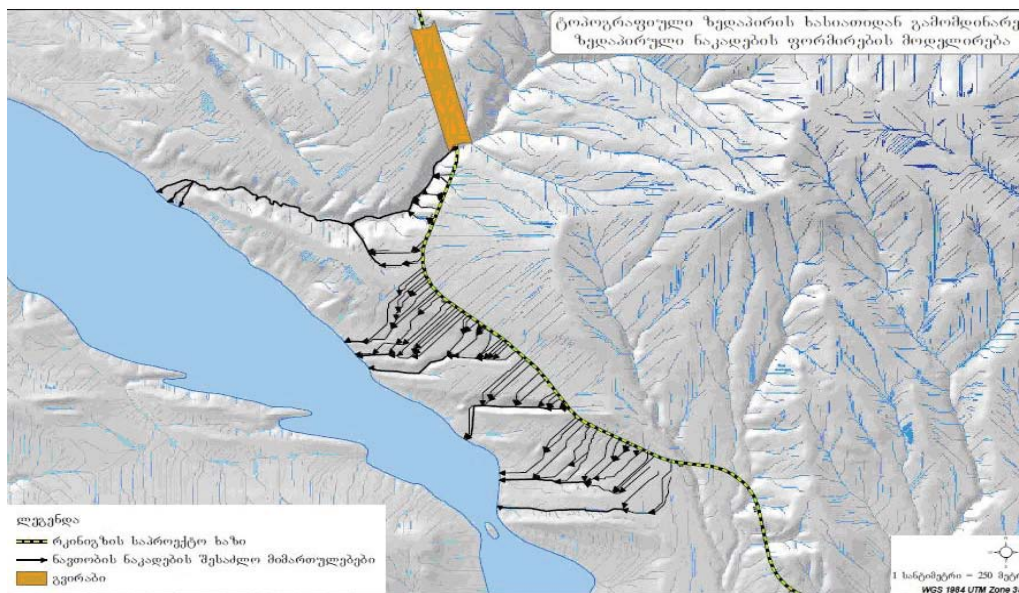
სქემა 2

როგორც წარმოდგენილი სქემებიდან ჩანს, რკინიგზის პროექტით თბილისის ზღვიდან, ჩრდილო-აღმოსავლეთ მხარეს, სამივე ალტერნატიული სვლა-გეზი, ცენტრალურისა და ჩრდილოეთისა, ერთი და იმავე სვლა-გეზითაა გატარებული გლდან-საჯვირნოს მონაკვეთში. როგორც ამ პროექტის ავტორები აღნიშნავენ, ეს მონაკვეთი ხასიათდება მეწყურული, რთული რელიეფით (ღრმა ხეობებითა და გორაკებით). ამ მონაკვეთის გავლის შემდეგ ეს სვლა-გეზები იყრება და რეალურ ალტერნატიულ მიმართულებებს ქმნის. ეს სვლა-გეზები დაგეგმილია ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავებული ტოპოგრაფიისა და გეოლოგიური მონაცემების მონაკვეთებში. ე.ი. ცენტრალური სვლა-გეზები ხლენს ქალაქის განვითარებისათვის პერსპექტიულ „საჯვირნოს“ ტერიტორიას და, ამავე დროს, ქმნის „თბილისის ზღვის“ ეკოლოგიური დაბინძურების საშიშროებას. ჩრდილოეთის მარშრუტი, რომელიც შედარებით გრძელია, ვიდრე ცენტრალური, დაპროექტებულია თბილისის საავტომობილო სატრანზიტო გზის დერეფანში.

სქემა 3

ეს მონაკვეთი საჯეირნოს ქედგადაღმა და გადის სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისათვის უვარგის მიწებზე, მოცილებულია ზღვის აკვატორიას, რაც გამორიცხავს ყოველგვარ ეკოლოგიურ ექსცესებს. სატრანსპორტო დერეფნის ეს მონაკვეთი აღჭურვილია მაგისტრალური საინჟინრო ინფრასტრუქტურით. მაშინ, რატომ გაკეთდა არჩევანი გარშემოსავლელი რკინიგზის ცენტრალურ სელა-გეზის ვარიანტზე?

სქემა 4

საჯეირნოს გაჩეხის არც იდეა და არც პროექტი არ ყოფილა განხილული არქიტექტურულ საბჭოზე, არ ყოფილა გამოტანილი საზოგადოებრივ სამსჯავროზე. საქმის ასეთმა ვითარებამ გადამაწვევტინა მიმემართა ქვეყნის პრეზიდენტისა და თბილისის მერისათვის. ვაქვეყნებ ამ მიმართვის ტექსტს და უწყების პასუხს.

**საქართველოს პრეზიდენტს, ბატონ მიხეილ სააკაშვილს,
თბილისის მერს, ბატონ გიგი უგულავას !**

ახალი პოლიტიკურ-ეკონომიკური რეალიებიდან გამომდინარე, თბილისს ესახება პერსპექტივა იქცეს მსოფლიოსთვის ძალზე მნიშვნელოვანი გეო-პოლიტიკური და ეკონომიკური რეგიონის ცენტრად, რასაც მოჰყვება მართვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის შექმნის აუცილებლობა. დღეს თბილისის ადმინისტრაციული და საზოგადოებრივი დაწესებულებები გაბნეულია მთელ ქალაქში, ძირითადად, ხანდაზმულ უბნებში, რაც იწვევს სატრანსპორტო, ეკოლოგიურ და სხვა პრობლემებს. ამ პრობლემების ზრდის ტენდენცია, თვალნათელია და დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში მათი გადაწყვეტა, კოლოსალური დაფინანსების შემთხვევაშიც, წარმოუდგენლად რთული იქნება. შექმნილი ვითარება მოითხოვს ქალაქის განვითარებისა და ახალი ადმინისტრაციულ-საქმიანი განაშენიანებისთვის შესაფერისი ტერიტორიის დარეზერვებას.

ასეთ ტერიტორიად მიგვაჩნია „თბილისის ზღვის“ ჩრდილო-დასავლეთის უმშენიერესი ფერდი „საჯეირნო“, რომელსაც აქვს საუკეთესო ექსპოზიცია, უნიკალური ეკოლოგიური გარემო, მიკროკლიმატი, შესანიშნავი ხედი თბილისზე, რომელიც მოქცეულია ქალაქის ტერიტორიულ საზღვრებში და მისი განვითარებისა და ახალი ადმინისტრაციულ-საქმიანი განაშენიანებისათვის საუკეთესო ადგილია. აღსანიშნავია, რომ ეს ტერიტორია ჩართულია საქალაქო გზების ერთიან სისტემაში: გარშემოვლითი საავტომობილო გზატკეცილი (კახეთი-გლდანი), მაგისტრალური გაზსადენი და წყალსადენი, მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზები და ეს ყველაფერი „საჯეირნოს“ ქედგადაღმაა და, ამდენად, ვიზუალურად მონაწილეობას არ იღებს ლანდშაფტის ექსპოზიციაში.

მნიშვნელოვანი ფაქტორია თავად „თბილისის ზღვა“, რომელიც უნევის ტბის მსგავსად ქალაქის შუაგულში აღმოჩნდა. თვით ზღვის აკვატორია და სანაპირო ტერიტორიები კი საუკეთესო ადგილია ტურისტული, სპორტული და კულტურული დანიშნულების ობიექტების განსათავსებლად.

აღნიშნული და სხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე, „თბილისის ზღვის“ ჩრდილო-აღმოსავლეთი ფერდი ფასდაუდებელი ტერიტორიაა თბილისის განვითარებისა და, ახალი რეალიებიდან გამომდინარე, რეგიონის ეკონომიკურ-პოლიტიკური ურთიერთქმედების მართვის კომპლექსებისა და მათი ინფრასტრუქტურის განსათავსებლად. აქ ყველა პირობაა შეიქმნას XXI საუკუნის „ბროლის ქალაქი ედემის ბაღში“.

მრავალი საუკუნის შემდეგ საქართველომ კვლავ შეიძინა სატრანზიტო ფუნქცია. ჩვენი ქვეყნის დღევანდელი გეოპოლიტიკური ვითარება განაპირობებს ამ ფუნქციის მნიშვნელობის ზრდას. ამასთან დაკავშირებით, ჩემი ღრმა რწმენით, საქართველოს ხელისუფლების გადაწყვეტილებას, დედაქალაქის აცდენით, სატრანზიტო გადაზიდვების განსახორციელებლად აშენდეს გარშემოსავლელი რკინიგზა, ალტერნატივა არ გააჩნია.

ხელისუფლების გადაწყვეტილების აღსასრულებლად, საქართველოს რკინიგზის დაკვეთით შესრულებული თბილისის გარშემოსავლელი რკინიგზის პროექტი ხუთ ალტერნატიულ სქემას ითვალისწინებს, რომელთაგანაც პრიორიტეტულად მიჩნეული – „საჯეირნოზე“ დაგეგმილი მარშრუტი – შუაზე ხლეჩს მას, რაც მოსპობს თბილისის განვითარებისათვის საუკეთესო ტერიტორიის გამოყენების შესაძლებლობას.

მინდა აღვნიშნო, რომ რკინიგზის გაყვანას, როგორც წესი, თან სდევს მის გასწვრივ ტერმინალების და სასაწყობო მეურნეობის მშენებლობა. თუ სწორედ გავიაზრებთ ზემოაღნიშნულს, „საჯეირნოს“ ტერიტორიის მნიშვნელობას და ყოველივეს გადავიყვანთ ფულად გამოსახულებაში, ნათელი გახდება, რომ „საჯეირნოს“ ქედს გადაღმა, თუნდაც რამდენიმე კილომეტრით დაგრძელებული რკინიგზა გაცილებით მომგებიანი იქნება, ვიდრე რეკომენდებული მარშრუტი.

ამრიგად, საქართველოს ხელისუფლების გადაწყვეტილების შესასრულებლად, უაღტერნატივოდ მიგვაჩნია სარკინიგზო შემოვლითი გზის მშენებლობა არსებულ საავტომობილო-სატრანზიტო კორიდორში.

P.S. მზად ვარ საკითხთან მიმართებაში მოგაწოდოთ დამატებითი ახსნა-განმარტებები.

**პატივისცემით,
გიორგი (გიგა) ბათიაშვილი
თბილისის საპატიო მოქალაქე,**

30 აგვისტო, 2009 წელი

2009 წ. 20. 10
№ 2-6677

Handwritten signature
შ. ჯ. ჯ. ჯ.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარების
მინისტრის მოადგილეს
ბატონ გ. კარბელაშვილს

ბატონო გიორგი,

თქვენი ა. წ. 7 ოქტომბრის №26/3038/3-9 წერილის პასუხად, რომელიც შეეხებოდა მოქალაქე გიორგი ბათიაშვილის განცხადებას, გაცნობებთ, რომ მასში აღნიშნული გარეშემოვლითი საავტომობილო გზატკეცილი (კახეთი-გლდანის) გადის დამეწყრილ ტერიტორიაზე, ამიტომ ამ დერეფანში რკინიგზის გატარება არ არის სასურველი. რაც შეეხება ლანდშაფტის ვიზუალურ მხარეს, რკინიგზა გაივლის ტრიფში, ამდენად ვიზუალურად არ მიიღებს მონაწილეობას ლანდშაფტის ექსპოზიციაში. ასევე უნდა აღინიშნოს წერილში მოკვანძულ საკითხი რკინიგზის გასწვრივ ტერმინალებისა და სასაწყობო მეურნეობების მშენებლობის შესახებ. ამასთან დაკავშირებით უნდა მოგახსენოთ, რომ ტერმინალებისა და სასაწყობო მეურნეობების განთავსება მოხდება საპროექტო სადგურ "ლილო-1"-ის მიმდებარე ტერიტორიაზე.

პატივისცემით,
გენერალური დირექტორი

ი. ეზუგბაია

22.10.09 3038/3-9/3
ა 006239

სტრუქტურის
გასა

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ერების, ეთნოსების მიმზიდველობა ძირითადად ერების, ცალკეული ეთნოსების თვითმყოფადობითაა განპირობებული. საბედნიეროდ, ჯერ კიდევ ეთნოსების თვითმყოფადობა და საკუთარი სახე ვლინდება როგორც ადამიანების გარეგნულ სახიერებაში – ბიოლოგიურ-ანთროპოგენურ მახასიათებლებში, ისე მათ ყოფაში.

ეს უკანასკნელი, მნიშვნელოვანწილად, შედეგია იმ კლიმატისა და რელიეფისა, რომლითაც ხასიათდება ეთნიკის განსახლების ადგილი.

* * *

„თბილისის ზღვის“ ჩრდილო-აღმოსავლეთ მდებარე ტერიტორიაზე „City“-ის განთავსება ამ სტრუქტურის კულტურულ და ფინანსურ ღირებულებას გაზრდის, თუ რეალიზებული იქნება იდეა – ტერიტორიაზე შეიქმნას (ნაკვეთი E =400ჰა და ნაწილობრივ ნაკვეთი D =75ჰა) საგანმანათლებლო-გასართობი კომპლექსი „მსოფლიო ხალხების მითების, ლეგენდებისა და ზღაპრების სამყარო“.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ერების, ეთნოსების მიმზიდველობა ძირითადად ერების, ცალკეული ეთნოსების თვითმყოფადობითაა განპირობებული. საბედნიეროდ, ჯერ კიდევ ეთნოსების თვითმყოფადობა და საკუთარი სახე ვლინდება როგორც ადამიანების გარეგნულ სახიერებაში – ბიოლოგიურ-ანთროპოგენურ მახასიათებლებში, ისე მათ ყოფაში.

ეს უკანასკნელი, მნიშვნელოვანწილად, შედეგია იმ კლიმატისა და რელიეფისა, რომლითაც ხასიათდება ეთნიკის განსახლების ადგილი.

ისტორიული კოალიზების გამო, მათ შორის, ადამიანების, ტომების, შემდგომში ერების ურთიერთობამ მეზობლად მცხოვრებ ერებთან თუ ეთნოსებთან განაპირობა ეთნიკური კულტურების კონკრეტული სახით ჩამოყალიბება, რომელიც განასხვავებს ხალხებს, ერებს ერთმანეთისაგან.

თანამედროვე სამყაროში გლობალიზაციის პროცესს, ბევრ სასიკეთო შედეგებთან ერთად, ეთნიკური კულტურების თვითმყოფადობის განვითარების დამამუხრუჭებლის ფუნქციაც აქვს, რამაც განაპირობა მსოფლიო ხალხების მითების, ლეგენდების და ზღაპრების სამყაროს გასართობ-შემეცნებითი კომპლექსის შექმნის მიზანშეწონილობა, ვინაიდან, საბედნიეროდ, ჯერჯერობით, ცივილური სამყაროსათვის უდიდესი სიამოვნებაა სხვა ერების კულტურების გაცნობა, რაც, თავის მხრივ, ამდიდრებს ადამიანის სულიერ სამყაროს და, ზოგ შემთხვევაში, უფრო სრულყოფილს ხდის მათ ყოფას. XX ს. მსოფლიოში ტურიზმის განვითარება განაპირობა ადამიანების სწრაფვამ, ინტერესმა გაიცნოს უცხო ქვეყნები, მათი ბუნება, არქიტექტურა, არქეოლოგია, ეთნოგრაფია, სახვითი ხელოვნება, მუსიკის ეროვნული დღესასწაულები, ეროვნული სამზარეულოები და სხვა ყოველივე, რაც შედეგია ერების ნიჭისა, თვითმყოფადობისა და ფსიქოლოგიური წყობისა.

რაში ვლინდება კრებითად ხალხების – ეთნოსების სახე? რა თქმა უნდა, ხალხურ ზღაპრებში, მითებში, ლეგენდებში. ყოველივე ზემოაღნიშნული მაფიქრებინებს, რომ ძალზე მიმზიდველი იქნება თუ შევქმნით ისეთ გარემოს, სადაც ტურისტს, დამთვალიერებელს შეეძენება პირობა, გაეცნოს ხალხების, ერების, ეთნიკების კულტურას, ისტორიას სანახაობრივად მოწყობილ სივრცეში, თანაც ისეთ დაგეგმილ სივრცეში, სადაც დამთვალიერებელი სურვილის მიხედვით გახდება მონაწილე სანახაობისა, თუ ეთნიკური რიტუალისა.

აღნიშნული უნდა განხორციელდეს თემის გამსხნელი დრამატურგიის შესაბამისად, შესაფერის თეატრალიზებულ გარემოში, რომელიც შეიქმნება არქიტექტურული ხერხებითა და სამშენებლო საშუალებებით. საქმეში უნდა ჩაერთოს ნაციონალური სამზარეულოები, ეთნიკური საცხოვრისი, „ქარვასლები“, სასტუმროები. ყოველივე აღნიშნული უნდა იყოს ინტეგრირებული მძლავრ, ფართოსპექტრიან ატრაქციონებთან, ტერიტორიაზე როგორც თანამედროვე, ისე გადაადგილების ტრადიციულ საშუალებებთან (აქლემები, ცხენები, ჯორები, ვირები, ურმები, ეტლები, დილიუნები, კონკები და წყლის ტრანსპორტი: ნავები, ორთქლის გემები, ტივები, კანოე, ფრეგატები, ბატისკაფები, ასევე, მონორელსი, საჰაერო საბაჟირო გზა, ფუნიკულიორი, კლაკსონებიანი პირველი ავტომობილები, ელექტრომობილები და სხვა).

ტერიტორიის შერჩევა ამ შემეცნებით გასართობ ორგანიზმის დასაპროექტებლად და განსათავსებლად უნდა არსებობდეს მდიდარი, მრავალფეროვანი ლანდშაპტი წყალსატევით, ვინაიდან მსოფლიოს ბევრი ეთნიკების ყოფა, ისტორია, ლეგენდები, მითები და ზღაპრები ბუნების ასეთ ფენომენთანაა დაკავშირებული. ამდენად, „თბილისის ზღვის“ აკვატორიაში, პრომეთეს – ამირანის, არგონავტების, ოქროს საწმისისა და მეფეას მითიური სამყარო, ვფიქრობთ შესაძლებელია შესანიშნავად ჩაიწეროს მსოფლიოს ხალხების ლეგენდების, მითებისა და ზღაპრების მატერიალიზებულ სამყაროს მდიდარ, მრავალფეროვან ლანდშაფტში.

09.08.2012 წ

რეზიუმე

ახალმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა ვითარებამ, გეოგრაფიულმა ადგილმდებარეობამ და საბაზრო ეკონომიკის რელსებზე გადასვლამ საქართველოს შესძინა, ფართო გაგებით, სატრანსპორტო ფუნქცია მთელი გეოგრაფიული რეგიონისათვის. ამ ფუნქციის თანამგზავრია ქვეყნის მართვის ახალი ინფრასტრუქტურა: ბანკებით, ბირჟით, სასტუმროებით, ოფისებით და სხვათა. ასეთი საქმიანი უბან “City”ს ორგანიზება-ჩანერგვა თბილისის ისტორიულ განაშენიანებაში შეიწირავს ისტორიულ-კულტურულ ღირებულებებს. “City”-ს შესაქმნელად საუკეთესო ადგილად მიგვანჩნია “თბილისის ზღვის” ფერდი “საჯეირნო” ძალზე მიმზიდველი მახასიათებლებით. დღეს ეს ფერდი იხლინება გარშემოსავლელი რკინიგზის მშენებლობით, თუმცა არსებობს ალტერნატიული ვარიანტი სვლა-გეზისა გარშემოსავლელი საავტომობილო მაგისტრალის დერეფანში საჯეირნოს მიღმა, რომელიც იგნორირებულია.

PERSPECTIVE OF AQUATORIUM OF TBILISI SEA AND TODAY'S REALITY

G. Batiashvili

Resume

New political-economical situation and its Geographical position and transition to a market economy has gained Georgia, in a broad sense, the transport function for the whole region. This function is followed by the new infrastructure of governing the country: with banks, exchange, hotels, offices and etc. The organization-implementation of such business district “City” in Tbilisi historical development will sacrifice the historical-cultural values. For creation of “City” the best place would be the slope of “Tbilisi Sea” the “Sajeirno” with its very attractive characteristics. Today this slope is divided by the construction of railway, though there is the alternative variant for it in the highway beyond the “Sajeirno” which is ignored.

Перспектива акватории Тбилисского моря и сегодняшняя реальность

Батиашвили Г.

Резюме

Новые геополитические реалии возродили и соответственно модернизировали многопрофильную транзитную функцию Грузии. Стало необходимым создание делового района - «City» в Тбилиси с биржами, банками, офисами, гостиничными комплексами и др. Внедрение «City» в историческую застройку чревато тяжелыми последствиями - видоизменением историко-культурных ценностей.

Подходящей территорией для организации делового района «City» представляется южный склон «саджеирно» в акватории Тбилисского моря. Сегодня, для обеспечения транзитных перевозок, строится обходная железная дорога именно на этой территории, разрывая ее на две части. В то же время, существует проект альтернативного варианта строительства железной дороги в коридоре обходной автомобильной магистрали за пределами «саджеирно». Этот альтернативный вариант необоснованно отклонен.

თბილისში მტკვრის გასწვრივ არსებული დაგეგმარებითი სტრუქტურების განვითარების
ზოგიერთი საკითხი

ქ. ბერეკაშვილი

რელიეფი უმთავრესი კომპონენტია ბუნებრივი ლანდშაფტის სტრუქტურაში. იგი მდინარისპირა ქალაქების სივრცითი ორგანიზაციის ძირითადი საფუძველია. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს არა მარტო ქალაქის მოცულობით გეგმარებითი სტრუქტურის და რელიეფის ურთიერთკავშირი, არამედ რელიეფის და ცალკეული ნაგებობების მდებარეობა სივრცეში და მისი კომპოზიცია განსაზღვრული ტიპის ადგილებში.

რელიეფი საშუალებას იძლევა მდინარის სანაპირო ხაზთან ახლოს მოხდეს მოცულობითი განაშენიანება და შეიქმნას სხვადასხვა კომპლექსური არქიტექტურულ-გეგმარებითი სტრუქტურები. ამ შემთხვევაში უფრო მარტივია კავშირები, რადგან უშუალოდ ხდება მდინარის მიმდებარე ტერიტორიების გამოყენება ქალაქის კომპოზიციის დაგეგმარებით სტრუქტურაში და, აქედან გამომდინარე, უფრო მარტივი და მისაწვდომია წყლის სივრცეების გახსნა საერთო-საქალაქო ცენტრების, საცხოვრებელი რაიონების, ცალკეული ანსამბლების მიმართ, რომლებიც, თავის მხრივ, ქალაქის ძირითად სილუეტს ქმნის.

ჩვენ შემთხვევაში, ისეთი მდინარისპირა ტერიტორია, როგორც თბილისშია, ძირითადად მტკვრის მაღალი მარჯვენა სანაპირო, საშუალებას იძლევა მაქსიმალურად იქნეს გამოყენებული მისი საერთო სილუეტის ფორმირების და შემდგომი პერსპექტიული განვითარებისთვის.

მდინარის პირას განთავსებული ნაგებობა ან ანსამბლი, რომელიც ქალაქის სივრცით კომპოზიციაში დომინანტად გვევლინება, თავისებურად ამდიდრებს არსებულ ლანდშაფტურ პეიზაჟს (მაგალითად, მეტეხი, რედისონი, იუსტიციის სახლი და სხვა). ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ მათი დაგეგმარებითი სტრუქტურის ყველა არქიტექტურულ-მოცულობითი განვითარება ძირითადად

მეტეხის მიმდებარე

მეტეხის ტაძარი

ტერიტორიის პანორამული ხედი

ემყარება და დამოკიდებულია ნაგებობისა და რელიეფის მასშტაბური თანაფარდობის კანონზომიერებაზე. ბუნებრივ-ლანდშაფტური კომპოზიციური გარემოს მხატვრული სახის ასამაღლებლად უნდა მოხდეს მთლიანი რელიეფის ან მისი ცალკეული მონაკვეთების გაძლიერება მისთვის შესაფერისი მასშტაბის მქონე სხვადასხვა ნაგებობით, მონუმენტით, მწვანე ნარგავებით, ვერტიკალური ფორმებით და სხვა. ამასთან, დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს არა მარტო იმ ნაგებობების ფორმებს და მასშტაბებს, რომლებიც მდინარის სანაპირო რელიეფზე იქნება განთავსებული, არამედ მის ტონალობას და განათებას ერთიან ბუნებრივ გარემოში თავისებური ფერადი კონტრასტის შესაქმნელად.

მდინარისპირა მოცულობითი დაგეგმარების ნაგებობების ნუსხაში თავისუფლად შეიძლება განვიხილოთ ისეთი თანამედროვე არქიტექტურული ნაგებობები, როგორცაა ხიდები (მეტეხის, გალაქტიონის, თამარ მეფის, მშრალი ხიდი, ბარათაშვილის, ახალი ხიდი მეტეხთან) და ჰიდროელექტროსადგურები (ორთაჭალჰესი, ზაჰესი), რომლებიც ჰარმონიულად ეწერება არსებულ ლანდშაფტურ გარემოში.

მდინარისპირა განაშენიანების არქიტექტურულ-მხატვრული ამოცანების გადაწყვეტისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სანაპირო ზოლის გასწვრივ მონუმენტური ხელოვნების ნიმუშების განთავსებას, მაგალითად, როგორცაა სამასი არაგველის მონუმენტი მტკვრის მარჯვენა სანაპიროს გასწვრივ ორთაჭალის მიმდებარე ტერიტორიაზე.

მდინარისპირა მოცულობითი განაშენიანების განუმეორებელი სილუეტის შესაქმნელად ღია რელიეფთან შერწყმული წყლის აკვატორიული სივრცეები, თავის მხრივ, მოიცავს ამოუწურავ ესთეტიკურ შესაძლებლობებს.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ თბილისის ისტორიული ნაწილი სახელმწიფო დაცვის ზონად არის გამოცხადებული. ამიტომ, მისი განაშენიანება მოითხოვს განსაკუთრებულ მიდგომას, კერძოდ, საპროექტო ნაწილს წინ უნდა უძღოდეს საძიებო-კვლევითი სამუშაოები, რომლის ძირითადი იდეა წინა საუკუნეებისთვის დამახასიათებელი მოცულობითი გეგმარებითი სტრუქტურის წარმოჩენაა, კერძოდ, თბილისის ისტორიულად ჩამოყალიბებული განაშენიანების, რომელიც ძირითადად მტკვრის მიმართ მთავარი ფასადებით გამოდის, ხოლო ძველი ქალაქის რესტავრაცია-ადაპტაციის გზით მოხდება მისი შემდგომი შენარჩუნება და გამოცოცხლება.

როგორც ვიცით, საუკუნეების განმავლობაში თბილისის განვითარებული ძირითადი რელიგიური ცენტრი და ადმინისტრაციული ზონა მტკვრის მარჯვენა სანაპიროს გასწვრივ მდებარეობდა. XIX საუკუნის შუა პერიოდიდან კი ამ ცენტრმა ნაწილობრივ გადმოინაცვლა მარცხენა სანაპიროს გასწვრივ, სადაც თანდათან ხდებოდა სამრეწველო-სატრანსპორტო ფუნქციების განვითარება, მაგრამ ძირითადად მტკვრის დაგეგმარებით სტრუქტურაში საცხოვრებელი სახლები იყო მოქცეული. როგორც მოგეხსენებათ, მსგავსი სწორხაზოვანი ქუჩების დაგეგმარება არ პასუხობდა თბილისში არსებული რელიეფის მოთხოვნებს. ამიტომ, დღევანდელ ეტაპზე შეძლებისდაგვარად უნდა მოვახდინოთ ზოგიერთი ქუჩის და ნაგებობის ე.წ. წერტილოვანი გარღვევა მდინარე მტკვრის მიმართულებით, რა თქმა უნდა, რელიეფის გათვალისწინებით. აგრეთვე, აუცილებელია არქიტექტურულ-გეგმარებითი მეთოდების ლოგიკური ხერხებისა და მეთოდების გამოყენებით ზემოქმედება მოვახდინოთ მტკვრის გასწვრივ და მის მიმდებარე ტერიტორიების მიკროკლიმატზე, რაც გულისხმობს მაღალი ტემპერატურის და ტენიანობის შემცირებას მდინარისპირა მხედური სისტემის და აერაციის თავისუფალი გადაადგილების ხარჯზე, ასევე წყლის სარკვეზე წარმოქმნილი ალბედოს შემცირებას მდინარის მიმართ, სწორად ორიენტირებული ნაგებობების განლაგებით. შენობების სწორი ორიენტაცია ასევე ხელს შეუწყობს მზის რადიაციისგან დაცვას, ირიბი წვიმების ზემოქმედებას და მათზე ქარისმიერი დაწოლის შემცირებას.

მნიშვნელოვანი პრობლემა მტკვრის სანაპიროს მაგისტრალების დღევანდელი მდგომარეობაა, რომლის გასწვრივ ძირითადად განლაგებულია ბენზინგასამართი სადგურები, ავტოსამრეცხაოები, რესტორნები, უსახური სავაჭრო ჯიხურები, ავტოსადგომები, ავტობაზრობები, ავტოპროფილაქტიკური მომსახურების ობიექტები და სხვა.

მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე თითქმის იგივე მეორდება. ეს ტენდენცია ძალზე საშიშ მასშტაბურ ხასიათს იძენს იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ თითოეული ბენზინგასამართი ობიექტი, თავის მხრივ, აფეთქებასაშიშ ობიექტებს წარმოადგენს.

უარყოფითი ფაქტია მტკვრის მარცხენა სანაპიროზე განთავსებული ლუდის ქარხნები და მათთან არსებული ლუდის ბარები, რომლებიც ძალზე მდარე ხარისხის მოცულობითი არქიტექტურისა და მომსახურების დაბალი დონით გამოირჩევა. მტკვრის მარცხენა სანაპიროს გასწვრივ არის ასევე საეჭვო არქიტექტურული ღირებულების მქონე რამდენიმე რესტორანი.

მტკვრის გასწვრივ არსებული არქიტექტურულ-გეგმარებითი განაშენიანების აგლომერაციულ სტრუქტურაში აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს მდინარის გასწვრივ, რელიეფის თავისუფალი ტერიტორიების, გამწვანების ზოლის, სატრანსპორტო ნაკადების და ავარიული საცხოვრებელი ფონდის ფაქტორები. მდინარის სივრცითი გარემოს მოცულობითი ელემენტების ფუნქციური განვითარების კვლევისათვის აუცილებელია მტკვრის გასწვრივ განვითარების დინამიკის ანალიზი შეიცავდეს ჩამოყალიბებული სანაპირო რაიონების ცენტრის სისტემას და ქალაქის სხვა ნაწილებთან ფუნქციური ურთიერთკავშირის განხილვას. ასეთი ანალიზი საშუალებას მოგვცემს გამოვამჟღავნოთ სანაპირო რაიონების და მისი გარემოს ელემენტების სოციალურ-კულტურული პოტენციალი, რაც განაპირობებს მომავალი განვითარების მიმართულებას, რომლის პრინციპულ მახასიათებლად გვევლინება ქალაქის ცენტრთან მისი ფუნქციური მიახლოება.

ისეთი პარამეტრების არსებობა, როგორცაა მტკვრის სანაპირო სტრუქტურის თბილისის ცენტრთან ურთიერთკავშირის ხასიათი, მოწმობს მდინარის გასწვრივ მდებარე რაიონის მონაწილეობაზე ქალაქის ორგანიზმის ფუნქციონირებაში, რაც საშუალებას მოგვცემს გამოვავლინოთ მტკვრის და მისი სანაპირო ზოლის უდიდესი მნიშვნელობა თბილისის მოცულობით-სივრცითი სტრუქტურის ჩამოყალიბებაში.

მტკვრის გასწვრივ დაგეგმარებითი სტრუქტურის პერსპექტიული განვითარების შემდგომი დახვეწისა და ოპტიმიზაციის მიზნით შემუშავებული მტკვრის მიმდებარე ტერიტორიის მოცულობით-სივრცითი განაშენიანების ზონირების მეთოდით შეგვიძლია მდინარის გასწვრივ არსებული ტერიტორიების ოპტიმალური ათვისება და მისი სისტემურ-სტრუქტურული მოდელის შემუშავება, რომელსაც მტკვრის ორივე სანაპიროზე ძირითადი ღერძულ-ხაზობრივი კონფიგურაცია ექნება და რომლის გასწვრივაც განთავსებული მოცულობით-გეგმარებითი სტრუქტურები ორიენტირებული იქნება მტკვრის ხეობის გეოფიზიკურ პარამეტრებზე, რელიეფის ფორმაზე, გამწვანებასა და, რაც მთავარია, მდინარის აკვატორიაში არსებულ მიკროკლიმატურ პირობებზე.

ასევე მნიშვნელოვანია მტკვრის მიმდებარე ტერიტორიებზე არსებული უბნების საცხოვრებელი ფონდის შემდგომი განაშენიანების საკითხების განხილვა და ოპტიმიზაცია მტკვრის მიმართ სწორი ორიენტაციის და მასშტაბური ღრმა ანალიზის გათვალისწინების საფუძველზე, რადგანაც თბილისის ისტორიულად ჩამოყალიბებული უნიკალური ქალაქია და ამიტომ მდინარის სანაპიროების გასწვრივ არქიტექტურულ-გეგმარებითი რეკონსტრუქცია და შემდგომი მოცულობით-სივრცითი განაშენიანება ფრთხილი რეკონსტრუქციის რეჟიმში უნდა განხორციელდეს.

ლიტერატურა

1. ვ. აფციაური. თბილისის და მისი საგარეუბნო ზონის ლანდშაფტურ-ეკოლოგიური საკითხები. თბილისი, 2004წ.
2. თბილისის ურბანული რეაბილიტაციის ძირითადი საკითხები. 2001წ.
3. Вергунов А.П. Архитектурно-ландшафтная организация крупного города. 1992г.

რეზიუმე

განხილულია თბილისში მტკვრის გასწვრივ დაგეგმარებითი სტრუქტურის პერსპექტიული განვითარების ასპექტები. დადგინდა, რომ ამ ტერიტორიების ოპტიმალური ათვისება და სისტემურ-სტრუქტურული მოდელის დამუშავება ორიენტირებული უნდა იყოს მტკვრის ხეობის გეოფიზიკურ პარამეტრებზე: რელიეფის ფორმაზე, გამწვანებასა და მდინარის აკვატორიაში არსებულ მიკროკლიმატურ პირობებზე.

ასევე, ღრმა ანალიზის საფუძველზე, შემუშავებული უნდა იქნეს თბილისის ისტორიული ნაწილის ურბანული მემკვიდრეობის დაცვისა და რეაბილიტაციის სტრატეგიული გეგმა.

Structural disposition problems in strategic planning on the complicated shape along the bank of Mtkvari in Tbilisi

K.Berekashvili

Resume

There is presented long term planning aspects near the bank of Mtkvari in Tbilisi. There is established, that optional assimilated and systematic-structural model treatment of this territories must be orientated on geophysical parameters in the gorge of Mtkvari.

Also on a deep analytical basis must be preserved and rehabilitated the ancient urban inheritance with systematical and strategic plan.

Некоторые вопросы развития существующих планировочных структур на сложном рельефе г.Тбилиси вдоль р. Куры

Берекашвили К.

Резюме

Рассматриваются аспекты развития перспективно-планировочной структуры г.Тбилиси вдоль р. Куры. Установлено, что оптимальная застройка и системно-структурная разработка планировки этих территорий должны ориентироваться на геофизические параметры: характер, форму и наклон рельефа и микроклиматические условия города. При этом на основе глубокого анализа и разработанного стратегического плана надо обязательно сохранить урбанистическое наследие исторической части старого Тбилиси.

მაღლივ შენობებში ატრიუმების გამოყენების იდეის განვითარება XX საუკუნის 80 – იან წლებში

გ. ბერიძე

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის დოქტორანტი

უკანასკნელ წლებში ჩვენ ქვეყანაში მკვიდრდება მაღლივი შენობების დაპროექტების და მშენებლობის პრაქტიკა. როგორც წესი, ეს პროცესი უნდა ეყრდნობოდეს სათანადო ნორმატიულ ბაზას, რომელმაც უნდა გაითვალისწინოს ადგილობრივი ბუნებრივ-კლიმატური, სეისმური და სხვა პირობები.

მაღლივი შენობების მეტად მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ელემენტი ატრიუმია.

უკანასკნელ ათწლეულში ატრიუმი გამოიყენება პრაქტიკულად თითქმის ყველა ტიპის მაღლივ ნაგებობებში, საცხოვრებელ სახლებში, სასტუმროებში, ადმინისტრაციულ და საოფისე შენობებში.

მთავარი ფაქტორი, რომელიც ატრიუმის იდეას აქტუალობას შესძენს, არის მისი შესაძლებლობა შეაკავოს სითბო ნაგებობის შიგნით, უზრუნველყოს შიგა სივრცე ბუნებრივი სინათლით, ბუნებრივი ვენტილაციით, მწვანე ნარგავებით, საკომუნიკაციო სისტემებით, გააჯანსაღოს მიკროკლიმატი და ამ გზით უზრუნველყოს შენობის ენერგოეფექტურობისა და ეკონომიურობის მნიშვნელოვანი ზრდა.

ატრიუმის იდეის განვითარებაზე დიდი გავლენა იქონია ორგანიზაციებში საოფისე სივრცის სრულყოფამ. მთავარ დაგეგმარებით ნაკლს, აქამდე არსებულ საოფისე მაღლივ შენობებში, ცენტრში განთავსებული კიბისა და ლიფტების კვანძით, შეადგენს დიდი მანძილი ცენტრალური ბირთვიდან გარე კედლებში არსებული სინათლის ღიობებამდე.

XX საუკუნის 80-იან წლებში საოფისე შრომის ხასიათი შეიცვალა და გახდა უფრო გახსნილი, დემოკრატიული და სოციალურად მიმართული. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო თანამშრომელთა პერსონალურ მოთხოვნილებებს, რამაც ახალი არქიტექტურული იდეების მიება მოითხოვა, რომლებიც მიმართული იყო მაღლივი შენობების შიგა სივრცეების მიკროკლიმატის გაუმჯობესებისაკენ, დასვენებისა და ურთიერთობების ადგილების შექმნისაკენ.

1980 წელს ინგლისელი ინჟინრების და არქიტექტორების ტერი ფარელის და როლფ ლებენსის მიერ შემუშავებულ იქნა „ბუფერული აზროვნების“ კონცეფცია, რომლის არსი მდგომარეობდა იმაში, რომ მზის სხივებისა და გაბატონებული ქარების ზემოქმედების თვალსაზრისით, ატრიუმი გარე და შიგა სივრცეებს შორის ასრულებს ბუფერული ზონის როლს. მასში წარმოიქმნება უფრო მეტად კომფორტული პირობები, ვიდრე გარეთ. ამ კონცეფციაში გადმოცემული ძირითადი მიდგომები საფუძვლად დაედო მაღლივ შენობებში ატრიუმების პროექტირებას.

1986 წელს აშენდა ორი ყველაზე მაღალტექნოლოგიური საოფისე ცათამბჯენი ატრიუმებით. ლონდონში, არქიტექტორ რ. როჯერსის შენობაში „ლოიდს ბილდინგი“ ატრიუმი ქმნის შიგა ეზოს, რომელიც ზემოდან განათებულია სინათლეგამტარი თაღოვანი გარსით (სურ.1).

სხვა ფუნდამენტური კონცეფცია, რომელმაც გავლენა იქონია მაღლივ შენობებში ატრიუმების პროექტირების განვითარებაზე, გახდა დემოკრატიული საზოგადოების სოციალური იდეა „ოფის-ქალაქი“, რომელიც პირველად სკანდინავიელი არქიტექტორებისა და მშენებლების მიერ იქნა გამოყენებული. სკანდინავიური მოდელის მთავარი ღირსება საზოგადოებრივი სივრცეების სავალდებულო მოწყობაა, რომელთა მიზანია ადამიანების ურთიერთობის სტიმულირება.

სკანდინავიური მოდელი ითვალისწინებს ფართო ცენტრალური სივრცის სავალდებულო არსებობას. მის გარშემო ჯგუფდება სამუშაო კაბინეტები, აგრეთვე ითვალისწინებს მცირე ზომის საზოგადოებრივ სივრცეებს, რომლებსაც, თავის მხრივ, ესაზღვრება საკაბინეტო ჯგუფები.

სურ.1

ადმინისტრაციული შენობის პროექტი („CAC“, 1987წ., სტოკჰოლმი, არქ. ნ. ტორპი) (სურ.2), დღეისათვის აისახება მაღლივი შენობების პროექტებში, ისეთებში, როგორცაა „ევროპული ცენტრალური ბანკი“ (2010წ. ფრანკფურტი მაინზე, არქ. „კუპ ხიმელბლაუს“ ბიურო) ხაზობრივი ატრიუმით, რომელიც აერთიანებს შენობის ორ მაღლივ მოცულობას (სურ.3). მაქსიმალური რაოდენობის ბუნებრივი სინათლის სხივების მიღების მიზნით „ევროპის ცენტრალური ბანკის“ შენობის ატრიუმი ორიენტირებულია აღმოსავლეთ- დასავლეთ ღერძის მიმართულებით. აქ ატრიუმის ბუფერული სივრცე ფუნქციონირებს, როგორც „ვერტიკალური ქალაქი“ (Vertical City), რომელშიც სხვადასხვა დონეზე განლაგებული გამაერთიანებელი პლატფორმებით იქმნება „მიკრო-ქალაქი“ მოედნებით, ხიდებითა და გადასასვლელებით.

სურ.2

სურ.3

სურ.4

იგივე პრინციპს ემსახურება „მოსკოვის ოლქის ადმინისტრაციულ-საზოგადოებრივი ცენტრის“ შენობაზე მიშენებული ატრიუმი (2008 წ. მოსკოვი, არქ. მ. ხაზანოვი) (სურ.4).

მე-20 საუკუნის შუა წლებიდან მაღლივ შენობებში ატრიუმების პროექტირებისას ყურადღება ფოკუსირებული იყო ადამიანთა სიცოცხლისუნარიანობისათვის, კომფორტის ამაღლებისაკენ.

განვილიშა პრაქტიკამ შოამზადა კონსტრუქციული და ტიპოლოგიური ბაზა ამ ამოცანის უფრო ეფექტური გადაწყვეტისათვის.

მე-20 საუკუნის დასასრულს მალღივ მშენებლობებს უკვე მოეთხოვება განსაკუთრებული ყურადღება გარემოს შენარჩუნების საკითხების მიმართ. მალღივი შენობები უნდა გახდეს ენერგოეფექტური. ახალი მოთხოვნები შედარებით რადიკალურად აისახა “Commerzbank”-ის შენობის ატრიუმის პროექტირებისას (1997წ. ფრანკფურტი მაინზე, არქ. ნ. ფოსტერი). კარკასულ-ღერძული კონსტრუქციული სისტემის გამოყენებამ, რომელიც გამოტანილია ფასადზე, ატრიუმების მთელი სისტემის პროექტირება გახადა შესაძლებელი. ის შედგება შენობის მთელ სიმაღლეზე გარე კედლებთან სპირალურად განთავსებული ოთხსართულიანი ზამთრის ბაღებისგან, რომლებიც უკავშირდება შენობის ცენტრალური შიგა ატრიუმის სივრცეს (სურ.5, 6). ასეთი კომბინირებული სისტემის დროს (რომელიც შედგება დახურული და ღია ატრიუმებისაგან), იქმნება შიგა საოფისე ფართობების გამჭოლი ბუნებრივი ვენტილაცია. ზამთრის ბაღები, მცენარეების არსებობის ხარჯზე, აუმჯობესებს შენობის მიკროკლიმატს, ბუნებრივი სინათლით განათებული ატრიუმული სივრცეები სტიმულს აძლევს ადამიანთა ურთიერთობებს.

სურ.5

სურ.6

ღღისათვის სამშენებლო და კომპიუტერული ტექნოლოგიების განვითარება საშუალებას იძლევა ატრიუმების სივრცეები განიხილებოდეს, როგორც რთული სივრცითი ელემენტი ან ერთმანეთში გარდამავალი რთული ელემენტების სისტემა, რომლებიც განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ატრიუმის როლს, როგორც მალღივი შენობის დამაკავშირებელს ქალაქის გარემოსთან.

ატრიუმის კლიმატური თავისებურებების გათვალისწინება – ბუფერული ეფექტი, „გამწოვი მილის“ და აეროდინამიკური გაწოვის ეფექტი, ასევე ატრიუმების პროექტირებისას ახალი პროგრესული ტექნოლოგიების (სინათლეგამტარებისა და საქარეების) გამოყენება მთავარი სტრატეგია ხდება თვითუზრუნველყოფი მალღივი შენობების შექმნაში, რომლებიც, ბუნებასთან ჰარმონიით, ექსპლუატაციას უწევს მზისა და ქარის ენერჯიას (სურ. 7, 8, 9).

მრავალფუნქციური შენობა „ Battersea Spark Plug“ (ლონდონი, არქ. რ. ვინიოლე), რომელიც ცენტრალური ელექტროსადგურის მიტოვებულ ტერიტორიაზე მდებარეობს, შედგება ორი მოცულობისაგან. სტილობატური ნაწილის გუმბათოვან გადახურვას, სადაც საცხოვრებელ მოცულობებს

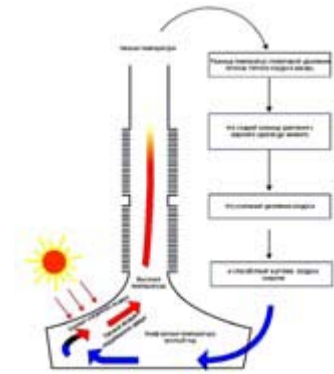
შორის მოთავსებულია საზოგადოებრივი სივრცე, აქვს ისეთი ფორმა, რომელიც სინათლის სხივებისა და თბილი ჰაერის აკუმულირების საშუალებას იძლევა. ქმნის რა ატრიუმის შიგნით კომფორტულ მიკროკლიმატს, „გუმბათი“ ზემოქმედებს ზედა სართულების დონეზე განლაგებულ, დია „შუშის მილის“ ირგვლივ, საოფისე ფართობებზე.

სურ.7

სურ.8

სურ.9

ბუნებრივი ვენტილაცია უზრუნველყოფილია საჰაერო გაწოვის ეფექტით. იგივე ეფექტი გამოიყენება საოფისე ფართობების გასაგრილებლადაც. ამ გზით მაღლივ შენობებში ხორციელდება საექსპლუატაციო ხარჯების შემცირება.

პროექტი „Battersea Spark Plug“ შესაძლებელია განხილულ იქნეს, როგორც თანამედროვე მაგალითი მაღლივ შენობაში ატრიუმის ორგანული ჩართვისა, მისი ფუნქციური თავისებურებების მაქსიმალური გამოყენებით, რომლებიც არანაკლებ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მთელი მაღლივი ნაგებობის ფორმაზე.

საქართველოში ჯ.პორტმანის პრინციპზე დაგეგმარებული ატრიუმი გამოყენებულია სასტუმრო „შერატონ მეტეხი პალას“-ში, სადაც ატრიუმის მრავალდონიანი სივრცის პირველ სართულზე ფუნქციონირებს სხვადასხვა დანიშნულების საზოგადოებრივი ობიექტი.

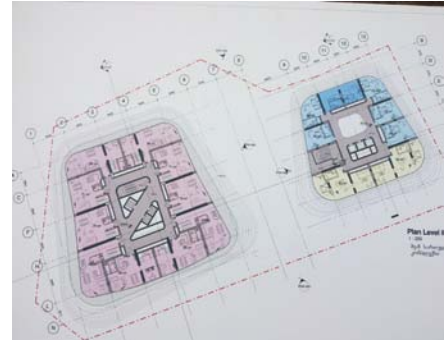

სურ.10

ასევე ატრიუმები გათვალისწინებულია აკადემიკალაქის ტერიტორიაზე ავსტრიელი არქიტექტორების მიერ დაპროექტებული მრავალფუნქციური კომპლექსის ორ მაღლივ შენობაში (სურ. 11,12).

სურ.11

სურ.12

ანალიზის საფუძველზე შეიძლება შემდეგი დასკვნის გაკეთება:

- ატრიუმში მაღლივ შენობაში, განსხვავებით არკადების, პასაჟების, გალერეებისა და სხვა მსგავსი სივრცეებისგან, ჩართულია მაღლივი შენობის მოცულობაში, შემოფარგლულია, არის მისი ორგანული სტრუქტურული ნაწილი, აქვს ვერტიკალური განვითარება და გადახურულია სინათლეგამტარი კონსტრუქციით.
- ატრიუმის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქცია ბუნებრივი განათებით, ბუნებრივი ვენტილაციით, მწვანე ნარგავების არსებობით და სხვა ღონისძიებებით შიგა სივრცეების მიკროკლიმატს აუმჯობესებს.
- ატრიუმები ფუნქციურად აყალიბებს მაღლივ შენობას, აძლევს აქქმის მასშტაბურ ხასიათს, ორგანიზებას უკეთებს ხალხის გადაადგილებას.
- ატრიუმები შენობაში ქმნის თავისუფალი სივრცისა და სინათლის შეგრძნებას, არის კარგი ადგილი შეხვედრებისათვის, დასვენებისათვის, მომსახურების სერვისისათვის, საგამოფენო სივრცისთვის და შენობას აძლევს დამატებით ფუნქციურ ხარისხს.
- ატრიუმების მოცულობით-სივრცითი და არქიტექტურულ-კონსტრუქციული შესაძლებლობები საშუალებას იძლევა მიწისზედა და მიწისქვედა დონეების გაერთიანების, ატრიუმის სტრუქტურაში სხვადასხვა ტიპის კომუნიკაციების ჩართვის, აგრეთვე ატრიუმების მაღლივი შენობის ნებისმიერ ნაწილში განთავსების.
- მაღლივი შენობის ატრიუმის ზოგადი განსაზღვრა შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: რამდენიმე სართულის გამაერთიანებელი, მრავალდონიანი, ზომით მნიშვნელოვანი სივრცე, განთავსებული მაღლივი შენობის სტრუქტურაში, განვითარებული ვერტიკალური მიმართულებით, კლიმატიზაციისა და კომუნიკაციების სისტემის ფუნქციის მატარებელი, გამოყოფილი გარე სამყაროდან ბუნებრივი სინათლის გამტარი შემომზღუდავი კონსტრუქციით.

ლიტერატურა

- 1.Гордина Е. - АТРИУМНЫЕ ПРОСТРАНСТВА В ВЫСОТНЫХ ЗДАНИЯХ. ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ «Архитектон: известия вузов» № 28 Декабрь 2009.
- 2.Табунщиков Ю., М. Бродач, Н. Шилкин, “Энергоэффективные здания”.
- 3.Швалева О. , АТРИУМНЫЕ ПРОСТРАНСТВА В СТРУКТУРЕ ЖИЛЫХ ЗДАНИЙ . Уральская государственная архитектурно-художественная академия
4. ენერგოდაზოგვის საერთაშორისო კოდი.
დარეგისტრირებულია საქართველოს სტანდარტად 2006 წლის საერთაშორისო

სამშენებლო კოდი (2006 International Building Code).

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ის ფაქტორები, რომლებმაც დიდი გავლენა მოახდინა მაღლივ შენობებში ატრიუმის იდეის განვითარებაზე. კონკრეტულ მაგალითებზე განხილულია მაღლივ შენობებში ატრიუმის გამოყენების პრინციპები. ანალიზის შედეგად მოცემულია დასკვნები.

Развитие идеи атриума в высотных зданиях в 80-х годах XX века

Беридзе Г.

Резюме

Дается анализ причин, повлиявших на развитие идеи атриума в высотных зданиях. На конкретных примерах рассмотрены принципы использования атриумов в высотных зданиях. В результате проведенного анализа даны соответствующие выводы.

Development of the idea of the atrium in tall buildings in the eighties of XX century

G. Beridze

RESUME

The article analyzes the causes that contributed to the development of the idea of the atrium in tall buildings. There is given concrete examples of use the atriums in tall buildings. The analysis gives the appropriate conclusions.

შენობების ენერგოეფექტურობის პრინციპები და მდგრადი განვითარების არქიტექტურა

ლ. ბერიძე

*სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და
დიზაინის ფაკულტეტის სრული პროფესორი*

კაცობრიობის ისტორიაში მოიპოვება არა ერთი მაგალითი, როდესაც რომელიმე დარგი, შეცვლილი გარემოებების გამო, ტრანსფორმაციას განიცდის და განვითარების ახალ საფეხურზე გადადის.

XX საუკუნის ბოლოს იგივე მოხდა არქიტექტურასა და მშენებლობაში. მსოფლიო ენერგეტიკულმა კრიზისმა და ინოვაციურმა ტექნოლოგიებმა ახალი მიმართულება გააჩინა არქიტექტურაში, რაც დაკავშირებულია “შენობებში ენერჯის ეფექტურ გამოყენებასთან”. დამკვიდრდა ტერმინები: ენერგოეფექტური შენობები, ჯანსაღი, გონიერი, ბიოენერჯიული და ა.შ.

ყველა ამ ტერმინის უკან დგას შემდეგი: შენობა არის ერთი მთლიანი ორგანიზმი, ამიტომ აუცილებელია, მისი ურთიერთქმედების განხილვა მომხმარებელსა და გარემოსთან, რათა გავიგოთ ადამიანის, ბუნებისა და შენობის ჰარმონიულობის პრინციპები. ასეთ ნაგებობებს უწოდებენ მდგრადი განვითარების ნაგებობებს. ზოგადად მდგრად მშენებლობაში იგულისხმება რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული კომპონენტის ერთობლიობა:

- შენობების ენერგოეფექტურობა;
- შენობების კომფორტული მიკროკლიმატი გარემოსთვის ზიანის მიყენების გარეშე;
- განახლებადი ენერჯის მაქსიმალური გამოყენება;
- შენობების ყველა ენერგეტიკული ელემენტის მთლიანობაში განხილვა და მათი ოპტიმიზაცია;
- მონიტორინგი კლიმატის ცვლილებაზე და სათბურის აირების ემისიის შემცირება;
- ეკოლოგიურად სუფთა სამშენებლო მასალების გამოყენება.

ამ ელემენტებს შორის ურთიერთქმედებისა და კომპრომისების ძიება XXI საუკუნის არქიტექტორებისა და სხვადასხვა დარგის სპეციალისტის ძირითადი ამოცანაა.

ნებისმიერი ქვეყნის ენერგეტიკული სტრატეგიის მთავარი მიზანია არსებული ენერგეტიკული რესურსების მაქსიმალურად გამოყენება, მისი ეკონომიკის აღმავლობისა და მოსახლეობის ღირსეული ცხოვრების უზრუნველსაყოფად.

დღეს განვითარებულ ქვეყნებში ენერჯის ეკონომია განიხილება, როგორც მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური და ეკონომიური პრობლემა: ეკოლოგიური, რამდენადაც ელექტრომომხმარებლის შემცირება იწვევს თბოსადგურების ენერგოწარმოების შემცირებას, აქედან გამომდინარე მცირდება გარემოს დაბინძურება. ეკონომიური, რადგან დღეს ენერგეტიკული დანახარჯები ყველა პროდუქციის თვითღირებულების უდიდეს წილს შეადგენს.

მდგრადი განვითარების მშენებლობასთან დაკავშირებული პრობლემების განხილვამდე, მიზანშეწონილია მოკლედ მიმოვიხილოთ ის ფაქტორები, რომლის გარეშე შეუძლებელია ლაპარაკი ამ თემაზე.

ადამიანის დედამიწაზე არსებობისათვის, მრავალ ფაქტორს შორის, პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ყოველთვის ენიჭებოდა კლიმატურ პირობებს. ამ პირობების სხვადასხვაობამ და სეზონურმა ცვლილებებმა განაპირობა განსაზღვრული სივრცის ტერიტორიის კლიმატის თავისებურებანი - ადგილმდებარეობის მიკროკლიმატი, ხოლო შენობაში - სათავსის მიკროკლიმატი. კლიმატს და მიკროკლიმატს გარკვეულ სივრცეში ატმოსფერული პარამეტრების კომპლექსური ზემოქმედება აყალიბებს.

ადამიანისთვის კომფორტული გარემოს შექმნისთვის საჭიროა მიკროკლიმატის პარამეტრების (ტემპერატურა, ტენიანობა, ჰაერის მოძრაობის სიჩქარე და შიგა ზედაპირების თბური გამოსხივება) რეგულირება.

ჩამოვთვალოთ ძირითადი მექანიზმები, რომლითაც შეიძლება ამ პარამეტრების რეგულირება:

პირველ რიგში, ეს არის შენობის გარე შემომზღუდავი კონსტრუქციები. ისინი ბარიერია, რომლის მეშვეობით ხელოვნური სივრცე გამოიყოფა გარემო სივრცისგან. სრულიად ნათელია, რომ ორ სივრცეს შორის ყოფნა გავლენას ახდენს კონსტრუქციაზე, რომელიც, თავის მხრივ, აქტიურ ზეგავლენას ახდენს სათავსის მიკროკლიმატის პარამეტრებზე. ამიტომ, ხელოვნური გარემოს კლიმატის განსაზღვრისათვის, პირველ რიგში, უნდა განისაზღვროს შესაძლო გარე კლიმატური ზემოქმედება და ამა თუ იმ ფუნქციური დანიშნულების სათავსის მიკროკლიმატის საჭირო პარამეტრები, რომლის შემდგომ დგინდება კონსტრუქციის სახეობა და ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები.

ენერგომომხმარების შემცირებას შეიძლება მივაღწიოთ რაციონალური დაგეგმარებით, რომელიც შენობების ისეთი ფორმებისა და გაბარიტების შერჩევაში მდგომარეობს, როდესაც გარე შემომზღუდავების მინიმალური ფართობით შესაძლებელია ნაგებობის მაქსიმალური მოცულობის მიღება.

მეტად მნიშვნელოვანია ფანჯრების თბოიზოლაცია, ჰერმეტიზაციის მაღალი მაჩვენებელით.

გარდა ტემპერატურისა, შემომზღუდავი კონსტრუქციის და ფანჯრის გარე ზედაპირების მდგომარეობაზე მზის რადიაციაც მოქმედებს. ზამთარში შემომზღუდავი ეფექტურად უნდა იცავდეს შიგა სივრცეს თბოდანაკარგებისგან, ხოლო ზაფხულის პერიოდში – თბოშემოღწევისგან. თუ ისინი ამ მოთხოვნებს უზრუნველყოფს, მაშინ არსებითად მცირდება დატვირთვა გათბობასა და ვენტილაცია-კონდიციონირებაზე.

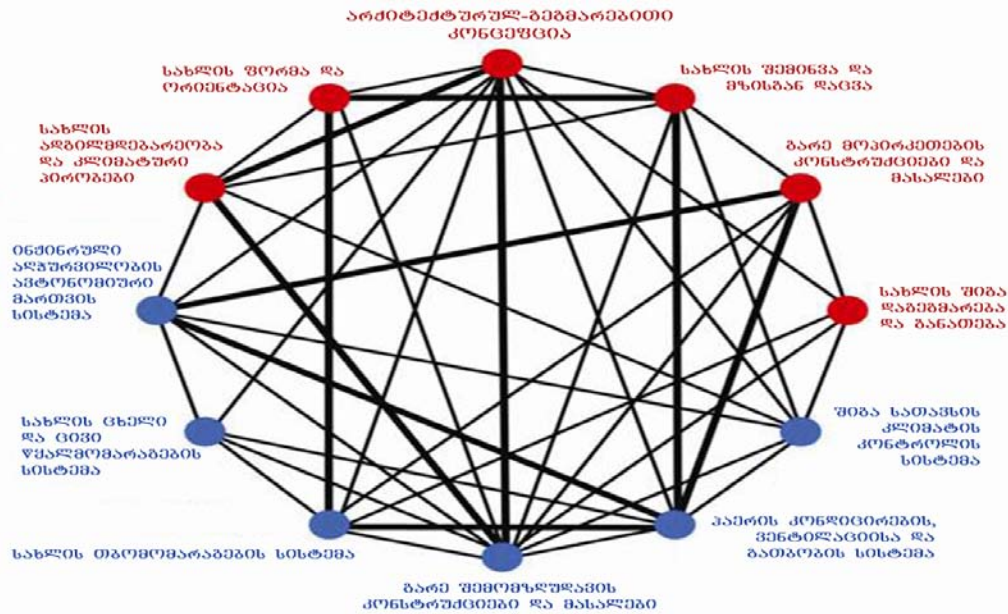
დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მზისგან დამცავ საშუალებებს. ისინი შემდეგ მოთხოვნებს უნდა პასუხობდეს: ზაფხულში აირეკლოს ჭარბი მზის რადიაცია, ხოლო ზამთარში დაუშვას სათავსის ინსოლაცია. ამავე დროს, უნდა უზრუნველყოს შიგა სივრცის ნორმალური განათება.

შენობების ენერგოეფექტურობის ხარისხის ამაღლებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს გააზრებული ქალაქგეგმარებითი გადაწყვეტა, განაშენიანების სწორი სტრუქტურის შერჩევა. აქ მეტად მნიშვნელოვანია ქუჩებისა და შენობების სწორი ორიენტაციის შერჩევა ქვეყნის მხარეების მიმართ, ქარის გაბატონებული მიმართულებების და აერაციის კანონზომიერებების გათვალისწინება.

განსახილველი პრობლემატიკის გაცნობასთან ერთად ბუნებრივად იბადება შემდეგი კითხვები, რომლებზედაც პასუხი, ჩემი აზრით, დადებითი უნდა იყოს:

1. საჭიროა თუ არა ენერგოეფექტური შენობების დასაპროექტებლად არქიტექტორებს ჰქონდეთ სპეციალური ცოდნა (განათლება) ?
2. რა არის "ენერგოეფექტური შენობა": ალტერნატიული, დამოუკიდებელი, ინოვაციური გადაწყვეტათა სისტემა, თუ ნებისმიერი შენობისადმი ენერგეტიკული ურთიერთკავშირის ინოვაციური გადაწყვეტის სისტემური მიდგომა?
3. საჭიროა თუ არა დაპროექტებული შენობების ენერგოეფექტურობის შეფასებისთვის ახალი შეფასების სისტემის შემუშავება ?
4. დადგა თუ არა დრო, ენერგოეფექტური შენობების დაპროექტების პრინციპები გავრცელდეს ნებისმიერი შენობის პროექტირებაზე?

ჩამოვთვალოთ ის საკითხებიც, რომელთა კომპლექსური გადაწყვეტის გარეშე შეუძლებელია ენერგოეფექტური შენობის სწორი დაგეგმარება (სქემა):

- საპროექტო ნაგებობის მშენებლობისთვის ადგილმდებარეობის შერჩევა არსებული განაშენიანების, რელიეფისა და კლიმატური თავისებურებების გათვალისწინებით;
- შენობის ერთიანი არქიტექტურულ-გეგმარებითი კონცეფცია, დაფუძნებული მდგრად განვითარებაზე;
- შენობის ორიენტაციისა (ქვეყნის მხარეების მიმართ) და ფორმის განსაზღვრა;
- შემინვის (ფართობი და ღიობების განლაგება) და მზის დამცავი საშუალებების შერჩევა;
- შენობის სივრცით-გეგმარებითი გადაწყვეტა;
- ენერგოეფექტურობაზე გათვლილი საინჟინრო გადაწყვეტების შერჩევა;
- განახლებადი ენერჯის დანადგარების გამოყენება;
- შენობის შიგა მოცულობის ეფექტური გამოყენება შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების (გარე კედლების) ფართობის მინიმუმაციით;
- შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების ეფექტური თბოიზოლაცია სითბური დანაკარგების შესამცირებლად;
- მზის სითბური რადიაციის აკუმულირება გათბობის სისტემაზე დატვირთვის შესამცირებლად;
- ვენტილირებადი ფანჯრების გამოყენება ზაფხულში სითბოს შემოსვლის და ზამთარში თბოდანაკარგის შესამცირებლად;
- ჰაერის მინიმალური გაჟონვა (შენობის ჰერმეტიულობა) და სწორი ვენტილაციის სისტემის მონტაჟი, შენობის გათბობაზე ენერჯის ხარჯის შესამცირებლად.

განვიხილოთ რა ენერგოეფექტურობის და მდგრადი განვითარების ძირითადი პრინციპები, ლოგიკურია გადავხედოთ, თუ რა მდგომარეობაა ამ თვალსაზრისით მსოფლიოში და კერძოდ საქართველოში.

მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების დამუშავებით მიღწეულია მნიშვნელოვანი პროგრესი. ამ ქვეყნებში ენერგოეფექტურობის განვითარებას ხელს უწყობს სახელმწიფო პროგრამები (სუბსიდიები და საგადასახადო კრედიტები). რაც შეეხება მზის ენერჯის გამოყენებას გერმანიაში, ჯერ კიდევ 2004 წელს, სახლებში წყლის გამაცხელებლების თითქმის ნახევარი მუშაობდა მზის კოლექტორების საშუალებით. ამავე ქვეყანაში მოქმედებს სახელმწიფო პროგრამა “ასი ათასი მზიური სახურავი”. გერმანიის მთავრობა სტიმულს აძლევს თავის მოქალაქეებს, რათა მათ შეიძინონ მზის დანადგარები, ათავისუფლებს კრედიტის პროცენტის გადასახადისგან მზის დანადგარების შესყიდვისას. ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც მოქმედებს ანალოგიური სახელმწიფო პროგრამა სახელწოდებით “მილიონი მზიური სახურავი”. აქ ასევე დაწესებულია საგადასახადო შეღავათები მათთვის, ვინც დაკავებულია ენერჯის ალტერნატიული წყაროების დამუშავებით და წარმოებით.

სამხრეთის ქვეყნებს შორის მზის ენერჯის გამოყენება ყველაზე მეტად გავრცელებულია ისრაელსა და თურქეთში, ხოლო სახლების რეკორდული რაოდენობა, სადაც წყლის გასაცხელებლად მზის ენერჯია გამოიყენება კვიპროსზეა.

1996 წლის მარტში ბერლინში, ევროპის ცნობილი არქიტექტორების მიერ მიღებულ იქნა ევროპული ქარტია მზის ენერჯის გამოყენებაზე არქიტექტურასა და მშენებლობაში. იგი გულისხმობს, რომ ცალკეული „მზიური“ პროექტებიდან საჭიროა, მზის ენერჯის გამოყენებით, „ქალაქების საზოგადოებრივ სივრცეებზე“ გადასვლა, სადაც გაუმჯობესდება კლიმატი, იწარმოებს მონიტორინგი ტემპერატურულ რეჟიმზე, განხორციელდება საქალაქო განაშენიანების გათბობა და გაგრილება.

აზიურ ქვეყნებს შორის ასევე იზრდება მზის ენერჯის სისტემის პოპულარობა. პირველობა ამ დარგში უდავოდ ჩინეთს ეკუთვნის. ეს ქვეყანა ვაკუუმური მზიური კოლექტორების მსხვილი მწარმოებელი და ექსპორტიორია. ისინი პასუხობენ ხარისხის ევროპულ სტანდარტებს.

ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნები, ბალტიის ქვეყნების გარდა, ჰელიოტექნოლოგიების დარგში, ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებს 15-20 წლით ჩამორჩება.

ამავე დროს, რუსეთში, უკრაინასა და ბელორუსიაში, ამ დარგში, ამოქმედდა სახელმწიფო პროგრამები, მიიღეს კანონი „ენერჯის ალტერნატიული წყაროების შესახებ“, მუშავდება ნორმატიული დოკუმენტები და სტანდარტები.

საქართველოს ელექტროენერგეტიკაში წამყვანი როლი უკავია ჰიდროენერგეტიკას, მაგრამ მარტო ჰიდრორესურსები ვერ უზრუნველყოფს საქართველოს ეკონომიკის საკმარისი ენერჯით მომარაგებას. მდიდარი ჰიდროენერგეტიკული პოტენციალის ათვისებასთან ერთად წინა პლანზე გამოდის განახლებადი ენერჯის სხვა წყაროების (ქარი, მზის ენერჯია, გეოთერმული წყლები, ბიოსაწვავი) მასშტაბურად და ეფექტურად ათვისების ამოცანა. მიუხედავად იმისა, რომ ალტერნატიული ენერგეტიკა ძალიან პერსპექტიულია საქართველოსთვის, ენერგოდამოუკიდებლობის თვალსაზრისით, ამ მიმართულებით არ იდგმება ქმედითი ნაბიჯები.

რა მდგომარეობაა სამშენებლო სექტორში? საქართველოში არსებული შენობები უმეტესად საბჭოთა პერიოდშია აშენებული, როდესაც, ენერჯის დიდი მარაგის და დაბალი ფასების გამო, იგნორირებული იყო კონსტრუქციების სითბოდაცავი ღონისძიებები. ასეთი შენობების გათბობა კი დიდი რაოდენობით ენერჯის დანახარჯს მოითხოვს. შენობები შენდებოდა მძიმე ბეტონის ერთშირიანი გარე კედლებით ან ბლოკით/აგურით, ერთმაგი ფანჯრებით. ამის გამო, შენობები საქართველოს ენერგომოხმარების 60% გათბობისა და გაცივებისთვის იყენებდნენ. ისინი ენერჯის ყველაზე დიდ მომხმარებელი და სათბური აირების ემისიის ყველაზე დიდი წყაროა.

დღესაც საქართველოში მასობრივად შენდება ახალი, ძირითადად რკინაბეტონის კარკასული შენობები, რომელთა საკედლე შემავსებლად ბეტონის ბლოკები გამოიყენება. ასეთ სახლებში შემავსებლებთან ერთად კედლებად განიხილება რკინაბეტონის სვეტები, რიგელები და გადახურვები, რომელთა კედლები გარე ჰაერთან კონტაქტშია, რის შედეგად წარმოიშობა ე.წ. „სიცივის ხიდები“. დღევანდელი მშენებლობა ორიენტირებულია სამშენებლო თბოტექნიკის ძველ საბჭოთა ნორმებზე, რომლებშიც, განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით, თბოგადაცემის წინააღობის კოეფიციენტი 2-დან 6-მდე (კედლებისთვის) და 3-დან 7-მდე (გადახურვებისთვის) ნაკლებია და, უმეტესწილად, ეს ნორმებიც არ არის დაცული, შედეგად ვიღებთ გაუმართლებლად დიდ თბოდანაკარგებს.

მე-20 საუკუნის დასაწყისში, საბჭოთა წყობის დროს, ენერჯის დიდმა რაოდენობამ და დაბალმა ფასებმა ახალი მიდგომები განაპირობა, რაც აისახა სამშენებლო ნორმატიულ დოკუმენტაციაში. შემცირდა მოთხოვნები შენობის თბოსაიზოლაციო თვისებებისადმი. სათანადოდ კედლების სისქე შემცირდა 2-4-ჯერ. საცხოვრებლის კომფორტზე მოთხოვნები დაყვანილ იქნა სანიტარიულ-ჰიგიენური ნორმების ქვედა ზღვრამდე. მასობრივად განვითარდა ერთშირიანი ბეტონის კედლების გამოყენება. ასეთი კედლების სისქე ინიშნებოდა უფრო კონსტრუქციული და არა თბოტექნიკური მოთხოვნების მიხედვით. ამის დამადატურებელია ის გარემოება, რომ ერთი და იგივე კლიმატის პირობებში, ერთი და იგივე თვისებების ბეტონის მსხვილი ბლოკების კედლები იყო 40 სმ სისქის, მსხვილი პანელები-30 სმ სისქის, ხოლო კარკასულ შენობებში კედლების სისქე – 25 სმ; ორმაგი ფანჯრები შეცვლილ იქნა ცალმაგით, კიბის უჯრედები და სასხვენო გადახურვები ღია იყო და ა.შ.

საბჭოთა ნორმებით აშენებული შენობების გათბობა გათვლილი იყო სადღეღამისოდ მოქმედ გამათბობელ სისტემებზე. ენერჯის დაბალი ფასების პირობებში ასეთი მშენებლობა იძლეოდა, ენერჯის გაზრდილი ხარჯის წყალობით, სამშენებლო მასალების ეკონომიას და სათანადოდ მშენებლობის მოცულობის გაზრდას. ენერჯის დაბალი ფასის გამო, ასეთი მშენებლობა ეკონომიურად მომგებიანი იყო.

აქედან გამომდინარე, მემკვიდრეობით საქართველომ საბჭოთა კავშირიდან მიიღო შენობები და საქალაქო ინფრასტრუქტურა გათვლილი შეუზღუდავი რაოდენობის დაბალი ფასების ენერჯის მოხმარებაზე, რაც დღეს, ენერგოკრიზისის პირობებში, წინააღმდეგობაშია შექმნილ რეალობასთან.

სამწუხაროდ უნდა ვაღიაროთ, რომ, როდესაც განვითარებული ქვეყნების მშენებლობა მიმართულია ენერგოეფექტური სახლების მშენებლობისაკენ, საქართველოში მიმდინარეობს ენერგოარაეფექტური სახლების მშენებლობა, რომლებიც საჭიროებს დიდი რაოდენობის ენერჯის გათბობისათვის ზამთარში და გაგრილებისათვის ზაფხულში რაც, კომუნალური გადასახადების სახით, მძიმე ტვირთად აწვება მოსახლეობას.

პოსტსაბჭოთა სივრცეშიც კი მუშავდება ახალი ნორმები, ხოლო რუსეთში უკვე 15 წელია მოქმედებს ახალი თბოტექნიკური სამშენებლო ნორმები.

საქართველო კი ორიენტირებულია ძველ საბჭოთა ნორმებზე, უფრო მეტიც: უქმდება უკვე მოქმედი, ევროპული სტანდარტების დონეზე დამუშავებული, ენერგოეფექტურ პრინციპებზე ორიენტირებული საქართველოს ნორმები „ბუნებრივი განათებულობა და ინსოლაცია“, არ მოქმედებს სამშენებლო მასალებისა და შენობების თბოტექნიკური მაჩვენებლები და ეკოლოგიური სისუფთავე, არ გაიცემა შენობის ენერგეტიკული პასპორტი და ა.შ.

მაშინ, როდესაც მსოფლიო, შენობების ენერგოეფექტურობის გაზრდით, ამცირებს ენერგომოხმარებას, ზრდის ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას და უზრუნველყოფს საცხოვრებლის მაღალ კომფორტულობას, საქართველო ჯერჯერობით დიამეტრულად საწინააღმდეგო მიმართულებით მიდის. ძველ ნორმატივებზე ორიენტირებული მშენებლობა ზრდის საქართველოს დამოკიდებულებას ენერჯის ექსპორტზე, რაც მომავალი ათეული წლების მანძილზე უფრო გაიზრდება. ლოგიკურია, რომ საქართველომ რაც შეიძლება სწრაფად მიიღოს ახალი, ევროპულთან შესაბამისობაში მოყვანილი ნორმები, განახორციელოს ძველი შენობების რეკონსტრუქცია და თანამედროვე ენერგოეფექტური სახლების მშენებლობა.

სამართლიანობა მოითხოვს გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ ენერგოეფექტურობის თვისებრივი ამაღლება საკმარისად ხანგრძლივ, სისტემურ და კაპიტალტევად ღონისძიებებთან არის დაკავშირებული. ამ მიმართებით ახლანდელ საქართველოს არ ძალუძს მდგომარეობის სწრაფი გამოსწორება, მაგრამ არც ის ეპატიება, რომ ვერ დაინახოს ორიენტირები და არ დაიწყოს ამ მიმართულებით მოძრაობა.

ვაცნობიერებთ რა, რომ ეს საკითხი პირდაპირ შეხებაშია ქვეყნის უსაფრთხოებასთან, შევეცდებით მოკლედ ჩამოვაყალიბოთ ქვეყანაში ენერგოეფექტურობის პრობლემის გამოსასწორებელი პირველი რიგის ამოცანები:

- ენერგოეფექტურობის და მდგრადი განვითარების ხელშემწყობი სახელმწიფო სტრუქტურის შექმნა და შესაბამისი კანონმდებლობის მიღება;
- „ენერგოეფექტურობის და მდგრადი განვითარების სამეცნიერო-კვლევითი და საპროექტო ინსტიტუტის“ დაარსება, რომელიც უნდა დაკოპლექტდეს ამ დარგის წამყვანი სპეციალისტებით და დაფინანსდეს ქვეყნის ბიუჯეტიდან;
- კანონის დონეზე არქიტექტურის რეგულირებად პროფესიად აღიარება და სერტიფიკაციის სისტემის დანერგვა;
- დღევანდელი დღის შესატყვისი ნორმატიული დოკუმენტაციის მომზადება, ამავე დროს საქართველოში დამუშავებული და მოქმედი, მაგრამ შემდგომ დაუსაბუთებლად გაუქმებული ევროპული სტანდარტების დონის ნორმების მოქმედების აღდგენა;
- სახელმწიფო პოლიტიკის ჩარჩოში, ენერგოეფექტურობისა და მდგრადი განვითარების დეტალური პროგრამის შექმნა;

- უმაღლეს სასწავლებლებში არქიტექტორების და მომიჯნავე სპეციალისტების ამ სფეროს შესაბამისი პროგრამებით სწავლება.

დასასრულს, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ შემდეგზე: ენერგოეფექტური შენობების პროექტირება მრავალი სპეციალისტის ერთობლივი კომპლექსური სამუშაოა, რომელიც მიმართულია ენერგოეფექტურობის პრინციპების მაქსიმალურ გათვალისწინებაზე, ეკოლოგიურობასა და ეკონომიკურ ეფექტურობაზე.

ენერგოეფექტური შენობების სწორი დაგეგმარებისთვის საჭიროა ამგვარი შენობების პროექტირების ახალი მეთოდოლოგიის დამუშავება, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს არა მარტო შენობის პროექტირებისადმი, არამედ ეკოლოგიურად მდგრადი საცხოვრებელი გარემოს შექმნისადმი კომპლექსურ მიდგომას.

აუცილებელია ასევე ენერგოეფექტური შენობების საპროექტო დოკუმენტაციის სავალდებულო ნაწილების და ნახაზების ჩამონათვალის შედგენა და მთლიანი პროექტის ექსპერტული შეფასების კრიტერიუმების შემუშავება.

ყოველივე ზემოთქმულიდან ნათელი ხდება, რომ ენერგოეფექტური შენობების დაპროექტება ერთ-ერთი ყველაზე პრიორიტეტული მიმართულებაა თანამედროვე არქიტექტურაში. დროა საბოლოოდ გავაცნობიეროთ, რომ ენერგოეფექტურობის მკვეთრი ამაღლება ქვეყნის უსაფრთხოების და მოდერნიზაციის სტრატეგიული ამოცანის წარმატებული გადაწყვეტის ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა.

ლიტერატურა

1. ლ.ბერიძე. არქიტექტურული ფიზიკა.
2. მ.სადალაშვილი. საცხოვრებელი შენობების შემომზადდავი კონსტრუქციების თბოტექნიკური მაჩვენებლების ანალიზი.
3. მ.მარგველაშვილი, გ.მუხიგულიშვილი. ენერგეტიკული უსაფრთხოება - ხედვა საქართველოდან.
4. ი.შეყრილაძე. რეზონანსი, 2009 წ., 14 თებერვალი.
5. გ.სადალაშვილი. საცხოვრებელი შენობების ენერგეტიკული პრობლემები საქართველოში.

რეზიუმე

განხილულია შენობების ენერგოეფექტურობის და არქიტექტურის მდგრადი განვითარების პრინციპები, ასევე ამ სფეროს მსოფლიო გამოცდილება და მდგომარეობა საქართველოში. დასმულია ქვეყანაში ენერგოეფექტურობის პრობლემის გადასაწყვეტად პირველი რიგის ამოცანები და შემოთავაზებულია სათანადო რეკომენდაციები.

Energy effectiveness principles of the buildings and sustainable architecture

L. Beridze

Resume

The paper explains the architecture of buildings, energy efficiency and sustainable development. In this field there is discussed the world experience and situation in Georgia. The first problem is related to the energy efficiency objectives and proposed recommendations to the appropriate recommendations.

Принципы энергоэффективности зданий и архитектура устойчивого развития

Беридзе Л.

Резюме

Рассмотрены принципы энергоэффективности зданий и устойчивого развития архитектуры; мировой опыт и положение в этой сфере в Грузии. Для решения проблемы энергоэффективности намечены задачи первой необходимости и предложены соответствующие рекомендации.

თბილისისა და განვითარებული ქვეყნების ქალაქების მცირე მდინარეების ფუნქციურ-გეგმარებითი მდგომარეობის შედარებითი ანალიზი

ნ.გვენცაძე - (სსიპ თბილისის არქიტექტურა, მიწის ნაკვეთის

სამშენებლოდ გამოყენების პირობების მომზადების განყოფილების უფროსი, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის დოქტორანტი)

ქ. თბილისის დაგეგმარებითი კარკასისა და ეკოსისტემის ფორმირების ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი მის ტერიტორიაზე არსებული ჰიდროქსელია. ცნობილია, რომ დასახლებული პუნქტები მდინარეების სიახლოვეს ვითარდებოდა და მოსახლეობის დამოკიდებულებაც წყლის მიმართ, უწინარესად, პრაგმატულ, სამომხმარებლო ხასიათს ატარებდა. ამასთან, უტილიტარული მიზნით მდინარის წყლის გამოყენება მისი ეკოლოგიური თვისებების შენარჩუნებასაც გულისხმობდა.

ქალაქის ფარგლებში, ურბანული პროცესების გააქტიურებასთან ერთად, გამდინარე წყლის მიმართ პრაგმატიზმი ჩამონადენი წყლების, ნაგვისა და ნიაღვრის გამტან კანალიზაციად მდინარეების ტრანსფორმაციაში გადაიზარდა - ხევები გადაიხურა; მდინარე მტკვარი კალაპოტში მოექცა და კანალიზაციის მიმღებ მთავარ არტერიად გადაიქცა; ქალაქის ფარგლებში მდ. ვერეს გარკვეული ნაწილიც კოლექტორში ჩაუშვეს და ნელ-ნელა დაკარგა მდინარის ფუნქცია. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ქალაქის ჰიდროქსელზე ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგებმა გადაუდებელი აქტუალურობა შესძინა მიწათსარგებლობის რეჟიმების დადგენის საკითხებს წყალდაცვითი, ზოგადად კი გარემოსდაცვითი ასპექტით.

პირადი დაკვირვებები და ადგილობრივ მაცხოვრებლებთან ჩატარებული ექსპრესგამოკითხვები ცხადყოფს, რომ თბილისის მცირე მდინარეები ეკოლოგიური, სანიტარიულ-ჰიგიენური თვალსაზრისით სავალალო მდგომარეობაშია, რომ არაფერი ვთქვათ მათ მხატვრულ-ესთეტიკურ სახეზე. საყურადღებოა, რომ ძნელად მოიძებნება კაცი, თუნდაც საკუთარი ნაკვეთის სიახლოვეს, ყურადღებას რომ იჩენდეს მდინარის ესთეტიკური, რეკრეაციული თუ სანიტარიული ღირებულებების მიმართ. ნაგავსაყრელებად გამოყენებული მდინარეები იმდენად დაბინძურებულია საყოფაცხოვრებო ნაგვით (სურ.1), რომ მცირე მდინარეებისადმი მოსახლეობის დამოკიდებულება მტრულს უფრო შეიძლება შევადაროთ. თავის მხრივ, ამგვარი განწყობის საფუძველი ზოგად დამოკიდებულებაში უნდა ვეძებოთ.

ფაქტობრივად, საწარმოებმა შეინარჩუნა მცირე მდინარეების დაბინძურების ტენდენციები. მათში კვლავ ჩაედინება საწარმოო ნარჩენები, რაც საფრთხეს უქმნის როგორც მდინარის სასიცოცხლო ფუნქციებს, ასევე ესთეტიკურ ღირებულებებს. წყალი, ძირითადად, ფერშეცვლილი და ქაფმოდებულია (სურ.2), მიმდებარე ტერიტორიები ხასიათდება უსიამოვნო სუნით. შედეგად, მახლობლად მცხოვრები მოქალაქეები ვეღარ აღიქვამენ მდინარეების ბუნებრივ სილამაზეს, რომელიც, მათი ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, უფრო „წუმპეა“, სადაც ქვეწარმავლები ბუდობენ. ზოგიც იმდენად არის შეწუხებული ბინძური მდინარის სიახლოვეთ, რომ არ იცის მისი სახელი და გაღიზიანებული პასუხობს — „მდინარის დასახელება არ ვიცი და არც მაინტერესებსო“.

სურათი 1. მდ. ნავთისხევი

სურათი 2. მდ. ორხევი

კონფლიქტურ სიტუაციებს ქმნის უკანონო მშენებლობები - მცხოვრებთა სახლები პირდაპირ მდინარეების კალაპოტშია აშენებული ყოველგვარი ქალაქთმშენებლობითი პარამეტრებისა და სამშენებლო ნორმების დარღვევით (სურ.3). მძიმე შედეგები მოიტანა ახალმა პროექტებმაც. ვაკე-საბურთალოს დამაკავშირებელმა გზამ მდ. ვერეს ხეობის ეკოლოგიური მდგომარეობა კიდევ უფრო გაამწვავა, ხოლო თვით მდინარის მნიშვნელოვანი ნაწილი მიწისქვეშა კოლექტორში მოაქცია (სურ.4). თბილისის შემოვლითი რკინიგზის პროექტის განხორციელებისას, რომელიც ტრანზიტული სარკინიგზო მაგისტრალის ქალაქიდან გატანას გულისხმობს, უგულვებელყოფილ იქნა მდინარე გლდანისწყლის მიმდებარე ტერიტორიაც.

სურათი 3. მდინარე კრწანისის

სურათი 4. მდ. ვერეს ხეობაში გზის მშენებლობა

თბილისის ჰიდროქსელის მნიშვნელობასა და მათი მრავალმხრივი გამოყენების შესახებ მრავალი სამეცნიერო ნაშრომი შექმნილი. გარდა თეორიული კვლევისა, არსებობს დამუშავებული, დაპროექტების პროცესში მყოფი და განხორციელებული რამდენიმე არქიტექტურული პროექტიც.¹

მიუხედავად წყლის ობიექტების მიმართ გაწეული გარკვეული მცდელობისა, არ არის მიღწეული დამაკმაყოფილებელი შედეგი. მიმდინარეობს ამ ობიექტების რესურსების არარაციონალური ათვისება და გამოყენება, რაც ბუნებრივი გარემოს დეგრადაცია/განადგურებას განაპირობებს. ამასთან, ჰიდროქსელის ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესების ერთ-ერთ უმთავრეს საშუალებად საზოგადოებაში ეკოლოგიური აზროვნების ჩამოყალიბება და მის მიმართ დამოკიდებულების შეცვლა გვესახება.

ამრიგად, რადგან საქართველოში არ არსებობს მცირე მდინარეებთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარების პრაქტიკა, არ არის გააზრებული ჰიდროქსელის ობიექტების გამოყენების პოლიტიკა, ამ კონტექსტში სასარგებლო იქნებოდა ჰიდროქსელის მიმართ უცხოური გამოცდილებების განხილვა და შესწავლა; მათი დაგეგმარების პრინციპებისა და ინსტრუმენტების დანერგვის გაანალიზება და ადაპტაცია ქვეყნაში მიმდინარე პროცესების გათვალისწინებით.

მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში, ურბანული ინტენსიურობის გამწვავების კვალობაზე გაანალიზებულ იქნა განაშენიანებულ გარემოში ჰიდროქსელის არსებობის ეკოლოგიური და მხატვრულ-ესთეტიკური ღირებულებები. გამომდინარე აქედან, წყლის ობიექტების შენარჩუნება-აღდგენის ღონისძიებები, ეკოლოგიური ორიენტაცია და რეგლამენტაცია ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტი გახდა ტერიტორიული განვითარების ნორმატიული საფუძვლის შემუშავებისას. ამასთან, ეს ფაქტორი საქალაქო საზოგადოების კულტურული სიმწიფის ერთ-ერთ მაჩვენებლად იქცა.

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილებიდან არაერთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, სადაც სახედაკარგული და, ბევრ შემთხვევაში, საერთოდ გამქრალი ისტორიული მდინარეები საუკეთესო სარეკრეაციო სივრცეებად იქცა. ზოგიერთი ამგვარი ადგილი ქვეყნის სავიზიტო ბარათებადაც არის ქცეული.

სურათი 5. რიო მადრიდი წყარო:
<http://www.tbilisonline.com/2619-madrid-rio-project.html>

ერთ-ერთი ნათელი მაგალითი რიო მადრიდის უნიკალური გადაწყვეტაა (სურ.5). ქალაქის კოორდინირებული ტრანსფორმირების პროექტი „არტ-სააგენტომ“ წარმოადგინა. 2005 წელს ქალაქის ხელისუფლებამ გამოაცხადა კონკურსი თემაზე - საუკეთესო საბავშვო ნახატი "საოცნებო ქალაქი". პროექტიც ზუსტად ამ თემას მიესადაგებოდა და ფანქრებით დახატულ ბავშვის ოცნებას წარმოადგენდა. პროექტის განხორციელების შედეგად, ქალაქის ცენტრის ქვეითა ზონად გადაქცევასთან ერთად, ქალაქმა მიიღო ეკოლოგიურად და სოციალურად

გამართული ლანდშაფტური სისტემა მრავალი აუზით, საბავშვო მოედნითა და 23 ხიდით, ასევე

¹ კონკურსი მდ. ვერეს მიმდებარე ტერიტორიის განვითარების გეგმა, 1992წ; გმირთა მოედნიდან თამარაშვილის ქუჩამდე მდ. ვერეს ხეობის ტერიტორიული მოწესრიგებისა და რეკრეაციული ზონის მოწყობა-2006 წ; კუს ტბის, ლისის ტბის, გლდანის დიდი ტბის, მდინარე ვერეს მიმდებარე ტერიტორიის საპარკო განაშენიანების რეგულირების გეგმები; თბილისის ზღვის მიმდებარე ტერიტორიის სამშენებლოდ განვითარების ჩარჩო-გეგმის კონცეფცია; ლედვთახევის რეკონსტრუქცია-რეაბილიტაციის პროექტი.

გაკეთდა მოედნები ექსტრემალური სპორტისთვის, საფეხბურთო მოედნები, გალერეები და მრავალი დასასვენებელი ადგილი.

საინტერესოა ასევე ლატვიის მცირე მდინარეების რეაბილიტაციის პროექტი, ქ. პორტლანდში მდ. ვილმეტის რესტავრაცია, ინდოეთში ქ. მულტანის¹, ინგლისში ლონდონის და სამხრეთ კორეაში სეულის მცირე მდინარეების აღდგენის მაგალითები. ქვემოთ, უფრო დეტალურადაა აღწერილი მდინარეების აღდგენა-რესტავრაციის პროექტები ბოლო ორი ქალაქის მაგალითზე.

ცნობილია, რომ ლონდონის სახეშეცვლილი მცირე მდინარეების ბედი არაერთი მწერლისა თუ საზოგადო მოღვაწის განსჯის საგნადაც იქცა. პიტერ აკროიდი თავის წიგნში „ლონდონი: ბიოგრაფია“ ქალაქის გამქრალ მდინარეებს დიდი გულისტკივილით მოიხსენიებს. ლონდონში 15-მდე გამქრალ მდინარეს ითვლიან, მაგალითად, უოლბრუკი კარგა ხანია აგურის უზარმაზარ კოლექტორშია მოქცეული, სხვები კი ლითონის მილებში მიედინება და ამ მილი-მდინარეების ხილვა მეტროს სადგურებშიცაა შესაძლებელი. ბევრი მათგანი იმდენადაა დეგრადირებული, რომ მხოლოდ ნაგავსაყრელებად გამოიყენება. სხვები, მათ შორის ფლიტი, ტაიბერნი და ევა საერთოდ გაქრნენ, ვინაიდან ისინი მიწისქვეშ გაუშვეს და ქალაქის კანალიზაციის ნაწილი გახადეს. დღეს ლონდონის საზოგადოება დაჟინებით მოითხოვს მდინარეების რესტავრაციის ჩართვას ურბანული რეგენერაციის სქემებში, რაც, მათი აზრით, ხელს შეუწყობს ჯანსაღი და ძლიერი საზოგადოების ფორმირებას.

2004 წლის ლონდონის გეგმა, რომელიც განსაზღვრავს მიწათსარგებლობის პოლიტიკას 20-წლიანი ვადით, მიმართულია მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის მაქსიმალური გაუმჯობესებისკენ. მისი ერთ-ერთი მთავარი მიმართულებაა ლონდონის „ლურჯი ლენტის“² ქსელში შემავალი წყლის ობიექტების ზედაპირების დაცვა. ლონდონის გეგმა ახდენს რეგენერაციის შესაძლებლობების მქონე გარკვეული ტერიტორიების იდენტიფიცირებას, რომლებიც, სამომავლოდ, მდინარეების აღდგენის შესაძლებლობა შექმნის. მდინარეების რესტავრაცია ყურადღებას ამახვილებს მდინარეების ჰაბიტატების დაცვასა და შენარჩუნებზე, ძველი, დამახინჯებული სტრუქტურების მოშლასა და ახალი, უფრო ბუნებრივი გარემოს ფორმირებაზე.

ძალზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია დიდი ბრიტანეთის ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამოქმედო გეგმა. ტემზის რაიონისთვის გარემოს დაცვის სააგენტოს გააჩნია თავისი ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგია, რომელშიც შედის 39 სახეობის და 5 ჰაბიტატის მოქმედების გეგმა.

ადგილობრივმა მმართველობამ მათ იურისდიქციაში შემავალი უმეტესი მდინარის შენაკადის სარესტავრაციო შესაძლებლობები შეისწავლა და, მდინარეების აღდგენის პროცესის სირთულეების გათვალისწინებით, შეიმუშავა რამდენიმე სტადიისგან შემდგარი პროექტი: ა) მდინარის რესტავრაციაზე ფიქრი, ბ) საყრდენი ინფორმაციის მოგროვება, გ) მიზნების დასახვა, დ) პროექტის გრაფიკული დამუშავება, ე) პროექტის დანერგვა, ვ) პროექტის მონიტორინგი, ზ) პროექტის შეფასება, თ) პროექტის ადმინისტრირება, ი) მდინარის აღდგენის გამოცდილების გაზიარება.

მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორი დაფინანსების წყაროების ძიება და მოპოვებაა. ლონდონის მაგალითზე, დაფინანსების სამი მთავარი წყაროა: National Lottery-ის ფონდი, ბრიტანეთის მთავრობა და ევროპის მთავრობა, რომლებიც, თავის მხრივ, კიდევ ბევრ ფონდს მოიცას.

¹ ქ. მულტანის მცირე მდინარეების აღდგენის მაგალითი დეტალურადაა აღწერილი

ა. სამადაშვილს სადიპლომო ნაშრომში.

² The Blue Ribbon - მოიცავს ლონდონის საზღვრებში შემავალი ჰიდროქსელის ყველა ობიექტს: მდინარე, ტბა, ნაკადული, რეზერვუარი და ა.შ. და განსაზღვრავს მათ მენეჯმენტს.

ლონდონის აღდგენილი მდინარეებიდან ერთ-ერთია მდ. ბრენტი უემბლიში¹, რომლის გარშემო დღეს პარკია გაშენებული (სურ.6). პარკის პროექტი ითვალისწინებდა 2 კმ-იანი დეგრადირებული მდინარის აღდგენას ლონდონის ბრენტის რაიონისა და გარემოს დაცვის სააგენტოს ერთობლივი ინიციატივით. ცნობილია, რომ II მსოფლიო ომის შემდგომ მდინარე ჩაისვა U-ს მაგვარი ფორმის ბეტონის არხში, რამაც გამოიწვია მისი მოწყვეტა როგორც თავის ბუნებრივი ჰაბიტატის, ისე საზოგადოებისგან (შემოღობის საშუალებით). ამასთან, ის გახდა წყალდიდობისკენ მიდრეკილი.

3-ფაზიანი პროექტი, რომელიც მთელი პარკის ტერიტორიას მოიცავდა, ითვალისწინებდა მდინარის აღდგენას ადამიანებისთვის ბუნებრივი და ჯანსაღი გარემოს შესაქმნელად.

სურათი 6. მდინარე ბრენტი 1999 წ. სამუშაოების დაწყებამდე და Backwater-ის არხი შექმნილი 2003 წ.

I ფაზაში აღადგენილ იქნა მდინარის 2 სექცია. სწორხაზოვანმა და ორიგინალურმა (დაკლანკილი) ტრაექტორიების მონაცვლეობამ არხის ამ მონაკვეთში შექმნა უკუდინების შესაძლებლობა და მდინარის ნაპირი უფრო ბუნებრივი გახდა (სურ. 7).

II ფაზა ინტერდისციპლინურ ხასიათს ატარებდა. პროექტში ჩაერთვნენ გეომორფოლოგების, ეკოლოგების, ჰიდროლოგების, ლანდშაფტის არქიტექტორების და ინჟინრების ჯგუფები.

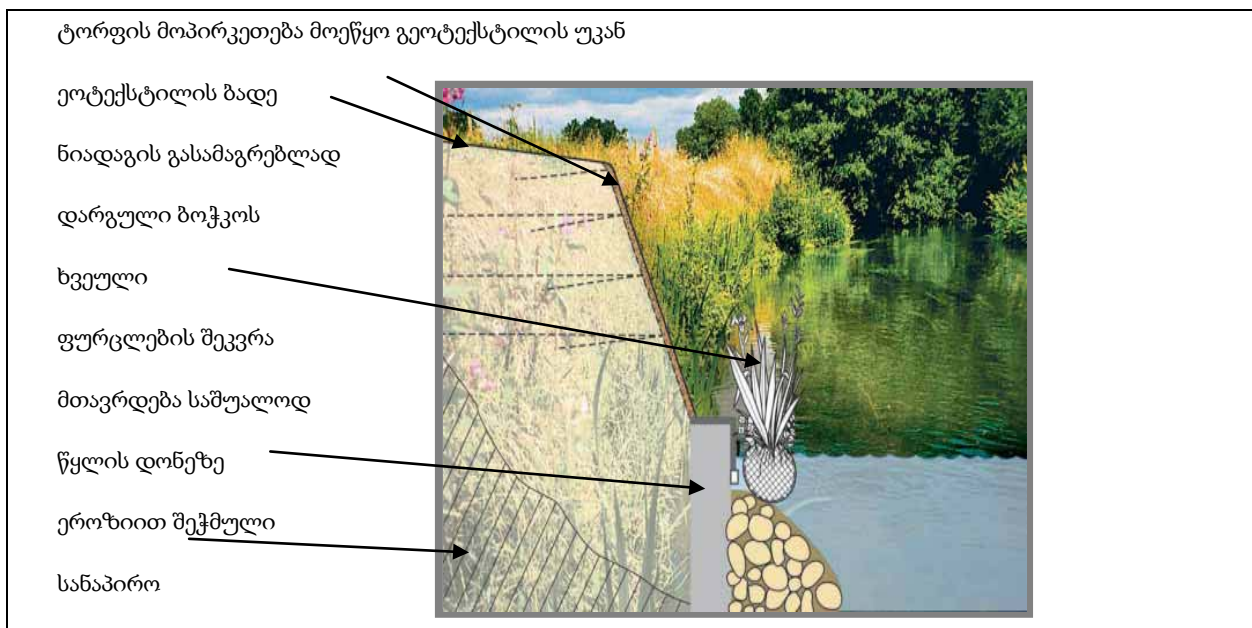

¹ The River Brent I

I ფაზით დასრულდა მდინარის სტრუქტურის სრული აღდგენა, რამაც მრავალფეროვნება შემატა

მცენარეებისა და ცხოველების ჯიშების საბინადრო ადგილებს, გადაჭრილ იქნა წყალდიდობის წარმოქმნის პრობლემაც. შექმნილმა ლანდშაფტებმა ბავშვებისთვის შექმნა სარბენი ბილიკები და სათამაშო ადგილები.

მეორე მაგალითია მდინარე ვეი (Wey Elstead, Surrey) ეროზიით შექმული მდინარის კლდე გეოტექსტილით გაამაგრეს. შეიქმნა ვერტიკალური „ცოცხალი კედელი“, რომელმაც შეინარჩუნა ბიომრავალფეროვნება და სტრუქტურული სიჯანსაღე (სურ. 8).

სურათი 8. მდ. ვეი

წყარო: <http://www.radiotavisupleba.ge/content/blog/1821759.html?s=1&page=2>Environment Agency. A strategy for restoring rivers in North London – www.environment-agency.gov.uk

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ძალზე საინტერესოა სამხრეთ კორეის დედაქალაქ სეულში არსებული მცირე მდინარეების რესტავრაციის მაგალითები. აქ, ბოლო 10 წლის მანძილზე, ერთ-ერთი უმთავრესი პრიორიტეტი მდინარეების დაცვა და მათი ბუნებრივი გარემოს საკუთარი ხალხის კეთილდღეობისთვის გამოყენება გახდა.

8.4 კმ სიგრძის მდინარე ჩანგეს¹ (Cheonggecheon) მიმდებარე ტერიტორია დღეს ქ. სეულის ცენტრის მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი დასვენების ადგილი და ურბანული განახლების საუკეთესო მაგალითია (სურ.9). 1958–1976 წლებში მდინარე ჩანგე გადაიხურა სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურით - 5.6 კმ სიგრძისა და 16 მ სიგანის საავტომობილო მაგისტრალით. ამგვარი

სურათი 9. მდინარე ჩანგე (Cheonggyecheon)

სივრცითი გადაწყვეტა იმ დროისთვის წარმოადგენდა მიმდინარე წარმატებული ინდუსტრიალიზაციისა და მოდერნიზაციის პროცესების საუკეთესო ნიმუშს.

მიუხედავად ამისა, 2003 წელს სეულის მერის, დღევანდელი პრეზიდენტის, ინიციატივით მიღებულ იქნა საავტომობილო გზისა და მის ზემოთ აღმართული ესტაკადის დემონტაჟისა და მიწისქვეშ მოქცეული მდინარის აღდგენის გადაწყვეტილება. მიუხედავად გზის დემონტაჟის მძიმე პროცესისა და ტერიტორიის რეორგანიზაციასთან დაკავშირებული სირთულეებისა, წინ ვერაფერი აღუდგა პროექტის მთავარ იდეას - 30 წლის წინ დაკარგული ბუნებრივი გარემოს ქალაქისათვის დაბრუნებას, ბუნებრივი ჰაბიტატისა და ეკოლოგიურად სუფთა გარემოს შექმნას.

პროექტის მიზანი, ბუნებრივი რესურსების აღდგენასთან ერთად, გარემოს ისტორიული სახის დაბრუნება, უფრო სწორად, ძველი და უახლესი არქიტექტურის სინთეზის სურვილი იყო. უახლეს არქიტექტურაში იგულისხმებოდა ისეთი ბიზნესგარემოს

შექმნა, რომელიც აღჭურვილი იქნებოდა თანამედროვე საინფორმაციო და ციფრული ტექნოლოგიებით.

საზოგადოებისთვის მდინარე 2005 წლის სექტემბერში გაიხსნა. წყლის ნაკადის გავლენით ზაფხულის პერიოდში ქალაქის ეს რაიონი, სხვა რაიონებთან შედარებით, 3.6°C-ით უფრო გრილია.

სურათი 10. მდ. იანგე (Yangjaecheon)

ასევე, 2.3% შემცირდა სატრანსპორტო საშუალებების ცენტრში მოხვედრა, რასაც გარემოს გაუმჯობესება მოჰყვა. აღსდგა ძველი ისტორიული ხიდები და აიგო ახლები.

სეულში მდინარე იანგე (Yangjaecheon) მდინარე Han-ის სამხრეთით მდებარე შენაკადია. ხელისუფლება მუდმივად ცდილობს დაიცვას პარკის ბუნებრივი გარემო უნიკალური ფლორითა და ფაუნით. მთავრობა საზოგადოებისთვის (ცალკე ზავშვებისთვისაც) მუდმივად ატარებს ლექციებს Yangjaecheon-ის ეკოლოგიური სისტემის მნიშვნელობის შესახებ, საზოგადოებაში ეკოლოგიური კულტურის ჩამოყალიბებას მიზნით.

მდინარე იანგე, რომელიც წარსულში სამრეწველო და სასოფლო დანიშნულებით გამოიყენებოდა, დღეს ერთ-ერთი პოპულარული ადგილია მოსახლეობის განტვირთვისა და რელაქსაციისთვის. სახეზეა საზოგადოების დაინტერესება მათი საარსებო გარემოს ეკოლოგიური და მხატვრულ-ესთეტიკური სახის მიმართ. მდინარის გასწვრივ მოწყობილ საველოსიპედ ბილიკებს, სათანადოდ აღჭურვილ სავარჯიშო ზონებს, საბავშვო მოედნებს ენაცვლება კაფეები, გალერეები, მცირე არქიტექტურული ფორმები, გარემოს მდგომარეობის ამსახველი საინფორმაციო ცენტრები.

¹ მდინარე ჩანგე სეულის მთავარი მდინარე ჰანის (Han river) ერთ-ერთი შენაკადია

მდინარეზე აგებულია 8 ორიგინალური ხიდი, ხოლო მათ მიმდებარე ტერიტორიებს 830-მდე სექციას ხეების რიგი ამშვენებს (სურ.10).

ზემოაღწერილი უცხოური გამოცდილების საუკეთესო პროექტები ცხადყოფს, რომ განვითარებულმა ქვეყნებმა უკვე XXI საუკუნის დასაწყისში გააცნობიერა ურბანული გარემოს მიმართ ჰუმანიტარული მიდგომის პრიმატი და ამბიციურ, ძვირად ღირებულ ტექნოკრატიულ გადაწყვეტებს დაუპირისპირა ქალაქთა განვითარების სოციალური განზომილება.

ამრიგად, აღნიშნული პროექტების შეფასება და მათი კრიტიკული ანალიზი, კვლევის სხვა მეთოდებთან ერთად, შესაძლებლობას იძლევა კარგად გავაცნობიეროთ თბილისში დღეს მიმდინარე მოვლენები და პროცესები. შევიმუშაოთ თბილისის ჰიდროქსელის განვითარების სტრატეგია დარგობრივ/სექტორულ პროექტებთან ჰარმონიზაციაში, რეგულირების შესაბამისი პრინციპებითა და მეთოდებით, რათა მიღწეულ იქნეს ჩვენი საზოგადოების ცალსახა მოთხოვნა „იცხოვროს ჯანსაღ გარემოში, გამოიყენოს ბუნებრივი და კულტურული რესურსები“.

წყაროები: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cheonggyecheon>

<http://global.gangnam.go.kr/global/cts/view.do?pcode=GTS003&uld=159&menuNo=110084&lang=en>

http://www.visitseoul.net/en/article/article.do?_method=view&art_id=10693&lang=en&m=0004003002016&p=

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება თბილისის ურბანულ გარემოში არსებული მცირე მდინარეებისა და მათი ჰაბიტატების დღევანდელი მდგომარეობის ანალიზს, რომელსაც უპირისპირდება განვითარებული ქვეყნების ქალაქების გადაწყვეტებს მოსახლეობას დაუბრუნდეს დაკარგული ბუნებრივი რესურსები, რათა ისინი მაქსიმალურად გამოყენებულ იქნეს ეკოლოგიურად სუფთა და ჯანსაღი საარსებო გარემოს შესაქმნელად. ამ მიმართულებით სტატიაში მოცემულია მცირე მდინარეების მიმდებარე ტერიტორიების ფუნქციურ-გეგმარებითი გადაწყვეტების მსოფლიოს საუკეთესო მაგალითები.

Сравнительный анализ функционально-планировочного положения малых рек г. Тбилиси и городов развитых стран.

Гвенцадзе Н.

Резюме

Статья посвящена анализу современного состояния малых рек и их хабитатов в урбанизированном пространстве г. Тбилиси, которое сравнивается с решениями городов развитых стран, где главная идея - вернуть населению потерянные и уничтоженные природные ресурсы, максимально использовать их для создания экологически чистой и здоровой среды обитания. В связи с этим в статье рассмотрены лучшие примеры функционально-планировочных решений прилегающих территорий малых рек.

Comparative Analysis of Functional-Planning Conditions of the Small Rivers in Tbilisi and the Cities of Developed Countries.

N. Gventsadze

Resume

The presented article is devoted to the analysis of the current state of the small rivers and their habitat in urban environment of Tbilisi, which is compared with the solutions of the developed countries, where main idea is - to return to the population lost and destroyed natural resources and use them to create an environmentally sound and healthy surroundings. In this regard, the article provides the best examples of functional-planning solutions for the near-by areas of the small rivers.

არქიტექტურული ალტერნატივები
(რეალობა და არქიტექტურული განათლება)

ვახტანგ დავითაია

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის სრული პროფესორი

რა ხდება მსოფლიო არქიტექტურაში? როგორია მისი მისწრაფებები, რას ეძებს, რას პოულობს, არის თუ არა ქართული არქიტექტურა ჩართული ამ პროცესში?

მეოცე საუკუნის ერთ-ერთმა უდიდესმა არქიტექტორმა, პრაქტიკოსმა, თეორეტიკოსმა, პედაგოგმა, “ბაუჰაუსის” (გასული საუკუნის 20-იანი წლების არქიტექტურული აზრის სამჭედლოს) დამაარსებელმა ვალტერ გროპიუსმა ზუსტად განსაზღვრა ფუნქციონალიზმის – ახალი არქიტექტურის არსი. “ახალი არქიტექტურა არ არის დიდი არქიტექტურული ხის ერთ-ერთი ტოტი, არამედ დამოუკიდებელი აღმონაცენია ამ ხის ქვეშ” ანუ თვისებრივად ახალი მოვლენა. “ევოლუციამ გადაბუგა ხიდები წარსულისაკენ”, – აცხადებს ლე კორბუზიე. ამ ფრაზებით “ახალი არქიტექტურის” ამ ორი უდიდესი წარმომადგენლის მიერ ყველაფერია ნათქვამი. წარსულს ჩაბარდა “ოქროს კვეთა”, ასპარეზზე გამოდის “მოდულიორი”. არც ერთი ეპოქა, არც ერთი არქიტექტურული სტილი არ ყოფილა ისეთი კატეგორიული და კანონიზებული, როგორც “ახალი არქიტექტურა”. 1. სახლი სვეტებზე; 2. ბრტყელი სახურავი-ბალები; 3. თავისუფალი დაგეგმარება; 4. ლენტური (ჰორიზონტალური) ფანჯრები; 5. თავისუფალი ფასადი – ეს ლე კორბუზიეს “ახალი არქიტექტურის” ხუთი პრინციპია. თვითონვე ააშენა ამ პრინციპებით 15-მდე შენობა, ძირითადად ვილები, სუფთა, მინიმალისტური, სტერილური. შემდეგ მისი გენია ვერ ჩაეტია მის მიერ დეკლარირებული პრინციპების ჩარჩოში და თვითონვე უგანა მას და შექმნა მარსელის სახლი, ფილიპსის პავილიონი, სამდივნოს და ასამბლეის შენობები და მართლმსაჯულების სასახლე ჩანდიგარჰში (ინდოეთი, პენჯაბი) და ულამაზესი კაპელა რონშანში.

“ახალმა არქიტექტურამ” თითქმის 50 წელიწადი (XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან 70-იან წლებამდე) ერთპიროვნულად მართა მსოფლიო არქიტექტურა, მაგრამ ყოველ დაბადებას მოსდევს სიკვდილი და “ახალი არქიტექტურაც” გარდაიცვალა.

გამოჩენილმა ინგლისელ-ამერიკელმა არქიტექტორმა ჩარლზ ჯენქსმა წუთების სიზუსტით დაადგინა მისი გარდაცვალების დრო და პოსტმოდერნისტული არქიტექტურული პერიოდის დადგომა. “ახალი არქიტექტურა გარდაიცვალა სენტ-ლუისში, მისურის შტატში, 1972 წლის 15 ივნისს 3, 32 საათზე, როდესაც პორტ აიოგუს რამდენიმე 14-სართულიანი საცხოვრებელი სახლი დინამიტებით დაანგრის, რომლებიც აშენებული იყო 1951 წელს გამოჩენილი იაპონელი არქიტექტორის იამასაკის პროექტით, CIAM¹-ის იდეალების სკრუპულოზური დაცვით, რომელსაც ამერიკის არქიტექტორთა ინსტიტუტის უმაღლესი პრემია ჰქონდა მინიჭებული”, – განაცხადა ჯენქსმა.

ეს “ახალი არქიტექტურის” გარდაცვალების ლამაზი მეტაფორაა, რადგან სტილები და მიმართულებები უცებ არ კვდება. ისეთი მოვლენაც კი, როგორც იყო ხრუშჩოვიზმი, “ხრუშჩოვკები” კიდევ დიდ ხანს არსებობდნენ მისი ავტორის გარდაცვალების შემდეგ.

70-იანი წლებიდან დაიწყო მრავალსტილიანობის პერიოდი. ძნელი წარმოსადგენია, რომ როდესმე განმეორდეს ერთი არქიტექტურული სტილის ეპოქა, რომელიც, არცთუ იშვიათად, 2–3 საუკუნეც კი გრძელდებოდა. **მომავალი მსოფლიოს ძირითადი ტენდენცია იქნება ტექნიკურ პროგრესზე დამყარებული საავტორო არქიტექტურა.** იქნება ახალი უდზონები, კუროკავები, გერები, ფოსტერები, მაინები, ლიბესკინდები, ჰადიდები, კალატრავები, ანდოები, იტოები. დიდი არქიტექტურის გვერდით კვლავ იქნება დიდი რაოდენობის ფონური არქიტექტურა, ფონური არქიტექტორები, რომლებიც მეტ-ნაკლები პროფესიონალიზმით შემოსავენ ლითონის თუ ბეტონის კარკასებს მინით.

CIAM – თანამედროვე არქიტექტურის საერთაშორისო კონგრესი, ჩატარდა 1928 წელს.

რამ განაპირობა არქიტექტურის ასეთი მკვეთრი სახეცვლილება? რა თქმა უნდა დრომ, ტექნიკურმა პროგრესმა. დღეს არ არსებობს ყველაზე ფანტასტიკური (გაბედული) იდეის ტექნიკურად განუხორციელებელი პრობლემა.

ასევე არ არსებობს პროექტის განხორციელების ფინანსური პრობლემა. სამყარო საცესა ფულით, სამყაროში ფული ზვინებად და გორაკებადაა აღმართული. ფული განსაზღვრავს პოლიტიკასაც და ხელოვნებასაც. სიდნის ოპერის თეატრის ხარჯთაღრიცხვა, პირვანდელთან შედარებით, 10-ჯერ გაიზარდა, ეს ფული გამოინახა. სახიერება, ერთადერთობა, ქვეყნის იმიჯი, რეკლამა-პიარი გაცილებით მეტია ფულზე. ფრენკ გერის, ზაჰა ჰადიდის, ტომ მაინეს დეკონსტრუქტივისტული ექსპერიმენტების რეალიზაცია გაცილებით ძვირი ჯდება ანალოგიური მოცულობის პოსტმოდერნისტულ თუ ახალ კლასიციკლურ შენობასთან შედარებით. კაპიტალი ამაზე მიდის, ამ ავტორებს კლიენტების რიგი უდგათ.

თანამედროვე არქიტექტურა ისეთივე ჭრელი და არაპროგნოზირებადია, როგორც თავად ეპოქა, როგორც თანამედროვე ადამიანი.

1. დღეს არქიტექტურა ცდილობს თავის თავზე მეტი იყოს არქიტექტურაზე. სინკრეტულია, ცდილობს შეაღწიოს ხელოვნების სხვა დარგების, განსაკუთრებით სახვითი ხელოვნების სფეროებში;

2. სურს მიაღწიოს “შემოქმედებითი თავისუფლების” ისეთ ხარისხს, როგორც თანამედროვე სახვით ხელოვნებას ახასიათებს, თუმცა არქიტექტურის არსი, მისი ფუნდამენტი გამორიცხავს “აღვირახსნილ” თავისუფლებას. აქ არ გამოვა “მაქვს გულს მიღებული ქნარი, როგორც მინდა”;

3. ძლიერია საავტორო ცნობადობის, ადამიანის, მნახველის გაკვირვების სურვილი, ეს მისწრაფება ამართლებს ყველა საშუალებას, მათ შორის ანტიესთეტიზმსაც;

4. შეჯიბრია არა პროფესიონალიზმში, გარემოსთან, ისტორიასთან დიალოგში, ტექნოლოგიურ და ინჟინრულ ლოგიკაში, არამედ უცნაურობებში, ექსტრავაგანტურობაში;

5. წარსულს ჩაბარდა ტიპოლოგიის ცნება, შენობის ცნობადობა. თქვენ ვერ მიხვდებით რა შენობაა – თეატრი, სპორტული დარბაზი, საგამოფენო პავილიონი, ბიბლიოთეკა, მუზეუმი თუ ყველაფერი ერთად;

6. არქიტექტორი სულ უფრო მეტად დამკვეთზეა დამოკიდებული, არა მხოლოდ ფინანსურად (ეს ყველა დროს იყო), არამედ დამკვეთის ესთეტიკური მოთხოვნებისა და “გემოვნების” გათვალისწინებით;

7. “ტრადიცია”, “ისტორია”, “ეროვნულობა” ირონიულად ჟღერს;

8. არქიტექტურამ გარკვეულწილად შეიძინა აგრესიული მუხტი. მაგალითად, დეკონსტრუქტივიზმი, ერთ-ერთი მოდური მიმართულება, ხაზგასმულად აგრესიული, ეგოისტური და “არასაიმედოა”. მისი უპირველესი მიზანია გაგაოცოს, ისწრაფვის იყოს პირველი, ერთადერთი და ამ მიზნის მისაღწევად არაფერს ერიდება, არავითარი დიალოგი, მხოლოდ მონოლოგი, მხოლოდ ეგო. არანაკლებად უკარებაა ჰაიტეკი. მისგან სიცივის გრიგალი ქრის.

9. კომპოზიციური წესრიგის, მთავრისა და დაქვემდებარებულის, სივრცობრივი იერარქიის ცნებამ მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა. თანამედროვე სივრცულ კომპოზიციას შეიძლება რაღაც დაამატო ან რაღაც მოაკლო და მას ვერავინ შეამჩნევს. ორი-სამი “აფრის” მოკლება ან დამატება ოდნავადაც ვერ ცვლის ბილბაოს მუზეუმის ემოციურ სიტუაციას. ხომ ვერ შეჰკადრებთ ამას პართენონს, ჯვარს ან თბილისის ფუნიკულიორს;

10. ღამის ეფექტი, ღამის სახე პროექტის ორგანული ნაწილია. ლაპარაკია არა მინათებაზე, არამედ შენობის ღამის სახისადმი კონცეპტუალურ მიდგომაზე.

11. თაობების მიერ შემონახულ, ნალოლიავებ ისტორიულ-არქიტექტურულ გარემოში, არცთუ იშვიათად, აღმოცენდება არაკონტექსტური, მხატვრულად “ამოვარდნილი”, არამასშტაბური შენობა და ეს არ არის “პროფესიული შეცდომა” ან დათმობა დამკვეთის მიმართ, არამედ “მხატვრული პოზიციია”.

12. კომპიუტერულ სუმზურში მომრავლდნენ არქიტექტორ-კომპილატორები, მთხზველები;

13. არქიტექტურა ხელოვნების, სულიერების საუფლოდან თანდათანობით ინაცვლებს ბიზნესის სფეროში, ყველა შედეგით.

14. მსოფლიო ახალი ერთფეროვნების ნიშანია. ესაა მაქსიმალიზმის ერთფეროვნება.

ყოველივე ზემოთქმული მეტ-ნაკლები სიმძაფრით ვლინდება ქართულ არქიტექტურულ პრაქტიკაში, მაგრამ გვაქვს საკუთარი “სიმწიფეებიც”. ეს ცალკე დიდი თემაა. სამ უმთავრესს აქაც აღვნიშნავ: 1. არქიტექტურის სრული უზურპირება არაარქიტექტორების მიერ, უპირველესად სახელმწიფო ჩინოვნიკების მხრიდან, სახეზეა არქიტექტურაში უპრეცედენტო ხელების ფათური, შესაბამისად, არქიტექტურის არსის, დაპროექტების სპეციფიკის, საერთოდ “არქიტექტურული ცხოვრების” წესის

სრული იგნორირება. დღეს არქიტექტურა მოწყვეტეს მის ბიოლოგიურ დედას და დედინაცვალს გადასცეს სამეურვეოდ; 2. არნახულმა საინფორმაციო-კომუნიკაციურმა ტექნოლოგიებმა გააერთიანა მსოფლიოს ინფორმაციული სივრცე. ამ თვალსაზრისით მოხსნილია ბარიერი ამერიკელ, ფრანგ, გერმანელ და ქართველ, რუს, იაკუტელს შორის. ყველაფერს სწყვეტს ინდივიდის თვისებები – ნიჭი, უნარი, მიზანდასახულება, თვითდისციპლინა. ცხადია, ხუროთმოძღვარის რეალიზაციისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის ეკონომიკას, ხელისუფალთა პოზიციას, იდეალებს, ქვეყნის მასას. ამ პარამეტრებით დიდად ჩამოვრჩებით მსოფლიოს; 3. განათლების ორსაფეხურიანმა სისტემამ 5–6-ჯერ შეამცირა არქიტექტურული კადრების გამოშვება, ვინაიდან ბაკალავრიატდამთავრებულთა მხოლოდ 15–20% აქვს მაგისტრატურაში სწავლის გაგრძელების შესაძლებლობა. ბაკალავრი ეს ასისტენტია, დამხმარეა, დამოუკიდებელი პროფესიული საქმიანობისთვის სრულიად მოუმზადებელი.

არის თუ არა მზად ორი ქართული არქიტექტურული სკოლის (სტუ-თსსა) მიერ აღზრდილი ხუროთმოძღვრები შექმნან XXI ს. არქიტექტურა? ამ წერილში არ შევხები სასწავლო-მეთოდოლოგიურ, მორალურ-ეთიკურ, ეკონომიკურ საკითხებს. ვისაუბრებ მხოლოდ იმაზე (მიუხედავად სიძნელეებისა) რას მივაღწიეთ.

შეგნებულად ვახსენე “ორი ქართული არქიტექტურული სკოლა”, ვინაიდან საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის (სტუ) და თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის (თსსა) არქიტექტურული სკოლები რვა ათეული წელია ვემსახურებით ერთ საერთო საქმეს – ქართველი არქიტექტორების აღზრდას და, თუ მკრეხელობად არ ჩამეთვლება, საკმაოდ კარგადაც, რაზედაც ფაქტები მეტყველებს. მისაბამია ამ სკოლების სტუდენტთა და პედაგოგ-მასწავლებელთა ერთობლივი შემოქმედებითი ღონისძიებები, კოლეგიალობა და პიროვნული მეგობრობა.

სტუდენტური ალტერნატივები

მომავალი არქიტექტორები ძალზე მგრძნობიარე და კრიტიკულნი არიან საკუთარ ქვეყანაში მიმდინარე არქიტექტურული პროცესებისადმი, განსაკუთრებით მაგისტრანტები და ითხოვენ, რომ არქიტექტურული პროცესებისადმი გამოხატონ საკუთარი პოზიცია თავიანთი “ალტერნატივით”. ამიტომ, თემა “ალტერნატივა” ორგანულად შემოვიდა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის არქიტექტურული დაგეგმარების მიმართულების მაგისტრატურის პროგრამაში. სამაგისტრო პროგრამაში მოთხოვნილია: ალტერნატიული პროექტები უნდა დამუშავდეს შენობის ფუნქციის შეუცვლელად და იმავე ფართობით. ეს შედარების ობიექტურად შეფასების საშუალებას იძლევა.

წარმოვადგენ სტუდენტურ პროექტებს, არ მოვიხსენიებ იმ ჯილდოებსა და პრემიებს, რომლებიც მათ მოიპოვეს, არც ხელმძღვანელების რეგალიებსა და წოდებებს, ის დიდ საგაზეთო სივრცეს დაიკავეს.

ალტერნატივა I. “პიქსელის” შენობა ჭავჭავაძის გამზირზე

ამ თემისადმი პროფესიონალთა და, რამდენადაც ვიცი, თბილისელების დამოკიდებულება არა თუ არაერთგვაროვანი, არამედ ერთნიშნად უარყოფითია.

“პიქსელის” ალტერნატიულ პროექტებში ძირითადად ორი მიდგომა გამოვლინდა: არსებული შენობის მოცულობის შენარჩუნება და ახალი არქიტექტურულ-მხატვრული ინტერპრეტაცია. შემდეგ, შენობის განსხვავებული მოცულობით-სივრცობრივი გადაწყვეტა.

1. *მაგისტრანტი ნინო პოტაპოვა*. 2010 წ., ხელმძღვ. ვახტანგ დავითაია. შენობის მოცულობა არსებულის იდენტურია. ის ასოცირდება გიგანტური კრისტალის კუბთან, რომლის ოთხივე მხარე გაპრიალებულია. კუბი დიაგონალზეა გაჭრილი. “ჭრილობა” იწვევს ბუნებრივი კრისტალური ლავის შეგრძნებას. ის დღისით განათების ძირითადი წყაროა. ღამით გამოგნებელ შთაბეჭდილებას ახდენს კრისტალური ჩანჩქერი-ლავა. შენობის ღამის ეფექტი პროექტის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილია.

2. *მაგისტრანტი გიორგი ჯამარჯაშვილი*. 2010 წ., ხელმძღვ. გივი მეტრეველი. შენობა 17-სართულიანი კოშკია. შენარჩუნებულია ფუნქცია და ფართობი. პირველ ოთხ სავაჭრო სართულს გარედან წრიული პანდუსი უვლის. ის ვიზუალური, წარმოდგენითი გაგრძელებაა ქუჩისა ვერტიკალურად. გარედან “შემოხვეულია” მუდმივად განახლებადი ელექტრონული სარეკლამო ლენტი. შენობა გააზრებულია, როგორც არქიტექტურული აქცენტი, ორიენტირი დღისით, ღამით.

ალტერნატივა II. მრავალფუნქციური შენობა რუსთაველის გამზირზე, ყოფილი “მხატვრის სახლის” ადგილას

1. *მაგისტრანტი გელა ჩაჩუა*. 2010 წ., ხელმძღვ. ვახტანგ დავითაია. ძირითადი ამოცანა იყო ექსტერიერისა და ინტერიერის ურთიერთშედწევა. შენობის მრავალსახა ცხოვრება ქუჩიდან “იკითხება”. ამ პრინციპით ქუჩა სივრცობრივი ხდება, სიტუაცია – დემოკრატიული.

2. *მაგისტრანტი ანა ხუროძე*. 2009 წ., ხელმძღვ. ვაჟა გელაშვილი. შენობა გახსნილია რუსთაველის გამზირის მხარეს და დიდი შემინული ფასადით აირეკლავს გარემოს, რომელიც მზის მოძრაობასთან ერთად ცვალებადია. შენობის სახურავი მთლიანად გამწვანებულია და გამზირის ეკოპარკს ქმნის, პროსპექტის განაშენიანებაში შემოდის ახალი არქიტექტურულ-მხატვრული მოცულობა, განსხვავებული ემოციური სიტუაცია.

3. *მაგისტრანტი ნიკა მასურაძე*. 2010 წ., ხელმძღვ. შოთა ბოსტანაშვილი. კუბის შიგა სივრცის ორგანიზაცია ემყარება “დეკონსტრუქტივიზმის” პრინციპებს. შენობის გული გამჭირვალეა, მასში სხვადასხვა რაკურსით აირეკლება ქაშვეთის ტაძარი.

ალტერნატივა III. სასტუმრო კომპლექსი სანაპიროზე

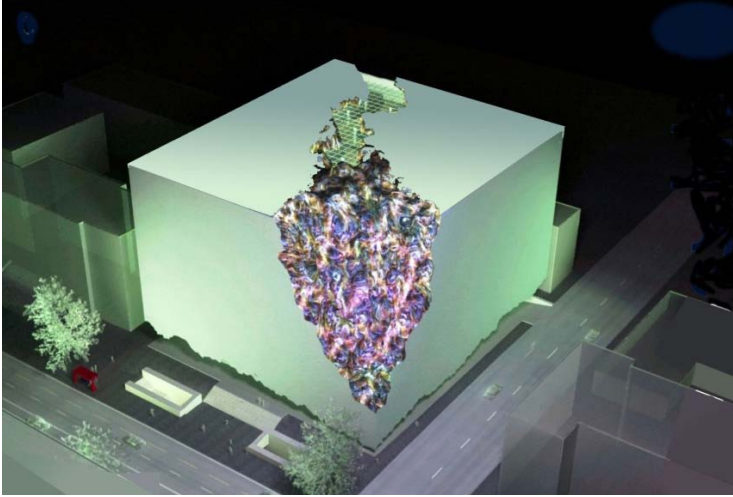
მაგისტრანტი ლევან მათიაშვილი. 2010 წ., ხელმძღვ. გია ნადირაძე, მერაბ გაგნიძე. ანსამბლის მხატვრული კონცეფცია არქიტექტურული თემის ერთგვაროვნებას ემყარება. ის მიიღწევა მკაცრი ჰორიზონტალური დაყოფით. აქ მოხდა ლანდშაფტის უპრეცედენტო ხელყოფა – კლდის ჩამოჭრა 250–300 მეტრის სიგრძეზე. ამჟამად სასტუმროს მშენებლობა შეჩერებულია. ალტერნატიული პროექტით კლდე შენარჩუნებულია პირვანდელი სახით. ის ინტერიერის ელემენტია, რაც განაპირობებს არაორდინარულ კავშირს არქიტექტურასა და ბუნებას შორის. სანაპიროზე იქმნება ორიგინალური არქიტექტურული ორგანიზმი. შენობა 10–15 მეტრით მოშორებულია კლდეს, რომელიც ვერტიკალური დეკორატიული გამწვანებითაა დაფარული. კლდესა და შენობას შორის იქმნება უჩვეულო სივრცე, ერთ მხარეს გამწვანებული კლდე, მეორე მხარეს – საფეხურებიანი აივნები, რომელიც თავისებურ მრავალსართულიან ხაზობრივ ვესტიბიულს ქმნის.

ალტერნატივა IV. რიყის არქიტექტურული სივრცული ორგანიზაცია

მაგისტრანტი ნინო პოტაპოვა. სადიპლომო პროექტი. 2010 წ., ხელმძღვ. ვახტანგ დავითაია. რიყე სტუდენტებისათვის უადრესად მიმზიდველი თემაა. რიყე დედაქალაქის უნიკალური სივრცეა, თავისებური თეატრალური სცენა, რომელიც გარშემორტყმულია სამზერი იარუსებით. ამიტომ ახალგაზრდები ინტერესით ეძებენ ამ სივრცის არქიტექტურულ სცენოგრაფიას, დროსა და სივრცეში ცვალებად არქიტექტურულ ორგანიზმს. ნინო პოტაპოვას პროექტით რიყის ზედა დონე ანუ ქალაქის გიგანტური თეატრალური არენა გააზრებულია კომპოზიციურ თამაშად, რომელიც მუდმივად განახლებადია, ქვედა დონე – მიწისქვეშა ქალაქია.

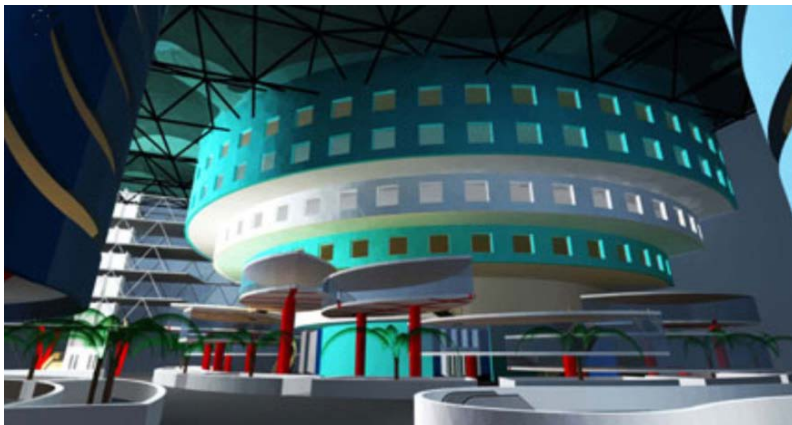
ალტერნატივა V. თბილისის აეროპორტი

აეროპორტი ქვეყნის, ქალაქის ჭიშკარია, პირველი შთაბეჭდილებაა. აეროპორტის არქიტექტურას, მის მხატვრულ-ემოციურ ხარისხს უდიდესი იდეოლოგიური დატვირთვა აქვს. სამაგისტრო პროექტის კონცეფცია ეფუძნება ე. წ. “მოზიუსის ლენტს”. ლაკონური არქიტექტურა სრულად პასუხობს თანამედროვე აეროპორტის ფუნქციურ-ტექნოლოგიურ პარამეტრებს.

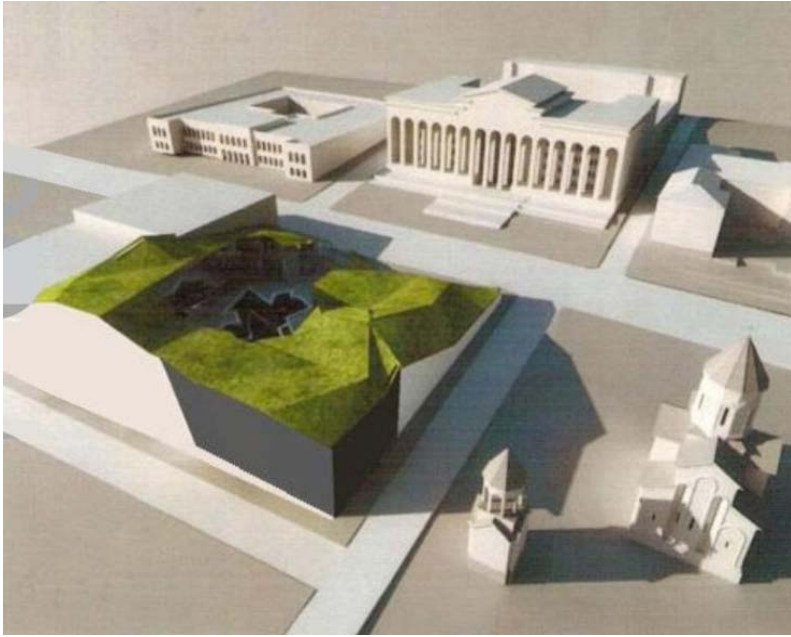
თემა: „პიქსელი“,
ნინო პოტაპოვა.
ხელმძღვანელი
ვახტანგ დავითაია

თემა: „პიქსელი“,
გიორგი ჯამარჯაშვილი.
ხელმძღვანელი
გივი მეტრეველი

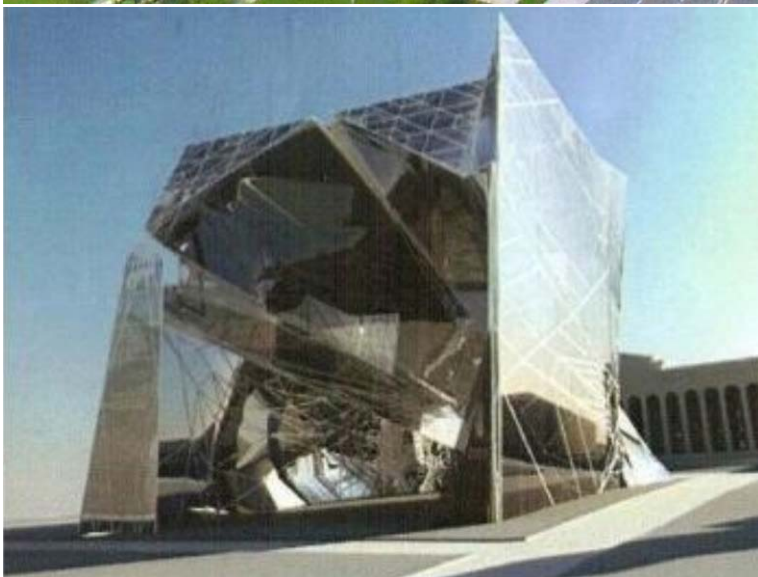
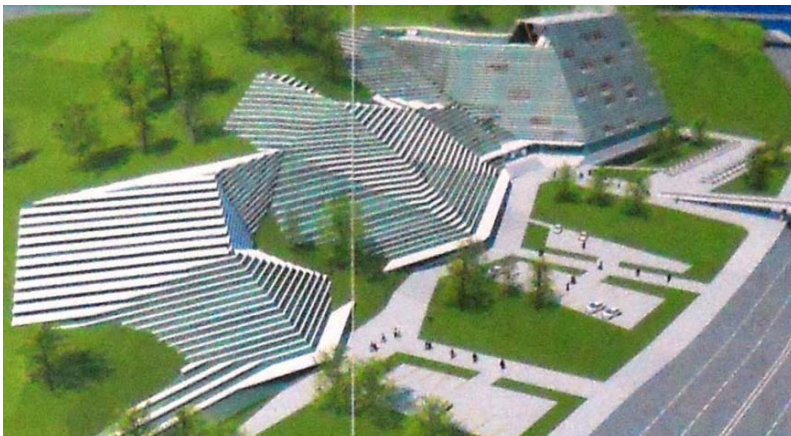
თემა: „პიქსელი“,
გელა ჩაჩუა.
ხელმძღვანელი
ვახტანგ დავითაია

თემა: „მხატვრის სახლი“,
ანა ხუროძე.
ხელმძღვანელი

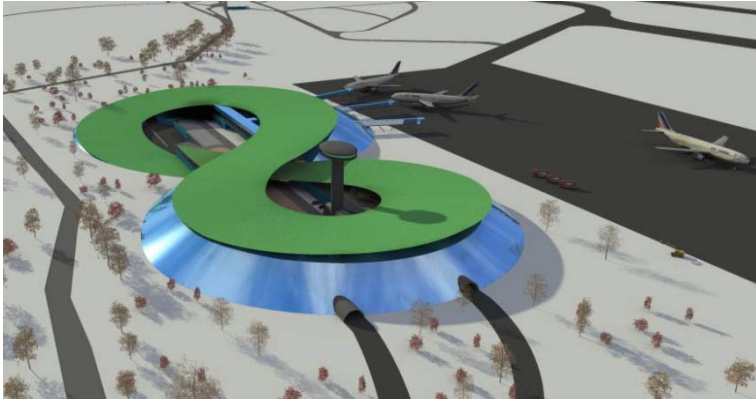
ვაჟა გელაშვილი

თემა: „სასტუმრო სანაპიროზე“,
ლევან მათიაშვილი.
ხელმძღვანელი
გია ნადირაძე

თემა: „მხატვრის სახლი“,
ნიკა მისურაძე.
ხელმძღვანელი
შოთა ბოსტანაშვილი

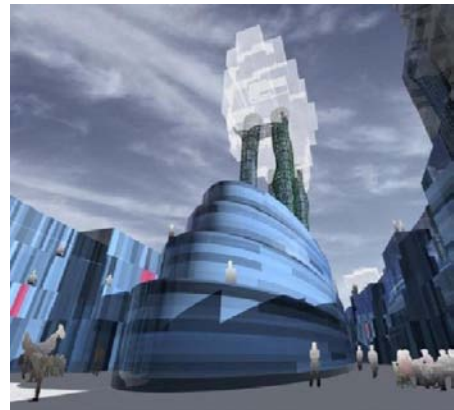

თემა: „საერთაშორისო აეროპორტი თბილისში“, გიორგი მელაძე. ხელმძღვანელი მედეა მელქაძე

სამაგისტრო პროექტები

თემა: „წიგნის სასახლე“, ბოსტანაშვილი. ხელმძღვანელი ვაჟა გელაშვილი

დათო თემა: „ობსერვატორია“, ვლადიმერ ლომსაძე. ხელმძღვანელი ნოდარ ბუზალაძე

რეზიუმე

განხილულია არქიტექტურული განათლების საკითხები XXI საუკუნის არქიტექტურული სტილებისა და ტენდენციების კონტექსტში.

Архитектурные альтернативы

Давитая В.

Резюме

Рассмотрены проблемы архитектурного образования в контексте архитектурных стилей и тенденции XXI века.

Architectural Alternatives

V. Davitaia

Resume

There are discussed the problems of the architectural education in the context of architectural styles and tendency of XXI century.

(მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური ცენტრის ლოკალიზაციის წინადადება)

არქიტექტორ-ურბანისტები:

ვ. ვარდოსანიძე. *სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის სრული პროფესორი*

პ. ძიძიგური. *ქ. თბილისის მერიის სსიპ არქიტექტურის სამსახური*

ნ. ჩხეიძე. *სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის მასწავლებელი*

ბოლო დროს **საქართველოს** ურბანისტული რეალობა აშკარა გამოცოცხლებას განიცდის. უწინარესად ეს ვლინდება დედაქალაქთან მიმართებაში კონცეფტუალურ და მეთოდოლოგიურ დონეზე - პოლონელი პარტნიორების ხელშეწყობით აქტუალიზებულია **თბილისის** აგლომერაციის საკითხი, შესაბამისი დებულებები ჩაიდო „თბილისის მიწათსარგებლობის გენერალურ გეგმაში“; ამჟამად მუშავდება **თბილისის** განვითარების სტრატეგიული გეგმა, რომლის ნაწილია ჰოლანდიელი სპეციალისტების მონაწილეობით შედგენილი დედაქალაქის ნარკვევი (პროფილე); სულ უფრო კონკრეტულ სახეს იძენს **თბილისის** მეტროპოლური არეალის პრობლემატიკა, **თბილისის** მერიაში შექმნილია **მეტროპოლური განვითარების სააგენტო**; გარკვეული ინიციატივა შეიმჩნევა ამ პროცესში ჩართული სხვა ქალაქების, უწინარესად, **რუსთავის** მხრიდან და ა.შ.

პარალელურად, 2010 წელს დამტკიცდა „საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010–2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგია“, შეიქმნა **საქართველოს რეგიონული განვითარების სამთავრობო კომისია**. უფრო ადრე, აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურაში ჩამოყალიბდა **საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო**. ამ პროცესში აქტიურად მონაწილეობს **მსოფლიო ბანკი, USAID, City Alliance**.

ამგვარი უპრეცედენტოდ მასირებული ურბანისტული „შემოტევა“ საჭიროებს ეკონომიკის ყველა სექტორისა და პროცესში ჩაბმული დაინტერესებული (თუ დასაინტერესებელი) მხარის მონაწილეობას, რაც მთავარია, პროცესის ყველა ეტაპზე, ხედვის ჩამოყალიბებიდან საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე. ერთ-ერთ ასეთ მხარედ აღიარებულია სივრცითი მოწყობა, ქალაქგეგმარება.

ეს ის სფეროა, რომელსაც ხსენებული რეგიონული განვითარების სტრატეგია უმართებულად მოკრძალებულ ადგილს უთმობს – ორმოცგვერდიან დოკუმენტში 12 პწკარი. სტრატეგიის მუხლი 2.6. „სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმარება“ ორპუნქტიანია; მეორე პუნქტი წმინდა ტექნიკური ხასიათისაა და ადასტურებს გეოინფორმაციული ბაზის შექმნის საჭიროებას და მის ხელმისაწვდომობას. პირველი პუნქტი უფრო არსებითია, მაგრამ ბუნდოვანი და დუნე: „მდგრადი რეგიონული განვითარების ხელშეწყობის მიზნით უნდა შეიქმნას **დამატებითი პირობები (?)** რეგიონისა და თვითმმართველი ერთეულის დონეზე სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმარების უზრუნველსაყოფად“.

„დამატებითი პირობების“ მოთხოვნა უსაფუძვლოა, რადგან **საქართველოში** სივრცით-ტერიტორიული პირობები მკაფიოდ და ცალსახადაა განსაზღვრული კანონით „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“. ნიშანდობლივია, რეგიონული განვითარების სახელმწიფო სტრატეგიასთან ერთ პაკეტში შემუშავებული დოკუმენტი „საქართველოს რეგიონული განვითარება“. „დიაგნოსტიკური მოხსენება“ პრინციპულ მეთოდოლოგიურ ცდომილებას უშვებს. ის ერთ ტაქსონომიურ დონეზე ათავსებს „სივრცით დაგეგმარების“ (ასეა დოკუმენტის ტექსტში) ისეთ სექტორულ მიმართულებებს, როგორცაა, მაგალითად, „წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემა“, „ნარჩენების მართვა“, „გზები და სატრანსპორტო სისტემა“, „ტელეკომუნიკაციები“. ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ამ

დოკუმენტის პაკეტის შემუშავებაში მონაწილე რამდენიმე ათეულ სპეციალისტს შორის არც ერთი ურბანისტი არ აღმოჩნდა. არადა, *საქართველოს* კანონი „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის შესახებ“ ცალსახად ადგენს: „სივრცით-ტერიტორიული გეგმები არის ინტეგრირებული დოკუმენტები, რომლებიც თავს უყრის, შეაჯერებს დარგობრივ გეგმებსა და პროექტებს და უზრუნველყოფს მათ ინტეგრაციას, ასევე ახდენს სივრცით-ტერიტორიული განვითარების პოლიტიკის ფორმირებას მოცემული ტერიტორიისთვის“ (მ. 11, პ. 2). ამასთან, დარგობრივი გეგმების სივრცით-ტერიტორიულ გეგმებში ინტეგრაციის ამოცანა უნდა წყდებოდეს დაგეგმვის თემატური დოკუმენტაციის შემუშავების გზით (მ. 12).

მხოლოდ კანონის მიერ ამ სამართლებრივი ნორმის აღიარება და ამოქმედება ანუ მისი ემანსიპაცია უზრუნველყოფს **თბილისის მეტროპოლურ არეალში** სივრცითი წესრიგის დამყარებას და მთელი ამ არეალის ფარგლებში ოპტიმალური ფუნქციურ-გეგმარებითი სტრუქტურის ჩამოყალიბებას. ამის ჩვენებას შევეცდებით ერთ კონკრეტულ, მაგრამ მეტად მნიშვნელოვან, სისტემამაფორმირებელ მაგალითზე, მაგრამ უფრო მოგვიანებით, მანამდე კი რამდენიმე მოსაზრება ისეთი ფუძემდებლური საკითხის შესახებ, როგორცაა ახლებური სივრცითი მოვლენების ამსახველი ცნებით-ტერმინოლოგიური აპარატის ჩამოყალიბების აუცილებლობა.

ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ ჩვენთვის საინტერესო სფეროს მომწესრიგებელი კანონები (ორგანული კანონი „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ და „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმშენებლობის საფუძვლების შესახებ“) გვერდს უვლის უკვე რეალობად ქცეული „საქალაქო აგლომერაციისა“ და „მეტროპოლური არეალის“ მოხსენიებას და, მით უფრო, მათ დეფინირებას, რაც, თავისთავად, ამკარა ანაქრონიზმია. შეგახსენებთ, რომ ცნება „საქალაქო აგლომერაცია“, საბჭოური ქალაქთმშენებლობითი დოქტრინების ცვალებადი დამოკიდებულების მიუხედავად, 1960-იანი წლებიდან სრულყოფილიანად ფიგურირებს ქალაქგეგმარებისა და რაიონული დაგეგმარების დარგობრივ სამეცნიერო და ნორმატიულ ლიტერატურაში. ეს ცნება შენარჩუნდა მაშინაც კი, როდესაც განსახლების სქემის საყრდენ ერთეულად დადგენილ იქნა უფრო მაღალი ტაქსონომიური რანგის ქალაქგეგმარებითი წარმონაქმნი „დასახლებათა ჯგუფური სისტემა“. სწორედ ამგვარ კონცეფციას ეფუძნებოდა 1979 წელს საპროექტო ინსტიტუტ საქალაქმშენსახპროექტის მიერ შემუშავებული „საქ. სსრ ტერიტორიაზე განსახლების რეგიონული სქემა 1991–2001 წლების პერიოდამდე“. ამ სქემის ერთ-ერთი კომპონენტი იყო თბილსკვაში ამ მოხსენების ავტორების მიერ შემუშავებული სამეცნიერო-ტექნიკური ანგარიში „თბილისის აგლომერაციის განვითარება“. ის გარემოება, რომ ნაშრომი მოკლებული იყო იდეოლოგიურ შემადგენელს და ეფუძნებოდა ურბანსოციოლოგიური კვლევის შედეგად მოპოვებულ ემპირიულ მასალას, მას დღესაც გამოსაყენებელს ხდის, თუნდაც პანელური კვლევების ჩასატარებლად.

ასეა თუ ისე, „საქალაქო აგლომერაციის“ და „მეტროპოლური არეალის“ ცნებებზე დროა შევთანხმდეთ - თუ ნორმატიულზე არა, ოპერატიულზე მაინც. ამ საქმეში გამოგვადგება *გაეროს* სპეციალიზებული ორგანიზაციის UN Habitat Program მიერ შემოთავაზებული დეფინიციები:

- „საქალაქო აგლომერაცია - გაშენებული ან მჭიდროდ დასახლებული არეალი, რომელიც მოიცავს საკუთრივ ქალაქს, გარეუბნებსა და კომიუტერებით უწყვეტად დასახლებულ ტერიტორიას“.
- გაეროს მიერ შემოთავაზებულია მეორე დეფინიციაც: «საქალაქო აგლომერაცია მოიცავს საკუთრივ ქალაქს და საგარეუბნო სარტყელს ან ქალაქის საზღვრების მიმდებარე მჭიდროდ დასახლებულ ტერიტორიას».¹
- „მეტროპოლური არეალი - ადგილობრივი იურისდიქციების ტერიტორიების ერთობლიობა, რომელიც, როგორც წესი, მოიცავს მთლიანად საქალაქო ტერიტორიას და პირველი რიგის კომიუტერული კავშირების ზონას“.

¹Un, 1998. Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses.

ამასთან, „საქალაქო აგლომერაცია“ შეიძლება ტერიტორიულად აღემატებოდეს „მეტროპოლურ არეალს“ ან მასზე ნაკლები იყოს.

ნიშანდობლივია ორივე დეფინიციაში კომიუტერების - ყოველდღიური მიგრანტების - მოხსენიება, რაც სპეციალური კვლევის ჩატარებას მოითხოვს - თუნდაც ხსენებული ურბანული წარმონაქმნების საზღვრების დადგენის მიზნით.

ჩვენ შემთხვევაში ეს საზღვრები ემპირიულად გამოიკვეთა: **მცხეთა - თბილისი - რუსთავი - გარდაბანი**. აგრეთვე, არსებობს საერთო თანხმობა ამ ურბანული სისტემის სპეციალიზების შესახებ:

- მცხეთა: ისტორიულ-კულტურული, ტურისტულ-რეკრეაციული, რელიგიურ-მომლოცველობითი ფუნქციები;
- თბილისი: მრავალფუნქციური დედაქალაქური ცენტრი;
- რუსთავი: ინოვაციურ ტექნოლოგიებზე ორიენტირებული ტექნოპოლისი, სამხრეთ კავკასიის წამყვანი ავტოვაჭრობა;
- გარდაბანი: სათბობ-ენერგეტიკული მრეწველობა, პერიურბანული სოფლის მეურნეობა.

ამ ოთხი ქალაქის აღნიშნული სპეციალიზების ინტერესები, ადრე თუ გვიან, წამოაყენებს საკითხს ორი მათგანის – **მცხეთისა** და **რუსთავის** სამხარეო ცენტრების ალოგიკური ფუნქციებისგან გათავისუფლების შესახებ. საკმარისია თვალი გადაავლოთ **საქართველოს** ადმინისტრაციულ რუკას, რომ დარწმუნდეთ ამ მოსაზრების მართებულობაში. ქართულ ურბანისტულ ლიტერატურაში არაერთგზის წამოჭრილა საკითხი სამხარეო ცენტრების ფუნქციების გადაცემის შესახებ: **მცხეთისგან - ყინვალისთვის, რუსთავისგან - ბოლნისისთვის**. ამ თემას აქ აღარ გავაღრმავებთ.

დარწმუნებული ვართ, ეს მომავლის საქმეა; დღეს უფრო აქტუალურია დედაქალაქის მეტროპოლური არეალის ოპტიმალური სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურის ჩამოყალიბება. ურბანისტიკის უნივერსალური პრინციპის გათვალისწინებით, ეს ამოცანა განსახილველია უფრო მაღალ ტაქსონომიურ დონეზე, სამომავლოდ დაგეგმილი და უკვე ამოქმედებული პროექტების მოთხოვნების გათვალისწინებით. ამ შემთხვევაში ეს არის სარკინიგზო მაგისტრალის **ყარსი-ახალქალაქი-მარაბდა-თბილისი** ტრასირება და განსახლების „სამხრეთი ღერძის“ ფორმირება/განვითარება (მისი ფილოსოფიის გალიერება) და მეტროპოლურ სივრცეში ლოგისტიკური ცენტრის განვითარებასთან მათი მისადაგება. უფრო ზუსტად კი, ამ თვალსაზრისით, არსებულ სარკინიგზო ქსელთან საპროექტო სარკინიგზო ხაზის მიერთების კვანძის ადგილმდებარეობის შერჩევა და მისაღები გადაწყვეტილების კომპლექსური (ანუ ურბანისტული) და სექტორული დასაბუთება.

შეფასებისთვის ზოგადად შევხვით რკინიგზის, საავტომობილო გზების, საზღვაო პორტებისა და აეროპორტების სისტემაზე აგებულ საქართველოს სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურას; საქართველოს ძირითადი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის კარკასი ასახულია 1-ლ სქემაზე.

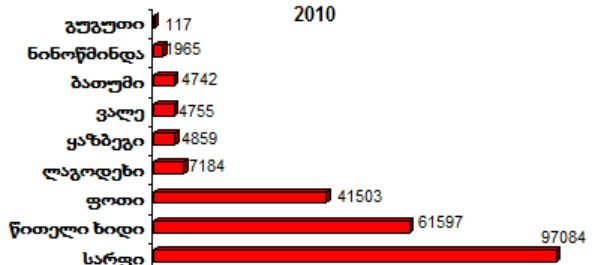
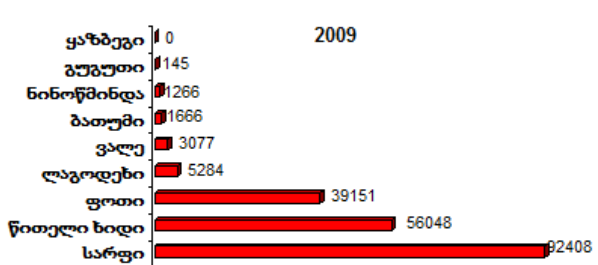
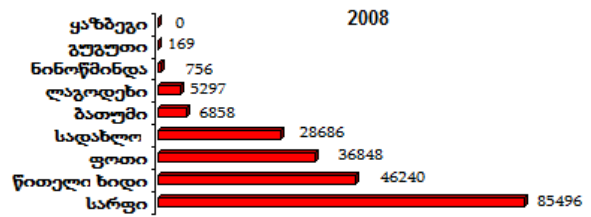
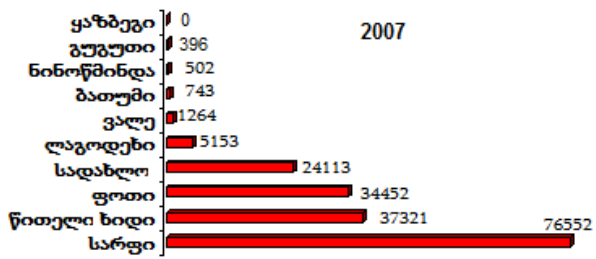
სქემა 1. საქართველოს ძირითადი სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის კარკასი 2012 წლის მდგომარეობით

წარმოდგენილ ცხრილში მოყვანილია სატვირთო მოძრაობის ამსახველი მონაცემები საქართველოს სასაზღვრო გამშვებ პუნქტებში. ცხრილიდან ჩანს, რომ, ბოლო წლებში, საქართველოს გავლით, საავტომობილო ტრანსპორტით ტვირთნაკადების რაოდენობა დინამიკურად იზრდება. შესაბამისად, საქართველოში ადეკვატური სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის არსებობას განსაკუთრებული როლი ენიჭება როგორც სატრანსპორტო დერეფნის შემდგომი განვითარების, ასევე საქართველოს ტვირთის მოზიდვის კუთხით.

სატვირთო მანქანების მოძრაობის რაოდენობა საქართველოს სასაზღვრო გამშვებ პუნქტების გავლით (მანქანა/ერთეული).

სასაზღვრო პუნქტი	სარფი	ფოთი	წითელი ხიდი	სადახლო	ბათუმი	ვალე	ნინოწმინდა	ლაგოდეხი	სულ
2007	76552	34452	37321	24113	743	1264	502	5153	182406
2008	85496	36848	46240	8686	6858	3120	756	5297	214451
2009	92408	39151	56048	29603	1666	3077	10266	5284	228746
2010	97084	41503	61597	32938	4742	4755	10965	7184	257427

წყარო: ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო

სატვირთო მანქანების მოძრაობის რაოდენობა საქართველოს სასაზღვრო გამშვები პუნქტების გავლით

უდავოა, რომ საქართველოს დედაქალაქის სატრანსპორტო კვანძი ქვეყნის სატრანსპორტო სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რგოლია. ამასთან, დედაქალაქის სატრანსპორტო კვანძი, საკმაოდ განვითარებული დარგობრივი და ტერიტორიული სტრუქტურით, სატვირთო გადაზიდვების, ტვირთების გადამუშავების მოცულობისა და გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობის თვალსაზრისით სამხრეთ კავკასიის უმნიშვნელოვანესი სატრანსპორტო „ჰაბია“. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თბილისის გავლით ტვირთნაკადებისა და მგზავრთნაკადების დინამიკა ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. აღსანიშნავია, რომ დედაქალაქის სატრანსპორტო კვანძში თავს იყრის ქვეყნის ტერიტორიაზე გამავალი ტრანზიტული ტვირთის თითქმის 90%-ზე მეტი.

ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების პარალელურად, დედაქალაქის სატრანსპორტო სისტემა განიცდის მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაციის, მასშტაბური მოდერნიზაციის ეტაპს. მიმდინარე მსხვილმა დარგობრივმა პროექტებმა უკვე მიაღწია ისეთ დონესა და გაქანებას, რომ შესაძლოა ვილაპარაკოთ თბილისის ტერიტორიული (დარგთაშორისი) სატრანსპორტო კომპლექსის¹ რეალურ ფორმირებაზე, რომელმაც მომავალში უნდა მოიცვას თბილისის მეტროპოლიური არეალის მთელი ტერიტორია.

საბაზრო პირობებში, ეფექტური სატრანსპორტო მომსახურების მზარდი მოთხოვნილების თანამედროვე ეტაპზე, გადაუდებელ აქტუალობას იძენს მსხვადასხვა სახის სატრანსპორტო საშუალებებით ტვირთნაკადების მომსახურების კოორდინაცია და ურთიერთქმედება, ტვირთების გადაზიდვისა და მათი დამუშავების თანამედროვე მოთხოვნილებების შესაბამისი ტექნოლოგიების დანერგვა. ყოველივე ეს კი შესაძლებელია რეგიონული სატრანსპორტო-ლოგისტიკური სისტემების დანერგვა/განვითარების პირობებში. ცხადია, ამგვარი რეგიონული მასშტაბის ლოგისტიკური ცენტრის განთავსება დედაქალაქის ტერიტორიაზე სწორი არ იქნებოდა. ამ თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია თბილისის მეტროპოლიურ არეალში არსებული ტერიტორიული და ადამიანური რესურსების მაქსიმალური ამოქმედება. ტერიტორიის ამგვარი განვითარების ხელშეწყობის მიზანია:

¹ კომპლექსი არის სისტემა, რომელიც გამოირჩევა თავისი ელემენტების ინტეგრაციის მაღალი დონით, ხოლო ტერიტორიული კომპლექსი წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც მის ფარგლებში ცალკეული სისტემური ელემენტის დამატება იწვევს ტერიტორიის თვისობრივ ცვლილებებს.

- თბილისის მეტროპოლური არეალის ცხოველქმედების უზრუნველყოფა, მათ შორის აგლომერაციის, ეკონომიკის ფუნქციონირების (წარმოება, ვაჭრობა, მომსახურების სფერო და ა.შ.) უზრუნველყოფა და მისი კონკურენტუნარიანობის ამაღლება მაღალი ხარისხის, მსოფლიო სტანდარტების დონის მომსახურებით, მათ შორის აგლომერაციაში მოქმედი კომპანიებისთვის საუკეთესო სატრანსპორტო ლოგისტიკის უზრუნველყოფის საფუძველზე. ხაზგასასმელია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში სწორედ შესაბამისი ლოგისტიკური შესაძლებლობების მრავალფეროვნებაა აუცილებელი სისტემური პირობა, რათა ეკონომიკის სტრუქტურაში გაჩნდეს ცალკეული დარგები, ქსელური სტრუქტურები, ტექნოლოგიები, რომლებიც მნიშვნელოვნად აამაღლებს თბილისისა და მისი მეტროპოლური არეალის რეგიონულ და გლობალურ სტატუსს;

- ურთიერთდაკავშირებულ, ეფექტურად ფუნქციონირებად, მძლავრ სატრანსპორტო, სატერმინალო და სასაწყობო მეურნეობასთან ერთად ინფორმაციული, ტელეკომუნიკაციური, მარკეტინგული, სადაზღვევო, საბაჟო, სავაჭრო-საშუამავლო და სხვა თანხლები სერვისული მომსახურების ინფრასტრუქტურის მაქსიმალური კონცენტრაცია. ამგვარი კვანძის ფორმირების ეფექტურობა მთლიანობაში უნდა განისაზღვროს არა გატარებული ტვირთის მოცულობის ზრდით, არამედ იმ დამატებითი ღირებულებით, რომელიც შეიქმნება ლოგისტიკური ცენტრის ტერიტორიაზე, იმ პოზიტიური კომპლექსური ეფექტით, რომელსაც მიიღებს ტერიტორია სატრანსპორტო და თანამდევი მომსახურების გაწევის შედეგად. ამგვარი ცენტრის ფორმირებამ უპირატესად უნდა უზრუნველყოს თბილისის მეტროპოლური არეალის პოსტინდუსტრიული განვითარება მკვეთრი ინოვაციური შემადგენლით;

- თბილისსა და მის მეტროპოლურ სივრცეში არსებული ქალაქების ბიუჯეტების საშემოსავლო ნაწილის ზრდის შესაძლებლობა თბილისის სატრანსპორტო ტერიტორიული კომპლექსის მიერ აგლომერაციის რესურსების, მათ შორის ტერიტორიული (მიწის) ეფექტური გამოყენების საშუალებით;

- თბილისსა და მისი მეტროპოლური არეალის სივრცით-გეგმარებითი განვითარება;

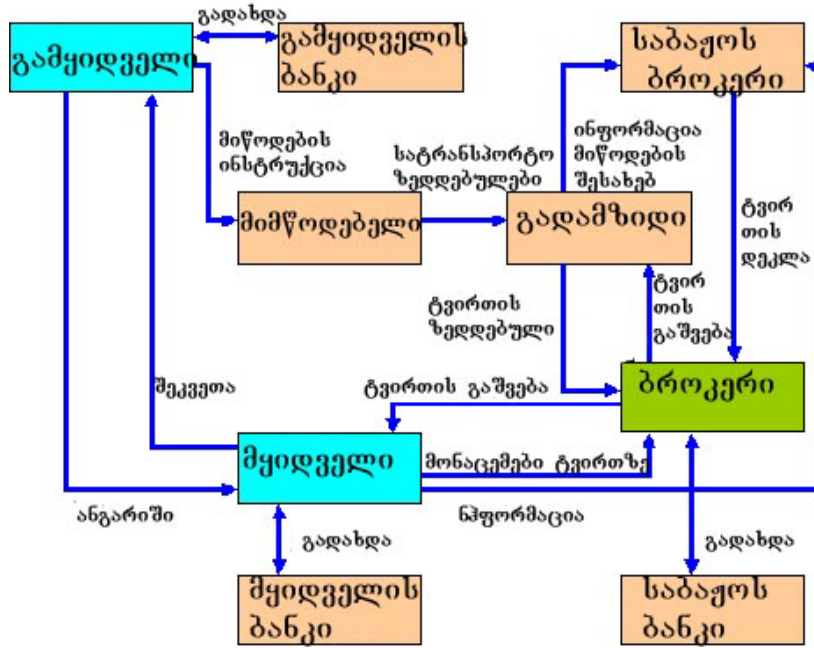
- მეტროპოლურ არეალში მცხოვრები მოსახლეობისათვის სამუშაო ადგილების შექმნა, ეკონომიკის მაღალტექნოლოგიურ და მაღალეფექტურ დარგებში.

- მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა თბილისის მეტროპოლიის არეალის განვითარებაში და მისი, როგორც განსახლების მაღალურბანიზებული სტრუქტურისა და ქვეყნის განვითარების საყრდენი რეგიონის გაძლიერება.

უნდა ითქვას, რომ ქვეყნის სატრანსპორტო კომუნიკაციების ტრანსნაციონალური ფუნქციით დატვირთვის და თბილისის მეტროპოლური არეალის განვითარებაში ლოგისტიკური ფუნქციების მნიშვნელობის ზრდის ფონზე განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს ლოგისტიკის არა მხოლოდ სატრანზიტო და სასაწყობო ფუნქციის დისლოკაციისა და სრულყოფის საკითხებში გარკვევა, არამედ ლოგისტიკის, როგორც ხარისხობრივად ახალი სისტემის, გაცნობიერება და სწორედ ამ რანგში თბილისის მეტროპოლურ არეალში მისი გამოყენება/განვითარება.

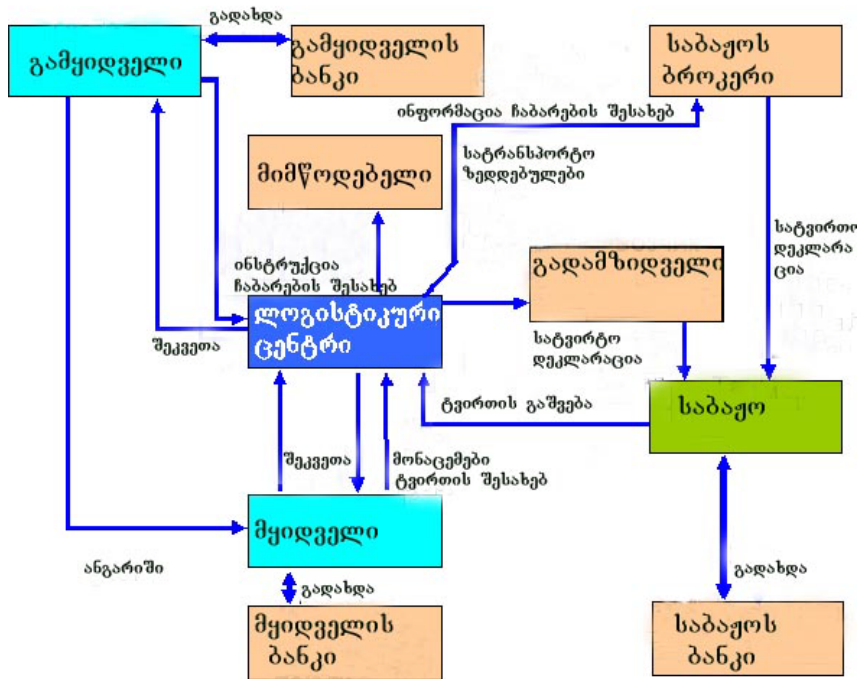
ტრადიციულად, ლოგისტიკის საქმიანობის სფეროს განეკუთვნება: პროდუქციის შეფუთვა, დახარისხება, დაფასოება, დასაწყობება და დასაწყობებული პროდუქციის კონტროლი; სხვადასხვა სახეობის ტრანსპორტის ინტეგრირება, მარშრუტიზაცია, კლიენტის დასაწყობებული პროდუქციის მართვა და ა.შ. (სქემა 2).

სქემა 2. ლოგისტიკური მომსახურების ტრადიციული სისტემა

თუმცა, 1990-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ლოგისტიკური კავშირების ეფექტური საქმიანობისათვის აუცილებელი ქსელისა და საშუალებების, უპირველესად კი ინფორმაციის დამუშავების კომპიუტერიზაციის მკვეთრი გაუმჯობესების შედეგად, მსოფლიო ლოგისტიკური მომსახურების რამდენიმე მოწინავე ცენტრმა ლოგისტიკური დაგეგმვისა და კონტროლის ოპერაციები შეავსო მარკეტინგული, გასაღების, საწარმოო და საფინანსო ოპერაციებით (სქემა 3), რომელიც არანაკლებ ერთწლიანი ვადით იგეგმება და, როგორც წესი, ნაციონალურ და რეგიონულ მომსახურებასთან ერთად ძირითადად გლობალურ დონეზე ხორციელდება.

სქემა 3. მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური მომსახურების სისტემა

ცენტრები, რომელთა მომსახურება ლოგისტიკის მეოთხე „თაობას“ (დონეს) მიეკუთვნება, აკმაყოფილებს რა მწარმოებლის უმთავრეს მიზანს, სულ უფრო ხშირად ითავსებს წარმოების თანამდევ ფუნქციებს: მწარმოებლისაგან რენტაბელურ ფასად იძენს, იმარაგებსა და ასაწყობებს საქონელს, ხოლო შემდგომ ასაღებს და მომხმარებელამდე მიაქვს პროდუქციას; ეს კომპანიები, ხარჯების ოპტიმიზაციიდან გამომდინარე და დამკვეთის მოთხოვნების გათვალისწინებით, პროდუქციით ამარაგებს მსოფლიო ბაზარს და მართავს წარმოებისა და გასაღების გლობალური სისტემების ნაწილს.

მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკურ მომსახურებაში ინვესტიციები, რენტაბელობის თვალსაზრისით, უმაღლეს, 20–30%-იან მაჩვენებლებს უტოლდება, მაშინ, როდესაც ევროპაში რენტაბელობის საშუალო მაჩვენებელი 8–12%-ს შეადგენს. ისიც საგულისხმოა, რომ ლოგისტიკაზე დანახარჯები მთელი ხარჯების 20–30 %-ს შეადგენს, ხოლო მისი 1%-ით შემცირება 10%-ით ტვირთის რეალიზაციის მოცულობის ზრდის ტოლფასია. სწორედ ეს არითმეტიკაა ლოგისტიკური მომსახურებით დაინტერესების, აგრეთვე ამგვარი და თანამდევ მომსახურების ერთ ადგილას კონცენტრაციის მიზეზი.

ამ მიმართულებით თანამედროვე სატრანსპორტო-ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურის განვითარებისადმი უდიდეს ინტერესს იჩენს ჩინეთი, ინდოეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები (სამხრეთ კორეა, ტაივანი, სინგაპური, ჰონკონგი). განსაკუთრებით საყურადღებოა ჩინეთის დაინტერესება საქართველოს სატრანზიტო პოტენციალით. 2010 წლის ოქტომბერში საქართველოს პრემიერ-მინისტრის ჩინეთში ვიზიტის დროს, ჩინეთის მხრიდან გამოითქვა თბილისის საერთაშორისო აეროპორტის სატრანზიტო პუნქტად გამოყენების, საბითუმო ბაზრის, ამწყობ-საკომპლექტებელი საწარმოების, მსხვილი ლოგისტიკური ცენტრის მშენებლობის სურვილი.

დღეისათვის, გლობალური ლოგისტიკური მომსახურების განვითარების ყველაზე თანამედროვე მაგალითი არაბთა გაერთიანებულ საემიროებში დუბაის ლოგისტიკური ცენტრია (სურ. 1).

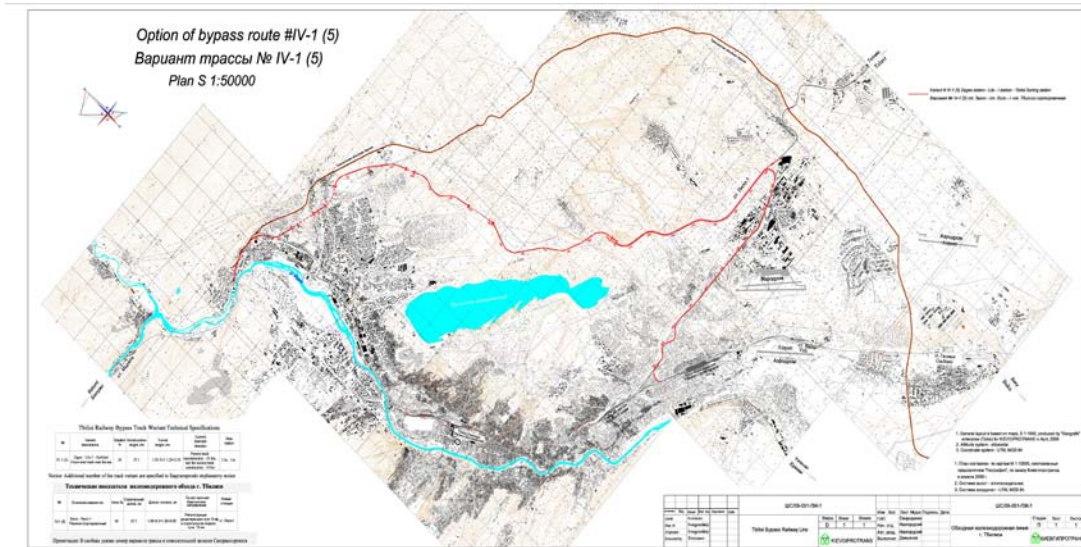
სურ. 1. დუბაი, ლოგისტიკური ქალაქი

ვფიქრობთ, ჩვენ შემთხვევაში, დედაქალაქის მეტროპოლიას შესაძლებლობა აქვს შესთავაზოს დაინტერესებულ ქვეყნებსა და შესაბამის კომპანიებს გლობალურ მომსახურებაზე ორიენტირებული, მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური ცენტრის მოსაწყობი შესაფერისი პირობები.

ასეთი ლოგისტიკური ცენტრისათვის გამოსადეგად მიგვაჩნია ტერიტორია, რომელიც რუსთავსა და გარდაბანს შორის, საგანგებოდ შერჩეულ მონაკვეთზე, ოთხი აეროპორტის გარემოცვაში, დედაქალაქის მეტროპოლიის გამჭოლ სატრანსპორტო არტერიისა და იაღლუჯის მთის გარშემოვლით (სურ. 2) თბილისი-ახალქალაქი-ყარსის რკინიგზასთან უშუალოდ დასაკავშირებელი თბილისის შემოვლითი რკინიგზის გადაკვეთაზე შეიძლება (სურ. 3) განთავსდეს (სურ. 4).

სურ. 2. თბილისი-ახალქალაქი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალის შესაძლო გარსშემოვლითი მონაკვეთი მარნეული-რუსთავის მიმართულებით

სურ. 3 თბილისის შემოვლითი რკინიგზა

ტერიტორიაზე არსებობს ყველა წინაპირობა, რათა მოეწეოს საერთაშორისო კლასის მაღალტექნოლოგიური, თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი და სტანდარტების შესაბამისი სასაწყობო და გამანაწილებელ-დასაფასოებელი (აგრეთვე საბაჟო) ტერმინალი შესაბამისი რანგის თანამდები საოფისე, სავაჭრო, კულტურულ-საგანმანათლებლო, საგამოფენო, გასართობი ფუნქციებითა და ინფრასტრუქტურით.

სურ. 4. დედაქალაქის მეტროპოლიის საზღვრისპირა სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა და ლოგისტიკური ცენტრის განთავსების ადგილი

XX საუკუნის ბოლო ათწლეულის პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების შედეგად განხორციელებულ დღევანდელ სამართლებრივ შესაძლებლობებთან ერთად, დედაქალაქის მეტროპოლიაში მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური ცენტრის განთავსების ხელსაყრელ პირობათაგან უნდა გამოვყოთ:

- საკვანძო ადგილმდებარეობა, სადაც საქართველოს განსახლების დერძის ვექტორები თავს უყრის თბილისი-ბათუმის; თბილისი-ფოთის; თბილისი-სოხუმი-ფსოუს; თბილისი-ახალქალაქი-ყარსის; თბილისი-ახალქალაქი-ბათუმის; თბილისი-ბაქო-შუაზის; თბილისი-ერევანი-ირანის მიმართულებებს და სხვადასხვა სატრანზიტო ფუნქციას ემსახურება;

- ყარსი-ერზერუმის სარკინიგზო მიმართულების განვითარება, რომელიც მომავალში, გრძელდული ვექტორის აუცილებელი ადგენის კვალობაზე, განედური ტრანსნაციონალური მიმართულების (TRACECA-ს პროექტი) „სატრანსპორტო დერეფნის“ ფუნქციას შეცვლის უფრო მაღალი კატეგორიის „გზაჯვარედინის“ (ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური) სატრანსპორტო-გამანაწილებელი ფუნქციით;

- ტრანსნაციონალური მიმართულების მრავალი სახის სატრანსპორტო კომუნიკაციების (4 აეროპორტი; 8 მიმართულების ავტომაგისტრალი და 6 მიმართულების რკინიგზა; საზღვაო გადაზიდვების 3 მიმართულება) კონცენტრაცია ტერიტორიაზე, რომელიც გამოსადეგია ლოგისტიკური ცენტრის შეუფერხებელი ზრდისათვის (დაახლოებით 600 ჰა-ზე მეტი) და ამავდროულად დედაქალაქის მეტროპოლიის ფარგლებში მდებარეობს;

- კულტურათა და ცივილიზაციების გზაჯვარედინი, სადაც ტოლერანტობისა და თანაცხოვრების ტრადიცია დღემდეა შენარჩუნებული;

- კვალიფიციური მუშახელით ცენტრის უზრუნველყოფის შესაძლებლობა.

განსახლების დერძების დანიშნულების, მიმართულებებისა და სიმძლავრეების ასეთი განვითარება მეტროპოლიის ფარგლებში დააბალანსებს საქალაქო მიზიდულობებს და დაასაქმებს გარდაბნისა და რუსთავის მოსახლეობას; ამავდროულად მკვეთრად გაზრდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მეტროპოლიის საერთაშორისო ფუნქციის მნიშვნელობასა და პოტენციალს და ფაქტობრივად განსაზღვრავს მეტროპოლიის გამჭოლ, ჯვარედინი მიმართულებების გარე კავშირებზე ორიენტირებულ დანიშნულებასა და შინაარსს.

ვფიქრობთ, შესაძლებელია ყურადსადები იყოს ის ეკონომეოგრაფიული უპირატესობა, რასაც სამი ქვეყნის (საქართველო, აზერბაიჯანი, სომხეთი) საზღვართან ლოგისტიკური ცენტრის სიახლოვე განაპირობებს. საშუალება გვძლევს ზემოაღნიშნული პოტენციალი ერთობლივი პროექტის სახით განვიხილოთ, სამივე ქვეყნის ინტერესებისათვის გამოვიყენოთ და ამით ხელი შევუწყოთ სამხრეთ კავკასიის სამი სახელმწიფოს პოლიტიკურად და ეკონომიკურად გარდაუვალი ინტეგრაციის და, შესაბამისად, გამლიერების პროცესს;

ამდენად, იქ, სადაც სახელმწიფოებსა და რეგიონებს შორის კომუნიკაციები, ტვირთნაკადები და გარკვეული გეოპოლიტიკური ინტერესები იკვეთება, სადაც საშუალება გვაქვს გამოვავლინოთ პოლიტიკური ინიციატივა, ხელი შევუწყოთ სამხრეთ კავკასიის სამი ქვეყნის პოლიტიკურად და ეკონომიკურად გარდაუვალი ინტეგრაციის პროცესს; სადაც შეგვიძლია, აგლომერაციული და რეგიონული ინტერესების გათვალისწინებით, ლოგისტიკური საქმიანობა ეკონომეოგრაფიული და ქალაქგეგმარებითი თვალსაზრისით, მოხერხებულ, სამი ქვეყნის (საქართველო, აზერბაიჯანი, სომხეთი) ტრანსსასაზღვრო მნიშვნელობის ტერიტორიაზე განვათავსოთ; სადაც ასევე უზრუნველყოფილია ლოგისტიკური ცენტრის ტერიტორიული ზრდის შესაძლებლობები, სავსებით ლოგიკურია

მიზანმიმართულად განვავითაროთ გარკვეულ ტერიტორიაზე კონცენტრირებული, მულტიფუნქციური და გლობალურ მომსახურებაზე ორიენტირებული, თანამედროვე, მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური მომსახურება.

თუმცა, უნდა ითქვას, რომ, მიუხედავად უკანასკნელ ხანს მეტროპოლური განვითარების თემის აქტუალიზაციისა, მეტროპოლურ სივრცეში მიმდინარე პრობლემათა მოგვარების ცდები ფრაგმენტული, სექტორული ხედვების შედეგია და კონკრეტული დარგობრივი ინტერესების მიმართულებით ვითარდება. ამის ნათელ მაგალითებად შეიძლება განვიხილოთ: რკინიგზის სასაწყობო მეურნეობის მოწყობა ლილოს ტერმინალში; მეტად აქტუალური და დროული საბაჟო ტერმინალის მოწყობა სოფ. გამარჯვებაში, თბილისის ლოგისტიკური ცენტრის დიდუბეში განთავსების გეგმარებითი წინადადება და ასევე მეტად მნიშვნელოვანი და კვალიფიციური კვლევით შემოთავაზებული ლოგისტიკური ცენტრი საავიაციო ქარხნის აეროპორტის ტერიტორიაზე, რის ალტერნატივას ჩვენი წინადადება წარმოადგენს.

ამ მიმართებით პრობლემის დამლევს ერთადერთ, აუცილებელ და გადაუდებელ საშუალებად გვესახება დედაქალაქის მეტროპოლური არეალის სივრცით-გეგმარებითი მოწყობის სქემის დამუშავება, რომლის ფარგლებში მოხერხდება როგორც დაგეგმვის თემატური დოკუმენტაციის, ისე კონკრეტული ტერიტორიის განვითარების ინტერესების შეთანწყობა.

რეზიუმე

ბოლო დროს საქართველოს ურბანისტული რეალობის აშკარა გამოცოცხლების ფონზე, სულ უფრო კონკრეტულ სახეს იძენს თბილისის მეტროპოლური არეალის პრობლემატიკა, მისი ოპტიმალური სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურის ჩამოყალიბება. ურბანისტიკის უნივერსალური პრინციპების გათვალისწინებით, სტატიაში, ეს ამოცანა, განხილულია უფრო მაღალ ტაქსონომიურ დონეზე, სამომავლოდ დაგეგმილი და უკვე ამოქმედებული მსხვილი პროექტების მოთხოვნების გათვალისწინებით.

ამდენად, სახელმწიფოებსა და რეგიონებს შორის კომუნიკაციების, ტვირთნაკადებისა და გარკვეული გეოპოლიტიკური ინტერესების გადაკვეთაზე, აგლომერაციული და რეგიონული მოთხოვნილებების გათვალისწინებით სავსებით ლოგიკურია მიზანმიმართულად განვავითაროთ გარკვეულ ტერიტორიაზე - რუსთავსა და გარდაბანს შორის საგანგებოდ შერჩეულ მონაკვეთზე - კონცენტრირებული, მულტიფუნქციური და გლობალურ მომსახურებაზე ორიენტირებული, თანამედროვე მეოთხე „თაობის“ ლოგისტიკური ცენტრი.

(Предложение о локализации логистического центра «четвертого» поколения)

В. Вардосанидзе

П. Дзидзигури

Н. Чхеидзе

РЕЗЮМЕ

В последнее время в Грузии, на фоне явного оживления урбанистической реальности, большую актуальность приобретает проблематика Тбилисского метрополитенского ареала, формирования его оптимальной пространственно-планировочной структуры. Учитывая универсальные принципы урбанистики, в статье эта задача рассматривается на более высоком таксонометрическом уровне, с учетом требований планируемых и уже реализуемых крупных проектов.

Таким образом, на перекрестке государственных и региональных коммуникаций, грузопотоков и определенных геополитических интересов, с учетом агломерационных и региональных потребностей, вполне целесообразно на тщательно подобранной территории – между г. Рустави и г. Гардабани – развить концентрированный мультифункциональный логистический центр «четвертого» поколения, ориентированный на глобальное обслуживание.

REGARDING TO THE FORMATION OF THE CAPITAL METROPOLITAN AREA

(Proposal for localization of the "fourth" generation logistic center)

V. Vardosanidze

P.Dzidziguri

N. Chkheidze

Resume

Resume: Recently, with the revival of the urban processes in Georgia, the problems related with Tbilisi metropolitan area, its spatial planning structure development, are becoming more obvious. Based on the universal principles of urbanism, the article is examining this issue on a higher taxonomic level, taking in consideration the needs of major projects already under implementation or planned for the future.

Thus, at the intersection of the state and the regional communications, traffic and geopolitical interests, considering agglomeration and regional needs, it is advisable to develop within the specifically selected area - between Rustavi and Gardabani - a concentrated, multi-functional "fourth" generation logistic center orientated on a global service.

თბილისის 1930-1955 წლების განაშენიანების

თავისებურება

ე. კალანდაძე, ნ. თევზაძე

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის სრული პროფესორები

nelidananuli@yahoo.com

შესავალი

განსჯის ობიექტი თბილისის განაშენიანებაა, რომელიც შეიქმნა საბჭოთა კავშირის პერიოდში, შესაბამისი იდეოლოგიითა და მოთხოვნებით, დამახასიათებელი არქიტექტურული პრობლემებითა და მათი გადაჭრის გზებით. სტალინური არქიტექტურა, სტალინური კლასიციზმი, სტალინური ამპირი – ასე ეწოდა საბჭოთა არქიტექტურას 1930 წლიდან 1955 წლამდე, ვიდრე ქვეყანამ არ დაგმო ე. წ. „არქიტექტურული ზედმეტობა“.

აღნიშნული პერიოდის წინაპირობა კი ასეთია: ევროპულ არქიტექტურულ პრაქტიკაში მე-20 საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევარში ფეხს იკიდებს კონსტრუქტივიზმი, ხოლო დასასრულისათვის ის საქართველოში რეალური ძალით ვლინდება [1]. პარალელურად თბილისის აღმასკომი დებულობს დადგენილებას: „ქალაქში ყოველგვარი შენობა უნდა აიგოს ქართული სამოქალაქო არქიტექტურის სტილზე... მნიშვნელოვანი შენობების ფასადები გადაკეთებული უნდა იქნეს ქართულ სტილზე“... [1, 2, 3].

ახალი ევროპული არქიტექტურის ტენდენციები და ეროვნული არქიტექტურა ერთმანეთს უპირისპირდება, არ ხერხდება ამ ორი ხაზის ერთმანეთთან ორგანულად დაკავშირება. 1932 წლიდან კი საბჭოთა კავშირში კონსტრუქტივიზმის სტილში შესრულებული არც ერთი პროექტი არ მიიღება მშენებლობისათვის [4]. მკვიდრდება არქიტექტურა, რომელიც სახელმწიფოს ძლიერების გამოხატვის საშუალებაა. პარადული მონუმენტალიზმისა და ტრადიციული მოტივების კომბინაცია არქიტექტურაში საბჭოთა წვლილის ყველაზე მკაფიო ნიმუში ხდება.

ძირითადი ნაწილი

დღეს ქვეყნებს შორის გახსნილი საზღვრები და ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობები ძირითადად განაპირობებს განაშენიანების მომავალ სახეს და სავსებით განსხვავებულ გამომსახველობას. სწორედ ასეთ ვითარებაში მივიჩნით მიზანშეწონილად ძველი განაშენიანების ჩამოყალიბება-განვითარების ეტაპობრივი თავისებურებების დადგენა, რათა თავიდან ავიცილოთ მოსალოდნელი ერთგვაროვანი არქიტექტურული გარემოს შექმნის რეალობა. აღსანიშნავია ისიც, რომ დღეისათვის ნაკლებადაა შესწავლილი ამ პერიოდის არქიტექტურა, ხოლო ამ სივრცის ცარიელი ადგილების შევსება ხელს შეუწყობს შენობების სიცოცხლისუნარიანობის გახანგრძლივებას. კითხვებზე, როგორ შეიძლება შეფასდეს აღნიშნული პერიოდის არქიტექტურა, რა არის მასში ღირებული, რაც შეიძლება ტრადიციად იქცეს და განვითარება პოვოს, რა შეიძლება ჩაითვალოს პროგრესულად და მომავალში გამოსაყენებლად, პასუხის გაცემის მიზნით წარმოვადგენთ თბილისის რამდენიმე ობიექტს.

ქალაქის ძველი რაიონის ცენტრალურ ნაწილში აშენებული ბალნეოლოგიური კურორტის არქიტექტურა, გეგმის, ფასადების საერთო კომპოზიცია კლასიციზმის საფუძველს ემყარება, რაზეც მიაწინებს შიგა ეზო, ორმაგი კოლონადა და სხვა (ბ. კარბინი, ი. ჟიტკოვსკი, მ. კალაშნიკოვი. 1937. სურ. 1). გადაწყვეტილია უმთავრესი ამოცანა – შენობა ორგანულადაა ჩაწერილი ძველი ქალაქის ანსამბლში, მიუხედავად მისი მოცულობისა სივრცის აღქმისას არ იფარება ქალაქის პეიზაჟი. ამასთან, აღნიშნული ძველი ქალაქის რეკონსტრუქციაში ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯთაგანია.

სტადიონის არქიტექტურა მარტივი და სადაა და ძირითადად ორნამენტით მოვარაყებული, შელესილი ყრუ კედლის სიბრტყეა (ა. ქურდიანი, კონსულტანტი ა. კალგინი. 1937. სურ. 2). ტრიუმფალური თაღით დაგვირგვინებული სამხრეთის შესასვლელი ქმნის აქცენტს და საზეიმო განწყობილებას. ავტორი სიფრთხილით უდგება ფერის გადაწყვეტას. ფასადები ღია ოქროსფრადია შელესილი, სვეტები მოთეთრო-მოყვითალო ტონისაა. ორნამენტები, სვეტის თავები, კრონშტეინები, კარნიზი ხელოვნური ქვისგანაა ჩამოსხმული.

„იმელის“ შენობა, რომელიც მთელ კვარტალს იკავებს, კარგად პასუხობს რუსთაველის პროსპექტის გაბარიტებს და საერთო სივრცის აღქმას (ა. შჩუსევი, 1938. სურ. 3). აქაც თავს იჩენს კლასიციზმის ელემენტები, როგორცაა დიდი ათსვეტიანი პორტიკი და წახნაგოვანი მაღალი სვეტები, გორელიეფებით დაფარული რელიეფური ფრიზი (ი. ნიკოლაძე, თ. აბაკელია), ქვით შემოსილი კედლები. მუქი ფერის ცოკოლი და სვეტები ხაზს უსვამს შენობის იდეურ მნიშვნელობას.

პავილიონი ფუნქციულორის ზედა პლატოზე ერთდროულად ეკუთვნის მთაწმინდის პარკს და ქალაქს (ზ. და ნ. ქურდიანები, ა. ვოლობუევის მონაწილეობით. 1938. სურ. 4). ამასთან, სწორად მივიჩნევთ შენობის პავილიონის სახით გადაწყვეტას, რომელიც თითქმის 300 მეტრის სიმაღლიდან გადმოჰყურებს ქალაქს. შენობის მოცულობა, მისი მასშტაბი, ჰაეროვანი თაღები და ღია გადახურვა შენობის განაპირას კარგად ეხმიანება გარემოს. პავილიონი აღიქმება, როგორც გარდამავალი ელემენტი მიწასა და ცას შორის.

საქართველოს პავილიონი მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენის ტერიტორიაზე ქმნის საზეიმო, ამაღლებულ განწყობას და კარგად გამოხატავს ნაგებობის დანიშნულებას (ა. ქურდიანი. 1939. სურ. 5). მისი მახასიათებლებია: მსუბუქი ლაკონური ფორმები, დეკორატიულობა, შიგა ეზოს ფუნქციური დატვირთვა და მაღალმხატვრული გადაწყვეტა. აჟურული კოლონადა, რომელიც შუქრდილის საინტერესო ეფექტს იძლევა, შენობას სამხრეთულობის ხასიათს აძლევს.

კლასიკურ ხუროთმოძღვრულ საფუძველზეა აშენებული კინოთეატრი „რუსთაველი“ (ნ. სვეეროვი. 1939. სურ. 6). შენობის არქიტექტურის შესახებ არაერთხელ აღნიშნულა მისი მაღალპროფესიულ დონეზე შესრულება. პროპორციები, ცალკეული დეტალები, ქანდაკებები (ვ. თოფურიძე, შ.მიქატაძე) და მათი ადგილი, კლასიკური ნიმუშის ორდერი, კაპიტელი, კარნიზის ნახატები დახვეწილი გემოვნებითაა შესრულებული.

წიგნის სახლის არქიტექტურას განსაზღვრავს მასიური ორდერის გამოყენება სამივე სართულზე (ნ. ბარათაშვილი, გ. მიქაელიანი. 1939. სურ. 7). შენობა დაგვირგვინებულია კლასიკური ანტაბლემენტით, კარნიზის გადმოწევით კრონშტეინებზე და ეს კომპოზიცია მთლიანად ფარგლავს შენობას. გამოირჩევა კარგი პროპორციებით და ორი ქუჩის გადაკვეთაზე მდგარი მოიაზრება ამ უკანასკნელთა შემაკავშირებელ რგოლად, ორგანულად ერწყმის მე-20 საუკუნის დასაწყისის შენობას და საერთოდ გარემოს და გარკვეულწილად განაპირობებს კიდევ ამ მონაკვეთის განვითარების მიმართულებას.

ცირკის მშენებლობის საკითხი 1932 წელს დადგა დღის წესრიგში (მ. ნეპრინცევი, ურუშაძე. სურ. 8), ხოლო 1940 წლიდან შენობა მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს თბილისის განაშენიანებაში განსაკუთრებული მდებარეობის გამო. ბორცვზე მდებარე და აღქმისთვის ყოველმხრივ გახსნილი როტონდა შორიდანვე იპყრობს ყურადღებას. გმირთა მოედნის ანსამბლში იგი ჩართულია მოედნისკენ მიმართული პარადული კიბეებით. შესასვლელი ხაზგასმულია ორდერით შედგენილი პორტიკით. ამ შენობით იწყება გმირთა მოედნის ორგანიზება, რასაც შემდგომში 11-სართულიანი საცხოვრებელი სახლი აგრძელებს.

სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეორე კორპუსი დგას მე-20 საუკუნის დასაწყისში აგებული შენობის გვერდით (მ. შავიშვილი. 1940. სურ. 9). მის არქიტექტურაში კლასიკური ფორმებია გამოყენებული და, მიუხედავად კომპოზიციური განსხვავებისა, ეს ორი შენობა გარკვეულ უწყვეტობას ქმნის. შენობის გეგმა ორგანულადაა ჩაწერილი ქუჩის დინებაში, ის ქუჩის ხაზის მრუდს მისდევს.

სტუ-ის პირველი კორპუსის შენობით ფაქტიურად მოხდა მთელი ქუჩის დაპროექტება ზოოპარკის ზემოთ (მ. ნეპრინცევი. 1941. სურ. 10). შენობის ფასადების ფორმები კლასიკური არქიტექტურის საფუძველზეა აგებული, შენობის ზედა ორი სართული დანაწევრებულია პილასტრებით.

ამ პერიოდში დაპროექტდა და აშენდა ასევე კინოთეატრი „ისანი“ (ლ. ხარაშვილი, გ. კანდელაკი. 1949. სურ. 11), რკინიგზელთა სახლი და რკინიგზის სადგურის შენობა (ვ. ტერ-მიქელოვი. 1952), მთავრობის სახლის ფასადი ფართო საზეიმო კიბეებითა და მაღალი თაღებით (ვ. კოკორინი, გ. ლეჟავა. 1953. სურ. 12),

„საქნახშირის“ სახლი კომპიტა და ქიმით, რომლითაც დაიწყო რუსთაველის მოედნის რეკონსტრუქცია (ვ. ჩხეიძე, მ. ჩხიკვაძე. 1954. სურ. 13), არაერთი სამრეწველო დანიშნულების შენობა;

წითელი ხაზიდან 8 მეტრით შეწყული საცხოვრებელი სახლი დავით აღმაშენებლის გამზირზე სამი ნაწილისაგან შედგება, რომელთაგან ცენტრალური შეწყულია საერთო სიბრტყიდან და ხაზგასმულია დამუშავების ხასიათით – თაღოვანი გასასვლელითა და აივნებით (მ. კალაშნიკოვი. 1935. სურ. 14). განაპირა მხარეებში სამ სართულზე იონური ორდერებია გამოყენებული.

საცხოვრებელი სახლი ზაარბრუკენის მოედანზე (გ. ხიმშიაშვილი. 1936. სურ. 15) სავსებით უცვლის სახეს მოედანს, ორი ქუჩის გასაყარზე დგას და მთლიანი ფრონტით მიმართულია მოედნისა და დავით აღმაშენებლის გამზირისაკენ. შენობის ფასადი მთლიანადაა შევსებული არქიტექტურული ელემენტებით: პილასტრები, ორდერი, დამაგვირგვინებელი კარნიზი. მთელი შენობის ფასადი ჰორიზონტალურად სამ ნაწილადაა დაყოფილი, რასაც აივანთა ზოლები განაპირობებს.

გმირთა მოედანზე აშენებული 11-სართულიანი საცხოვრებელი სახლი ითვალისწინებს რელიეფის თავისებურებას, მომრგვალებულად ერთიანი ფრონტით მიუყვება თამარ მეფის გამზირისა და კოსტავას ქუჩის დინებას (ნ. სვეეროვი, მ. კალაშნიკოვი. 1938. სურ. 16). სახლის გამომსახველობის შესაქმნელად გამოყენებულია თაღი, კარნიზები, კრონშტეინები. იგრძნობა მ. კალაშნიკოვის ხელწერა.

6-სართულიანი საცხოვრებელი სახლით რუსთაველის პროსპექტი უკავშირდება თავისუფლების მოედანს (ა. ქურდიანი, ს. ყუბანიშვილი, მ. მელია. 1939. სურ. 17). შენობის ერთ ნაწილში გამოყენებულია კორინთული ორდერი, რომელიც პილასტრების სახით შენობის მთელ ფასადს გასდევს. ამასთან, სარკმლების მოჩარჩოება და ბალუსტრადიანი პარაპეტები შენობის მონუმენტურობას და დიდებულებას აძლიერებს.

შედარებით მოკრძალებულია საცხოვრებელი სახლი ი. ჭავჭავაძის გამზირზე (მ. ქოჩაკიძე. 1940. სურ. 18). კიბის უჯრედის ზოლი გამოყოფილია იონური ორდერით და გასხვავებული პარაპეტით, ხოლო ფასადის დანარჩენი სიბრტყე გაცოცხლებულია აივნებით.

ბარათაშვილის ქუჩაზე აშენებული საცხოვრებელი სახლის არქიტექტურა დიდად განაპირობა არსებულმა სიტუაციამ (ს. დემჩინელი, ა. ქურდიანი, გ. ჯანდიერი. 1941. სურ. 19). ბარათაშვილის ქუჩაზე პერპენდიკულარულად შემავალი ქუჩის დაფიქსირება ხდება დიდი და მხატვრულად გადაწყვეტილი თაღით. შენობის ფასადის გადაწყვეტაში აქაც დიდი ადგილი ეთმობა მორთულობას, რომლის მოტივები ძირითადად ქართული ხუროთმოძღვრების ტრადიციებს უკავშირდება.

საცხოვრებელი სახლი ნ. ნიკოლაძის ქუჩაზე გამოირჩევა საინტერესო გამომსახველობით (ა. მიმინოშვილი. 1949. სურ. 20). ღრმა თაღოვანი ლოჯიები ზედა სართულზე, ორნამენტის ზომიერი გამოყენება, აივნის თაღების მსუბუქი პროპორციები, რაც თბილისური საცხოვრებელი სახლის აივნის თემას პასუხობს, ამ სახლის მახასიათებლებია.

ორი საცხოვრებელი სახლით იქმნება ახალი მარჯანიშვილის მოედანი (მ. მელია. 1949. სურ. 21). ისინი ორგანულად ერთვება ძველი ქუჩების ქსელში და იქმნება ახალი მოედნის მოხაზულობაც. სახლების კონფიგურაცია და სილუეტი ერთნაირია. მსგავსია მოპირკეთება და დეტალები. შენობები გვერდის ნაწილებზე მოთავსებული კოშკური აქცენტებით გამოყოფს მოედნიდან პროსპექტზე გასასვლელს. შენობათა სიბრტყე მორთულია დიობების პროფილირებული და ორნამენტული საპირეებით. აქ შენობის „მორთვა“ უკვე გარკვეულ სიმკაცრეს ექვემდებარება. გაძლიერებულია ცალკეული ელემენტების გამომსახველობა ღრმა და რელიეფური ორნამენტული მოტივებით.

დავით აღმაშენებლის პროსპექტზე აშენებული საცხოვრებელი სახლის ფასადს ორი სართულის სიმაღლის სწორკუთხა ნიშა იკავებს, რომლის ფონი სვეტებს უკან ორნამენტული ხალიჩითაა მოფენილი (ი. ჩხენკელი. 1950. სურ. 22). ამასთან, კარნიზს მთელ სიგრძეზე ორნამენტული ფრიზი მიყვება.

საცხოვრებელი სახლები თამარ მეფის გამზირზე (ზ. მინდორაშვილი. 1950. სურ. 23 და ს. დემჩინელი. 1950), ი. ჭავჭავაძისა (რ. მუშკუდიანი. 1950; ქ. სოკოლოვა. 1950) და მელიქიშვილის (ა. თევზაძე, ი. კასრაძე. 1950. სურ. 24) ქუჩებზე და სხვა სახლები მცირე ცვლილებით იმეორებს გამოსახვის მსგავს ხერხებს, როგორცაა ერკერები, ვერტიკალურად განლაგებული ერკერები და აივნები, ორნამენტებით შემკული თაღისებრი ნიშები, მძლავრი ორნამენტირებული კარნიზები, პარაპეტები, ფასადის სიბრტყის განსხვავებული დამუშავება ვერტიკალური მიმართულებით და ა. შ.

დასკვნა

1930–1941 წლები აღინიშნება ცალკე მდგომი შენობების პროექტებით. ამასთან, დიდი ყურადღება ეთმობა ადგილის ფაქტორს. თითოეული გვევლინება შემდგომი განაშენიანებისთვის გარკვეული მიმართულების განმსაზღვრელად. 1941–1945 წლების მეორე მსოფლიო ომი აფერხებს აღმშენებლობას, ხოლო 1947 წლიდან კვლავ დასაბამი ეძლევა დაპროექტებასა და მშენებლობას.

თბილისის ზრდა-გაფართოების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად ვაკის ტერიტორია გვევლინება. შენდება ჩელუსკინელების ხიდი და გმირთა მოედანი, მთავრდება ბარათაშვილისა და მელიქიშვილის ქუჩების გაფართოება, იქმნება ახალი მოედანი დავით აღმაშენებლის გამზირისა და მარჯანიშვილის ქუჩების გადაკვეთაზე, ხორციელდება ქალაქის ორი მთავარი არტერიის – რუსთაველისა

და პლენანოვის რეკონსტრუქცია. საფუძველი ეყრება ზოოლოგიურ პარკს და იზრდება მწვანე საფარი ბაღებისა და პარკების სახით, გრძელდება მთაწმინდის კალთებისა და კომკავშირის ხეივნის გამწვანება, ხდება ფუნქციური ზედა პლატოს კეთილმოწყობა.

გამოვლენილია საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობების გამომსახველობის განმსაზღვრელი კლასიკური არქიტექტურის ელემენტების (არქიტექტურული ორდერი, სართულების ორდერით გაერთიანება, პილასტრები, კრონშტეინები, არქიტექტურისა და ქანდაკება-მხატვრობის სინთეზი, შენობების ფასადებზე ბარელიეფები და გორელიეფები, ინტერიერებში მარმარილო, ძვირფასი ხის მასალა, სხვადასხვა სახის ნამერწი და სხვა), ქართული ეროვნული მემკვიდრეობისა (თალი, კედლის სიბრტყეების ორნამენტული დამუშავება, საპირეები და მათ შორის ორნამენტული, შენობათა ქვით მოპირკეთება და სხვა) და დროის შესატყვისი ელემენტების (ერკერები, კოშკები, შვილები, მცირე ზომის აივნები და სხვა) სპეციფიკა და გამოყენების შემთხვევები.

სჭარბობს მხატვრული ელემენტები და დეტალები და შედარებით პომპეზური და დიდებულია მაგისტრალზე მდებარე საცხოვრებელ სახლებსა და განსაკუთრებით საზოგადოებრივ შენობებში. ზოგი ავტორი მიმბაძველობას ვერ ცდება, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ეს შენობები დღესაც გამოირჩევა თავისი იერიით, მხატვრული გამომსახველობით, გამართული დაგეგმარებით და ორგანულად არის შეზრდილი ქალაქის ქსოვილში.

ყოველ მნიშვნელოვან ობიექტზე ცხადდება კონკურსი და მშენებლობა ხორციელდება გამარჯვებული პროექტებით. საცხოვრებელი სახლების მშენებლობისათვის ძირითადად კონკურსები ცხადდება სექციების შექმნაზე, მშენებლობა მიმდინარეობს 5-სართულიანი ინდივიდუალური პროექტებით, ადგილობრივი სპეციალისტების ძალისხმევით, გრძივი კონსტრუქციული სქემის, ამასთან, მზიდი, აგურის კედლების სისტემის გამოყენებით. ბინა ხდება უფრო კომფორტული და მატულობს მისი ფართობი.

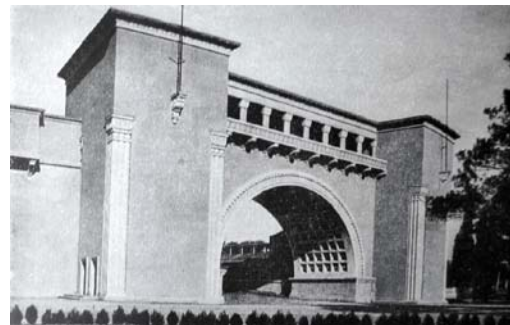
აღნიშნული პერიოდის ბოლოს მშენებლობაში ინერგება პროექტების

განმეორებითი გამოყენება და მზადდება ტიპობრივი პროექტებით მშენებლობის საფუძველი, რომელიც საბჭოთა სახელმწიფოს არსებობის ბოლომდე გასტანს.

დასასრულს შევხებით არქიტექტურის მეტად რთულ თემას, ეროვნული არქიტექტურის საკითხს, რომლის მოთხოვნაც სახელმწიფო დონეზე სწორედ საკვლევი პერიოდისთვის არის დამახასიათებელი, რამაც გარკვეულწილად განაპირობა კიდევ ამ დროის განაშენიანების გამომსახველობა. თემას შევხებით „თუნდაც იმიტომ, რომ ჯერ კიდევ გარკვეული არ არის თვითონ ცნება თანამედროვე ქართული არქიტექტურისა“ და, რაც მთავარია, გარკვეული არ არის „რა უნდა ვიგულისხმოთ თანამედროვე ქართულ არქიტექტურაში“ [5], თუმცა ზოგიერთ ავტორთან ვხვდებით გარკვეულ მინიშნებებს ამ მიმართულებით. თანამედროვე ქართული არქიტექტურის ნაციონალური ხასიათის შესახებ მსჯელობის განახლება აუცილებელ და მნიშვნელოვან საკითხად მიგვაჩნია და აღნიშნული სიცარიელის შევსება მხოლოდ ქართული არქიტექტურის თეორიის პრეროგატივაა.

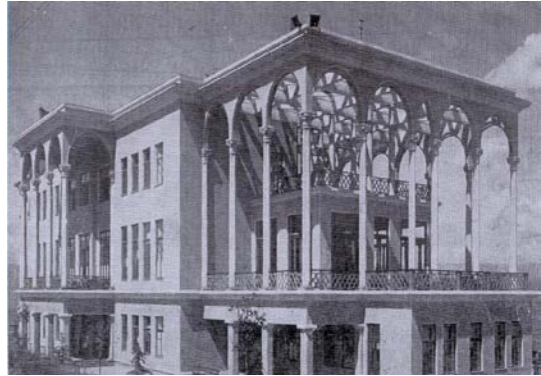
1

2

3

4

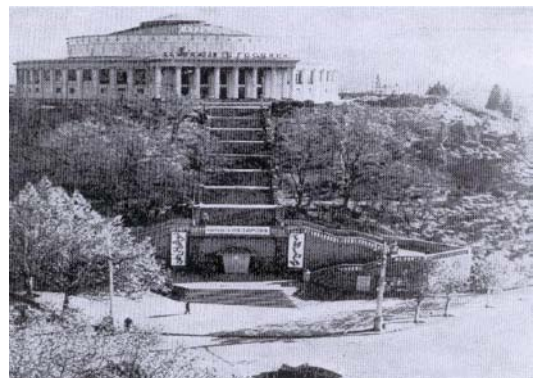
5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

ლიტერატურა

1. ვ. ბერიძე. მოგონებები // თბილისი: საბჭოთა საქართველო. 1987, გვ. 871–189.
2. საიუბილეო ალბომი „საბჭოთა საქართველოს ხუროთმოძღვრება“, XXX. თბილისი: „სახელგამი“.1951, გვ. 7, 14.
3. ნ. ჯანბერიძე. ქართული საბჭოთა არქიტექტურა // ხელოვნება. თბილისი,1971, გვ. 75–79.
4. [wikipedia/wiki/Сталинский ампир](https://en.wikipedia.org/wiki/Сталинский_ампир). გვ. 2.

5. გ.ხიზანიშვილი. თანამედროვე ქართული არქიტექტურის ნაციონალური საკითხებისათვის // საბჭოთა ხელოვნება, 1987, N 6.

რეზიუმე

წარმოდგენილია საკვლევი პერიოდის წანამძღვრები, რაც განაპირობებს 1930 - 1955 წლების განაშენიანების დაპროექტებისა და მშენებლობის განვითარების სპეციფიკას. გამოვლენილია საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობების გამომსახველობის განმსაზღვრელი კლასიკური არქიტექტურის ელემენტების, ქართული ეროვნული მემკვიდრეობისა და დროის შესაბამისი ელემენტების გამოყენების შემთხვევები. მინიშნებულია შემდგომი პერიოდის ტენდენცია, როდესაც ინდივიდუალური პროექტებით მშენებლობას ანაცვლებს ტიპობრივი პროექტებით მშენებლობა.

Особенности застройки Тбилиси 1930-1955 годов

Каландадзе Е., Тевзадзе Н.

Представлены предпосылки исследуемого периода, что определяет специфику развития проектирования и строительства застройки 1930-1955 годов. Выявлены случаи применения элементов, определяющих выразительность жилых и общественных зданий – элементов классической архитектуры, грузинского народного наследия и соответствующих требованиям времени элементов. Указана тенденция последующего периода, когда строительство по индивидуальным проектам уступает место строительству по типовым проектам.

Features of Construction of 1930-1955 years Tbilisi

E. Kalandadze, N. Tevzadze

RESUME

There is presented the prerequisites of the researched period. There is determined the specificity of the design and construction of 1930-1955 periods. The use of classical architecture, Georgian national heritage and age appropriate features are revealed. The application of these elements defines the residential and public buildings. The tendencies of the subsequent period are specified, when construction by individual projects is replaced by construction of standard projects.

პოსტინდუსტრიული ინტერიერების რევიტალიზაცია

მ. მილაშვილი. სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის სრული პროფესორი

ვ. მჭედლიშვილი. სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის დოქტორანტი

m.milashvili@gtu.ge

ბოლო წლებში აქტუალური გახდა უძრავი ქონების ბაზარზე გამოჩენილი არასაცხოვრებელი შენობების ინტერიერების საცხოვრებლად ადაპტირების საკითხი, რომლის ერთ-ერთი საინტერესო ვარიანტი ინტერიერის სტილი loft-ია.

საინტერესოა loft-ის წარმოშობის ისტორია, განვითარების წინაპირობები და დამახასიათებელი თავისებურებები, სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურა, სტილის ფორმირების მატერიალურ-ტექნიკური თუ მხატვრულ-დეკორატიული საშუალებები.

loft ინგლისური სიტყვაა და "სხვენს" ნიშნავს. იგი, როგორც სტილი, წმინდა ამერიკული წარმოშობისაა და სათავეს იმ დროიდან იღებს, როცა გასული საუკუნის ორმოციან წლებში, მანჰეტენის საწარმოო რაიონებში ძველი, მიტოვებული მანუფაქტურებისა და საამქროების საცხოვრებლად გამოყენების იდეა გაჩნდა.

"ინდრუსტრიული წარსულის" მქონე შენობებს ყურადღება პირველბმა შემოქმედებითი ბოჰემის წარმომადგენლებმა მიაქციეს, რომელთაც სახელოსნოებისათვის დიდი სივრცეები ესაჭიროებოდათ, სადაც ისინი იმუშავებდნენ და იცხოვრებდნენ კიდეც.

პირველი ცნობილი დიზაინერი, რომელმაც აქტურად დაიწყო პოსტინდუსტრიული შენობების ინტერიერებში loft-ტენდენციების შემოტანა ენდი უორხოლი იყო. იგი მანჰეტენზე, 47-ე ავენიუზე loft-ინტერიერში ცხოვრობდა.

ევროპაში loft, ქალაქების აღორძინების პროგრამებთან ერთად, 60-იან წლებში გავრცელდა. მან პოპულარობა მალევე მოიპოვა და სათავე საკმაოდ მომგებიან ბიზნესსაც დაედო. გააცნობიერეს რა ევროპელმა დეველოპერებმა პოსტინდუსტრიული შენობების სამომავლო

მომგებიანობა, მასიურად დაიწყეს მათი იაფად შესყიდვა, გადაკეთება და მდიდარ კლიენტებზე ძვირად გაყიდვა.

არსებობს აზრი, რომ ე.წ. "ფაბრიკული" საცხოვრებელი, გამომწვევი არასტანდარტულობით, არისტოკრატიული შებოჭილობისა და "არაბუნებრივი" ცხოვრების სტილის თავისებური უარყოფა და პროტესტია უშუალოდ და თავისუფლების სასარგებლოდ. საფიქრებელია, რომ ბევრწილად სწორედ ეს მიზეზი განაპირობებდა ამ პროდუქტის პოპულარობას.

Loft, როგორც ინტერიერის სტილი, სხვა სტილებთან შედარებით, ახალგაზრდაა. იგი ძველი, მანუფაქტურების, საწყობებისა თუ ფაბრიკების შენობების უზარმაზარი, რამდენიმე ასეული კვადრატული მეტრი, მაღალჭერიანი, დიდი და ფართოფანჯრებიანი ინტერიერების საცხოვრებელ სივრცედ გარდასახვას ითვალისწინებს.

Loft ინტერიერებში, როგორც წესი, შენობის "ინდუსტრიული წარსულის" სხვადასხვა ელემენტი და დეტალი (საინჟინრო კომუნიკაციები, ლითონის კოჭები, კონსტრუქციები, მილები, საყრდენები, დაუმუშავებელი აგურის და ბეტონის კედლები) თითქმის ხელუხლებლად დატოვებული, რითაც იქმნება საცხოვრებლის უჩვეულო, არასტანდარტული და განსაკუთრებული "ფაბრიკული" ხასიათი, სადაც საოცარად დიდი და ნათელი სივრცეებია.

Loft სტილის ინტერიერის იდეური გასაღები მაქსიმალურად დიდი სივრცის შეგრძნების შექმნასა და ძველისა და ახლის ჰარმონიულად ურთიერთმორგებაში მდგომარეობს.

„პოსტინდუსტრიული“ შენობების რევიტალიზაცია – მათი საცხოვრებლად გამოყენება, სივრცის ორგანიზების ახლებურ მიდგომას მოითხოვს. შედეგად, შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს განსხვავებული სტრუქტურისა და დაგეგმარების მქონე შიგა სივრცე. იგი აუცილებლად ერთიან მოცულობას უნდა წარმოადგენდეს, სადაც დამხმარე სათავსების, სანკვანძებისა და საძინებელი ოთახების გარდა იზოლირებული სათავსები პრაქტიკულად არ იარსებობს.

თბილისში პოსტინდუსტრიული შენობების ხელახლა გამოყენების მაგალითებია გასული საუკუნის ბოლოს განხორციელებული რადიოქარხნისა და სტამბის შენობების საცხოვრებელ კორპუსებად გადაკეთება. სამწუხაროდ, ეს შენობები ისე გადაკეთდა მრავალსართულიან საცხოვრებელ კორპუსებად, რომ მთლიანად დაიკარგა პირვანდელი, საკმაოდ საინტერესო ე.წ. „ფაბრიკული“ იერი, ექსტერიერები და დიდი, ფართო, მაღალჭერიანი ინტერიერები. შედეგად მივიღეთ სხვა საცხოვრებელი კორპუსებისგან არაფრით გამორჩეული, მრავალსართულიანი, ჩვეულებრივი საცხოვრებელი კორპუსები, რომლებიც ქალაქში „ახალს ვერაფერს ამბობს“ ვერც თავიანთ წარსულზე და ვერც მომავალზე. თუმცა, შესაძლებელი იყო ამ შენობების რევიტალიზაცია ისე განხორციელებულიყო, რომ ნაწილობრივ მაინც შენარჩუნებულიყო პირვანდელი გარეგნული სახე და ინტერიერებიც, რომლებიც როგორც არქიტექტურულად, ისე საბაზრო თვალსაზრისით არანაკლებ ღირებული იქნებოდა.

პოსტინდუსტრიული შენობების რევიტალიზაციის პროცესში საყურადღებო და გასათვალისწინებელია, რომ გარდა წმინდა უტილიტარული დანიშნულებისა, მეტად მნიშვნელოვანია შესაფერისი სტილისტური და დიზაინერული გადაწყვეტის მოძებნა.

loft ინტერიერებში ერთმანეთის გვერდით ჰარმონიულად უნდა თანაარსებობდეს თანამედროვე და ძველი მასალები, ახალი და გაცრეცილი ფაქტურები – ლითონი და მინა, ხე და აგური. ამ ინტერიერებს განსაკუთრებულ ფასს ადებს მათი ”ინდუსტრიული წარსულიდან” შემორჩენილი დეტალები – ღიად დატოვებული მილები, სავენტილაციო და სხვადასხვა საინჟინრო-საკომუნიკაციო ქსელები, გაყვანილობები, რომლებიც ბინის თანამედროვე ტექნიკური აღჭურვილობისა თუ ძველებური ნივთების ესთეტიკის აღსაქმელად განსაკუთრებულ ფონს ქმნის.

loft ინტერიერებს განსაკუთრებით საინტერესო, ინდივიდუალურ და ” პიროვნულ” ხასიათს ანიჭებს დეკორში ეთნიკური და ძველებური ნივთების გამოყენება.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ loft ინტერიერებში დიდი და თავისუფალი სივრცეების შესანარჩუნებლად ავეჯი მინიმალური რაოდენობით იყოს გამოყენებული და, ამავე დროს, მობილური უნდა იყოს. გახსნილი დაგეგმარებითი სტრუქტურის მქონე loft ინტერიერში ავეჯს, როგორც წესი, პირდაპირი დანიშნულების გარდა, დამატებითი ფუნქციაც აკისრია. იგი სხვადასხვა დანიშნულების ზონების გამომყოფი და ინტერიერის მხატვრული ხასიათის შექმნის ერთგვარი მატერიალური საშუალებაა. სხვადასხვა ზომისა და ფერის დივნების, სავარძლებისა თუ პუფების საშუალებით შესაძლებელია მოხერხებული და კომფორტული დასასვენებელი ადგილების მოწყობა.

ამრიგად, loft, როგორც სტილი, იდეალურია ქალაქის ცენტრში არსებული პოსტინდუსტრიული შენობების ინტერიერების გარდასაქმნელად თავისუფალი დაგეგმარების მქონე საცხოვრებელ აპარტამენტებად, თუმცა ის ინტერიერები, რომელთა ფართობები რამდენიმე ასეულ კვადრატულ მეტრს შეადგენს, შესაძლებელია გამოყენებული იყოს არა მარტო საცხოვრებლად, არამედ მოეწყოს შერეული დანიშნულების ისეთი ფუნქციური სივრცეები, როგორცაა ბინა-ბიურო, ბინა-ატელიე, ბინა-შემოქმედებითი სტუდია, ბინა-გალერეა და სხვა.

ლიტერატურა

www.designerpreviews.com

www.chicagочердаки.

<http://www.InteriorDesignA-Z.com>

ინფორმაცია ბოლოს გადამოწმებულია- 25.06.2012წ

რეზიუმე

განხილულია თბილისის უძრავი ქონების ბაზარზე ბოლო წლებში გამოჩენილი არასაცხოვრებელი დანიშნულების მქონე შენობებისა და ინტერიერების საცხოვრებელი დანიშნულებით ადაპტირების შესაძლებლობის საკითხი, რომლის ერთ-ერთ საინტერესო ვარიანტად შემოთავაზებულია ინტერიერის სტილი - loft,

მოხსენებაში დეტალურადაა განხილული loft-ის სტილის წარმოშობისა და განვითარების პირობები. ჩამოყალიბებულია loft ინტერიერების დამახასიათებელი თავისებურებები, მათი სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურა, ფორმირების მატერიალურ-ტექნიკური, მხატვრული და დეკორატიული საშუალებები.

Revitalization of the Postindustrial Interior

M.Milashvili

V.Mchedlishvili

RESUME

There is considered the possibility of the adaptation for residential buildings and interiors of non-residential purposes, which appeared recently in the real estate market, for which is offered one of the most interesting options for interior - style "loft".

The report reviewed in details conditions of appearance and development of style "loft".

We formulated the characteristics of a "loft" interior design and space-engineered structure, material and technical, artistic and decorative possibilities of formation

Ревитализация постиндустриальных интерьеров

Милашвили М.

Мchedlishvili В.

РЕЗЮМЕ

Рассмотрен вопрос о возможности адаптации для жилого назначения зданий и интерьеров нежилого назначения, появившихся в последнее время на Тбилисском рынке недвижимости.

Для осуществления предложен один из интересных вариантов интерьерного стиля “лофт”.

Рассмотрены условия возникновения и развития стиля “лофт”.

Сформулированы характерные свойства “лофт” интерьеров и их пространственно-планировочные структуры, материально-технические, художественные и декоративные возможности формирования.

თბილისის ლანდშაფტის პრობლემები სამართლებრივ და ბიოკლიმატურ კონტექსტში

მ. მელქაძე

სტუ. არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის
ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი

ჩვენი სტატიაში წარმოდგენილია მდ. ვერეს ხეობაში გაყვანილი სატრანსპორტო არტერიის მიერ პროვოცირებული რამდენიმე ასპექტი: ა) სამართლებრივი, ბიოკლიმატური, ბ) სივრცულ-არქიტექტურული, დ) მორალურ-ეთიკური.

სამართლებრივი ასპექტი

თბილისი, მდ. მტკვრის ხეობაში გაჭიმული 5 ტერასაზე განლაგებული რთული რელიეფის მქონე ქალაქია. მისი ჰავა ყალიბდება მტკვრის ხეობაში გაბატონებული ჩრდილო – დასავლეთი და სამხრეთ – აღმოსავლეთი ქარების, მახათისა და თრიალეთი ქედების ფერდებზე შექმნილი ინვერსიული და კონვექციული ჰაერის ნაკადების, მზის გაბნეული რადიაციისა და სეზონური მზის დგომის, არსებული მწვანე საფარისა და სხვა ობიექტური ფაქტორებით.

ანთროპოგენური სივრცის ჰარმონიული თანაარსებობა ზემოჩამოთვლილ ბუნებრივ ფაქტორებთან ქმნის ადამიანისათვის ჯანმრთელ გარემოს. ამიტომ, ბუნებაში ნებისმიერი უხეში ჩარევა იწვევს საარსებო სივრცეში არსებული წონასწორობის რღვევას, რაც მუდამ აწვევს მთელ რიგ მყის თუ დროში განვრცობილ უარყოფით შედეგებში: ჰავის ცვლილება, ადამიანის სომატური, ფსიქიკური და სულიერი ჯანმრთელობის ხელყოფა და ა.შ.

ამ კონტექსტში მდ. ვერეს ხეობის პრობლემების განხილვა გვინდა დავიწყოთ სამართლებრივი ბაზის რეტროსპექტული ანალიზით.

კულტურული მემკვიდრეობის კანონის თანახმად, თავის დროზე, უნდა შექმნილიყო ლანდშაფტური ძეგლის დაცვის საკანონმდებლო ბაზა, რომელსაც უნდა განესაზღვრა ლანდშაფტის, როგორც ძეგლის დაცვის მექანიზმები და მოეხდინა მისი რანჟირება სახეობების მიხედვით, რასაც ადრე არ ჰქონდა ადგილი და მივიღეთ ქ. თბილისის ლანდშაფტის დაცვის ზონის საზღვრების გრაფიკული დოკუმენტი, რომელიც შედგა ურბანული დაგეგმარების საქალაქო სამსახურის №120.20.06.05 განკარგულების თანახმად ჩამოყალიბებული საუწყებო-სამართლებრივი კომისიის მიერ. ეს განკარგულება ეყრდნობოდა საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს 1985 წლის დადგენილებას „ქ. თბილისის ისტორიული ნაწილის სახელმწიფო დაცვის ღონიძიებათა შემდგომი გაუმჯობესების შესახებ“, საქართველოს კულტურის სამინისტროს (3/97 0,5. 2003 წ.) და საქართველოს ურბანიზაციისა და მშენებლობის სამინისტროს (№13, 08.04.2003 წ.) ბრძანებას „ქ. თბილისში ორთაჭალის მონაკვეთზე, ისტორიული ნაწილის სახელმწიფო დაცვის ზონისა და განაშენიანების რეგულირების ზონის გაფართოების შესახებ“ საფუძვლებს და ამ დოკუმენტებში წარმოდგენილი ქ. თბილისის სახელმწიფო დაცვისა და განაშენიანების რეგულირების და ლანდშაფტის ზონების სიტყვიერ აღწერილობას.

შედეგად მივიღეთ გადაწყვეტილება (№4/13 07.03.2009) “ქ. თბილისის ტერიტორიის გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების წესების დამტკიცების შესახებ“, მუხლი 18. ფუნქციური ზონების თანახმად, თბილისის ტერიტორიაზე გამოიყოფა შემდეგი ზოგადი ფუნქციური ზონები:

ა) ლანდშაფტურ – სარეკრეაციო ზონა (ლსზ); ბ) სასოფლო – სამეურნეო ზონა (სოფ. ზ); გ) სარეკრეაციო ზონა 1 (რ.ზ 1); დ) სარეკრეაციო ზონა 2 (რ.ზ 2); ე) სარეკრეაციო ზონა 3 (რ.ზ 3) და ა.შ.

აქედან: ა) ლანდშაფტურ – სარეკრეაციო ზონა მოიცავს ბოტანიკური ბაღის ტერიტორიას, სოლოლაკის ხეივანს, მთაწმინდას და მის მიმდებარე ტერიტორიას, კუს ტბის ტერიტორიას და ა.შ. ანუ ტერიტორიებს ურბანული ქსოვილის გარეთ, რომელიც თბილისის (ადმინისტრაციული) საზღვრებში არსებული ბუნებრივი ლანდშაფტია ან ფასეული ხელოვნური ლანდშაფტის ტერიტორია (სად არის ასეთი?), სადაც შესაძლებელია მათი ფუნქციონირებისათვის უზრუნველყოფი შენობა – ნაგებობების განთავსება კანონმდებლობის შესაბამისად.

ბ) სარეკრეაციო ზონა 1, დ) სარეკრეაციო ზონა 2, ე) სარეკრეაციო ზონა 3: ესენია ლანდშაფტები მოქცეული ურბანული ქსოვილის შიგნით. მათი სტატუსებია: ა) (რ.ზ – 1) გამწვანებული ტერიტორიები: პარკი, ბაღი, ბულვარი, სკვერი, გაზონი და სხვა, სადაც აკრძალულია ყოველგვარი მშენებლობა, გარდა: ა) განათების, ბ) სარწყ. სისტემის, გ) სარეკლამო ბილბორდების, დ) დეკორაციული გაფორმების ობიექტების.

გ) რ.ზ–2 – გამწვანებული ტერიტორიები: პარკი, ბაღი, ბულვარი, სკვერი, გაზონი და ღია სათამაშო მოედნები და მსგავსი ტიპის სხვა ტერიტორიები, სადაც დასაშვებია ამ წესების დანართი 1–ით განსაზღვრული ძირითადი და სპეციალური ზონალური ნებართვით დაშვებული სახეობები. მიწის ნაკვეთის განაშენიანების მაქს. კოეფიციენტი (კ–1)– 0,2[1].

აქ შევჩერდებით რ.ზ–2 განმარტებაზე და აღვნიშნათ, რომ ეს ზონა არის თბილისის საზღვრებში მოქცეული მდ. ვერეს ხეობა, თუმცა რ.ზონა–2 დეფინიცია (პარკი, სკვერი, ბაღი, ბულვარი, გაზონი და ა.შ.) საერთოდ არ შეესაბამება მდ. ვერეს ხეობას, რადგან ზემოჩამოთვლილი ყოველი ობიექტი, რბილად რომ ვთქვათ, ხელთქმნილი არეალია, მაშინ, როდესაც მდ.ვერეს ხეობა ენდემური, ბუნებრივი წარმონაქმნია და ამ ჩამონათვალში არანაირად არ ეწერება.

აქედან გამომდინარე, გვაქვს საფუძველი ვთქვათ, რომ ჯერ კანონი შედგა და შემდგომი მოქმედების გეგმის საფუძველზე ჩატარდა უნიკალური ბუნებრივი ოაზისის ფაქტობრივი განადგურება ე.წ. „ გმირთა მოედნიდან“ ყოფილი იპოდრომის საზღვრებში, ე.ი. წინმსწრები კანონით მოხდა აბსოლუტურად ვანდალური აქტის დაკანონება და მისთვის სამართლებრივი საფუძვლის შექმნა: ხეობის ბაღ-სკვერად მონათვლა და მასში ნებისმიერი სახის სამშენებლო სამუშაოების წარმართვა.

ამის საფუძველზე ქალაქმა მიიღო სატრანსპორტო არტერია, რომელმაც ბუნებრივი ლანდშაფტის აგრესიულად გახლეჩის გზით უფრო დააშორა ვაკისა და საბურთალოს ფერდები – უბნები. ქვემოთ გავაანალიზებთ, შემდგომ რა ბიოკლიმატური ნგრევა მოჰყვა ყოველივე ამას. ახლა კი განვიხილავთ „ევროპის ლანდშაფტის კონვენციას“.

“ევროპის ლანდშაფტის კონვენციაში“, რომელიც საქართველოში 2011 წლის 1 იანვრიდან შევიდა ძალაში, ლანდშაფტი დეფინირებულია, როგორც “კულტურული მემკვიდრეობის ძირითადი კომპონენტი” და ჩამოყალიბებულია მისი როლი საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინების კუთხით: კულტურის, ეკოლოგიის, გარემოს დაცვისა და სოციალურ კონტექსტში. აგრეთვე, განსაზღვრულია ლანდშაფტი, როგორც ხელსაყრელი ეკონომიკური რესურსი. მისი დაცვა, მართვა და დაგეგმვა სახელმწიფოს უმთავრეს მიზნადაა დასახული.

ზემოგანხილული დოკუმენტის მიხედვით, ლანდშაფტი ასრულებს რა მნიშვნელოვან როლს ადგილობრივი კულტურის ჩამოყალიბებაში, კონვენციას მიერთებული ქვეყნები თანხმდებიან შემდეგზე: „ლანდშაფტი ნიშნავს ტერიტორიას, რომელიც აღქმულია ხალხის მიერ და რომლის

ხასიათიც განპირობებულია ბუნებრივი და ან ადამიანური ფაქტორების ქმედების და ურთიერთქმედების შედეგად“[2].

ამრიგად, „ევროპის ლანდშაფტის კონვენცია“ მასში შემავალი ქვეყნების, ე.ი. საქართველოს სახელითაც დეკლარირებს ლანდშაფტებზე, რომელიც ჩვენი ქვეყნის საკანონმდებლო სივრციდან, როგორც ცნება გამქრალია. კონვენციაში აღნიშნული განსაზღვრება, რომ “თითოეული მხარე იღებს ვალდებულებას მოახდინოს საკუთარი ლანდშაფტის იდენტიფიცირება მის ტერიტორიაზე”, ჩვენ შემთხვევაში, ჰაერში გამოკვიდა, რადგანაც თუ არ მოხდა ლანდშაფტის იდენტიფიცირება, შეუძლებელია მისი დაცვა და განვითარება.

ამრიგად, ლანდშაფტის ცნების მონაცვლეობა ზემომოყვანილი ზონებით აყენებს თბილისს მისი იდენტურობის, უნიკალური ბუნებრივ-ოროგრაფიული სივრცის თანდათანობით განადგურების წინაშე.

ბიოკლიმატური ანალიზი

ვაკე-საბურთალოს სატრანსპორტო მაგისტრალის გაყვანამ გამოიწვია მდ. ვერეს ხეობის ბუნებრივ-კლიმატური მდგომარეობის მკვეთრი გაუარესება. 2009 წელს ვერეს ხეობაში 700 ხე გაჩეხეს. როგორც ცნობილია, ხე წყლის გარკვეულ რაოდენობას ინახავს „სხეულში“ და სეზონის განმავლობაში თითოეული ხის ძირი დაახლოებით 200 ლ წყალს აორთქლებს, რაც გარკვეულ ბუნებრივ წონასწორობას ჰქმნის ჰაერის ტენიანობის, მზის რეჟიმისა და ჰაერის ნაკადების მოძრაობის კონტექსტში.

ალვის ხეების მოჭრამ თბილისში გამოიწვია არსებული სახლების საძირკვლების კონსტრუქციული დეფორმაცია და დაჯდომა, რადგანაც ალვის ხე იწოვს ნიადაგიდან გრუნტის წყლებს და ახდენს შენობის საძირკვლების დაცვას მათი აგრესიული მოქმედებისგან. ალვის ხის ყბადაღებული ალერგიულობა ნეიტრალდება ყოველ 5 წელიწადში მათი გაბეღვით, რაც ხეების სწორი მოვლის შემთხვევაშია შესაძლებელი. აგრეთვე, ცნობილია, რომ ხის ფოთლოვანი ვარჯი (□□□□□) ფოტოსინთეზით შეიწოვს ნახშირორჟანგს და ჟანგბადს გამოყოფს. 700 ხის გაქრობით ვერეს ხეობაში გაუარესდა ჰაერის ქიმიური შედგენილობა, რასაც დაემატა ტრასაზე მოძრავი მანქანების გამონაბოლქვი, რომლებიც გზის დონიდან 50-70 სმ სიმაღლეზე კონცენტრირდება და მათი განეიტრალების „იარაღი“ მწვანე საფარი კი უკვე აღარ არის. ისმის კითხვა, რა მდგომარეობაშია ამ ტრასის გასწვრივ არსებულ სახლებში მცხოვრები მოსახლეობა? მოკლე პასუხია: სავალალო, რადგანაც მოხდა: ა) მძიმე აირებით ჰაერის დაბინძურება, მზის რადიაციის (განბნეული, არეკლილი) რამდენჯერმე მომატება, ხმაურის ფონის კატასტროფული 9-12 დეციბალით გაზრდა, ბუნებრივი ჰაერის ნაკადების რეჟიმის შეცვლა, ბაზისური ტემპერატურული რეჟიმის ზრდა, განსაკუთრებით ზაფხულში. ამის დასტურად აქ მოვიყვან გეოგრაფიულ მეცნიერებათა დოქტორის, ქალბატონ ნათელა გვასალიას კვლევიდან ციტატას: „მდ. ვერეს ხეობა ხელს უწყობს მთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით ქარების განვითარებას, რაც ზაფხულში ამცირებს ჰაერის ტემპერატურას, შეხუთულობას და ზაფხულის მაღალ ტემპერატურულ ფონს. ვაკის, ვერეს და სხვა მიკროპარკები მწვანე საფარით ზაფხულში არბილებს თერმულ რეჟიმს, არეგულირებს ადამიანის თერმორეგულაციას, იცავს მის ორგანიზმს ზედმეტი გადახურებისაგან. ჯამური რადიაცია შეადგენს 5019,7 მჯოულ/მ². შთანთქმული რადიაცია- 4188,9 მჯოულ/მ²-ს, ხოლო რადიაციული ბალანსი - 2270,3 მჯოულ/მ²-ია.“[3].

ეს მეცნიერული მონაცემები აფიქსირებს ვერე ხეობის მდგომარეობას 2009 წლის ვანდალურ გაჩეხვასა და გზატკეცილის გაჩენამდე.

ამრიგად, ხაზს ვუსვამთ, რომ აუცილებელია მოხდეს ამ გარემოს ბიოკლიმატურ-რადიაციული რეჟიმის დღევანდელი მდგომარეობის შესწავლა და ამ მონაცემების გამოქვეყნება, რომ გაირკვეს რა

საფრთხის წინაშე დადგა ამ დესტრუქციულ გარემოში დარჩენილი მოსახლეობა (ჯანმრთელობისა და სხვა კუთხით და ა.შ.).

იგივე უნდა ითქვას რიყის მოშენებაზეც, როგორც გაუაზრებელ მოვლენაზე მეცნიერული და არქიტექტურული კუთხით.

რიყე, აგრეთვე, ლანდშაფტური ძეგლია, (თუმცადა ეს ცნება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აღარ არის ჩვენ საკანონმდებლო სივრცეში) და, იმავდროულად, ისტორიულად დაცულ ტერიტორიას, რადგან დაცულ ლანდშაფტად, კულტურული მემკვიდრეობის კანონში, განსაზღვრულია ადგილები, რომლებიც ისტორიული და სხვა გადმოცემითი მოვლენების დისლოკაციის ადგილებია.

როგორც ჩვენი ისტორია მეტყველებს რიყე იყო ის ადგილი, სადაც 100 000 თბილისელი მოწამე ელოდა თავისი ცხოვრების დასრულებას მეტეხის ხიდზე ჯალალ-ედინის ჯალათებისგან. ცხადია, მეტეხის პატარა ხიდი ვერ დაიტევდა ამ რაოდენობის მოწამეს და რიყეზე მოხდა მათი თავშეყრა.

ამიტომ, რიყე ლანდშაფტური ძეგლია და მისი ასე ხელალებით ხელყოფა მეცნიერულად გაუმართავი საექვო ღირებულების არქიტექტურით გაუმართლებელია.

სტატიის თავში მოყვანილი საკრებულოს დადგენილებამ (№3/14), როგორც უკვე ვთქვით, შექმნა ის იურიდიული საფუძველი, რითაც შესაძლებელი გახდა მდ.ვერეს, რიყისა თუ „მზიურისა“ და ზოოპარკის ტერიტორიის ხელყოფა.

სივრცულ-არქიტექტურული ანალიზი

აქ ვისაუბრებთ „მზიურისა“ და ზოოპარკის პრობლემებზე, მოვიყვანთ მცირე ისტორიულ ექსკურსს: “1932 წელს მიღებული გენერალური გეგმით ზოოპარკისთვის იყო გამოყოფილი 120 ჰა ტერიტორია. 1979 წლისთვის იგი 30 ჰა-მდე შემცირდა, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ამ ფართობში შედიოდა მდ. ვერეს კალაპოტიც – სულ ცოტა 6-7 ჰა და ბავშვების დასასვენებელი მოედნები, ხეივნები, აუზები, დამხმარე სათავსები და სხვა. რომელსაც სულ ცოტა 5-6 ჰა სჭირდებოდა და კიდევ დამატებით 5 ჰა, რომელიც საცხოვრებელ განაშენიანებას გამოყოფდა ზოოპარკის ნაგებობებისგან, ექსპოზიციისთვის პრაქტიკულად 12-15 ჰა რჩებოდა. დღეს ზოოპარკის ტერიტორია 9 ჰა შეადგენს [4].

ამ პერიოდშივე ზოოპარკის ლისის ტბაზე გადატანის პროექტზე მუშაობდნენ: ცნობილი ხუროთმოძღვარი, საქართველოს დამსახურებული არქიტექტორი გივი მელქაძე, სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიოლოგიის დოქტორი, პროფესორი არჩილ ჯანაშვილი. პროექტი წარმოადგენდა უცხოური გამოცდილების სიღრმისეული შესწავლის საფუძველზე შექმნილ, არ შეგვემინდებოდა ვთქვათ, უბრწყინვალეს არქიტექტურულ გადაწყვეტილებას.

ამ აზრს არ ეთანხმებოდა იმდროისათვის ბავშვთა გამაჯანსაღებელ-აღმზრდელობითი კომპლექს „მზიურის“ პროექტის მთავარი არქიტექტორი ირაკლი მასხარაშვილი. ის წერილში, “მოსაზრება თბილისის ზოოპარკის მომავალი ტერიტორიული განვითარების შესახებ“, აღნიშნავდა: „რაც შეეხება კონკრეტულ საპროექტო გადაწყვეტილებების მიღებას, აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ მიერ დამუშავებულ ბავშვთა გამაჯანსაღებელ აღმზრდელობითი კომპლექს „მზიურის“ გენერალურ გეგმაში მონიშნული ტერიტორია (ფართობით 100-120 ჰექტარი) სავსებით აკმაყოფილებდა მასზე საქალაქო ზოოპარკის განთავსების ყველა მოთხოვნას“, 30.04.1979 წ.[4].

საინტერესოა, რა დაემართა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში “მზიურსა” და ზოოპარკს? როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ზემოაღნიშნული ქ. თბილისის №4/13 საკრებულოს გადაწყვეტილების საფუძველზე „მზიურისა და ზოოპარკის ტერიტორიები, როგორც მთლიანად ვერეს ხეობის ეს მონაკვეთი, შეყვანილია სარეკრეაციო ზონა – 2-ში (რზ.2), რომელშიც მიწის ნაკვეთის განაშენიანების

მაქსიმალური კოეფიციენტი (კ-ს)-0,2, ე.ი ეს ტერიტორიები შეიძლება დაიშალოს მოშენების ნაკვეთებად. პროცესი უკვე დიდი ხანია მიმდინარეობს.

თბილისის მერიის ეკოლოგიისა და გამწვანების საქალაქო სამსახურის უფროსის გიორგი ქორქაშვილის ცნობით, გაერთიანებული „პარკი“ - მზიური და ზოოპარკი ოთხ ნაწილად დაიყოფა. ეს ნაწილებია: 1)ზოოპარკის ტერიტორიაზე კაფე-ბარების, საკონცერტო დარბაზებისა და სხვათა სახით, 2)მზიურის ტერიტორიაზე სივრცე ბავშვებისათვის, 3)ჩოგბურთის კორტების ადგილას იქნება სპორტული ინფრასტრუქტურა, 4)ლანდშაფტური ზონა. ნეტავ, რა ლანდშაფტზეა საუბარი?, როდესაც უკვე მზიურის ტერიტორიის დიდი ნაწილი მიუერთდა ე.წ. “მომავლის” სკოლას, მეორე ნაწილზე უნდა განთავსდეს მსხვილი საწყლოსნო კომპლექსი; დანარჩენი ტერიტორია დაყოფილია: დაწყებული 1,5 ჰა-დან სხვადასხვა ფართობის მიწის ნაკვეთებად და დაახლოებით 50 მესაკუთრის გამგებლობაშია?

ინტერნეტში დადებული ფოტომასალა სავალალო სურათს ხატავს, თუ რად გარდაიქმნება ე.წ. „მზიური“ განახლებული გარემო – რკინაბეტონის უგემოვნო სიბრტყეებად, გაუგებარი დიზაინისა და მასალის სკამებად და ლამპიონებად.

ყოველივე ამას ემატება ის გარემოება, რომ “მზიურსა” და ზოოპარკს ამალღებული ნიშნულიდან მიჰყვება ვაკე-საბურთალოს სატრანსპორტო არტერია, რომელიც მძიმე აირების – მომწამვლელი გაზის გამტარ არხად მოეგლინა ამ სივრცეს. ამიტომ მონიქსიდისა და ტყვიის რაოდენობა აღემატება ზღვრულად დასაშვებ ნორმას ზოოპარკისა და “მზიურის” ტერიტორიებზე, რის გამოც ისინი საერთოდ არ შეიძლება იყოს გამოყენებული არც პარკად, არც რეკრეაციად, არც სავარჯიშო გასართობ სივრცედ.

ეს კიდევ ერთხელ ასაბუთებს იმ აზრს, რომ მდ.ვერეს აუზში ეს გზა ასე და ამ ადგილას არ უნდა გაყვანილიყო. ეს რომ ასეა, ამაზე ისტორია მეტყველებს: ჭავჭავაძის გამზირის პარალელური მაგისტრალის - „დუბლის“ საჭიროება განხილული იყო შემდეგ პროექტებში: 1)1970 წელს თბილისის რეკონსტრუქციის და განვითარების გენგეგმის პროექტი(სქემატურად); 2)1972წ. ვერა-ხევის დეტალური დაგეგმარების პროექტი (ავტ.,არქ. თენგიზ გორგაძე). მაგისტრალი გადიოდა ვაკის მხარეს, ფერდობზე და სარეკრეაციო ზონა მაქსიმალურად იყო შენარჩუნებული; 3)1980–1985წწ. თბილისის კომპლექსური სატრანსპორტო ქსელების განაგარიშებით დასაბუთებული იყო მაგისტრალის მშენებლობის საჭიროება. ამრიგად, 1980 წლიდან დღემდე წინადადების დონეზე მუშავდებოდა მაგისტრალის გაყვანის შესაძლებლობები, ძირითადად, ვაკის მხარეს – ფერდობზე, სარეკრეაციო ზონის მაქსიმალური გათვალისწინება-შენარჩუნებით. იყო ვარიანტები გზის ნაწილობრივ გაყვანისა გვირაბში, რომელიც ცალ მხარეს – ვერის ხეობის პარკის ხედებზე გაიხსნებოდა დაახლოებით “მომავლის სკოლის” მიდამოებში (ავტორები მურმან გოგიშვილი, გივი შავდია და სხვ.). 2000-იან წლებში ჩატარდა არაერთი კონკურსი თბილისის განვითარების კონცეფციაზე.

ასე, რომ ბატონ გივი შავდიას მიერ მოყვანილი ფაქტებით შეიძლება შემდეგი დასკვნის გაკეთება: **მდინარე ვერეს აკვატორია გადარჩებოდა, თუ გზის გაყვანა მოხდებოდა ზემო– მოყვანილი ქალაქგეგმარებით-სივრცული გადაწყვეტილების გათვალისწინებით.**

რაც შეეხება რიყის სივრცულ-არქიტექტურულ მოწყობას: ხიდი, გვირაბი, რკინაბეტონის ბაღი, განლაგებული გვირაბისა და ხიდის მიერ პროვოცირებულ დონეზე, ქალაქგეგმარებით გაუგებრობას წარმოადგენს. ამ მიდამოებში საფეხმავლო ხიდის არსებობა არ არის ახალი იდეა. 1997 წელს ჩატარებული რიყის ტერიტორიის ქალაქგეგმარებითი კონკურსის ბევრი პროექტის გენგეგმაზე ამ არეალში ხიდი ფიგურირებდა. არსებულ გვირაბს უერთდებოდა სანაპიროს მაგისტრალი, დისლოკაციის მონაცვლეობით, ავლაბრის აღმართისკენ. ეს გადაწყვეტილება საშუალებას აძლევდა მტკვარზე – რიყის ტერიტორიაზე უშუალოდ ადამიანის გასვლას, რაც ეგზომ სანუკვარი ახალი თბილისისათვის, რომელიც თავის დროზე, სანაპიროს გაყვანით, ზურგით „შეტრიალდა“ მტკვრისაკენ.

დღეს არსებული მდგომარეობა კვლავ არის რიყის ლანდშაფტში აგრესიული ჩარევისა და მისი განადგურების მაგალითი: ხიდით პროვოცირებულია აუტენტური რელიეფის შეცვლა-ნგრევა და ისტორიული გარემოს ლანდშაფტური იდენტიფიცირების შეუძლებლობა, რაც „ევროპული ლანდშაფტის კონვენციის“ ფუნდამენტური დებულების უხეში დარღვევა და უგულებელყოფაა.

რაც შეეხება გვირაბს, იგი ყველა არქიტექტურულ-პროფესიული წესების დარღვევით აიგო: გვირაბი აბსოლუტურად ჩახშულია და ყრუ კედლით არის გამიჯნული მტკვრისა და კალა-სეიდებადის უნიკალური ხედისაგან. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თბილისში, ხედებისა და რაკურსების ქალაქში, ხედის უგულვებელყოფა და თუნდაც გვირაბის სანაპიროს მხრიდან კედლის მტკვარზე არგახსნა, **საგანგაშო არაპროფესიონალიზმის გამოვლინებაა.**

მორალურ-ეთიკური ასპექტი

ჩვენ სტატიაში გაკეთებული ანალიზი მეტყველებს იმაზე, რომ იმ სამშენებლო ბუმს, რომელსაც ადგილი აქვს საქართველოში, კერძოდ, თბილისში, საშიში შედეგები მოყვას, როგორცაა:

1) ლანდშაფტის აუტენტური სახის შეცვლა ეროვნული იდენტიფიცირების გაქრობის პროცესის დაწყებით, 2) ბიოკლიმატური ბალანსის რღვევა ჰავის ყველა კომპონენტის გაუარესებებით (მზის რადიაციის, ტემპერატურული რეჟიმის, ჰაერის სინოტივის, ჰაერის ინვერსიულ-კონვექტიური ნაკადების და ა.შ.), 3) აგრესიული ანთროპოგენური გარემოს ჩამოყალიბება ადამიანის სომატური და ფსიქიკური ჯამრთელობის ნგრევის სავალალო შედეგებით.

ეს კი იმის მაჩვენებელია, რომ ჩვენ ქვეყანაში არ ხდება არქიტექტურის საერთაშორისო ეთიკური ნორმების დაცვა, რომლებიც არეგულირებს ყველა ურთიერთობას და პროცესებს, რასაც ადგილი აქვს პროფესიულ სივრცეში მოღვაწეობისას - ეს იქნება უცხოელი არქიტექტორის მოწვევა, თუ მისი პროფესიული დონის შესაბამისი სერტიფიცირება; მისი ადგილობრივ არქიტექტურულ კადრებთან თანავეტორობა, თუ არქიტექტურისა და ფულადი ინვესტიციების უფლება-მოვალეობების ჩამოყალიბება.

დასკვნა

საჭიროა: 1) არქიტექტურული და მომიჯნავე დარგების სამართლებრივი სივრცის თანაჰარმონია და პროფესიული ველის მეცნიერულ-შემოქმედებითი იდენტიფიცირება; 2) ვერეს ხეობის ბიოკლიმატური რეანიმირება, სამანქანო ტრასის - ბუნებრივი გარემოდან იზოლაციისათვის - ხელოვნური ლანდშაფტით გადახურვა, სადაც შეიქმნება პარკი და მოხდება დარღვეული მწვანე საფარისა და ჰავის რეკონსტრუქცია ფლორისა და ფაუნის შესაძლო რეგენერაციით; 3) შექმნილი ლანდშაფტით “მზიურისა” და ზოოპარკის გაერთიანება (ამ სივრცეში ადამიანის გაჩენით) და ვაკე-საბურთალოს მასივებს შორის განივი კავშირის შექმნა; 4) მდ. ვერეს კალაპოტის მაქსიმალურად გათავისუფლება და მის ზედა ნაწილში (სათავისაკენ) დონის აწევა ხელოვნურ ლანდშაფტზე გატარების მიზნით.

ლიტერატურა

1. №4/13 07.03.2009 “ქ. თბილისის ტერიტორიის გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების წესების დამტკიცების შესახებ“. მუხლი 18.
2. ევროპის ლანდშაფტის კონვენცია.
3. ნ. გვასალია. ქ.თბილისისა და მისი მიმდებარე ტერიტორიის რადიაციული რეჟიმი და ბიოკლიმატური დახასიათება.
4. ი.მასხარაშვილი. მოსაზრება ქ. თბილისის ზოოპარკის მომავალი ტერიტორიული განვითარების შესახებ. 30.04.1979.

Проблемы ландшафта г. Тбилиси в правовом и биоклиматическом контексте

Мелкадзе М.

РЕЗЮМЕ

Анализируется сложившаяся ситуация в г.Тбилиси:1)в р-оне русла р.Вере: проблемы детского городка „Мзиური“ и зоопарка; жилой среды ввиду проложенной в акватории р.Вере транспортной магистрали; 2)в р-оне „Песков“ из-за сооружения автотоннеля и пешеходного моста и изменения аутентичного рельефа и исторического ландшафта. В связи с этим в контексте рассмотрены все правовые, архитектурно-градостроительные, биоклиматические и морально-этические проблемы.

Landscape problems of the Tbilisi city in legal and bioclimatic context

M.Melkadze

RESUME

In our article we try to analyze current situation in the city of Tbilisi. 1)Problems of the “MZIURI” children-town and Zoo along the Vere river-bed; Living conditions owing to the construction of a new motorway in the Vere river gorge; 2)Environment in the “Peski” District owing to the construction of a motorway tunnel and pedestrian bridge; 3)Analyze legal, architectural-urbanization, bioclimatic and moral-ethical aspects connected with the above.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი,
თარიღები და პერსონები

გ. მიქიაშვილი

სტუ. არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის

ფაკულტეტის სრული პროფესორი

ჩვენ დრომდე მოღწეული ქართული არქიტექტურული მემკვიდრეობის თვითმყოფადობა ნათლად მეტყველებს, რომ ჩვენ ქვეყანაში ოდითგანვე მოღვაწეობდნენ მაღალი შემოქმედებითი ნიჭით დაჯილდოებული ხუროთმოძღვრები. ქართულ საისტორიო წყაროებში მრავლად არის მოხსენიებული მათი სახელები და მათ მიერ შთამომავლობისათვის დატოვებული ზოგადსაკაცობრიო კულტურული ღირებულების მქონე ნაწარმოებები.

საქართველოში მოპოვებული ძველი არქეოლოგიური მასალები, კერძოდ, IV საუკუნით დათარიღებული ბერძნული წარწერები მოწმობს, რომ ჩვენი ქვეყნის ძველ დედაქალაქ მცხეთას ჯერ კიდევ იმ დროს ჰყოლია ქალაქის ხუროთმოძღვარი და მხატვართუხუცესი ავრელიოს აქოლისი.

გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში მოიხსენიება ხანძთის ეკლესიის მშენებელი, X საუკუნის პირველი ნახევარში მოღვაწე ამონა, შემონახულია ასევე X საუკუნის მოღვაწეების: ოშკის მამნებლის – გრიგოლის, ერედვის წმ. გიორგის ტაძრის ხუროთმოძღვრის – თეოდორე თავლასძის, მარტვილის ტაძრის დასავლეთ ექვტერის მშენებლის – მიქაელ ოპიზარის, კუმურდოს ტაძრის არქიტექტორის – საკოცარის, XI საუკუნეში მოღვაწე ფოკას ეკლესიის მშენებლის – ბავრელის, დიდი გომარეთის ღვთისმშობლის ეკლესიის ამშენებლის – მიქაელ ხუცესის, სამთავისის ტაძრის ხუროთმოძღვრის – ვაჩე ყანჩაელისძის, შემდგომში ეპისკოპოს ილარიონ სამთავნელის, XIII ს-ის ხუროთმოძღვრის გუდარეხის, ტაძრის ავტორის – ჭიჭაფორისძის და მრავალ სხვათა სახელები. საკათედრო ტაძრის — სვეტიცხოვლის კედლის წარწერაში დღემდე შემონახულია XI საუკუნეში მოღვაწე ხუროთმოძღვარ არსუკიდის სახელი.

როგორც ჩვენამდე მოღწეული ძეგლების მრავალმხრივი ანალიზი

(მათ შორის არქიტექტურული და კონსტრუქციული) ცხადჰყოფს, ქართული ხუროთმოძღვრების ხანგრძლივ და უაღრესად საინტერესო ისტორიას კარგად განსწავლული ადამიანები ქმნიდნენ. თუმცა საისტორიო წყაროებმა ვერ შემოგვინახა ცნობები საქართველოში იმ დროს მოქმედი სახუროთმოძღვრებო-საგანმანათლებლო კერების შესახებ.

ალექსანდრე დიდებულიძე
სურ.2

XIX – XX საუკუნეების მიჯნაზე კლასიკურ არქიტექტურულ განათლებას ქართველი ახალგაზრდები დასავლეთ ევროპის და რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში იღებდნენ.

საქართველოში უმაღლეს არქიტექტურულ განათლებას 1922 წლის 16 იანვარს ჩაეყარა საფუძველი, როდესაც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიხსნა პოლიტექნიკური ფაკულტეტი. მის პირველ დეკანად არჩეულ იქნა პროფესორი ალექსანდრე დიდებულიძე (სურ.2).

პოლიტექნიკური ფაკულტეტი სამი განყოფილებისაგან (სამშენებლო, მექანიკური და სამთამადნო) შედგებოდა. სამშენებლო განყოფილების ერთ-ერთი სპეციალობა, საგზაო და ჰიდროტექნიკურთან ერთად, „არქიტექტურა“ იყო. ეს უმაღლესი სასწავლებელი თანამედროვე არქიტექტურული განათლების პირველ კერა გახდა. აქ მოღვაწეობდნენ ცნობილი არქიტექტორები: ლეონ მელიქსედ-ბეგოვი, მიხეილ ნეპრინცევი, სერგეი უკრაინცევი და სხვები. 1924 წელს სამშენებლო განყოფილების არქიტექტურის სპეციალობას „სახუროთმომდგრებო“ ეწოდა .

1928 წლის ოქტომბერში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტექნიკური ფაკულტეტის და თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის შერწყმით, რომელიც 1917 წლიდან ფუნქციონირებდა, დაარსდა დამოუკიდებელი უმაღლესი ტექნიკური სასწავლებელი – საქართველოს სახელმწიფო პოლიტექნიკური ინსტიტუტი - სამშენებლო, სამთო-ქიმიური და მექანიკური ფაკულტეტებით. ამ უმაღლეს ტექნიკურ სასწავლებელს 1936 წელს ეწოდა საქართველოს ინდუსტრიული ინსტიტუტი, ხოლო 1947 წლიდან– საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტი, რომელმაც 1990 წელს საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სტატუსი მიიღო.

1928 წლიდან მოყოლებული სამშენებლო ფაკულტეტის შედგენილობაში შემავალ არქიტექტურის კათედრას ეწოდებოდა სამოქალაქო ხუროთმომდგრების, 1930 წლიდან – სამოქალაქო მშენებლობისა და დაპროექტების, 1933-1969 წლებში – არქიტექტურის კათედრა.

1969 წელს ეს კათედრა გამოეყო საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტს და მის ბაზაზე ჩამოყალიბდა არქიტექტურის ფაკულტეტი, რომლის შედგენილობაში შემავალი ერთ-ერთი ძირითადი მაპროფილებელ-საგანმანათლებლო ერთეული 1969-2008 წლებში არქიტექტურული დაგეგმარების კათედრა იყო, ხოლო 2008 წლიდან – არქიტექტურული დაგეგმარების

სურ.3
ივანე თულაშვილი
მიმართულება.

სურ.4
ივანე ყირქესალი

სურ.5
მიხეილ მაჭავარიანი

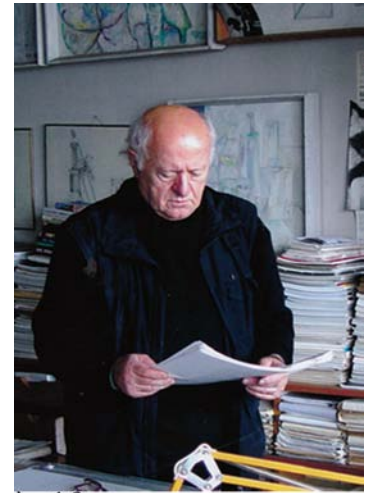
სურ.6
მიხაკო შავიშვილი

სურ.7
ირაკლი ციციშვილი

სურ.8
გიორგი შაიშმელაშვილი

სურ.9
ვახტანგ დავითაია

არქიტექტურის კათედრის პირველი გამგე იყო ივანე თულაშვილი (1922-1930 წწ.) (სურ.3). შემდეგ კათედრას ხელმძღვანელობდნენ პროფესორები: ივანე ყირქესალი (1930-1938 წწ.) (სურ.4), მიხეილ მაჭავარიანი (1938-1951 წწ.) (სურ.5), მიხეილ (მიხაკო) შავიშვილი (1951-1955 წწ.) (სურ.6), ირაკლი ციციშვილი (1955-1989 წწ.) (სურ.7), გიორგი შაიშმელაშვილი (1989-1992 წწ.) (სურ 8), ვახტანგ დავითაია (1992 წლიდან დღემდე) (სურ 9).

სურ.10

(ყირქესალიშვილი), სანდრო ინჭკირველი, შალვა თავაძე. გერმანული განათლების მქონე, ქალაქთგეგმარების პიონერი საქართველოში, ალექსანდრე ნიკოლაიშვილი.

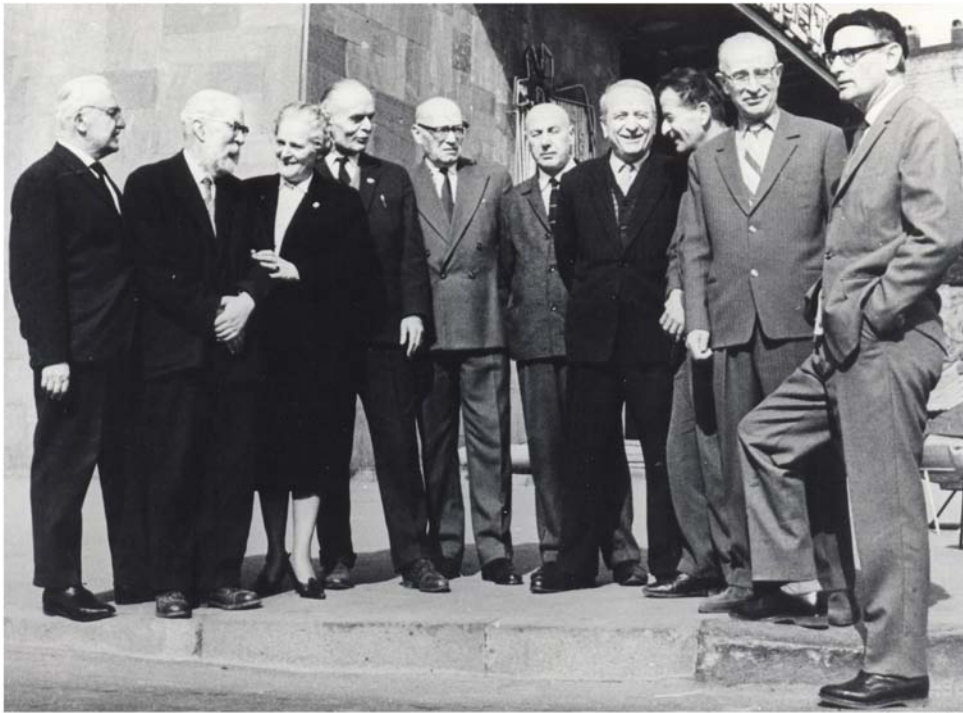
პირველი ქართული უმაღლესი არქიტექტურული განათლების დიპლომის მფლობელები გახდნენ საქვეყნოდ ცნობილი არქიტექტორები: არჩილ ქურდიანი და ქეთევან სოკოლოვა-ქურდიანისა, რომლებმაც 1928 წელს დაამთავრეს პოლიტექნიკური ფაკულტეტი (სურ.10).

ოცდაათიანი წლების პირველ ნახევარში ჩვენ ქვეყანაში გამოჩნდა ქართველ არქიტექტორთა მთელი პლეადა: მიხაკო შავიშვილი, ბორის გოქაძე, სანდრო თევზაძე, მიხეილ ჩხიკვაძე. მალე მათ მოსკოვში მიღებული არქიტექტურული განათლებით შეემატნენ ივანე ყირქესალი

ხსენებული პრაქტიკოსი არქიტექტორები იმავდროულად პედაგოგიურ მოღვაწეობასაც ეწეოდნენ ფაკულტეტზე.

არქიტექტორებთან ერთად 30-იანი წლების შუა პერიოდიდან კათედრაზე მოღვაწეობდა ხელოვნებათმცოდნე შალვა ამირანაშვილი რომელიც ახლგაზრდა თაობას ხელოვნების ისტორიას ასწავლიდა (სურ.11).

სურ.11

მარცხნიდან მარჯვნივ: ბეჟან ლორთქიფანიძე, გიორგი ჩუბინაშვილი, ქეთევან სოკოლოვა-ქურდიანი, ლონგინოზ სუმბაძე, ალექსანდრე ნიკოლაიშვილი, სოსო ზაალიშვილი, მიხაკო შავიშვილი, ვალერიან კედია, სანდრო ინწვირველი, ვახტანგ ბერიძე.

აქვე მოღვაწეობდნენ მხატვრები – ჰენრიკ ჰრინევსკი, შალვა მამალაძე, მოქანდაკე გიორგი სესიაშვილი, კონსტრუქტორი მირონ წულეისკირი, ინჟინერები: ვალენტინ ვართაპეტოვი და გიორგი მუხაძე.

სურ.12
ალექსანდრე ნიკოლაიშვილი

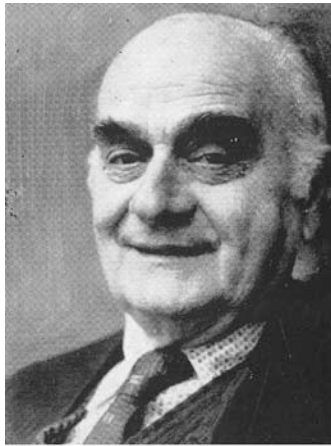
სურ.13
ბეჟან ლორთქიფანიძე

სურ.14
ლონგინოზ სუმბაძე

სურ.15
ვალერიან კედია

სურ.16
ლეო რჩელიშვილი

სურ.17
რუბენ აგაბაბიანი

90-წლიანი ისტორიის მანძილზე, სხვადასხვა დროს, ზემოთ ნახსენები არქიტექტორების გარდა, კათედრაზე პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდნენ ცნობილი ხუროთმოძღვრები: ანატოლი კალგინი, ვიქტორ კოკორინი, მიხეილ კალაშნიკოვი, გიორგი ლეჟავა, მიხეილ ბუზოლი, გიორგი კანდელაკი, ალექსანდრე ნიკოლაიშვილი (სურ. 12), მიხეილ გარაყანიძე, ილია ადამია, ლევან მამალაძე, ვახტანგ ბერიძე, ბექან ლორთქიფანიძე (სურ.13), ლონგინოზ (ლონგო) სუმბაძე (სურ.14), ვალერიან კედია (სურ. 15), სერგეი უკრაინცევი, სიმონ (სიკო) ფიცხელაური, მიხეილ ლორთქიფანიძე, აკაკი (კაკო) ბერიშვილი, ლევან (ლეო) რჩელიშვილი (სურ.16), რუბენ აგაბაბიანი (სურ.17), ვლადიმერ (ბიჭიკო) ქორქაშვილი, პარმენ (ნაპო) ზაქარაია, სოლომონ (სოლიკო) რევიშვილი, ვლადიმერ (ლადო) ალექსი-მესხიშვილი, გიორგი თავდგირიძე, გიორგი ჩიგოგიძე, თინათინ ჩიჩუა, ალექსანდრე (ჯონდო) ჯიბლაძე, ბიძინა მამინაიშვილი, შოთა ყავლაშვილი, გივი მელქაძე, ნოდარ მგალობლიშვილი, გურამ მირიანაშვილი, თენგიზ კვიციანი, ნოდარ მიქაძე, სიმონ (სოსო) კინჭურაშვილი, თეიმურაზ კანდელაკი, თეიმურაზ (თეზიკო) ჯაფარიძე, ლევკო კილაძე, ნანული თევზაძე, ეთერ ფიფია, შალვა გოგოლაძე, რამაზ კიკნაძე, ვლადიმერ ქურთიშვილი, ალექო ჩიქოვანი, ალექსანდრე (ალეკო) ქურდიანი, გიორგი სალუქვაძე, გიორგი შაიშმელაშვილი, ოთარ ნახუცრიშვილი, ნოდარ (ჯანო) ჯანშიაშვილი, მერაბ გუგუნავა, მიხეილ (მიშა) მემმარიაშვილი, გურამ ხიზანიშვილი, ანრი ყრუაშვილი, ეკატერინე (ჩიორა) თევზაძე, ნესტან რაზმაძე, თენგიზ მახარაშვილი, ლევან ბოკერია, ვალერი ბახტაძე, ვაჟა ორბელაძე, გივი მეტრეველი, ალექო კორკოტაშვილი, პავლე ძინძიბაძე, მერაბ გაგნიძე, გიორგი (გია) ჯანბერიძე, ნიკოლოზ შავიშვილი, კონსტანტინე ამირეჯიბი, დავით მახარობლიშვილი, ლევან კოკაია, გივი გეგეშიძე, ალექსანდრე (ალეკო) ჩხეიძე, გიორგი (გია) სოსანიძე, თამაზ კვიციანიშვილი, დავით იოსებიძე, გიორგი (გია) გიორგაძე, ზურაბ სუჯაშვილი, გაგა კიკნაძე, ლევან მუშკუდიანი, გიორგი სულაბერიძე და სხვები.

სურ.18

არქიტექტურული დაგეგმარების კათედრაზე (1948 წლის შემდეგი პერიოდი 1951 წლამდე) წინა რიგში მარცხნიდან: რუბენ აგაბაბიანი, სანდრო ინჭვირველი, მიხეილ მაჭავარიანი, ვლადიმერ ცაგარელი, უცნობი ქალბატონი. უკანა რიგში: მიხეილ გარაყანიძე, ნიკოლოზ ხახუტაშვილი, ილია ადამია, ირაკლი ციციშვილი, მიხეილ ლორთქიფანიძე, აკაკი ბერიშვილი, უცნობი

სურ.19. არქიტექტურული გეგმარების კათედრა, 1982 წელი.

სურ.20 არქიტექტურის ფაკულტეტის დეკანატში, 1987 წ.

სურ.21. ფაკულტეტის კრება, 1987 წელი.

მათ გარდა ფაკულტეტზე სახვით ხელოვნებას (ხატვა, ფერწერა, ქანდაკება) სხვადასხვა დროს ასწავლიდნენ მხატვრები: ალექსანდრე (სანდრო) ნაცვლიშვილი, ვლადიმერ (ლადო) ცაგარელი, ვახტანგ ჯაფარიძე, გურამ კორძაძია, ირაკლი ოჩიაური, ოთარ სეხნიაშვილი, გივი ყანდარელი, მურმან მიქაბერიძე, კიმი ტაბატაძე, ალექსანდრე ნაზარიშვილი და სხვები

საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის შენობის წინ, 1997 წელი

არქიტექტურული დაგეგმარების კათედრა, 1997 წელი

არქიტექტურული დაგეგმარების კათედრა, 2006 წელი

მიმართულების წევრები ჩართულნი არიან ფაკულტეტის სასწავლო-სამეცნიერო და საზოგადოებრივ საქმიანობაში. მიმართულებაზე გარდა შტატის თანამშრომლებისა, მოღვაწეობენ ცნობილი პრაქტიკოსი არქიტექტორები, მათ შორის: ვახტანგ დავითაია, შოთა ბოსტანაშვილი, ვაჟა გელაშვილი, ელენე კალანდაძე, გიული გეგელია, ნინო იმნაძე, თენგიზ გოგოლაშვილი, გია ნადირაძე, თემურ ხოჯავა, ვასილ ქობულია, ნოდარ ქვათელაძე, მედეა მელქაძე, ზაზა სვანაძე, დავით ბოსტანაშვილი, გია ყიფიანი, გია ცხოვრებაშვილი, ზურაბ მათიაშვილი, დავით ჩიქოვანი, ბესარიონ ტატიშვილი, ბელა თინიკაშვილი, გიორგი წანაწყენიშვილი, გელა ჩაჩუა და სხვები

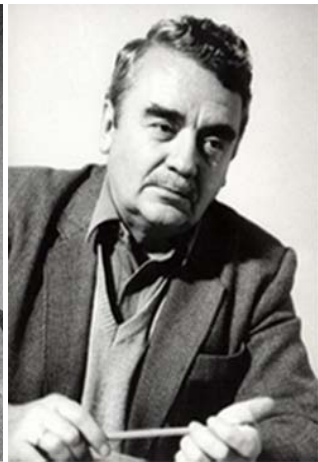
არქიტექტურული დაგეგმარების კათედრა, 2010 წელი

ზემოთ აღნიშნა, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტის არქიტექტურის კათედრის ბაზაზე 1969 წელს ჩამოყალიბდა არქიტექტურის ფაკულტეტი, რომელშიც შედიოდა სამი კათედრა: არქიტექტურული დაგეგმარების (კათედრის გამგე-ირაკლი ციციშვილი), არქიტექტურის შესავლის (კათედრის გამგე – მიხეილ ლორთქიფანიძე) და არქიტექტურული კონსტრუქციების.

არქიტექტურის ფაკულტეტის პირველ დეკანად არჩეულ იქნა დოცენტი აკაკი ბერიშვილი, რომელიც იმავდროულად ითავსებდა არქიტექტურული კონსტრუქციების კათედრის გამგის თანამდებობას.

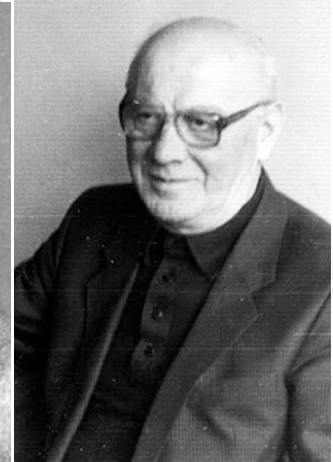
აკაკი ბერიშვილი

ნოდარ მგალობლიშვილი

თინათინ ჩიჩუა

მიხეილ ლორთქიფანიძე

გიორგი სალუქვაძე

კონსტანტინე ამირეჯიბი

ნიკოლოზ შავიშვილი

გოჩა მიქიაშვილი

არქიტექტურის ფაკულტეტს სხვადასხვა წლებში, როგორც დეკანები ხელმძღვანელობდნენ:

აკაკი ბერიშვილი (1969–1972 წწ.), ნოდარ მგალობლიშვილი (1973–1974 წწ.), თინათინ ჩიჩუა (1974–1975 წწ.), მიხეილ ლორთქიფანიძე (1975–1978 წწ.), გიორგი სალუქვაძე (1978–1983 წწ.), კონსტანტინე ამირეჯიბი (1983–1987 წწ.), ნიკოლოზ შავიშვილი (1987–1989 წწ.), გოჩა მიქიაშვილი (1989–1991 წწ.)

1991 წელს საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტი გადაკეთდა ტექნიკურ უნივერსიტეტად, ხოლო მის შედგენილობაში მყოფი არქიტექტურის ფაკულტეტის ბაზაზე შეიქმნა არქიტექტურის ინსტიტუტი, რომლის დირექტორი 1991-2005 წლებში გახლდათ არქიტექტურის დოქტორი, პროფესორი გიორგი სალუქვაძე. საგანმანათლებლო პროცესს მასთან ერთად წარმართავდნენ მისი მოადგილეები სასწავლო დარგში ქალბატონი თამარ ჭანტურია, ხოლო სამეცნიერო დარგში ბატონი ლევან ბერიძე.

ფაკულტეტის დეკანატი, 2010 წელი

დეკანი: გოჩა მიქიაშვილი

2005 წელს საქართველოს კანონის “უმაღლესი განათლების შესახებ” შესაბამისად მიმდინარე ინსტიტუციური ცვლილების, საფუძველზე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის ინსტიტუტს კიდევ ერთხელ შეეცვალა სახელი და მას ეწოდა არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი. ფაკულტეტის დეკანად არჩეულ იქნა პროფესორი გოჩა მიქიაშვილი, რომელიც მის მოადგილეებთან ბატონ გიორგი (გია) ნაცვლიშვილთან და ქალბატონ თამარ ჭანტურისათან ერთად დღემდე ხელმძღვანელობს ფაკულტეტს.

არქიტექტურის ფაკულტეტი, 2012 წელი

1. ვახტანგ ბერიძე. მოგონებები. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. 1987 წელი.
2. <http://www.gtu.ge/2012.10.04>

რეზიუმე

მოცემულია სტუ-ის არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის 90-წლიანი ისტორიის საკვანძო მოვლენათა თარიღები და ზოგადი ცნობები მათში მონაწილე პერსონების შესახებ.

Факультет архитектуры, урбанистики и дизайна Грузинского технического университета.

Даты и персоны.

Микиашвили Г.

Резюме

Приведены даты наиболее знаменательных явлений 90-летней истории факультета Архитектуры урбанистики и дизайна Грузинского технического университета, а также некоторые сведения об участвующих в них персонах.

Faculty of Architecture, Urban Planning and Design of The Technical University of Georgia.

Dates and personalities.

G.Mikiashvili

Resume

There are presented dates of most important events of the 90 years long history of the Faculty of Architecture, Urban Planning and Design of GTU and general data about the personalities taking part in them are given in article.

ქალაქის მდგრადი განვითარება

გ. სალუქვაძე

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის

ფაკულტეტის სრული პროფესორი

ქალაქის მდგრადი განვითარების შესახებ გამოქვეყნებულ მასალებს როდესაც ვეცნობით, ცალსახად ჩანს, რომ უმთავრესი და ძირითადი მასში მოქალაქეთა ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება, დაბალანსებული სოციალურ-ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ მოთხოვნათა გათვალისწინებაა, რომელიც უნდა ეფუძნებოდეს ქალაქის რესურსული პოტენციალის რაციონალურ გამოყენებას.

თავის დროზე ცნებამ „მდგრადი განვითარება“ სამეცნიერო წრეებში ფართო დისკუსია გამოიწვია და მას ლინგვისტურ ნონსენსადაც მიიჩნევდნენ. საქმე ისაა, რომ თუ ამ მდგრადობაზე საუბარი, ე.ი. საუბარია სტაბილურობაზე და ამ შემთხვევაში როგორ უნდა წარმოვიდგინოთ მისი განვითარება (ნ.მაისევი)? დღეისათვის „მდგრადი განვითარების“ 50-ზე მეტი განმარტება არსებობს და მათი რიცხვი შეიძლება კიდევ გაიზარდოს. მთლიანობაში კი მდგრადი განვითარება ნიშნავს საზოგადოების საქმიანობის ახალ ხარისხში აყვანას ანუ ნოოსფეროში გადასვლას.

მდგრადი განვითარება - არის განვითარება ნებადართული (დასაშვები) ბუნების მდგრადობით და ბუნების კანონების ფარგლებში. მდგრადი განვითარება უფრო მასშტაბურია, ვიდრე უბრალოდ ბუნების დაცლა, იმიტომ, რომ ის ყველა შემთხვევაში - ქვეყანა იქნება თუ ქალაქი - მოიცავს მის ობიექტურ პირობებს, ისტორიულ ტენდენციებს, კულტურის თავისებურებებს, მოსახლეობის სულიერ განწყობას. მდგრადი განვითარება ცივილიზაციის მომავლის ისეთი მოდელის შემუშავებას გულისხმობს, რომელშიც თანამედროვე თაობის ცხოვრებისეული მოთხოვნების დაკმაყოფილება არ უნდა მოხდეს მომავალი თაობის მოთხოვნების იგნორირების ხარჯზე.

მდგრადი განვითარება მჭიდროდ არის დაკავშირებული დიალექტიკასა და ეკოლოგიასთან. დიალექტიკა ამ შემთხვევაში არის მდგრადი განვითარების საფუძველი, როგორც სწავლება მოვლენათა საერთო კანონზომიერებების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაზე, სადაც შინაგანი წყარო გვევლინება წინააღმდეგობათა ერთიანობასა და ბრძოლაში. ეკოლოგია და საზოგადოების სავალდებულო ასპექტი გვხვდება ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში როგორც ბუნებრივ, ისე ხელქმნილ გარემოში და ის მოწოდებულია სტაბილური წონასწორობა შეინარჩუნოს თვითრეგულირების შინაგანი მექანიზმის საშუალებით.

როგორც ცნობილია, თვითრეგულაციას (ან ჰომეოსტაზს) ახასიათებს ის უნარი, რომ წინ აღუდგეს მისი აბიოტური და ბიოტური კომპონენტების ცვლილებებს და მნიშვნელოვანი დროის მანძილზე შეინარჩუნოს მისთვის დამახასიათებელი წონასწორობა.

უკვე არის ნიშნები ქალაქებში გლობალური ეკოლოგიური კრიზისისა, რასაც მოწმობს უკიდურესად არასასურველი ეკოლოგიური სიტუაცია და ეს ხდება არა მხოლოდ ქალაქების, არამედ რეგიონალური და პლანეტური მასშტაბითაც.

გადავხედოთ არსებულ სტატისტიკას. მსოფლიოს 100 უმსხვილეს ქალაქში ცხოვრობს 540 მილიონი ადამიანი, 220 მილიონი ცხოვრობს 20 მეგაპოლისში, რომელთაც უჭირავთ ასობით ათასი ჰექტარი მიწა, თითოეული 10 მილიონი მოსახლეობით. ამას გარდა, არსებობს დაახლოებით 30 ქალაქი 5 მილიონზე

მეტი მოსახლეობით და ათასობით ქალაქი - მილიონერები, რომ არაფერი ვთქვათ უფრო ნაკლები მცხოვრებით დასახლებულ ადგილებზე.

ამჟამად დედამიწის მოსახლეობა იზრდება: დღეში - დაახლოებით 250 ათასი კაცით, ყოველკვირეულად - 1 მილიონ 750 ათასით, თვეში - მილიონით და 90 მილიონით წელიწადში. პროგნოზის მიხედვით 2030 წლისათვის ქალაქის მოსახლეობა მიაღწევს დაახლოებით 5 მილიარდს (რაც მოსახლეობის 60%-ს უტოლდება), ხოლო 2050 წლისათვის ის სავარაუდოდ 6 მილიარდი იქნება. ჩნდება კითხვა, შეძლებს კი კაცობრიობა გარემოს მიმართ დღევანდელი დამოკიდებულებით ბიოსფეროსთან სტაბილურ ურთიერთობას, როდესაც ქალაქების ზრდისა და მოსახლეობის სიმჭიდროვის ასეთი ტემპებია?

ერთ-ერთი გამოსავალი ამ პრობლემის მოგვარებისა, როგორც დღეს ვხედავთ, არის მსოფლიოს ერთობლივი ძალისხმევა, სახელმწიფოთა გაერთიანება და ერთობლივი ღონისძიებების მიღება გარემოს გაუმჯობესებისათვის.

როგორც ცნობილია, ცივილიზაციის მდგრადი განვითარების მოდელის საფუძვლის დამუშავებას მიემდვნა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონფერენცია, რომელიც გაიმართა 1992 წლის ივნისში, რიო-დე-ჟანეიროში. ამ კონფერენციის შემაჯამებელ დოკუმენტში “XXI საუკუნის დღის წესრიგი” განისაზღვრა ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა გლობალურ ბუნების დაცვის მიმართებით და მათი მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების პირობების უზრუნველყოფა. ფაქტობრივად ამ დოკუმენტმა განსაზღვრა ეკოლოგიური პრობლემის გადაწყვეტის ახალი მიდგომის მთავარი პრინციპი, ეკოლოგიური და სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანების ერთიანობა. ჰაბიტატი აქტიურად მონაწილეობდა აღნიშნული კონფერენციის მუშაობაში. მისი ინიციატივით კონფერენციის შემაჯამებელ დოკუმენტში შეტანილ იქნა თავი „დასახლებული პუნქტების მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა“ და დასახლებული პუნქტების აღიარება, როგორც მდგრადი განვითარების მთავარი ობიექტებისა. განვილი პერიოდში ცენტრის კვლევითი სამუშაო ხორციელდებოდა ორი მიმართულებით, ერთი მხრივ, მუშავდებოდა მიდგომები ქალაქების განვითარებისა სიღარიბესთან ბრძოლის საფუძველზე და ამ მიზნით ცხოვრების დონის ხარისხის გაუმჯობესების მიღწევა და, მეორე მხრივ, მიმართული მოქმედებები დასახლებული პუნქტების განვითარებისთვის ეკოლოგიური რესურსების (მიწა, ჰაერი, წყალი და ენერჯია) რაციონალურად გამოყენების თვალსაზრისით. ჰაბიტატმა აღიარა, რომ მხოლოდ ეფექტურად დაგეგმარებულ და მართულ დასახლებულ პუნქტებს შეუძლია უზრუნველყოს მათში სოციალურ-ეკოლოგიური სიტუაციის გაუმჯობესება, სამუშაო ადგილების გაზრდა და ცხოვრების დონის ამაღლება.

მანჩესტერში გამართული „გლობალური ფორუმი -94“ იმით განსხვავდებოდა სხვა მსგავსი ფორუმებისაგან, რომ მან, კონკრეტულ მაგალითზე, უკვე ქალაქის გარემოს დონეზე განიხილა მდგადი განვითარების საკითხები, რაზედაც მანამდე ზოგადად საუბრობდნენ.

დღეს ქალაქების მდგრადი განვითარების პრობლემებს დიდი ყურადღება ეთმობა და აქცენტი კეთდება „რესურსულ არქიტექტურაზე“ და ხუროთმოძღვრების სტრატეგიის განვითარების სამ ძირითად მიმართულებაზე:

1. ბუნების ობიექტებისადმი ახლებური მიდგომა;
2. კაცობრიობის სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, როგორც მსოფლიოს ახალი გლობალური პოლიტიკა;
3. არქიტექტურული პოლიტიკა, როგორც შემოქმედების, განახლებისა და სილამაზის სტიმულირების საშუალება.

სპეციალისტები არქიტექტურას განიხილავენ, როგორც გარემოს ჩამოყალიბების გლობალური პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილს და ეძებენ გზებს ხუროთმოძღვრებით საზოგადოების მდგრად განვითარებაში, გლობალიზაციის ფონზე ადგილის სულისა და ტრადიციის შენარჩუნების შერწყმაში, რათა დღევანდელი არქიტექტურა გახდეს კულტურული მემკვიდრე ხვალისდელი დღისა.

2002 წლის აგვისტოში, სამხრეთ აფრიკის ქალაქ იოჰანესბურგში ჩატარდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მსოფლიოს სამიტი ცივილიზაციისა და ქვეყნების მდგრად განვითარებაზე. აქ ერთხელ კიდევ მთელი სიმწვავეთ დაისვა საკითხი მსოფლიოს ეკოლოგიური პრობლემების შესახებ და მკაფიოდ აღინიშნა, რომ სამიტის მონაწილენი ერთგული რჩებიან რიო-დე-ჟანეიროს კონგრესის პრინციპებისა და ემხრობიან „XX საუკუნის დღის წესრიგს“ და ამ პროგრამის შემდგომ განხორციელებას.

ჩამოთვლილი ფორუმების მასალების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ისინი ძირითადად დეკლარაციული ხასიათისაა და მათში არ არის კონსტრუქციული გადაწყვეტილებები. მიუხედავად ამისა, მათი მნიშვნელობა დიდია, რამეთუ ისინი ხელს უწყობენ ეკოლოგიური პრობლემების შესწავლისა და გადაწყვეტის გზების ძიებას.

ქალაქის ეკოლოგიის ასპექტში მდგრადი განვითარების პოზიცია განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს. პირველ რიგში, ის მიუთითებს რეალური სიტუაციიდან გამომდინარე ეკოლოგიური და ეკონომიკური ამოცანების დაბალანსებულ და ერთობლივ გადაწყვეტილებაზე. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ აუცილებელია ქალაქის განვითარების თანამედროვე ეკონომიკური პირობების შესწავლა და არქიტექტურულ-გეგმარებითი ქვესისტემების კონცეფციის ეკოლოგიური და ეკონომიკური გზების ინტეგრაციის განსაზღვრა. მეორე მხრივ, მდგრადი განვითარების იდეას თუ განვიხილავთ, როგორც უტოპიას, მითს და მეტაფორას, ეს არ გამორიცხავს მის გამოყენებას ქალაქგეგმარებით დაპროექტებაში. მითოლოგიური და მეტაფორული იდეები ხშირად ყოფილა დაპროექტებაში არქიტექტურულ-მხატვრული ჩანაფიქრის ძირითადი დასაყრდენი, დაპროექტების სინთეტიკური პროცესის ათვლის წერტილი, უფრო მეტიც, მითითებულ პოზიციას მივყავართ იმ აზრამდე, რომ ქალაქის მდგრადი განვითარების ცნება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც იდეალური სისტემა, წარმოდგენილი არქიტექტურულ-მხატვრული და ფუნქციურ-უტილიტარული ჩანაფიქრის ერთობით, „მდგრადი განვითარებისა“ და „ნოსტალგიული ქალაქის“ დაპროექტების პრინციპებზე დაყრდნობით.

ლიტერატურა

1. გ. სალუქვაძე. ქალაქთმშენებლობითი ეკოლოგია. ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2007 წელი.
2. Акимов Т. А., Хаскин В. В. Экология. Человек-экономика-биота-среда. М., ЮНИТИ, 2007.
3. Владимиров В. В. Управление градостроительством и территориальным развитием. М., 2002.

რეზიუმე

სტატიაში წამოჭრილი პრობლემა ეხება ისეთ საკითხს, როგორცაა ქალაქების მდგრადი განვითარება ბუნებრივი გარემოს დაცვის პოზიციიდან; ქალაქის მდგრადი განვითარება უფრო მაშტაბურია, ვიდრე უბრალოდ ქალაქის გარემოს დაცვა, რამეთუ მას მივყავართ ქალაქის სოციალურ-ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ განვითარებამდე, რომელიც ხორციელდება ქალაქის რესურსული პოტენციალის რაციონალური გამოყენების საფუძველზე.

SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT

G. Salukvadze

RESUME

The article deals with certain problems of sustainable urban development in view of environmental protection position; it's said that the sustainable urban development is more extensive, than just environmental protection itself, since it leads to a balanced social-economic and environmental development undertaken on the basis of rational use of urban potential resources.

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ГОРОДА

Салуквадзе Г.

РЕЗЮМЕ

Затрагиваются проблемы, касающиеся устойчивого развития городов с позиции охраны окружающей среды; говорится о том, что устойчивое развитие города гораздо масштабнее, чем просто охрана окружающей среды, поскольку оно ведет к сбалансированному социально-экономическому и экологическому развитию, осуществляемому на основе рационального использования всего городского ресурсного потенциала.

“მიშენებები” თბილისის საცხოვრებელ მასივებში. სივრცითი და

სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები

ი. სალუქვაძე, დ. გოგიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ათწლეულების განმავლობაში თბილისის საცხოვრებელი გარემოს ფორმირება რთული და წინააღმდეგობრივი პროცესებისა და მოვლენების ფონზე მიმდინარეობს. სხვადასხვა პერიოდში გაბატონებულმა პოლიტიკურმა, იდეოლოგიურმა, სოციალურ-ეკონომიკურმა, კულტურულმა თუ ტექნოლოგიურმა პრიორიტეტებმა დიდი გავლენა მოახდინა როგორც მოსახლეობის საბინაო პირობებსა და მათ პრიორიტეტებზე საცხოვრისის შერჩევისას, ასევე დედაქალაქის ცალკეული სამოსახლო არეალების ურბანულ ხარისხზე, სოციალურ ღირებულებასა (პრესტიჟზე) და მხატვრულ-არქიტექტურულ სახეზე (იმიჯზე).

თბილისის განაშენიანებული ტერიტორია ამჟამად 150 კმ² მეტს შეადგენს, საიდანაც 1/3-ზე მეტი საცხოვრებლად გამოიყენება და დაახლოებით 1,2 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს.

ქალაქის სამოსახლო არეალები საკმაოდ განსხვავებულია საცხოვრისის ტიპის, ხარისხისა და კომფორტულობის მიხედვით და, უმეტეს შემთხვევაში, პარამეტრების მიხედვით (მაგ., შენობების უსაფრთხოება, მათი ამორტიზებულობა და მდგრადობა, განაშენიანებისა და მობინადრეთა ჭარბი სიმჭიდროვე, ინფრასტრუქტურული უზრუნველყოფა, გამწვანებით უზრუნველყოფა, არქიტექტურული მიმზიდველობა და ა.შ.) ვერ ქმნის მოსახლეობისათვის სასურველ და უსაფრთხო პირობებსა და სათანადო ურბანულ გარემოს.

წინამდებარე ნაშრომში არ შევეცდები ყველა იმ პრობლემის წარმოჩენას, რომელიც, ზოგადად, თბილისის საცხოვრებელ გარემოს ახასიათებს, არამედ, მკითხველის ყურადღებას შევაჩერებ ერთ სპეციფიკურ, ფართოდ გავრცელებულ ფენომენზე, რომელიც სპეციალისტებისა და ფართო საზოგადოებისათვის «მიშენებების» სახელითაა ცნობილი.

მიშენებები ძირითადად 1950 – 1980 წლებში გაშენებული მრავალსართულიანი საცხოვრებელი მასივების (ე.წ. მიკრორაიონების) ტერიტორიებზე განხორციელდა 1980-იანი წლების ბოლოდან. ამ მოვლენამ დიდი გავლენა იქონია არა მარტო საცხოვრებელი მასივების სახის ფორმირებაზე, არამედ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქალაქო გარემოს ხარისხის ფორმირებასა და მოსახლეობის სოციალურ “გადანაწილებაზე” ქალაქის ტერიტორიაზე.

მოცემულ ნაშრომში წარმოდგენილი მონაცემები, მოსაზრებები და დასკვნები ეყრდნობა სამეცნიერო კვლევის შედეგებს, რომელიც ჩატარდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საზოგადოებრივი გეოგრაფიის დეპარტამენტის მიერ და ქვემოთაა აღწერილი.

წინამძღვრები

«მიშენებების» პროცესის დაწყებასა და განვითარებას სრულიად კონკრეტული სოციალურ-ეკონომიკური წინამძღვრები და წინაპირობები ჰქონდა და ძირითადად საბჭოთა საბინაო პოლიტიკის შედეგსა და გამოძახილს ეყრდნობოდა. საბჭოთა პერიოდში დადგენილი საცხოვრებელი ფართობის

ნორმა საბჭოთა მოქალაქისათვის 9 მ² შეადგენდა. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა მთავრობა მკაცრად აკონტროლებდა, თუ როგორ იცავდნენ საბჭოთა მოქალაქეები ამ ნორმებს, ხოლო თვით მოქალაქეები მეტწილად ემორჩილებოდნენ ამ სტანდარტებს, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ნორმები რეალურად არ აკმაყოფილებდათ.

«პერესტროიკის» პერიოდში, როდესაც საბჭოთა კავშირის ხელისუფლება ერთგვარად «შემობრუნდა» მოსახლეობისაკენ და აღიარა საბჭოთა მოქალაქის საცხოვრებელი პირობებისა და ნორმების არაადეკვატურობა, ადგილი ჰქონდა საბინაო პრობლემის გადაჭრის მასშტაბურ მცდელობას. ამ მიმართულებით, ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო სახელმწიფო პროგრამა «საცხოვრისი - 2000», რომლის მიზანი იყო ყოველი საბჭოთა ოჯახის უზრუნველყოფა იზოლირებული ბინით ან ინდივიდუალური სახლით, საცხოვრებელი ფართობის ნორმის ეტაპობრივი გაზრდის გზით (*ვარდოსანიძე, 2010: 145*).

იმის გამო, რომ ამ პროგრამის განხორციელებისათვის საბჭოთა მთავრობას აღარ ჰქონდა სათანადო ფინანსური და ეკონომიკური საშუალებები, მან პროცესის წარსამართავად დასაშვებად მიიჩნია მოსახლეობის თანამონაწილეობა და ინიციატივაც კი. ამ მიზნით, საბჭოთა საქართველოს ხელისუფლებამ 1987 წელს გამოსცა დადგენილება, რომელიც მრავალსართულიანი (მაქსიმუმ 9-სართულიანი) სახელმწიფო და კოოპერატიული სახლების მცხოვრებლებს უფლებას აძლევდა თავიანთი ბინებისათვის საკუთარი ხარჯით მიემუშაებინათ ლოჯიები, ვერანდები და აივნები. ეს ნაბიჯი, ხელისუფლების აზრით, ხელს შეუწყობდა საბინაო პრობლემის მოგვარებას. აღსანიშნავია, რომ მთავრობის მიერ გამოცემულ დოკუმენტებში მკაცრად იყო გაწერილი ის ნორმები და სტანდარტები, რომლებიც მოქალაქეებს უნდა დაეცვათ მშენებლობისას. მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა დადგენილი სტანდარტები უგულვებელყო. ბევრ შემთხვევაში, ისინი გაცილებით მეტ ფართობს ამატებდნენ, ვიდრე ამის უფლებას დადგენილი ნორმები იძლეოდა.

ასეთმა მიშენებებმა მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლების დიდი ნაწილი მოიცვა და წარმოიქმნა შენობების ერთგვარი *ვერტიკალური გაფართოების* ტიპი, რომელსაც, დაბალი ხარისხისა და უსახურობის გამო, შეიძლება *«ვერტიკალური ჯურღმულები»* ვუწოდოთ.

კვლევის მეთოდიკა

მიშენებების პროცესისა და შედეგების უფრო ღრმა შესწავლის მიზნით თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საზოგადოებრივი გეოგრაფიის დეპარტამენტში 2008 – 2009 წლებში ჩატარდა სამეცნიერო კვლევა სტუდენტების მონაწილეობით.

კვლევის ძირითადი ნაწილი მოიცავდა ვიზუალურ დაკვირვებას, სოციოლოგიურ გამოკითხვებსა და საველე შესწავლას. სოციოლოგიური გამოკითხვა ჩატარდა თბილისის მერიის თანამშრომლებთან, ურბანისტ ექსპერტებსა და იმ მოქალაქეებთან, რომლებიც მიშენების მქონე ბინებში ცხოვრობდნენ. ამ უკანასკნელთა გამოკითხვა ჩატარდა სპეციალურად შედგენილი სტანდარტული კითხვარებით. გამოკითხვა თბილისის სხვადასხვა უბანში მცხოვრები 115 ოჯახი, რომლებიც ცხოვრობდნენ საბურთალოს, დიდმის მასივის, თემქის, ვარკეთილის, დიდუბისა და ვაკის უბნებში.

მიშენების მქონე ბინებში მცხოვრებმა რესპონდენტებმა პასუხი გასცეს 18 შეკითხვას, რომლებიც დაკავშირებული იყო საკვლევ თემასთან. სხვა, სპეციფიკურად სტრუქტურირებული კითხვარის საფუძველზე ჩატარდა კიდევ ხუთი, უფრო დეტალური ინტერვიუ ქალაქის ხელისუფლებისა და სამშენებლო სფეროს წარმომადგენლებთან. სტუდენტებმა ასევე დაათვალიერეს მიშენებები შენობებსა და ბინებზე წინასწარ შედგენილი გეგმის საფუძველზე. მიღებული ინფორმაციის სისტემატიზაციისა და

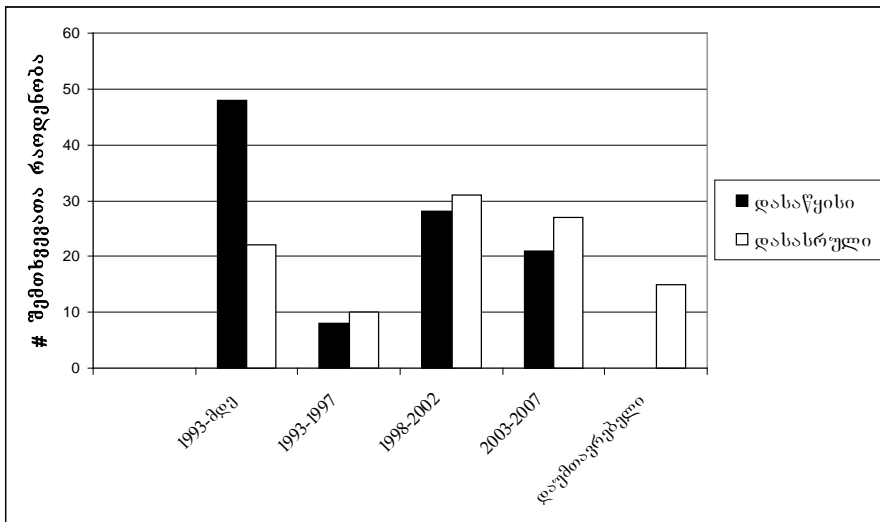
დამუშავების შემდეგ მოხდა შედეგების ანალიზი და ინტერპრეტაცია, რაც წინამდებარე ნაშრომის შემდგომ ნაწილებშია ასახული.

მიშენების პროცესის დახასიათება

პერიოდიზაცია. მრავალსართულიან, კერძოდ, 5, 8, და 9– სართულიან სახლებზე ბინების გაფართოების მიზნით, ლითონის სამშენებლო კარკასების უდიდესი ნაწილის მიშენება 1988 – 1992 წლებში მოხდა (ნახ. 1).

თავდაპირველად სამუშაოებს სახელმწიფო სამშენებლო კომპანიები ატარებდა, რომლებიც შემდეგ შეცვალა არქიტექტურულმა და სამშენებლო კოოპერატივებმა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს პროცესი დასაწყისში ძალზე დინამიკური იყო, მცხოვრებთა უმეტესობამ ვერ შეძლო მიშენების დროულად დასრულება. ამის მიზეზი 1990-იანი წლების დასაწყისში შექმნილი არასტაბილური პოლიტიკური მდგომარეობა და ეკონომიკური სიდუხჭირე იყო. 2000-იან წლებში, როცა ეკონომიკური სიტუაცია უკეთესობისაკენ შეიცვალა, სამშენებლო პროცესები კვლავ განახლდა, თუმცა არ იყო ისეთი მასშტაბური, როგორც პროცესის დასაწყისში.

ნახაზიდან ჩანს, რომ დღეისათვის მიშენებათა 12% ჯერ კიდევ დაუმთავრებელია.

ნახ. 1. მიშენების პროცესის დინამიკა თბილისში

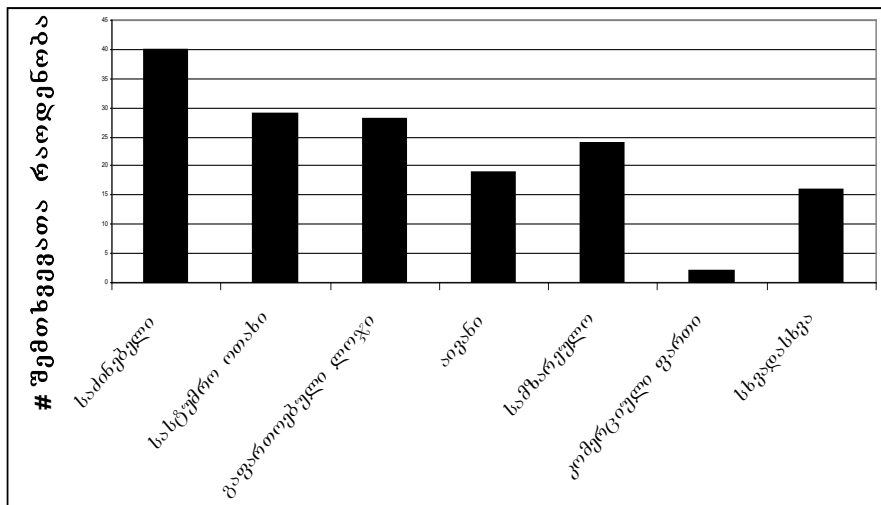
მენაშენები, მიშენების ფართობი და ფუნქციები. მიშენებული სივრცე მცხოვრებლებმა სხვადასხვა მიზნისათვის გამოიყენეს. გამოკითხვის შედეგებზე დაყრდნობით, რომელიც მე-2 ნახაზზეა მოცემული, კარგად ჩანს, რომ მოსახლეობას ძირითადად საცხოვრებელი სივრცის ნაკლებობა აწუხებდა. შესაბამისად, ახალ ფართობში მათ უკეთ განათავსეს საძინებლები, სასტუმრო ოთახი და სხვა ძირითადი საცხოვრებელი ფართობი.

მიშენებული სივრცის გამოყენება კომერციული მიზნებისათვის შედარებით იშვიათია და ძირითადად იმ შემთხვევაში ხდება, როდესაც ბინა პირველ სართულზეა განლაგებული.

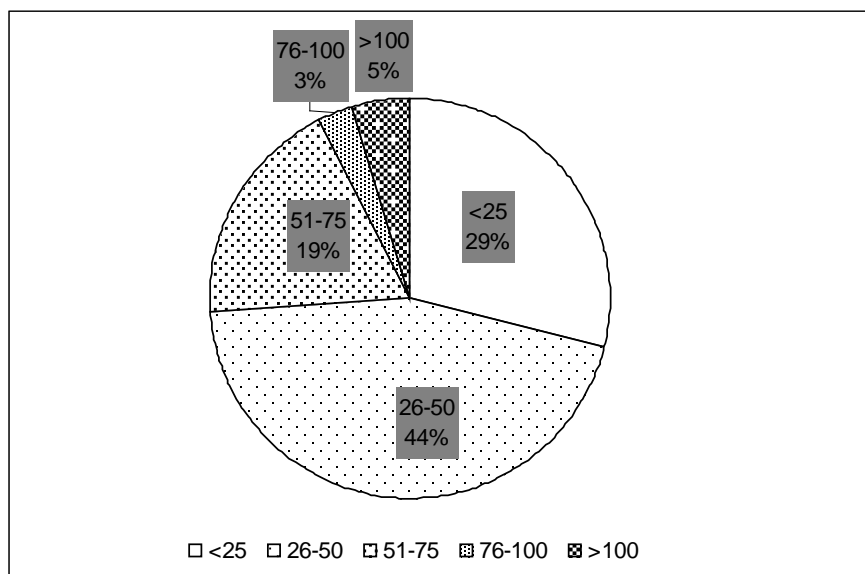
აღსანიშნავია ისიც, რომ მიშენებული ფართობი იშვიათად იცვლიდა ფუნქციას და დღესაც ინარჩუნებს თავდაპირველ დატვირთვას. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ ნებისმიერი ტიპის ცვლილება დამატებით ფინანსებთან არის დაკავშირებული.

რაც შეეხება მიშენებული ფართობის რაოდენობას, ის ცვალებადია და განსხვავდება კერძო შემთხვევიდან გამომდინარე. როდესაც მცხოვრებლები მეტ-ნაკლებად იცავდნენ კანონით დაწესებულ ნორმებს, მიშენებული სივრცე არ აღემატებოდა ბინის თავდაპირველი ფართობის 20 – 25%-ს. თუმცა, ხშირ შემთხვევაში, დადგენილი ნორმები ირღვეოდა და მიშენება კეთდებოდა ბინის ორი და სამი მხრიდანაც კი. ასეთ შემთხვევაში ბინის ფართობი მნიშვნელოვნად, ზოგჯერ 100% კი იზრდებოდა (იხ. ნახ. 3).

გამოკითხვაზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საშუალოდ მიშენებული ფართობი ბინის თავდაპირველი ფართობის 40% შეადგენს.

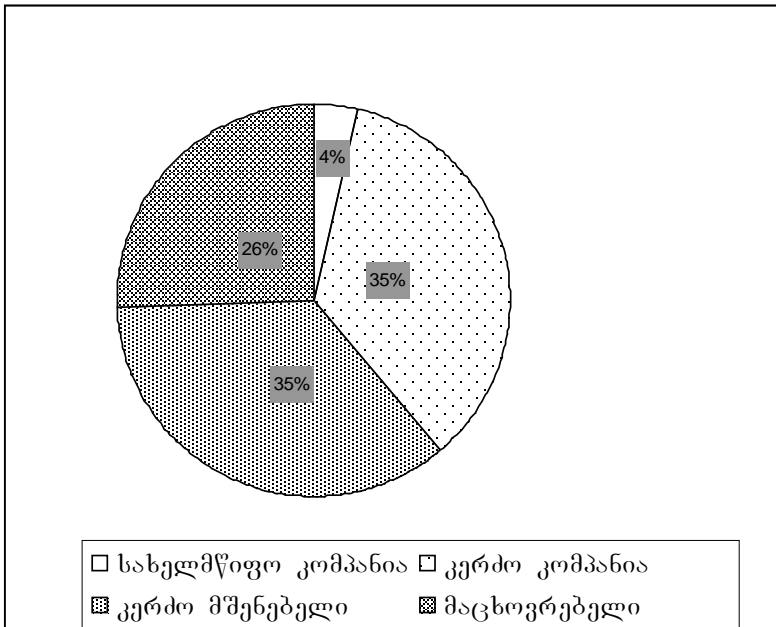
ნახ. 2. მიშენებული ფართობის დანიშნულება

ნახ. 3. მიშენებით მიმატებული ფართობის წილი ბინის საერთო ფართობში

მშენებლობაში სხვადასხვა დროს სხვადასხვა შემსრულებელი იყო ჩართული. თავიდან, როგორც უკვე ვთქვით, პროცესს აწარმოებდა სახელმწიფო სამშენებლო კომპანია, რომლებიც თანდათანობით არქიტექტურულმა და სამშენებლო კოოპერატივებმა ჩაანაცვლა. საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ სამშენებლო პროცესში ჩაერთო კერძო კომპანიები. მშენებლობის პროცესში, განსაკუთრებით დასკვნით ნაწილში, აქტიურად იყო ჩართული თავად მოსახლეობაც (ნახ. 4).

საბჭოთა პერიოდში სამშენებლო მასალა იოლად ხელმისაწვდომი და იაფი იყო. მოგვიანებით, საქართველოში დამკვიდრებულმა ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა კრიზისმა სამშენებლო მასალის ბაზარზეც იმოქმედა – მასალა ძნელად მისაწვდომი და ძვირი გახდა, რამაც შეაფერხა მშენებლობის პროცესი. 2000-იანი წლებიდან, ქვეყანაში ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსწორების შედეგად, სამშენებლო მასალა უფრო მრავალფეროვანი და იაფი ხდება, მოსახლეობის შემოსავლები კი იზრდება, რამაც მშენებლობის პროცესს დინამიკურობა შესძინა.

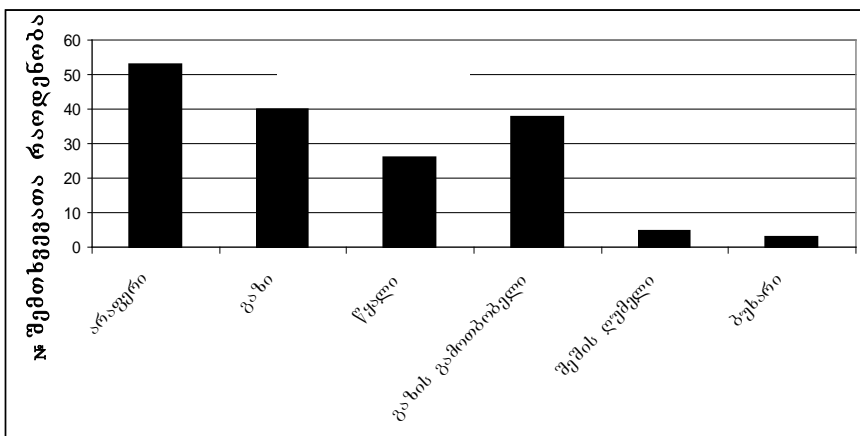
ნახ. 4. მიშენების მწარმოებლები

«ვერტიკალური ჯურღმულები» და სოციალური ჯგუფები

მიშენებათა ვიზუალური და სხვა ტიპის მახასიათებლების განხილვის შემდეგ შეიძლება ითქვას, რომ ისინი გარკვეულწილად ემსგავსება ე.წ. «ვერტიკალურ ჯურღმულებს» (Vertical Slums). ხშირ შემთხვევებში,

აქვს არაესთეტიკური და დეპრესიული ვიზუალური მხარე და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ქმნის არაჯანსაღ და არცთუ უსაფრთხო საცხოვრებელ გარემოს.

თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ კლასიკური ბიდონვილებისაგან განსხვავებით, ისინი ხშირად უზრუნველყოფილია სხვადასხვა ტიპის კომუნიკაციით (ნახ. 5).

შენიშვნა. მიშენებული ფართობის უდიდესი ნაწილი უზრუნველყოფილია დენით

ნახ.5. მიშენებული ფართობის უზრუნველყოფა კომუნალური საშუალებებით

კვლევის შედეგები საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ სოციალური ჯგუფები, რომლებმაც ყველაზე მეტად ისარგებლეს მთავრობის ამ გადაწყვეტილებით, იყვნენ საშუალო და დაბალი ფენის ოჯახები, შეზღუდული შემოსავლებით.

გარკვეული გარემოების გამო, ყველაზე კარგ მდგომარეობაში საშუალო ფენის ოჯახები აღმოჩნდა. მათ ჰქონდათ საკმარისი ფინანსები, რათა უზრუნველყოთ მშენებლობის პროცესი და გარკვეულწილად გადაეჭრათ საბჭოთა პერიოდისათვის საყოველთაოდ მძიმე საცხოვრებელი ფართობის პრობლემა. შესაბამისად, ისინი პირველები იყვნენ, ვინც შეძლეს მშენებლობის პროცესის დასრულება.

აღსანიშნავია, რომ ოჯახები, რომლებიც იუმჯობესებენ ფინანსურ მდგომარეობას, ხშირ შემთხვევაში, გადადიან კერძო სახლებში ან ქალაქის პრესტიჟულ უბნებში აშენებულ ახალ საცხოვრებელ კორპუსებში.

მიშენება და მოსახლეობის მობილობა

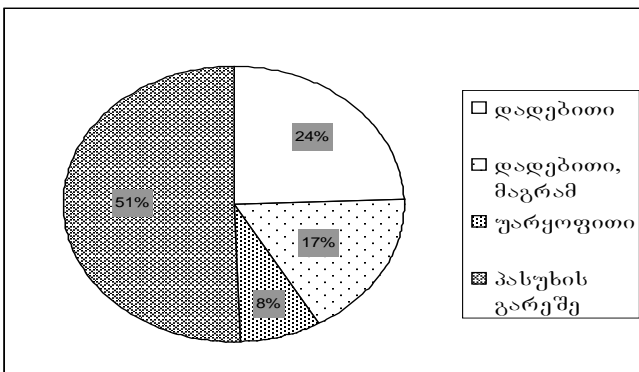
ბინათა გაფართოების პროცესმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია საქართველოში და ყველაზე მეტად თბილისში არსებულ სამოსახლო არეალებზე.

ამ პროცესმა გარკვეულწილად ჩაანაცვლა და შეამცირა მოსახლეობის მობილობა ანუ მცხოვრებთა მოძრაობა უბნებს შორის. შედარებით შეზღუდული შემოსავლების მქონე მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი საჭიროდ აღარ თვლის საცხოვრებელი ადგილის შეცვლას. მოქალაქეთა დიდი ნაწილი, რომელმაც ბინები გააფართოვა, გაცილებით უკეთ გრძნობს თავს მიშენებულ ფართობში და აღარ ფიქრობს საცხოვრებლის გამოცვლაზე. აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთა გარკვეული ნაწილი არც მშენებლობის დაწყებამდე აპირებდა ბინის გამოცვლას. გამოკითხულთა მხოლოდ 12%-მა განაცხადა, რომ მათ საცხოვრებელი ადგილი შეიცვალეს ამ პროცესის დაწყების შემდეგ.

აღსანიშნავია, რომ მიშენებებმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია საცხოვრებელი სახლებისა და გარემოს უსაფრთხოებაზე. იმის გამო, რომ, ხშირ შემთხვევაში, მშენებლობის დადგენილი ნორმები ირღვეოდა, ხდებოდა შეუმოწმებელი მასალისა და კუსტარული სამშენებლო ტექნოლოგიის გამოყენება, მოხდა დეგრადირებული გარე სივრცის, დაზიანებული კომუნიკაციებისა და საცხოვრებლად ნაკლებად უსაფრთხო ბინების ტირაჟირება. აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე მიწისძვრის შემდეგ ასეთი სახლები დაზიანდა და ხელმეორედ გამაგრება გახდა საჭირო.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ თბილისის მასობრივი სამოსახლო განაშენიანების უზნებმა, რომლებიც ამ პროცესის დაწყებამდეც არცთუ ისე მიმზიდველად გამოიყურებოდა, კიდევ უფრო მახინჯი სახე მიიღო. ზოგიერთი არქიტექტორი და მშენებელი ვარაუდობდა, რომ მშენებლობის პროცესის დასრულების შედეგად მასობრივი განაშენიანების უზნები გაცილებით მიმზიდველი გახდებოდა, თუმცა მათი ილუზიები მალე დაიმსხვრა. შედეგად შეიქმნა რეალობა, რომ თბილისის მცხოვრებლებს დეპრესიულ და დამახინჯებულ გარემოში უწევს ცხოვრება. პრობლემები შეექმნა ცალკეულ ბინებსაც: ზოგიერთი გამოკითხულის თქმით, დღეს ბინაში ბევრად ნაკლები სინათლე აღწევს, ვიდრე მიშენებამდე; ქვედა სართულებზე მომატებულია ტენიანობა, რაც მთლიანობაში საფრთხეს უქმნის საცხოვრებელ სახლებს.

მიშენებების მიმართ დამოკიდებულება

საზოგადოებისა და ოფიციალური წრეების დამოკიდებულება ამ პროცესების მიმართ განსხვავდება.

ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების, ასევე ექსპერტების აზრი მიშენებების მიმართ მკვეთრად უარყოფითია. თუმცა, მთავრობის წარმომადგენლები საუბრისას აღნიშნავენ, რომ დაშვებულია მიშენებული

ფართობების კერძო საკუთრებაში დარეგისტრირება და ასეთი შემთხვევები

ნახ. 6. მოსახლეობის დამოკიდებულება მიშენებების მიმართ

შენიშვნა. პასუხი

დადებითია – აღნიშნავს გამოკითხულთა ზოგად კმაყოფილებას, აგრეთვე გარკვეული ხარვეზების აღიარებას, როგორცაა მშენებლობის ხარისხი, უსაფრთხოება,

არაესთეტიკურობა და სხვა.

არსებობს კიდევ. იყო შემთხვევები, როდესაც მიშენებები ისე დაანგრის, რომ მათი შერჩევის კრიტერიუმები და მიზეზები არ ყოფილა მკაფიოდ განსაზღვრული და დასაბუთებული.

ქვეყნისა და დედაქალაქის ხელისუფლებას არ აქვს გამოკვეთილი მიდგომა და სტრატეგია, თუ რა პოლიტიკა გაატარონ მიშენებების მიმართ, რომლებიც რეალურად საკმაოდ დიდ პრობლემას ქმნის თბილისისათვის.

განსხვავებული დამოკიდებულებაა მოსახლეობაში. იმ მცხოვრებთა უდიდესი ნაწილი, რომლებიც ამ პროცესში მონაწილეობდნენ, მას აფასებენ, როგორც დადებით ფაქტს და შესაძლებლობას საკუთარი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისათვის. მცხოვრებთა მეორე, უფრო მცირერიცხოვანი ნაწილი უარყოფითად აფასებს ამ მოვლენას და ამბობს, რომ იგი საფრთხეს უქმნის საცხოვრებელ სახლებს და

ამახინჯებს გარე ფასადს. ეს სიტუაცია კარგად ჩანს მე-6 ნახ-ზე, სადაც ვხედავთ, რომ გამოკითხულთა ნახევარი საერთოდ თავს იკავებს ამ თემაზე საუბრისა და მოვლენის შეფასებისაგან. აღსანიშნავია, რომ მცხოვრებლებს შორის, სწორედ მიშენებების შესახებ განსხვავებული აზრის გამო, კონფლიქტებიც ხდებოდა, თუმცა სერიოზული კონფლიქტის შემთხვევა რესპონდენტთა მხოლოდ 3% დაადასტურა. არ გამოვრიცხავთ, რომ ზოგიერთი რესპონდენტი მალავს კონფლიქტის ფაქტს და არ სურს მასზე საუბარი.

დასკვნა

საკვლევი საკითხის განხილვის შედეგად გამოვყოფთ რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხს:

- მიშენებული ფართობი თბილისის მცხოვრებლებს დაეხმარა გაუმჯობესებინათ საცხოვრებელი პირობები და გამოეყენებინათ შექმნილი ახალი სივრცე სხვადასხვა მიზნისთვის.
- ეს პროცესი თითქმის 20 წელიწადია გრძელდება და მასში ჩართულია როგორც სამთავრობო და კერძო სექტორი, ასევე ბინების მესაკუთრეები, თუმცა სათანადო კოორდინაცია და თანამშრომლობა მათ შორის არ აღინიშნება.
- მიშენების პროცესმა, ეკონომიკური სიდუხჭირის პირობებში, გარკვეულწილად ჩაანაცვლა მოსახლეობის მობილობა ანუ საცხოვრებელი პირობების გასაუმჯობესებლად სხვა, მათთვის უფრო შესაფერის არეალებში/უბნებში გადანაცვლება, რაც ასე დამახასიათებელია ნებისმიერი ქალაქისათვის. ამის ნაცვლად მოხდა საცხოვრებელი პირობების ადგილზე 'მორგება' (*in situ adjustment*) იმ მოთხოვნებისათვის, რაც მოსახლეობის გარკვეულ ჯგუფს აქვს (განსაკუთრებით დამატებითი საცხოვრებელი ფართობის მიღების თვალსაზრისით), თუმცა ეს ყველაფერი საცხოვრისის ხარისხის მნიშვნელოვანი გაუარესების ხარჯზე მოხდა (Buzarovski *et al*, 2010).
- მშენებლობის პროცესის შედეგად თბილისის სამოსახლო არეალების საქალაქო გარემო, რომელიც არც ადრე იყო სასურველ მდგომარეობაში, კიდევ უფრო გაუარესდა და საცხოვრებელი სახლების უსაფრთხოება მნიშვნელოვნად შემცირდა.
- ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლება როგორც საბჭოთა პერიოდში, ისევე საქართველოს დამოუკიდებლობის პირობებში, არ აღმოჩნდა მზად მიშენების პროცესის სათანადო გაკონტროლებისათვის. შედეგად მოსახლეობას მიეცა საზოგადოებრივი და საცხოვრებელი სივრცის სტიქიური და მეტწილად გაუაზრებელი მიშენების საშუალება, კოლექტიური ინტერესების უზრუნველყოფის სრული უგულებელყოფით.
- ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემად შეიძლება მივიჩნიოთ ის, რომ თბილისის მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს არ აძლევს იმ გარემოს ხარისხი და მდგომარეობა, რომელშიც თავად ცხოვრობს. ამიტომ, საკუთარ თავს და თანამოქალაქეებსაც უფლებას აძლევს ავნოს საქალაქო გარემოს უსაფრთხოებას, სიჯანსაღესა და კომფორტულობას, დაამახინჯოს გარემო საცხოვრებელი ფართობის რამდენიმე კვადრატული მეტრით გაზრდის სანაცვლოდ. სამწუხაროდ, ეს მიგვანიშნებს მოქალაქეთა დაბალ ურბანულ კულტურასა და ფსევდოურბანულ ქცევაზე, რაც უდავოდ თბილისის განვითარების სერიოზული პრობლემაა.

ლიტერატურა

1. დ. გოგიშვილი, ი. სალუქვაძე (2011). "თვითშემოქმედებითი ურბანიზმი" თბილისში: "მიშენებები" და სამოსახლო გარემოს გარდაქმნა დედაქალაქის საცხოვრებელ მასივებში. კრებულში: პიროვნება, კულტურა, საზოგადოება. სოციალურ მეცნიერებათა აქტუალური პრობლემები. ედუარდ კოდუას დაბადების 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენციის (23-24 ოქტომბერი 2009) მასალები. გვ. 307 – 323.

2. ვ. ვარდოსანიძე (2010). ქალაქური საბინაო ფონდის ასწლიანი პერიპეტიები – რუსეთის იმპერიიდან დამოუკიდებელ საქართველომდე. წიგნში “თბილისი ცვლილებების ხანაში: ურბანული სივრცისა და ქალაქდაგეგმარების სოციალურ-კულტურული განზომილებანი”. კრისტოფ ვან აშე, იოსებ სალუკვაძე, ნიკა შავიშვილი (შემდგენლები). თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ. 134 – 147.
3. სახელმწიფო და კოოპერაციულ საცხოვრებელ სახლებზე საზაფხულო და სხვა დამხმარე სათავსების მიშენების საკითხის მოწესრიგების შესახებ. 1990. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს 19 დეკემბრის 776 დადგენილება.
4. Borén, T., & Gentile, M. (2007). Metropolitan processes in post-communist states: an introduction *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography, 89*, 95-110.
5. Bouzarovski, Stefan, Joseph Salukvadze & Michael Gentile. (2011). A Socially Resilient Urban Transition? The Contested Landscapes of Apartment building extensions in Two Post-communist Cities. *Urban Studies*. [Published online before print January 14, 2011, doi: 10.1177/0042098010385158 *Urban Stud* January 14, 2011 0042098010385158]
6. Gachechiladze, R. (1995). *The New Georgia: Space, Society, Politics*. London: UCL Press.
7. Gachechiladze, R. & Salukvadze, J. (2003). Tbilisi and its metropolitan region: social problems in space. In R. Gachechiladze (Ed.), *Socio-Economic and Political Geography at the Department of Human Geography, Tbilisi State University*. Collection of articles dedicated to the 80 years of the Department. Tbilisi: SANI Publishing, 7-24.
8. Salukvadze, J. (2009). Market Versus Planning? Mechanisms of Spatial Change in Post-Soviet Tbilisi. In *Urban Culture and Urban Planning in Tbilisi: Where West and East Meet*; Van Asche, Salukvadze & Shavishvili (eds). Lewiston, Queenston & Lampeter: Edwin Mellen Press; p 159-187.

რეზიუმე

სტატიაში ასახულია თბილისის საცხოვრებელ მასივებში 1980-იანი წლების ბოლოდან მიმდინარე ბინების გაფართოების ე.წ. «მიშენების» პროცესი, რომელმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საცხოვრებელი მასივების/მიკრორაიონების სამოსახლო გარემოს გარდაქმნაზე. თავდაპირველად მას ისეთი დადებითი მიზნები ჰქონდა, როგორცაა საცხოვრებელის ფართობის გაზრდა და მისი სტანდარტების გაუმჯობესება, თუმცა შედეგი ნეგატიური აღმოჩნდა და მასობრივი საქალაქო და სოციალური პრობლემები შექმნა. ამ პრობლემების აღქმა განსხვავებულია ქალაქის მოსახლეობისა და სპეციალისტების სხვადასხვა ჯგუფის მიერ, რაც ართულებს ერთიანი მიდგომის განხორციელებას, მით უმეტეს, რომ ქალაქის ხელისუფლებას დღემდე არ აქვს შემუშავებული პრობლემის გადაჭრის მეტ-ნაკლებად მისაღები გეგმა.

“Building attachments” in the mass housing areas of Tbilisi:

Spatial and social-economic aspects

J. Salukvadze, D. Gogishvili

RESUME

The paper aims to provide an overview on a process of residential space extension in multi-storey block housing districts of Tbilisi, undergoing since late 1980s, and known also as vertical building extensions (VBEs). Many multi-storey residential buildings in mass housing areas, called mikroregions in the Soviet times, have been transformed by the construction of such VBEs on the balconies and façades. While such structures are often of a makeshift, improvised character, many of them possess reinforced concrete frame constructions that often parallel the 'host' building in terms of size and function. The paper examines the social and spatial underpinnings of such extensions, with the aid of a field study, including a population poll among 115 households, and interviews of several experts and representatives of Tbilisi city hall.

A primary objective of this study is to investigate the social, economic and institutional forces, that drive this phenomenon in Tbilisi while scrutinizing its impacts on the use and development of urban space. The paper thus examines the extent and type of such structures, the socio-economic needs that they address, their physical effects on the appearance and function of urban microterritories, the legal and institutional framework, that allows them to be built and created.

The study outcomes indicates, that the size of space added to apartments through the multiple functions and uses served by VBEs differs significantly across different districts and dwellings in the city. In the cases, where extensions are implemented in line with official regulations, which allow for only the balconies of the building to be enlarged according to strictly defined construction parameters, the amount of added space rarely exceeds 20-25 per cent of the size of the original flat. However, VBEs are often attached to the housing blocks from two and even three sides – thus doubling the size of the apartment to which they are added – in situations where the flats are extended without regard to official restrictions and rules.

The primary reason for such expansion of flats lies in the need for 'in-place' adjustments of the size and function of the home. This, at certain extent, compensated inability and unwillingness of the dwellers to change their place of residence. It is noteworthy, that the most of interviewees, who dared to answer the question about their satisfaction by such extensions (~50% didn't answer), expressed their contentment with obtaining extra residential space through VBE. However, many of them realize serious shortcomings (e.g. poor appearance, deterioration of healthiness of extended flats and buildings) and increased technical insecurity in such houses.

In their entirety, the field observations, surveys and interviews indicated, that there is no unified approach and defined policy towards VBEs: municipal governments simply lack effective measures to regulate the process. However, local authorities and experts are absolutely negative about this phenomenon, which is seen as menace to the development of the city.

“Пристройки” в жилых массивах Тбилиси: пространственные и

социально-экономические аспекты

Салуквадзе И., Гогишвили Д.

Резюме

Рассмотрен процесс расширения жилищной площади в многоэтажных зданиях в жилых массивах Тбилиси, происходящий с конца 1980-х годов и известный под названием вертикальной пристройки (ВП). Многие высотные дома в жилых микрорайонах претерпели изменения путем сооружения таких пристроек к балконам и фасадам. В работе дается анализ социальных предпосылок и пространственных последствий ВП. Анализ основан на полевых исследованиях, включающих опрос 115 семей, живущих в квартирах с пристройками, а также опросов экспертов и представителей городской мэрии Тбилиси.

Первостепенной задачей исследования является определение социальных, экономических и институциональных составляющих, двигающих этот процесс в Тбилиси, выявление его воздействия на использование и развитие городского пространства. В статье также рассматриваются территориальный охват и типы пристроек, их физическое воздействие на внешний вид зданий, функции в микрогородском пространстве, правовые и институциональные основы, допускающие их сооружение.

Результаты исследования показывают значительные различия в размерах и функциях пристроек в зависимости от их местоположения. В тех случаях, когда население придерживается официальных правил и ограничений по пристройке, добавленная площадь не превышает 20-25% основной площади квартиры. Однако нередко такие официальные ограничения пренебрегаются и пристройки сооружаются с двух или даже с трех сторон квартиры. В таких случаях площадь квартир увеличивается почти вдвое.

Главной причиной сооружения пристроек является желание населения приспособить размер и функции жилища “на месте”, т.е. без перемены места жительства, чего они не могут обеспечить и/или не хотят. Интересно, что большинство тех жильцов, которые отважились ответить (50% опрошенных не ответили) на вопрос, довольны ли прибавленной площадью, выразили свое довольство пристройками. Однако многие из них осознают серьезные недостатки (убогий внешний вид, получение не вполне здорового жилого пространства, снижение технической безопасности) домов с пристройками.

В целом, полевые исследования и опросы населения показали, что не существует единого подхода и определенной политики по отношению процесса ВП: местными властями просто не разработаны действенные меры для регулирования процесса. В то же время, они, так же как и эксперты, выражают крайне отрицательное отношение к этому процессу, который создает вполне определенную угрозу развитию города.

არქიტექტურის შეფუთვა, გარეკანში შინაარსის დამალვა და კონვერტი

ნ. შავიშვილი

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის

ფაკულტეტის სრული პროფესორი

ამერიკელმა არქიტექტორმა, სამხრეთის რეგიონალური სკოლის ლიდერმა ანტუან პრედოკმა ერთხელ შენიშნა: „შენობის კონვერტი უბრალოდ ფასადი არაა - იგი პოეტური მედიტაციაა სულის შიგა მოძრაობებსა და გარე სამყაროს შორის“ [1,146]. ერთი საუკუნით ადრე მოდერნიზმის ტექნოლოგიურმა სიახლემ - რკინაბეტონის კარკასმა გაათავისუფლა ფასადი მზიდი ფუნქციისგან. ფასადის, როგორც დამცავი ზღუდარის, საჭიროება მოიხსნა. კლასიკურ პარადიგმაში გარეგნობა შინაგან სტრუქტურას გადმოსცემს, მოდერნისტულში შეუძლია როგორც გადმოსცეს, ასევე დამალოს. ქვა, ხე, აგური წონას აღარ იტვირთავს და თუ დღეს მათი გამოყენება კვლავ გრძელდება, ეს მხოლოდ ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის პოსტმოდერნისტული რეპროდუქციის, მეხსიერებაში მასთან გადაკვეთის ფენომენოლოგიური მოთხოვნით და არა სტრუქტურული საჭიროებითაა განპირობებული. ფასადი ჩამოყალიბდა ერთგვარ ნიღაბად, რომელსაც აღარ ევალეუბა გამოაჩინოს რა ხდება მის მიღმა. ნიღაბი მალავს და არა ავლენს. ნიღაბი ავტონომიური გარეგანია, რომელსაც აკისრია გარკვეული გზავნილის გადაცემა და არა შენობაში მიმავალი პროცესების განმარტება. შენობის ნიღაბი, გარსი, გარეგანი

არქიტექტურის კონვერტად იქცა: გარედან რომ შეხედავ, იგი რაღაცას წარმოგვიდგენს, მაგრამ სინამდვილეში არ ვიცით, რა შინაარსს მალავს.

შენობა იმოსება, იფუთება კონვერტში. რაც უფრო დახვეწილი, ტექნოლოგიურად სრულყოფილია ფასადის მასალა, მით უფრო შორდება სტრუქტურის შინაარსის გადმოცემის აუცილებლობას. კონვერტში გამოხატული გზავნილი კი თავისუფლდება რეალობის (დატვირთვა, სპეციფიკა, შიგა მოძრაობის ტრაექტორიები, ფუნქცია, სიმჭიდროვე და ა.შ.) მიმართ ვალდებულებისგან. შენობა საკუთარ ცხოვრებას აგრძელებს, კონვერტი კი ამ ცხოვრებას სცილდება. შენობის სტრუქტურა, მომსახურება და გარეკანი ბიოლოგიურ ორგანიზმთან, შესაბამისად, ჩონჩხთან, ორგანოებსა და კანთან კორესპონდირდება. კანი სხეულს იცავს მავნე გარე ზეგავლენისგან და უზრუნველყოფს სხეულის კომფორტული მდგომარეობის შენარჩუნებას; შენობის გარეკანი ახდენს ფუნქციონირებისთვის ვარგისი პირობების რეგულირებას. ამ თვალსაზრისით, კონვერტი არა უბრალოდ ბიოლოგიური კანის ანალოგიაა, არამედ ტანსაცმლისას, რადგან ეს უკანასკნელი სხეულის დაცვის ეფექტურობას აძლიერებს [2,13]. თუმცა უკანასკნელ დრომდე კონვერტი კანისგან იმით განსხვავდებოდა, რომ მას არ შეეძლო კანივით აღმოეჩინა გარემოს პირობების ცვლილებები და მოეხდინა მათდამი ადაპტაცია. ადრეულ მოდერნიზმს სჯეროდა, რომ კარგად დაგეგმარებული სისტემა ნებისმიერ გარემოში თანაბრად ეფექტური იქნება; დრომ დაგვანახა, რომ განსხვავებული გარე პირობები განსხვავებული კონვერტების ტიპების წარმოებაზე მოქმედებს.

წარმატებული მშენებლობის ფუნდამენტური მიზანი, ესთეტიკის, პროგრამის, ადგილმდებარეობის და შენობის ტიპის მიუხედავად, ნალექებისგან დაცვა და შიგა ტემპერატურის კონტროლია [1,146]. კონვერტის სისუსტე შენობის ფუნქციონირების ნაკლს იწვევს. ტექნოლოგიების განვითარება კონვერტის სისუსტის დაძლევას ხელს უწყობს და მისი ტიპების გამრავალფეროვნებაში, მათი მდგრადობის ზრდასა და კონვერტის ეკოსისტემის ჩამოყალიბებაში ვლინდება. ახალ პროექტებს სულ უფრო რთული, ხშირად ბიომორფული გამოხატულებები და კომპლექსური კვთების კონტურები გააჩნია. რიცხვი დამოუკიდებელი ობიექტებისა, რომლებსაც არ აქვს სურვილი ბუნებრივ გარემოში ჩაერთოს, კლებულობს. რთულად შეფუთული შენობები ჩვეულებრივი და არა უნიკალური არქიტექტურული პრაქტიკის შედეგი ხდება. რიგ შემთხვევებში, შენობის კონვერტებს გაუჩნდა შესაძლებლობა მათ შიგნით მოთავსებული შენობის მიკროკლიმატიც განსაზღვროს [1,147].

კონვერტის, როგორც შენობის შეფუთვის მეთოდის, განვითარებამ არქიტექტორთა წინაშე შემდეგი ეგზისტენციალური კითხვები დასვა: რა არის სინამდვილეში გარსი? სად გადის მყიფე სასაზღვრო ხაზი შიგას და გარეს შორის? სად რჩება ახალი გარეკანის იდეის - კონვერტის რეალიზაციის ვითარებაში მომხმარებელი? ამ კითხვებზე პასუხით დაკავებულია არქიტექტორთა მიმდინარე თაობების მნიშვნელოვანი ჯგუფები. მათი შთაგონება გარეკანის განვითარების პიონერების, ამერიკელი რ. ბაკმინსტერ ფულერის გეოდეზიური გუმბათებისა და გარსის გისოსოვანი სტრუქტურებისგან, აგრეთვე გერმანელი ფრაი ოტოს გაჰიმული ვანტური კონსტრუქციებისგან მოდის. ეს ინოვაციები ანტიგრავიტაციული იყო, არქიტექტურა კი შემსუბუქებული, ფოროვანი, მოქნილი და უფრო მდგრადი გახდა. მონრეალის ექსპო-67-ის გამოფენაზე აშშ-ს პავილიონის გეოდეზიურმა გუმბათმა დაგვანახა, რომ გარსს შეუძლია წვიმისგან დაცვის და შიგა ტემპერატურის ფუნქცია ისე განახორციელოს, რომ შიგთავსს არც შეეხო; შემდგომში ფულერმა დახვეწა ჩანაფიქრი და ნიუ-იორკის ერთგავრი დამცავი ქოლგის იდეით გამოვიდა: მიუხედავად სრულიად ფანტასტიკური წინაპირობისა, მანჰეტენის გუმბათს (სურ.1) სულ ცოტა დააკლდა, რომ რეალიზაციისთვის ფინანსირების წყაროს მოძიება დაეწყოთ; ამ დაკარგული შესაძლებლობის შესახებ არა ერთხელ გაიხსენეს 2001 წ. 11 სექტემბრის ტერაქტის შემდეგ. სამაგიეროდ ადვილად დაინერგა ფულერის გარსის გისოსოვანი სტრუქტურები. ისინი დიდმალიანი საზოგადოებრივი ნაგებობებისთვის გავრცელდა. იმავე მონრეალის გამოფენაზე ფრაი ოტომ გერმანული პავილიონი სულ სხვაგვარად გადაწყვიტა: უნაგირის ფორმის მავთულის ბადეების სისტემა ავტორმა შემდგომში წარმატებით გამოიყენა თავის ყველაზე ცნობილ ნამუშევარშიც - 1972 წ. მიუნჰენის ოლიმპიური სტადიონის ვანტურ გადახურვაში, რომლის უჯრედები პოლიკარბონატის ფილებით შეავსო კარვები არ ეხება მიწას და ვერ შეძლებს კლიმატის კონტროლის უზრუნველყოფას; ეს ნაკლი ოტომ

შემდგომ ნაგებობებში, სადაც გადახურვა შენობის სხეულს ეხება და მასთან ერთიან დახურულ სივრცეს ქმნის, გამოასწორა, მაგ., პროექტში ჰერცოგენრიდპარკი. მრავალწლიანი პრაქტიკის შედეგად ფრთა ოტო მდგრადი ეკოსისტემების ჩამოყალიბების აუცილებლობამდე მივიდა და რეციკლირებული მასალების ორმაგი სიმრუდის რთულ გარსებში გამოყენება პირველმა დაიწყო, მაგ., ექსპო-2000-ის იაპონიის პავილიონი მთლიანად იფარება ხელმეორედ გამოყენებული ქაღალდით. მანვე პირველმა გამოიყენა პნევმატიკური მემბრანები, რომლებიც აირით იბერება და ა.შ.

ფულერის და ოტოს ექსპერიმენტებმა არქიტექტორებსა და ინჟინრებს გარეკანის ახალი მასალებისა და სტრუქტურების მოფიქრებისკენ უბიძგა. აღმოჩნდა, რომ განახლება ჩვეულებრივ სამშენებლო მასალებსაც შეიძლება შეეხოს. მაგ., ლითონისგან იზოლირებული კომპოზიტური პანელების დამზადება დაიწყო. არქ. ლორკან ო'პერლიძის პროექტი „ფორმოზა“ უესტ ჰოლივუდში **(სურ.2)** პანელების დანმარებით „საკუთარ გენეტიკურ კოდში ითვისებს უფრო დიდი ურბანული გეგმის ანაბეჭდს, რომელიც საზოგადოებრივი სივრცის ფორმით ქალაქს უბრუნდება და ლოს ანჯელესის შთამბეჭდავ ქსოვილს პარკების თარგს უნაწილებს“ [3], - წერენ ავტორები. ნიშანდობლივია, რომ შენობის კონვერტი არა შიგთავსის (საცხოვრებელი ბლოკის) შინაარსს გადმოსცემს, არამედ ქალაქის: არქიტექტურის ავტონომია შენარჩუნდა, ქალაქს კი (კერძოსა და საზოგადოებრივს შორის) ტრანზიტული გადასასვლელი გაუჩნდა. ასევე, ფუმინიკო მაკის ემ-აი-ტის არქიტექტურის სკოლის მედია-ლაბორატორია **(სურ.3)** ფოლადის პერფორირებული პანელებით ირეკლავს შენობის არა ფუნქციას, არამედ მის შიგნით მიმავალი პროცესების მნიშვნელობას, გადმოგვცემს მთავარ გზავნილს, რომელიც რადიკალური შემოქმედების უზარმაზარმა კომბინატმა და „კრეატიულობის ფუტკრის სკამ“ [4,10], როგორც მას უწოდებენ, პუბლიკას დაუტოვა: ერთმანეთის გადამკვეთი კუბების სინთეზი, ჭრილების რთული კონფიგურაციები, მაქსიმალურ გამჭვირვალობასა და ბუნებრივ სინათლესთან ერთად, იდეების, ხალხის, ტექნოლოგიის და არაკონვენციული შემეცნების მატერიალიზაციაა.

გამჭვირვალობის და დახურულობის წყვილი დიდ ადგილს იკავებს კონვერტის თანამედროვე სტრატეგიებში. მისი რეალიზაცია ყველაზე ხშირად ჭანჭიკზე მინის წერტილოვანი გამაგრების მეთოდით ხდება. ამ სისტემას დრამატულად შეუძლია ინტერიერი შეცვალოს როგორც დღის განათების მაქსიმალიზაციით, ასევე გარედან ინტერიერის ხილვადობის გაზრდით. ადრეულ მაგალითებს შორის ნიკ გრინშოუს „ფაინენშლ ტაიმსი“ საგამომცემლო წარმოებაა, უახლესი ობიექტების სიას ამშვენებს ჯეიმს პოლშეკის ამერიკის ბუნების ისტორიის მუზეუმი და ლუნდი & სლაატოს ჰამარის კათედრალის გადახურვა **(სურ.4)**. თუ პირველი კრონშტეინებით მიმარგებულ ფურცლოვან მინას ფარდაკედლის სახით გეთავაზობს, პოლშეკის მუზეუმი უფრო დახვეწილადაა გადაწყვეტილი: მისი „სფერო კუბში“ აქ გამჭვირვალე/დახურულის იდეასთან თანამშრომლობს. ორმაგი გარსი დღისით ბუნებრივ განათებაში ილექება და ერთგვარად უფერულდება, ღამის შუქში კი ღვივდება. რაც შეეხება ჰამარის კათედრალს, გარსი არც კი ეხება ევროპის ამ უკიდურეს ჩრდილოეთში შემორჩენილ რომაული ცივილიზაციის ნანგრევებს. ზედმეტი ჩარევის გარეშე, ისტორიული ხუროთმოძღვრების სიდიადე, მის მიმართ გამოხატული პატივისცემა და ორიგინალის აუთენტურობა სრულად შენარჩუნებულია. ასეთი მიდგომა ღრმა და ყურადღებიან შესწავლას იმსახურებს ყველა იმათ მხრიდან, ვინც ქართული კულტურის ძეგლები, მაგ., *ქუთაისში ბაგრატის ტაძარი* თუ *თბილისში სახლი შავთელის ქუჩაზე*, კონსერვაციის ნაცვლად, ახლმშენებლობის საგნად აქცია. მათი სტრატეგია მცდარია, იგი ისტორიული მემკვიდრეობის ფალსიფიცირებას და მნიშვნელოვანი კულტურულ ფასეულებების არასწორ წარდგენას ემსახურება. ბაგრატის ტაძრის ახალი, რკინაბეტონის ნაწილი, კონვერტი არაა, რადგან იგი არ ფარავს შინაარსს: პირიქით, თანამედროვე სამშენებლო ტექნოლოგიის ჩარევა ტრადიციული ნაშენის ქსოვილში „აღდგენილ ნაწილს“ ძველის უსირცხვილო იმიტაციად აქცევს. ჰამარში გამოყენებული სტრატეგია კი ამ უზადრუკი მცდელობის სრულიად საპირისპირო პარადიგმას ეყრდნობოდა.

ამგვარი ტექნიკით, ნებისმიერი ნაშენის კომპლექსურობა უკიდურეს სისადავემდე დედუცირდება. კონვერტი ჰეტეროგენულობის შენარჩუნებას შეუძლებელს ხდის. მაგრამ დახურული, მქრქალი ან სარკისებრი მინის ექსცესიური გამოყენებისას, ეს სტრატეგია უარყოფით შედეგს მოიტანს: რა რთულიც

არ უნდა იყოს შენობის შინაარსი, ქალაქისთვის იგი უცნობი რჩება. პუბლიკას უჩნდება საშუალება არა მხოლოდ შენობის სირთულის იგნორირება მოახდინოს და მის მიმართ უპატივცემულობა გამოიჩინოს, არამედ გამარტივებული ჰომოგენური სტრატეგიების განმეორებითი, დაუღალავი რეპროდუცირებით მიღწეული „სლიკ-ტეკის“ ერთფეროვანი კორპორატიული პროდუქტის მოხმარების შემდეგ, მოახდინოს მოლოდინის რეპრესია [5,22] და მოითხოვოს დაბალი კულტურის, უკრიტიკოდ მიღებული მას-პროდუქტი, ჯენქსისეული *ორმაგი კოდის* [6,201] ცალი, გაუთვითცნობიერებული მხარე. ამ მიმართულებით, წარმატებული არქიტექტურული მაგალითის მოძიება ძნელია: გარდა სიზერ პელის ეტაპური პასიფიკ დიზაინ ცენტრის სამი ფაზისა, მანამდე *მის ვან დერ როეს* და *ჯონსონის სიგრემი* თუ გაგვახსენდება, რომლის გაუთავებელი მიბაძვები ელევანტური რაფინირების დონეს ვერასოდეს გაუტოლდებოდა. მინის კონვერტის ეს ყველაზე გავრცელებული და უკიდურესად ვულგარიზებული ტიპი ახლოსაა „სლიკ ტეკის“ სხვა პოპულარულ სახეობასთან, რომელსაც *შენობის უნაკერო კონვერტით გადაწყვეტას და მზის პანელებს* [1,155] უწოდებენ. მის სასარგებლოდ მდგრადი ეკოსისტემა მეტყველებს: ფარდა-კედლების ჩვეული მეთოდებისგან განსხვავებით, ეს კომბინირებული სტრატეგია შენობის განათების, გათბობის და გაგრილების, ასევე წყლისა და სხვა გარე ზემოქმედებისგან დაცვის ბუნებრივ მეთოდებს იყენებს. ისეთი მნიშვნელოვანი ფიგურები, როგორებიცაა ზაჰა ჰადიდი და დანიელ ლიბესკინდი, უკვე აქტიურად მიმართავენ ამ მეთოდს და საგულისხმო შედეგებს აღწევენ: მაგ., საკონკურსო პროექტი „კულტურფორუმი ჰააგა“ შენობასა და მჭიდრო ურბანულ გარემოს შორის შეუმჩნეველ გადასვლას ამყარებს; ანაკრები, ლიბესკინდის „ხელმოწერილი ვილები“ (სურ.5), ენერჯის აკუმულაციის შესაშურ შედეგებს აღწევს. თანამედრივე ქართულ არქიტექტურაში მინის კონვერტის თემას მიმართავენ უკიდურესად ზედაპირულად. მასში იგი ანათემას გადაცემული საბჭოთა წარსულის გადაფარების პოლიტიკურ იარაღად გამოიყენება. თბილისში ბარათაშვილის ქუჩაზე „საქენერგოს“ მართლაც უდიდამო შენობის დამალვა ამ მიზანს მეტ-ნაკლებად აღწევს, მაგრამ ვაკის პარკთან ა.საბაშვილის, ს.რევიშვილის, შ.დავითაშვილის 1968-71 წწ. საცხებით ღირსეული *საქალაქმშენსახპროექტის* შენობის *ლიბერთი ბანკად* გადაქცევა ვულგარული არქიტექტურული შესტების ბანალურ კატალოგად იქცა: დისპროპორციულად დიდი სტილობატი მოულოდნელი კონსოლური გამონაშვებით სრულიად წყვეტს მას დანარჩენი ნაწილების კონტექსტიდან; შენობის მასაზე ჩამოცმულია ტრივიალური დაბურული შავი მინის ნიღაბი; ზედა სართულებზე, ორთავე ფასადზე, გაკეთდა ღერძულად სიმეტრიული მენისკი და ა.შ.

რაც უფრო მეტად ვითარდება ტექნოლოგიები და მასალები, მით უფრო მეტია კონვერტის არქიტექტურის ავტონომია მისი შიგთავსისგან, მით უფრო ძლიერად ერთვება შენობა ეკოსისტემებში და მით უფრო შთამბეჭდავია მისი მიღწევები ენერჯის დაზოგვის, ქალაქის ქსელებისგან დამოუკიდებლად მუშაობის, გარემოს პირობების უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილების საქმეში. ჰელიოპანელები ელექტროენერჯის მიწოდებას ამცირებს ან სულაც ანაცვლებს; ძლიერი ქარების გამძლე შემინვა კორპორატიული არქიტექტურის აუცილებელ პირობად იქცევა; დაარმატურებულ ორგანულ-ბოჭკოვან ალუმინის კომპოზიტურ პანელებს შენობის საოპერაციო ასაკის გაზრდა შეუძლია; საერთოდ, ორგანულ-ბოჭკოვანი მასალები არქიტექტურის მომავლად განიხილება. ჯერ კიდევ XIX ს. შუა წლებში გერმანელმა არქიტექტორმა გოტფრიდ ზემპერმა, რომელმაც პირველმა მიაქცია ყურადღება შენობის გარეკანის მზარდ და დამოუკიდებელ როლს არქიტექტურისათვის სწრაფად განვითარებადი ინდუსტრიული ტექნოლოგიების ეპოქაში, ბრძანა: „*არქიტექტურაში გამოყენებული დეკორატიული სიმბოლოების უმეტესობა წარმოშობით ქსოვილის ხელოვნებაშია ფესვადგმული. ამან სათანადო დასკვნისთვის უნდა მოგვამზადოს ანუ იმისთვის, რომ ტექსტილმა, სამოსმა და მათმა დამაკავშირებელმა ელემენტებმა ფუნდამენტური და საყოველთაო ზეგავლენა მოახდინოს სტილზე და ხელოვნების, განსაკუთრებით კი არქიტექტურის, ფორმალურ შინაარსზე*“ [7,174].

ამ ღრმა დაკვირვებას იზიარებს არქიტექტორი ტომიკო მორი, რომელიც დიდი ხანია მუშაობს თანამედროვე შენობებში ტექსტილის, როგორც დამცავი კონვერტის და მოქნილი გარსის, გამოყენების პრობლემებზე. იგი ამტკიცებს, რომ რბილი ნაჭერი ფენოვანი გამოყენებისას ერთდროულად წყალგაუმტარი და ჰაერგამტარი შეიძლება იყოს, ასევე მას თბოდამცავი და საიზოლაციო (მ.შ.

ხანძარსაწინააღმდეგო) თვისებები აქვს. გარდა ამისა, მორი ინტერესდება წვნის ეთნიკურ-კულტურული ტრადიციებით, და მოწნული ნახელავის ანალოგებს ქალაქში ნახულობს. მოწნული ნაწარმი მედიცინასა და აერონავტიკაში გამოიყენება, სადაც იგი სტრუქტურულ თვისებებსაც ამჟღავნებს. წვნა მორის მიერ განიხილება, როგორც თარგის ცვლილების ან მისი ოპტიმიზაციის ტექტონიკური საფუძველი [8,111]. ტექსტილის ტექტონიკური თვისებების კვლევამ მორი ისეთ იდიოსინკრაზიულ პროექტებამდე მიიყვანა, როგორებიცაა სირაკუზის ინოვაციის ცენტრი, რომელიც ყოფილი სამრეწველო ზონის ნაკვეთზე ინტეგრაციისათვის ნაჭრის ქსოვის პრინციპს იყენებს, *პოლ რუდოლფის* აშენებული სახლის გადაკეთება, კეისი კი, ფლორიდა, რომლის ახალი კიბე მორიმ თავისუფლად ჩამომდინარე დრაპირების ანალოგიად გადაწყვიტა ან უნივერსიტეტი ლიმაში **(სურ.6)**. მორის განმარტებით, „*ლადად ნაქსოვი აკადემიური სოფელი... გადახლართვის კონცეფციაა, რომელიც პერუს წვნის ხელობის ძლიერი კულტურული ტრადიციის წარმოებულა*“ [9].

ზოგადად, ეს გამოწვევა - შენობის არასტაბილური, ცვლადი სახის შექმნა - პოსტმოდერნისტული ეპოქის გამოწვევაა, რომელსაც მრავალი არქიტექტორი მიმართავს. მაგ., ჰოლანდიაში. ლარს სპაიბრუკი ტექსტილის ტექტონიკას როგორც კვლევის, ასევე პრაქტიკული დაგეგმარების კუთხით იყენებს. მისი ჯგუფი *ნოქსი* საფრანგეთში, ქ. ლილში ყოფილ ძაფსართავ კომბინატს ხელოვნების კლუბად - მრავლისმეტყველი სახელით „სიგიჟის სახლი“ *Maison Folie* გადააკეთებს. კონვერტის ფორმა ეხმიანება ისტორიულ ურბანულ ქსოვილს, თუმცა აქ მთავარი არის ის, რომ გარეკანი უჟანგავი ფოლადის ტალღოვანი ფურცლებისგან შედგება და ქარით აღელვებული ფარდის *შთაბეჭდილებას* ტოვებს. ეს სრული უარია სტაბილურ გამოსახულებაზე, ნათქვამია ნოქს-ის პროექტში „კომპი-დ“ *Tower-D* - ეპოქიდის კომპოზიტური მასალის ნახელავში, რომელიც მუდმივ სახეცვლილებებს, დღისითა თუ ღამით, განიცდის. სპაიბრუკის წიგნში „*ტექსტილის ტექტონიკა*“ ქსოვილის ბუნებრივი, ორნამენტული და ფოლკლორული თარგები ციფრული ტექნოლოგიებით დაპროგრამებულ სტრუქტურებად იქცევა [10,224]; ავტორს ისინი რეალიზებული აქვს პროექტში „სონ-ო-სახლი“: საცხოვრისად გადაქცეული „*მცოცავი ლანდშაფტი*“. მსხვილ კარკასებზე გადაჭიმული ნაჭრები ოთახს ან დერეფანს ქმნიან, უფრო მომცრო ზომის კარადას ან ტუალეტის კაბინას წარმოადგენს. სხეულის და კიდურების მოძრაობების ყურადღებიანი ქორეოგრაფია ქსოვილზე განხორციელებული ჩაჭრებით იმართება **(სურ.7)**.

არქიტექტურის სტაბილურ გამოსახულებაზე უარის თქმის უმაღლესი წერტილი არა მორის ან სპაიბრუკის, არამედ ამერიკელების დილერ სკოფიდიო + რენფროს 2002 წ. განხორციელებული პროექტი „შენობა-ლაქა“ *Blur Building* უნდა იყოს. შვეიცარიის ნეშმატელის ტბაში ჩადგმული სტრუქტურა ტექნოლოგიიდან, როგორც არქიტექტურის დამხმარე ინსტრუმენტიდან, გადადის ტექნოლოგიაზე, რომელსაც თავად აქვს საშუალება შექმნას არქიტექტურა. შენობა-ლაქა კი არ სინჯავს ზედაპირს, არამედ დამახინველად გართულებულ ტექნოლოგიურ მოწყობილობებს იყენებს შენობის ისეთი კონვერტისთვის, რომელიც შედგება ნისლის ღრუბელისა და წყლის შხეფებისგან. ამ ქმნილების ლითონის კარკასი ბაკმინსტერ ფულერისგან მოდის, მაგრამ აქ მთავარი არა კარკასი, არამედ მისი გარეკანია **(სურ.8)**. მანამდე, არქიტექტურას ასეთი გამოსახულებებისთვის არასოდეს მიუმართავს.

შენობა-ლაქა წერტილს უსვამს თავშესაფარის მრავალათასწლეულ ტრადიციას - მან არქიტექტურული ფორმის, სივრცის და მგრძობიარობის დასასრული აღნიშნა. შექმნისთანავე, შენობა-ლაქა ხატად იქცა და, როგორც ასეთმა, მისმა იკონოგრაფიამ ბოლო კიდევ ერთ - მინიმალისტური ობიექტის ტრადიციას დაუსვა. ნისლის მასაში გახვეული ნაპირიდან შენობისკენ ხიდზე მიმავალი მნახველისთვის ყველა მანამდე ცნობილი ვიზუალური თუ აკუსტიკური მნიშვნელობები ქრება და იგი ოპტიკურ და პულსირებული საქშენის ხმაურიან გარემოცვაში რჩება. შედეგად, შენობა-ლაქა ანტი-გამოსახულებად დეგენერირდება. საპირისპიროდ იმ გამოსახულებებისა, რომლებიც მანამდე გაუგონარი ტექნოლოგიების დახვეწით ვიზუალური სიცხადის მიღწევას ეცდებოდა, შენობა-ლაქა გადამწყვეტად *დაბალგამოსახულებიანია*: მასში არაფერია სანახავი, აკი თავად ავტორები წერენ, რომ „*ჩვენ ვნახულობთ მასში მხოლოდ ჩვენს დამოკიდებულებას მხედველობის მიმართ*“ [11]. XXI ს. დასაწყისში შენობა-ლაქის ავტორებმა დაგვანახეს, რომ კონვერტს არ მხოლოდ შენობის *შინაარსის გადმოცემა signify* არ შეუძლია,

არამედ კონვერტს თავად არ აქვს შინაარსი. იგი შეიძლება ენერჯის დაზოგვას ემსახურებოდეს; მან შეიძლება შენობის ინტერიერი მშრალი დატოვოს (თუმცა შენობა-ლაქაში გარეკანის ეს ტრადიციული დანიშნულებაც უარყოფილია); იგი თერმური იზოლაციის წყარო შეიძლება იყოს; იგი დახვეწილად და მომხიბლავადაც კი შეიძლება გამოიყურებოდეს და ა.შ. მაგრამ მას არ შეუძლია ერთი რამ: რა მომენტშიც იგი დაშორდა შენობის შინაარსს, თავი დაანება მისი მნიშვნელობის გადმოცემას, შეიძინა დამოუკიდებლობა და შიგთავსისგან ავტონომიური არსებობა გააგრძელა ანუ მთლიანად დაკარგა მნიშვნელობის გადამცემის *signifier* ფუნქცია - იგი თავად არქიტექტურას დაშორდა.

ასეთი შედეგის მიუხედავად (ან, პირიქით, ანალოგიური შედეგის მისაღწევად), განვითარებული დასავლეთის ქვეყნების არქიტექტურა დღეს შეფუთვით, საკუთარ გარეკანში შინაარსის დამალვითა და კონვერტის წარმოებით მაინც არის დაკავებული. კონვერტმა არქიტექტურის განვითარების გარკვეული ეტაპი აღნიშნა. გარეკანში შიგთავსის მნიშვნელობის დაკარგვა, შინაარსის გადამცემაზე უარის თქმა სხვა, უფრო გასაგებ, პუბლიკისთვის მისაღებ სტრატეგიების ძებნის აუცილებლობას გამოიწვევს. წარმოდგენელია, რომ ძებნა ისევ, როგორც ეს 1970-1980 წწ. იყო, წარსულის მიმართულებისკენ გაგრძელდეს. პირიქით, ჯერჯერობით მცდელობები მოდერნიზმის რაფინირების მიმართულებისკენ უფრო იჩენს თავს. ქართული არქიტექტურის ძალისხმევა, ამ დინებებს მიბადოს ვერ სცდება გარეკანს, როგორც პოლიტიკური ნიღაბის დამფარავ როლს ან მიმდინარე არქიტექტურის წარსულის მახინჯ რეპროდუქციად წარმოიჩინას. დასავლეთიდან ჩამოყვანილი არქიტექტორები, მ.შ. საუკეთესონიც, საქართველოში ტოვებენ ან ზედაპირულ, სიღრმეს მოკლებულ ბუნების მეტაფორებს (ჰენინგ ლარსენის ბათუმის აკვარიუმი) თუ არასწორად გაგებული ტრადიციული ქართული არქიტექტურის საეჭვო ინტერპრეტაციებს (უილფორდ+შუპის დიდი ბრიტანეთის საელჩო თბილისში), ან სულაც სრულიად უცხო სხეულებს, რომელთა იმპლანტირება ქალაქის ქსოვილზე უხეში ნაკერებით დასრულებული ქირურგიული ოპერაციების ჭრილობების კვალს ემსგავსება (მასიმილიანო ფუქსასის ნახელავები მტკვრის ორთავე სანაპიროზე). დასავლეთის არქიტექტურა ამჟამად დეზორგანიზებული ჩანს. მას არ ჰყავს ყველასთვის მისაღები სამაგალითო ფიგურა და არ აქვს ნათელი, ცხადი ერთიანი მიმართულება, რაც, შესაძლოა, ამ კრიზისიდან გამოსავალის გზების ძიებისთვის საუკეთესო პირობაც კია. ქართული არქიტექტურის კრიზისიდან გამოსავალი ამავე მიმართულებებში ჯერჯერობით არ იკითხება.

სურ.1

სურ.2

სურ.3

სურ.4

სურ.5

სურ.6

სურ.7

სურ.8

ლიტერატურა

1. **Barbara A. Nadel**, *21st Century Building Envelope Systems: Merging Innovation with Technology, Sustainability, and Function*, Architectural Record, August 2006.
2. **Jeong-sik Jeong** and **Gilbert Larocque**, *Building Envelope Design*, Sustainable Architecture and Building Magazine, 24 February 2009.
3. <http://www.archdaily.com/16194/formosa-1140-loha-architects/>

4. **Dimitris Papanikolaou**, *The Market Economy of Trips*, © 2011, *Massachusetts Institute of Technology*, All rights reserved
5. **Geoffrey Broadbent**, *Deconstruction. A Student Guide*. London: Academia, 1991.
6. **Stuart Sim**, *The Routledge Companion to Postmodernism*, Routledge, 2005.
7. **Gottfried Semper**, *The Four Elements of Architecture and Other Writings (Monographs in Anthropology and Aesthetics)*, Cambridge University Press, 1989.
8. **Toshiko Mori**, *Textile/Tectonic: Architecture, Material, and Fabrication*, George Braziller, 2005.
9. <http://www.tmarch.com/1955>

რეზიუმე

კლასიკურ პარადიგმაში შენობის გარეგნობა შინაგან სტრუქტურას გადმოსცემს, მოდერნიზმის განვითარების მიმდინარე ეტაპზე კი მას შეუძლია როგორც გადმოსცეს, ასევე დამალოს იგი. ქვა, ხე, აგური წონას აღარ იტვირთავს და თუ დღეს მათი გამოყენება კვლავ გრძელდება, ეს მხოლოდ ისტორიული-კულტურული მემკვიდრეობის პოსტმოდერნისტული რეპროდუქციის, მეხსიერებაში მასთან გადაკვეთის ფენომენოლოგიური მოთხოვნით და არა სტრუქტურული საჭიროებითაა განპირობებული. ფასადი ჩამოყალიბდა ერთგვარ ნიღაბად, რომელსაც აღარ ევალება გამოაჩინოს, რა ხდება მის მიღმა. ნიღაბი მაღავს და არა ავლენს. ნიღაბი ავტონომიური გარეკანია, რომელსაც აკისრია გარკვეული გზავნილის გადაცემა და არა შენობაში მიმავალი პროცესების განმარტება. შენობის ნიღაბი, გარსი, გარეკანი არქიტექტურის *კონვერტად* იქცა.

სტატიაში განიხილება კონვერტის გამოყენების სტრუქტურული, ფუნქციური, მხატვრულ-ესთეტიკური შედეგები და კეთდება დასავლეთის განვითარებული ქვეყნების შედარება საქართველოსთან. გამოითქვა მოსაზრება, რომ საქართველოში კონვერტის გამოყენების შედეგად ვლელობთ ან ზედაპირულ, სიღრმეს მოკლებულ ბუნების მეტაფორებს თუ არასწორად გაგებული ტრადიციული ქართული არქიტექტურის საეჭვო ინტერპრეტაციებს, ან სულაც სრულიად უცხო სხეულებს, რომელთა იმპლანტირება ქალაქის ქსოვილზე უხეში ნაკერებით დასრულებული ქირურგიული ოპერაციების ჭრილობების კვალს ემსგავსება.

Wrapping Architecture, Hiding the Meaning Behind the Skin and the Envelope

N. Shavishvili

RESUME

Classic functionalist paradigm states, that the outer face should represent the meaning of inner structure. However, on the current stage of modernism it can both represent and hide it. Stone, wood, brick no longer are load-bearing, and if they are still in use, only to make a post-modernist reproduction of historical and cultural heritage, and to satisfy a phenomenological search for such a heritage to be crossed by memory and not to be dictated by structural necessity. So the façade today is a kind of a mask, which is no longer required to speak out what is happening behind it. The mask, by definition, does not reveal – it can only hide. The mask is an autonomous skin, which carries the task of transmitting certain message far from the meaning of the processes inside the building. The mask, skin, coat, shell of architecture in effect turns out to be the building's envelope.

The article addresses the structural, functional, aesthetic legacy of current envelopes and compares its use in the Western world to contemporary Georgian practice. It speculates, that the current methods of employing envelopes in Georgian architecture result either in superficial, skin-deep metaphors of nature and false interpretations of totally misjudged traditional Georgian architecture, or in foreign bodies so crudely implanted into existing urban fabric, that they start to resemble scars of badly sewn up surgical wounds.

Закутывая архитектуру, скрывая смысл за оболочкой и конверт

Шавишвили Н.

Resume

В классической модернистской парадигме внешность передает смысл внутренней структуры, на данном же этапе модернизм может как передавать значение, так и скрывать его. Камень, дерево, кирпич уже не являются несущими конструкциями, и если их сегодня опять применяют, то всего лишь с целью постмодернистского воспроизведения историко-культурного наследия, феноменологического обеспечения перекрещивания памяти с ним, а не с целью обеспечения стойкости структуры. Фасад становится своего рода маской, задачей которого более не является выявление происходящего за ним. Ведь маска же, по определению, скрывает, а не выявляет. Маска – это автономная оболочка, которая передает определенное послание, но не объясняет происходящих внутри ее процессов. Маска, поверхность, оболочка таким образом превращаются в архитектурный «конверт».

В статье рассматриваются структурные, функциональные, художественно-эстетические результаты применения «конвертов» и западный опыт сравнивается с грузинским. Высказывается точка зрения, что в результате применения «конвертов» в Грузии мы или получаем поверхностные, лишённые глубины метафоры природы и сомнительные интерпретации неправильно понятой традиционной грузинской архитектуры, или же вообще совершенно чуждые тела, имплантированные в городскую ткань грубым хирургическим вмешательством, оставляющим на ее поверхности шрамы от плохо зашитых ран.

არქიტექტურული ტერმინოლოგიის თანამედროვე პრობლემა

გ. ჩიგოგიძე

წინამდებარე სტატია გამოქვეყნებული იყო გასული საუკუნის 80-იან წლებში. ვინაიდან მასში წამოჭრილ პრობლემებს არ დაუკარგავთ აქტუალობა, სტატიას უცვლელად გთავაზობთ.

სსრ კავშირის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების 1986–1990 წლებისა და 2000 წლამდე პერიოდის ძირითადი მიმართულებანი. თბილისი, 1986. ფილოსოფიურ რვეულებში~ ლენინი წერს: “სიტყვები იმიტომ არსებობენ, რომ “ნივთები არსებობენ” და შემდეგ “ყოველი სიტყვა (მეტყველება) უკვე განაზოგადებს”¹.

ტერმინი კი არის “სიტყვა (ან სიტყვათა ერთიანობა), რომელიც აღნიშნავს მკაცრად განსაზღვრულ ფილოსოფიურ, მეცნიერულ, ტექნიკურ და სხვა მსგავს ცნებას”².

ამგვარად, ტერმინი ადამიანის მოღვაწეობის იმ დარგის (ამ შემთხვევაში არქიტექტურის) არსის თანამედროვე განზოგადებული გაგებაა, რომელსაც იგი მიეკუთვნება. ლოგიკაში ხომ “ტერმინი მსჯელობის ან სილოგიზმის აუცილებელი კომპონენტის აღმნიშვნელია.

ამ ანბანური ჭეშმარიტების გამეორების მიზანშეწონილობა და აუცილებლობა ნათელი გახდება, თუ გავიხსენებთ თანდათან როგორ დამახინჯდა ჩვენში არქიტექტურული ტერმინების დიდი უმრავლესობა, განსაკუთრებით ორმოცდაათიანი წლების მეორე ნახევრიდან.

ნიშანდობლივია, რომ თვით სიტყვა “ტერმინი” წარმოდგება ლათინური Terminus-დან, რაც საზღვრების დამცველი ღმერთის სახელია და მიჯნის ნიშანს ან სასაზღვრო ქვას აღნიშნავს.

აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯება, რაც ჩვენ ქვეყანაში განსაკუთრებით ორმოცდაათიანი წლების მეორე ნახევრიდან შეინიშნება, არქიტექტურის არსის არასწორი გაგებისა და, აქედან გამომდინარე, არქიტექტურული საქმის არასწორი ორგანიზაციის შედეგია.

ქვემოთ მოვიყვანთ არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯების რამდენიმე მაგალითს.

მას შემდეგ, რაც არქიტექტურის აკადემია (მის გაუქმებამდე) მშენებლობისა და არქიტექტურის აკადემიად მონათლეს, დამკვიდრდა ტერმინი “მშენებლობა და არქიტექტურა”, გამოდის ჟურნალები: “მოსკოვის მშენებლობა და არქიტექტურა”, “ლენინგრადის მშენებლობა და არქიტექტურა” და სხვა. მოქმედებდა “მშენებლობისა და არქიტექტურის გამომცემლობა”, სანამ “სამშენებლო გამომცემლობა” (Стройиздат) ეწოდა.

საქმე იმაშია, რომ “მშენებლობა” გარკვეული დარგის განმსაზღვრელი ტერმინი არ არის, თუ არ ახლავს განმარტება რისი მშენებლობაა. დარგის განმსაზღვრელი ტერმინებია: “მანქანათმშენებლობა”, “ვაგონთმშენებლობა”, “გემთმშენებლობა”, “სახლთმშენებლობა” და ა.შ.

თავისი შინაარსით “სახლთმშენებლობა” შენობების, ნაგებობებისა და მათი კომპლექსების მშენებლობას გულისხმობს და არქიტექტურული მშენებლობაა (სხვა დარგის მშენებლობებისა და არქიტექტურული პროექტირებისაგან განსხვავებით). საყოველთაოდ ცნობილია, რომ შენობები, ნაგებობები და მათი კომპლექსები არქიტექტურული ნაწარმოებებია. ამგვარად, არქიტექტურა ადამიანის მოღვაწეობის ის დარგია, რომელიც შენობებს, ნაგებობებსა და მათ კომპლექსებს ქმნის. შექმნის ეს პროცესი ანუ არქიტექტურული შემოქმედება ორი ეტაპისაგან შედგება: პროექტირებისა და მშენებლობისაგან, ე.ი. პროექტირება და მშენებლობა არქიტექტურის ორი განუყოფელი ნაწილია, რომელთა გარეშე არქიტექტურული ნაწარმოები ვერ შეიქმნება.

თუ ეს ასეა, ეს კი უდავოდ ასეა, როგორ შეიძლება იერარქიის სხვადასხვა საფეხურზე მდგომი ორი ცნების _ მთელისა და მისი ნაწილის, არქიტექტურისა და მშენებლობის ერთმანეთთან დაპირისპირება და, მით უმეტეს, მთელის მის ნაწილზე უკან დაყენება.

უფრო მეტიც, ჩვენში არსებობს “სსრ კავშირის სამოქალაქო მშენებლობისა და არქიტექტურის სახელმწიფო კომიტეტი”, თითქოს “სამოქალაქო მშენებლობა” არქიტექტურის განუყოფელი ნაწილი არ იყოს და, რაც მთავარია, ეს უცნაური სახელწოდების უმაღლესი არქიტექტურული ორგანო უმაღლეს სამშენებლო ორგანოს “სსრ კავშირის სახმშენს” ექვემდებარება.

მშენებლობა იერარქიით მასზე მაღლა მდგომ არქიტექტურას კი არა, იერარქიით მის დონეზე მდგომ პროექტირებასაც კი უნდა ექვემდებარებოდეს. პროექტირება არქიტექტურული ნაწარმოების შექმნის მიზანს ასახავს, მშენებლობა კი საშუალებას და ვინც საშუალებას მიზანზე მაღლა აყენებს, ის იმ კაცსა ჰგავს, რომელიც ბნელ შესახვევში დაკარგულ გასაღებს დიდ ფარნის ქვეშ მოედანზე ეძებს, აქაოდა ძებნის საშუალება აქ გაცილებით უკეთესიაო.

არქიტექტურის პროგრესის მისაღწევად მიზანს (პროექტირების მაღალ მოთხოვნილებას) კი არ უნდა ვექაჩებოდეთ საშუალებისაკენ (მშენებლობის დაბალი შესაძლებლობისაკენ), არამედ პირიქით, მშენებლობის შესაძლებლობას (საშუალებას) უნდა ვამაღლებდეთ პროექტირების მოთხოვნილებათა (ე.ი. მიზნის) დონემდე.

პროექტის მიხედვით უნდა ვაშენებდეთ და არა მშენებლობის მიხედვით ვაპროექტებდეთ (ეს, რა თქმა უნდა, სულაც არ გულისხმობს პროექტირების პროცესში მშენებლობის რეალური შესაძლებლობის გაუთვალისწინებლობას ან, მით უმეტეს, უგულებელყოფას).

ჩვენში არქიტექტურული ობიექტების უფლებამოსილი მშენებლები 30 წელია ებრძვიან უფლებაყრილ დამპროექტებლებს, დაბლა სწევენ არქიტექტურას და შეძლეს თანამედროვე დონემდე მისი დაყენება.

ალბათ უდავოა, რომ ტერმინი **“მშენებლობა და არქიტექტურა”** არქიტექტურის არსის სრული გაუგებრობის შედეგია და უაზრობას წარმოადგენს.

ამ ლოგიკიდან ისიც გამომდინარეობს, რომ ჟურნალი “არქიტექტურა” კი არ უნდა წარმოადგენდეს “სამშენებლო გაზეთის” დანართს, როგორც ახლაა, არამედ პირიქით, “მშენებლობა” – “არქიტექტურული გაზეთის” დანართს, მიუხედავად ასეთი წინააღმდეგობისა, “სამშენებლო გაზეთმა” ავტორის აქ მოყვანილი დებულებები შემოკლებული სტატიის სახით 1962 წელს გამოაქვეყნა თავის დანართში.³

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია გამოსაცემად ამზადებს “სამშენებლო ტერმინოლოგიას”.

თვით ტერმინი **“სამშენებლო ტერმინოლოგია”** სრულიად გაუგებარია, რადგან თუ ეს წიგნი ყველა დარგის მშენებლობის (“მანქანათმშენებლობის”, “ვაგონთმშენებლობის”, “გემთმშენებლობის”, “სახლთმშენებლობის” და სხვა) ტერმინებს მოიცავს, ჭეშმარიტად უნივერსალური ყოფილა და მაშინ სამშენებლო ტერმინოლოგია კი არ უნდა ერქვას, არამედ ჩამოთვლით ყველა ამ დარგის ტერმინოლოგია, მაგრამ თუ მხოლოდ შენობების, ნაგებობებისა და მათი კომპლექტების, ე.ი. არქიტექტურული ნაწარმოების შექმნასთან დაკავშირებული ტერმინებით იფარგლება, მაშინ “არქიტექტურული ტერმინოლოგია” ყოფილა და არა “სამშენებლო”, რადგან საუკუნეების განმავლობაში არქიტექტურული ობიექტების დამპროექტებლებსა და მშენებლებს შორის ურთიერთობის შედეგად შეიქმნა და ამიტომ არ შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ ერთი სახელი – “საპროექტო ტერმინოლოგია” ან “სამშენებლო ტერმინოლოგია”. გარდა ამისა, ხომ არსებობს “არქიტექტურული ტერმინოლოგია” და საინტერესოა “სამშენებლო ტერმინოლოგიის” მომხრეები როგორ აპირებენ განსხვავების დადგენას არქიტექტურულ და სამშენებლო ტერმინებს შორის? რომელ მათგანს მიაკუთვნებენ ტერმინებს: “სადირკველი”, “კედელი”, “სვეტი”, “ბაზა”, “კიბე”, “გეგმა”, “ჭრილი”, “ფასადი” და სხვ.

ცხადია, “სამშენებლო ტერმინოლოგია” აგრეთვე არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯების მაგალითია და არქიტექტურის არსის არასწორი გაგების შედეგი.

შენობების, ნაგებობებისა და მათი კომპლექსების სახით ხალხისათვის ბუნებრივზე უფრო კომფორტული ხელოვნური გარემოს შექმნისას, ე.ი. არქიტექტურული შემოქმედებისას, უდავოდ აუცილებელია ამ გარემოზე ზემოქმედი ფიზიკური კანონების გათვალისწინება, ამასთან ფიზიკის ეს კანონები **პროექტირების პროცესში** უნდა იქნეს გათვალისწინებული, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში **მშენებლობის პროცესში** დაცული ვერ იქნება.

ფიზიკის ამ კანონების ერთიანობას ახლა რატომღაც **“სამშენებლო ფიზიკა”** ეწოდება. მაშინ, როდესაც, როგორც ლოგიკა გვკარნახობს, **“არქიტექტურული ფიზიკა”** უნდა ერქვას, ხოლო მის დანაყოფებს, შესაბამისად, “არქიტექტურული კლიმატოლოგია”, “არქიტექტურული გეოფიზიკა”, “არქიტექტურული თბოტექნიკა”, “არქიტექტურული შუქტექნიკა” და “არქიტექტურული აკუსტიკა” (სხვათა შორის, ამ უკანასკნელმა დანაყოფმა, გაუგებარი მიზეზით, შეინარჩუნა დღემდე სწორი ეპითეტი “არქიტექტურული”).

კოდექსს, რომელიც პროექტირების ნორმებისა და მშენებლობის წესების ერთიანობას მოიცავს, ყოველგვარი ლოგიკის გარეშე, **“სამშენებლო ნორმები და წესები” (СНиП)** ეწოდება, მაშინ, როდესაც მას უდავოდ **“არქიტექტურული ნორმები და წესები (АНиП)** უნდა ერქვას, რადგან იგი ერთდროულად

არქიტექტურული ობიექტების (შენობების, ნაგებობებისა და მათი კომპლექსების) პროექტირების ნორმებსაც შეიცავს და მშენებლობის წესებსაც.

დამკვიდრდა ტერმინი “ქალაქთმშენებლობა”, რომელიც სრულიად გაუგებარი მიზეზით დაუპირისპირდა ტერმინს “არქიტექტურა” და შენობებისა და ნაგებობების ყოველი რანგის კომპლექსის (კვარტალის, მიკრორაიონის, დაბის, დასახლების, ქალაქის) დაგეგმარებასა და მშენებლობას აღნიშნავს. ჯერ ერთი, გაუგებარია, მაგალითად, დაბის დაგეგმარებასა და მშენებლობას “ქალაქთმშენებლობა” რატომ უნდა ერქვას, მით უმეტეს, რომ ქალაქთმშენებლობა, ე.ი. ქალაქის ტიპის დასახლება ან ურბანიზაცია, ქალაქსა და სოფელს შორის წინააღმდეგობის გამწვავება ან თუნდაც სოფლის ქალაქად გადაქცევის ცდა, რაც თანამედროვე არქიტექტურის მიმართულელებაში შეიმჩნევა, არ შეესაბამება საზოგადოებრივ წყობას და პრინციპულად ეწინააღმდეგება ჩვენ იდეოლოგიას. ასევე, შენობებისა და ნაგებობების კომპლექსების დაგეგმარება და მშენებლობა, არქიტექტურის ეს უპირველესი საზრუნავი, როგორ შეიძლება არქიტექტურას ჩამოვაშოროთ. მაგრამ, როგორც ჩანს, საქმე არც სულ ასეა – ხშირად ხმარობენ ტერმინს “ქალაქთმშენებლობა და არქიტექტურა”, რითაც ქალაქთმშენებლობას არქიტექტურისაგან გამოყოფენ, მაგრამ, ამავე დროს, ქალაქთმშენებლობის სპეციალობით (ინდექსი 18.00.04) დისერტაციის დაცვისას, ისევე, როგორც არქიტექტურის თეორიისა და ისტორიის (ინდექსი 18.00.01) და შენობებისა და ნაგებობების სპეციალობით (ინდექსი 18.00.02), დისერტანტს არქიტექტურის (და არა ქალაქთმშენებლობის) ხარისხს ანიჭებენ, რითაც აღიარებენ, რომ ქალაქთმშენებლობა არქიტექტურის შემადგენელი ნაწილია. ერთი სიტყვით, ვერ გაიგებ რა დამოკიდებულებაა არქიტექტურასა და ქალაქთმშენებლობას შორის. სიმართლე კი, როგორც ყოველთვის, მარტივი და ლოგიკურია: 1. არქიტექტურას, როგორც ადამიანის მოღვაწეობის ყოველ დარგს, აქვს თავისი თეორია და ისტორია; 2. არქიტექტურას, როგორც ხელოვნების ყოველ დარგს, აქვს ჟანრები: განსახლების არქიტექტურა (რასაც გაუგებრობის ნიადაგზე ახლა ქალაქთმშენებლობას უწოდებენ), **ლანდშაფტური არქიტექტურა** და **შენობათა და ნაგებობათა არქიტექტურა**; 3. გარდა ამისა, შენობათა და ნაგებობათა ტიპიზაციის შესაბამისად, არსებობს არქიტექტურის ვიწრო სპეციალიზაცია: **საცხოვრებელი შენობების (სახლების) არქიტექტურა, საზოგადოებრივი ნაშენის არქიტექტურა, სამრეწველო ნაშენის არქიტექტურა, სასოფლო-სამეურნეო ნაშენის არქიტექტურა**. აქ შეიძლება დაისვას კითხვა: რატომ “ნაშენის” და არა “შენობების”? ეს იმიტომ, რომ საცხოვრებელი დანიშნულების მხოლოდ შენობები შეიძლება იყოს, ხოლო საზოგადოებრივი, სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების კი – შენობებიც და ნაგებობებიც. მათ ერთიანობას “ნაშენი” ეწოდება.

სხვათა შორის, დღეს არც შენობებისა და ნაგებობების განმარტება და ურთიერთდამოკიდებულებაა დადგენილი. ხშირად ხმარობენ ტერმინს “შენობები და ნაგებობები”, რითაც მათ შორის განსხვავებას აღიარებენ, მაგრამ ამასთანავე არანაკლებ ხშირად ტერმინში “ნაგებობა” გულისხმობენ შენობებისა და საინჟინრო ნაგებობების ერთიანობას. სიმართლე აქაც მარტივი და ლოგიკურია: 1. ყოველივე იმას, რასაც ადამიანი აშენებს თავისი სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად **ნაშენი** ეწოდება; 2. იმ ნაშენს, რომელსაც ძირითადი დანიშნულების შესასრულებლად აუცილებლად უნდა ჰქონდეს სათავსი, **შენობა** ეწოდება, ხოლო ნაშენს, რომლისთვისაც სათავსი აუცილებელი არაა – **ნაგებობა**; 3. შენობები ორ ჯგუფად იყოფა: **სამოქალაქო და სამეურნეო შენობებად**; 4. ნაგებობებიც, თავის მხრივ, ორ ჯგუფად იყოფა: **არქიტექტურულ და ინჟინრულ ნაგებობებად**; 5. სამოქალაქო შენობებია: **საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობები**; 6. სამეურნეო შენობებია: **სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო შენობები**; 7. არქიტექტურული ნაგებობებია: **მემორიალური და მხატვრულ-ტილიტარული ნაგებობები**; 8. ინჟინრული ნაგებობებია: **ჰიდროტექნიკური და სატრანსპორტო ნაგებობები**.

ნაშენის ტიპოლოგიური კლასიფიკაციის შემდეგი ქვედა იერარქია საყოველთაოდ ცნობილია და დაზუსტებას არ საჭიროებს.

შეიძლება დაიბადოს ასეთი აზრი: ეს ტერმინები მრავალი წლის მანძილზე დამკვიდრდა არქიტექტურაში და შესაძლებელი და მიზანშეწონილია თუ არა, რომ მათი შეცვლა ეტიმოლოგიურ

შეუსაბამობაში მდგომარეობდეს, რა თქმა უნდა, მიზანშეწონილი არ იქნებოდა. მაგალითად, ტერმინი “სილუეტი” საგნის გარე მოხაზულობას ან აბრისს აღნიშნავს, თავისი ეტიმოლოგიით კი “სილუეტი” ლუდოვიკო XI ფინანსთა მინისტრის გვარია, მაგრამ ტერმინი თავის მოვალეობას საუკუნეების მანძილზე ბრწყინვალედ ასრულებს და მისი შეცვლა აზრად არავის მოუვა. რაც შეეხება არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯებას, ამის მიზეზი არქიტექტურის არსის არასწორ გაგებასა და ცუდ ორგანიზაციაში მდგომარეობს და მათი მოწესრიგება შესაძლებელია და აუცილებელი.

როგორც აღვნიშნეთ, არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯების მიზეზი არქიტექტურის არსის არასწორი გაგება და, აქედან გამომდინარე, არქიტექტურული საქმის არასწორი ორგანიზაციაა, რამაც გამოიწვია არქიტექტურული ნაწარმოებების ხარისხის მკვეთრად დაცემა. შედეგად, ჩვენი არქიტექტურა ნამდვილად არ იმყოფება ჩვენი იდეოლოგიის მოთხოვნილებათა და წყობის შესაძლებლობათა დონეზე, ამიტომ ფრიად აქტუალურია და დროული XXVII ყრილობის მოწოდება: “გავაუმჯობესოთ არქიტექტურული და ქალაქთმშენებლობითი გადაწყვეტების ხარისხი”⁴.

ჩვენი არქიტექტორების გადაუდებელი ამოცანა ახლა არქიტექტურის იდეოლოგიური სიწმინდისა და მისი სწორი მიმართულების უზრუნველყოფაა.

ლიტერატურა

1. ვ.ი. ლენინი. თხზულებანი. გამოცემა მეოთხე, ტომი 38. თბილისი, 1963. გვ. 67 და 278.
2. Словарь современного русского литературного языка. т. XIV, М. Л., 1963, გვ. 331.
3. „Архитектура“. Приложение к „Строительной газете“, №22 (375), 31.X.1976, გვ. 7

რეზიუმე

არქიტექტურული ტერმინების დამახინჯება არქიტექტურის არსის არასწორი გაგებისა და, აქედან გამომდინარე, არქიტექტურული საქმის არასწორი ორგანიზაციის შედეგია.

მაგალითად, ტერმინი „მშენებლობა და არქიტექტურა“ არქიტექტურის არსის სრული გაუგებრობის შედეგია, რადგან პროექტირება და მშენებლობა არქიტექტურის ორი განუყოფელი ნაწილია, რომელთა გარეშე არქიტექტურული ნაწარმოები ვერ შეიქმნება.

შეიძლება დაიბადოს ასეთი აზრი: ეს ტერმინები მრავალი წლის მანძილზე დამკვიდრდა და მიზანშეწონილია თუ არა მათი შეცვლა? თუკი ეს ტერმინები არქიტექტურის არსს ეწინააღმდეგება და უმეცრებას უფრო ადასტურებს, ვიდრე ჭეშმარიტებას, მათი მოწესრიგება, ჩვენი აზრით, აუცილებელია, რათა მომავალი თაობა მაინც დავიცვათ შეცდომებისაგან. სჯობს გვიან, ვიდრე არასდროს!

Современные проблемы архитектурной терминологии

Чигогидзе Г.

Резюме

Из-за неправильного понимания сущности архитектуры и, как следствие, неправильной организации архитектурного дела, произошло искажение архитектурной терминологии. Например, термин «строительство и архитектура» - это полное незнание сущности архитектуры, так как архитектура состоит из двух неотъемлемых частей: проектирования и строительства, соответственно, нереализованный проект это всего лишь архитектурный проект, а не архитектурное произведение.

Может возникнуть мысль – целесообразна ли замена терминов после стольких лет? Если данный термин не соответствует сущности архитектуры и может послужить только лишь хорошим примером безграмотности, то считаем необходимым и целесообразным скорректировать его, хотя бы для будущих поколений. Лучше поздно, чем никогда!

Today`s problems of architectural terminology

G.Chigogidze

Resume

Because of the incorrect understanding of the essence of architecture and, as a result, improper organization of architectural business took place the distortion of the architectural terminology. For example, the term “construction and architecture” expresses complete ignorance of the essence of architecture, since the architecture consists of two integral parts: desining and construction, and respectively unrealized project is only architectural project and not the piece of architecture.

It may be thought – whether is expedient to change terms after so many years? If the given term is not in correspondence with the essence of architecture and only the spectacular example of lack of knolidge , we suppose, that its correction is necessary and expedient, at least for future generations. Better late than never.

**განათლება, როგორც გლობალური პრობლემა
(ანალიზი და გამოსავალი)**

არქიტექტორი **ტ. ჩიგოგიძე**

E-mail: chigo.gio@gmail.com

„გთხოვთ, ნურაფერს დაიჯერებთ
რისი შემოწმებაც თქვენ თვითონ
არ შეგიძლიათ.“
გ. გურჯიევი „საუბრები მოსწავლეებთან“.

I. წინათქმა

მსოფლიო შეიცვალა, განათლების სისტემა კი იგივე დარჩა. ბავშვები წლობით სწავლობენ იმას, რაც არასოდეს დასჭირდებათ და ემზადებიან საცხოვრებლად იმ გარემოში, რომელიც კარგახანია აღარ არსებობს!

მიუხედავად ამისა, რაიმე ახლის დანერგვას უამრავი წინააღმდეგობა ხვდება. სიახლის აღიარებისა და განსაკუთრებით კი მისი დანერგვის თვალსაზრისით განათლება ერთ-ერთი ყველაზე კონსერვატიული სისტემაა.

განათლება არ არის სოციალური ან ნაციონალური მოვლენა, სწავლების პრობლემა როგორც ჩვენში, ისე მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში ერთნაირად გადაუჭრელია.

განათლება გლობალური, ინტერნაციონალური, ზოგადსაკაცობრიო პრობლემაა, ამიტომ რომელიმე ქვეყნის გამოცდილება ამ კონკრეტულ საკითხში არ გამოგვადგება.

II. განათლების ტრადიციული სისტემის ანალიზი

განათლების არსებული სისტემა ჩაისახა აგრარულ ეპოქაში პრუსიაში, ე.ი. მაშინ, როდესაც არა თუ კომპიუტერი ინტერნეტით, არამედ თვითმფრინავიც კი არ არსებობდა.

პრუსიულმა სახელმწიფომ გამოართვა მშობლებს შვილი, რათა მისგან აღეზარდა მორჩილი სამხედრო ან სახელმწიფო მოხელე, რაც წარმატებით მოახერხა.

ადნიშნული პრუსიული სისტემა ემყარებოდა ვერბალურ-ლინგვისტურ ინტელექტს ანუ წერა-კითხვით სწავლებას. დღემდე სწორედ იგი გამოიყენება თანამედროვე მსოფლიოს განათლების სისტემაში სასკოლო იმიჯის განსასაზღვრად.

თუკი ჩავთვლით, რომ ფეოდალური პრუსიისა და ოცდამეერთე საუკუნის მოთხოვნები არ შეიძლება ერთნაირი იყოს, მაშინ განათლების სისტემის შეცვლის აუცილებლობა ეჭვს არ იწვევს.

დღევანდელი საზოგადოებისათვის მთავარია მოსწავლის ინტერესები და არა მთავრობისა!

იმისთვის, რომ ჩამოვაცალიბოთ სწავლების ახალი სისტემური მოდელი, საჭიროა არსებული, ტრადიციული საგანმანათლებლო სისტემის ანალიზი და პრობლემური საკითხების წარმოჩენა.

აი, მოკლედ მათი არასრული ჩამონათვალი:

2.1. რატომ ხდება, რომ სკოლაში წარჩინებული მოსწავლე ხშირად ცხოვრებაში წარუმატებელია ?!

2.2. რატომ არსებობს სკოლაში ორი რადიკალურად განსხვავებული ჯგუფი მოსწავლეებისა: ოროსნები-უნიჭოები და ფრიადოსნები-ნიჭიერები?!

2.3. რატომ ისჯება ბავშვი შეცდომის დაშვებისას ?!

2.4. რატომ ხდება ცოდნის შემოწმება მოსწავლეთა დაპირისპირებით - ერთმა იცის, მეორემ არა ?!

2.5. რატომ მოითხოვენ სკოლაში უსიტყვო მორჩილებას ან გაუგებარი, აბსტრაქტული ცნებებისა და ფორმულების დაზეპირებას ?!

2.6. რატომ უნდა ისწავლოს მოსწავლემ, რომელიც მაგალითად სამხატვრო აკადემიაში აპირებს სწავლას, ქიმია იმ მოცულობით, როგორც მოეთხოვება ქიმიურზე შემსვლელს ?!

2.7. რატომ უყალიბდებათ სკოლაში მოსწავლეთა ნაწილს არასრულფასოვნების კომპლექსი და ხშირად მასწავლებლისა და სწავლის მიმართ სიძულვილი ?!

2.8. რატომ სთხოვენ მოსწავლეს გამოსაშვებ გამოცდაზე, მაგალითად ქართულ ენასა და ლიტერატურაში უზარმაზარი მასალის ზეპირად ცოდნას, მაშინ როდესაც პედაგოგი მოყვანილ ციტატის სისწორესა და პუნქტუაციასაც კი ხშირად წიგნით ამოწმებს ?!

2.9. რატომ არავინ არ ითვალისწინებს ბავშვის ნიჭსა და ინტერესებს ?!

2.10. რატომ არ ხდება მოსწავლეთა ნიჭის დადგენა და შესაბამისი მომზადება უმაღლესი განათლებისთვის ?! რადგან ახალგაზრდა ადრეულ ასაკში ვერ საზღვრავს რა უნდა, ამიტომ სწავლას იწყებს იმ სპეციალობით, რომელიც ოჯახურ ტრადიციას ემყარება ან ნაცნობობის პრინციპით ხდება და, როგორც წესი, შემდგომ აღარ მოსწონს ?!

2.11. რატომ მოითხოვენ უმაღლეს სასწავლებელში მისაღები გამოცდებისას იმას, რაც არავის არასდროს მოსწავლისათვის არ უსწავლებია, ყოველ შემთხვევაში იმ მოცულობით, როგორც მოითხოვენ, მაგალითად, შიშველი ნატურის დახატვას სამხატვრო აკადემიაში ან ინგლისური ენის სრულყოფილ ცოდნას უცხო ენების უნივერსიტეტში ?!

2.12. რატომ ხდება, რომ ზოგიერთ აბიტურიენტს, რომელმაც კარგად ჩააბარა მისაღები გამოცდა, მაგალითად ინგლისურ ენაში, შემდგომ, დაახლოებით მეორე კურსის მეორე სემესტრიდან უჭირს სწავლა?

პასუხი მარტივია, იმიტომ, რომ არსებული სასკოლო სისტემა ფაბრიკაა, რომელიც კონვეირული მეთოდით მუშაობს, აქვს საწარმოო გეგმა და სრულიად არ აინტერესებს რა მოსწონს ან რა არ მოსწონს მოსწავლეს !

III. სწავლების ახალი სისტემური მოდელი

არსებობს ნებისმიერი პრობლემის როგორც ლოკალური ისე გლობალური, ეროვნული გადაწყვეტა.

იმ შემთხვევაში, როდესაც გააზრებულია ერთიანი, მთლიანი სისტემური ჩონჩხი ნებისმიერი პრობლემისა, დროისა და კონკრეტული ეროვნული მოთხოვნების გათვალისწინებით, მხოლოდ ამის შემდგომ შეიძლება ლოკალური სეგმენტის თუ მონაკვეთის დამუშავება. სხვაგვარად მოხდება უაზრო სრულყოფა იმისა, რაც ძირფესვიან შეცვლას მოითხოვს.

რასაკვირველია, ჩვენთანაც აღმოჩნდებიან ადამიანები, რომლებიც წინ აღუდგებიან განათლების სისტემის რადიკალურ ცვლილებებს.

მათ მოვუწოდებთ - ნუ ანაცვალებენ ამ საშვილიშვილო საქმეს პირად ინტერესებს! აქვე გავიხსენებთ წმ. ნიკოლოზ სერბის სიტყვებს: „ ძნელი არ არის ასწავლო ცხოველს, ძნელი არაა ასწავლო უბრალო ადამიანს, მაგრამ ძნელია ასწავლი უვიცს, რომელიც უკვე მასწავლებელი გახდა! ”

ნუ აღმოვჩნდებით უვიცთა და უმეცართა რიგში!

შევეცადე შემექმნა განათლების მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი სტრუქტურული მოდელი, რომელიც მორგებული იქნებოდა არა მხოლოდ ერთ - ვერბალურ-ლინგვისტურ ინტელექტზე, არამედ სხვადასხვა ინტელექტის მოზარდთა მაქსიმალურ რაოდენობაზე.

თუკი, საწყის ეტაპზე, ბავშვის სწავლება მხოლოდ ვერბალურ-ლინგვისტური იმიჯით განისაზღვრება, ეს შეიძლება ჩაითვალოს პრუსიული სისტემის მიგნებად, რადგან, როგორც სანკტ-პეტერბურგის „ტვინის შესწავლის ინსტიტუტის“ ხელმძღვანელი, მსოფლიოში აღიარებული სპეციალისტი ნატალია ბეხტერევა აღნიშნავს: „ადამიანის ტვინი მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე საიდუმლო და ნაკლებად ცნობილი საოცრებაა. ადამიანი იბადება ტვინით, რომელშიც წინასწარ დაპროგრამებულია მხოლოდ ზოგიერთი ნაწილი, რომელთაც კავშირი აქვთ მხედველობასა და სმენასთან და თუ რაიმე განსაკუთრებული მოვლენა არ მოხდა, ამ ნაწილში ვითარდება მხედველობითი და სმენითი ცენტრი. ყველა დანარჩენს ცხოვრება უკვე დამოუკიდებლად ჩაწერს ტვინის იმ ნაწილში, რომელიც კონკრეტული სახის აქტივობისათვის ყველაზე უფრო მოხერხებულია. სწორედ ამის შემდგომ იწყება გამოცანები“.

შესაბამისად, საწყის ეტაპზე, ადრეულ ასაკში წერა-კითხვით დაწყებითი განათლების მიღება აბსოლუტურად ლოგიკურია, ხოლო შემდგომ ეტაპებზე, როდესაც ყველა ბავშვს სხვადასხვა ინტელექტი ანუ ნიჭი უყალიბდება, არსებული განათლების სისტემა ამას უგულვებელყოფს და ჯიუტად მიყვება სწავლების ვერბალურ-ლინგვისტურ იმიჯს, რაც უმრავლესობა ბავშვებისათვის ტანჯვად იქცევა.

ახლა შევეცდებით წარმოგიდგინოთ არსებული პრობლემის გადაწყვეტის ჩვენებური ვარიანტი. იგი სამი ძირითადი ეტაპისაგან შედგება. ესენია:

ა) დაწყებითი სწავლება

სკოლაში ყველა ბავშვი მიიღება ყოველგვარი ტესტირების გარეშე, პირველიდან მეექვსე კლასის ჩათვლით საჭიროა ყველა ბავშვმა შეისწავლოს წერა-კითხვა, არითმეტიკა და ზოგადი განათლების მისაღებად საჭირო ყველა აუცილებელი საგანი.

ბ) ზოგადი ნიჭის დადგენა

მეშვიდე კლასში გადასვლისას ხდება ბავშვის ზოგადი ნიჭის დადგენა შესაბამისი ტესტირების საშუალებით, როგორცაა მაგალითად, შემოქმედებითი, ჰუმანიტარული, საბუნებისმეტყველო და ა.შ., რაც სწავლების დიფერენცირების შესაძლებლობას გვაძლევს ინდივიდუალური ნიჭის მიხედვით ანუ ერთნაირი ნიჭის ბავშვები ერთ ჯგუფად გავაერთიანოთ, ეს ძალიან გაუადვილებს საქმეს პედაგოგებსაც და მოსწავლეებსაც, რადგან შერჩეული საგნები მოსწავლეთათვის თანაბრად მისაწვდომი იქნება.

ზოგადი ნიჭის, იმიჯის დადგენა ხდება ცნობილი ამერიკელი ფსიქოლოგის ჰოვარდ გარდნერის მიერ დამუშავებული სისტემის მიხედვით, რომელიც გამოყოფს ზოგადი ნიჭის რვა განსხვავებულ ტიპს.

დიფერენცირებული სწავლებისას მეშვიდე, მერვე და მეცხრე კლასებში მოსწავლეთა მომზადება ფართო პროფილით ხდება და არა ცალკეული კონკრეტული სპეციალობის მიხედვით.

გ) კონკრეტული სპეციალობის შერჩევა

მეათე კლასში გადასვლისას მოსწავლე და პედაგოგი ერთობლივად საზღვრავენ, რა სპეციალობით გააგრძელებს ბავშვი სწავლას – ინდივიდუალური მიდრეკილებისა და ინტერესის გათვალისწინებით თუ კონკრეტული განხრით. მაგალითად, შემოქმედებითი ნიჭის არსებობის შემთხვევაში არჩევანი მეტად ფართოა: არქიტექტურა, დიზაინი, ქანდაკება, ხელოვნებათმცოდნეობა, კინორეჟისურა და ა.შ.

ამასთან, კანონზომიერად მიმაჩნია, რომ ჩამოყალიბდეს მეათე, მეთერთმეტე და მეთორმეტე კლასებისათვის სპეციალიზებული კოლეჯი იმ მონათესავე პროფილის უნივერსიტეტთან თუ აკადემიასთან, სადაც წარმატებული მოსწავლე უგამოცდოდ ჩაირიცხება. თუ წარჩინებულ მოსწავლეთა რაოდენობა აღემატება მისაღებ მოსწავლეთა რიცხვს, მაშინ მოხდეს ღია კონკურსით შერჩევა.

ეს მოდელი ჩვენთან მხოლოდ მუსიკალური განათლების მიღებისას გამოიყენებოდა. იგი აპრობირებულია და მაღალკვალიფიციური განათლების საშუალებას იძლევა.

აღნიშნული მეთოდი გამოიცხავს ჩვენთან დამკვიდრებულ ყოვლად გაუგებარ სისტემას, როდესაც აბიტურიენტი, რომელსაც სამხატვრო აკადემიაში უნდა სწავლა, მიღებული არასაკმარის ქულათა რაოდენობათა გამო ბიოლოგიურზე ამოყოფს თავს !

გარდა ამისა, უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხულთა გადანაწილება უნდა მოხდეს კონკრეტული პედაგოგის - „ოსტატის სახელოსნოში“, რომელიც მათ პროფესიას ანბანიდან შეასწავლის და გაყვება გამოსაშვებ სადიპლომოდ ნამუშევრის ჩაბარებამდე.

„შეგირდის და ოსტატის” ეს ძველისძველი ინსტიტუტი საშუალებას მოგვცემს შევამოწმოთ როგორც „შეგირდი”, ისე „ოსტატი”, რადგან, როგორც წესი, კარგ ოსტატს კარგი შეგირდი ჰყავს, ცუდს – ცუდი.

ეს ხერხი მნიშვნელოვნად გაზრდის სწავლის ხარისხს.

IV. სწავლებისა და შეფასების ახალი მეთოდოლოგია

ასე გამოიყურება ის ძირითადი პოსტულატები, რომლებიც პრინციპულად განასხვავებს ახალ სწავლებას ძველისგან.

4.1. დიფერენცირებული სწავლებისას, როდესაც ჯგუფში ერთგვაროვანი ნიჭის ბავშვები არიან თავმოყრილნი, ინდივიდუალური ტესტირების ნაცვლად საჭიროა კოლექტიური ტესტირების ჩატარება;

4.2. ბევრი სასიკეთო რამ შეიძლება შეიძინოს ჯგუფური მსჯელობისას როგორც მასწავლებელმა, ისე მოწაფემ, როდესაც ყოველი თანამოსაუბრე საკუთარ გამოცდილებას ან დაკვირვების შედეგს გაიზიარებს;

4.3. შეცდომის დაშვებისას ნაცვლად დასჯისა, სჯობს ბავშვი გაამხნევოთ, წააქეზოთ და საშუალება მისცეთ თვითონ გამოასწოროს იგი. არასოდეს უკარნახოთ სწორი პასუხი;

4.4. სწავლებისას საუკეთესო მეთოდი თამაშით სწავლაა, გუნდური შეჯიბრი, ჯგუფური ანუ კოლექტიური მსჯელობა და თვალსაჩინო გაკვეთილები;

4.5. სწავლებისას, როგორც აუცილებელი ელემენტი გაკვეთილისა, საჭიროა ხელთ გქონდეთ რაიმე მატერიალური, თვალსაჩინო საგანი, რისი დანახვა, შეგრძნება და ხელის შეხებაა შესაძლებელი;

4.6. გაკვეთილი უნდა აიგოს ბავშვის შესაძლებლობისა და სურვილის შესაბამისად და არ უნდა მოუწყოთ გაუთავებელი გამოცდა;

4.7. არასოდეს შეადაროთ, დაუპირისპიროთ ერთი ბავშვის შესაძლებლობები მეორისას, რასაც სამწუხაროდ ხშირად აკეთებს ბევრი მშობელი და მასწავლებელი;

4.8. ბავშვს, რომელსაც სწავლისას შიშველი ფორმულებისა და კანონების დაზეპირებას აიძულებენ, ეკარგება ინტერესის საგანი. ამიტომ, საჭიროა ჯერ კონკრეტული მოვლენის ან საგნის ჩვენება, ხოლო შემდგომ მისი არსის ახსნა და არა პირიქით;

4.9. ცოდნის შეფასება უნდა მოხდეს ყოველი კვირის ბოლოს, მხოლოდ არა ცალკეული ბავშვის გამოკითხვით, არამედ კოლექტიური დისკუსიის შედეგად. ამასთან, შეფასება ხდება როგორც „შეგირდისა”, ასევე შეგირდების მიერ „ოსტატისა”;

4.10. ნაცვლად სიჩუმისა კლასში უნდა იყოს გაცხოველებული კამათი. შესაძლებელია მუსიკაც;

4.11. ცხოვრებაში საკუთარი წარმატების მისაღწევად ხელი შეუწყვეთ ბავშვის გამარჯვების სამი ფორმულის გამომუშავებას, ესენია:

- გამარჯვების ფორმულა სწავლაში;
- პროფესიული გამარჯვების ფორმულა;
- ფინანსური გამარჯვების ფორმულა.

ყველა ბავშვის სამივე ფორმულა უნიკალურია და მხოლოდ მისთვის გამოსადეგი;

4.12. საკუთარი ფინანსური გამარჯვების ფორმულის გამოსამუშავებლად საჭიროა საფინანსო განათლების მიღება ბავშვს ადრეული ასაკიდან დავაწყებინოთ, არა გაუგებარ და მოსაწყენ საბუხვალტრო ენაზე, არამედ სპეციალური თამაშების დახმარებით;

4.13. გაცილებით მნიშვნელოვანია ინდივიდუალური ნიჭის დადგენა, ვიდრე კარგი ნიშნები;

4.14. ძალიან მნიშვნელოვანია, სწავლებისას არ დაგვავიწყდეს, რომ საშუალო სკოლაში გვასწავლიან, ხოლო უმაღლეს სასწავლებელში კი ჩვენ თვითონ ვსწავლობთ. ამიტომ, აუცილებელია სწავლების ყველა ეტაპზე შესაბამისი ცვლილების შეტანა.

4.15. რადგან ინფორმაციის საუკუნეა და ყველაზე ფასეული ახალი ინფორმაციაა, აუცილებელია მოსწავლე სკოლაშივე დაეუფლოს კომპიუტერსა და ინტერნეტს, რომელიც ისევე საჭიროა, როგორც წერა-კითხვა:

მოკლედ, ჯერ ქმედება, შემდეგ შეცდომა, მერე გაკვეთილი და ჩაროზად კარგი განწყობა და კეთილი ღიმილი.

როგორც წესი, სწავლების ასეთი მეთოდი ბავშვებს ძალიან მოსწონთ.

V. განათლების ახალი სისტემური მოდელი და საქართველოს თავისებურებანი

დღეს, ჩვენ მცირე, მაგრამ ძირძველი კულტურის მქონე ქვეყანას, უნიკალური შესაძლებლობა გვაქვს რევოლუციური გზით შევცვალოთ, კატეგორიული უარი ვთქვათ განათლების პრუსიულ-რუსულ

სისტემაზე, მითუმეტეს მის რეფორმირებაზე და მსოფლიოს (ჩვენი ქვეყნის მაგალითზე) შევთავაზოთ ჩვენი საუკუნის შესაბამისი, სრულიად ახალი განათლების ქართული სისტემა, რომელიც სრულად პასუხობს მსოფლიოს თანამედროვე მოთხოვნებს, არის უფრო მარტივი, თანამიმდევრული, სრულყოფილი და რაც მთავარია, ამ შემთხვევაში „ოსტატიც“ და „შეგირდიც“ კმაყოფილია.

ერმა, რომელსაც მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი სრულყოფილი ანბანი აქვს, ჰყავდა შოთა რუსთაველი, ვაჟა ფშაველა, ილია ჭავჭავაძე, იაკობ გოგებაშვილი, დიმიტრი უზნაძე და ბევრი სხვა, არ შეიძლება გამოსავალი ანუ თავისი გზა ვერ იპოვნოს ახალი თაობის აღზრდა-განათლების საქმეში!

განა ბევრ ქვეყანაში მოიძებნება გენიალური ქართველი პედაგოგის იაკობ გოგებაშვილისეული ანბანის შესწავლის ისეთი მარგალიტი, როგორცაა „აი ია“, ილიასეული ფუნდამენტური კრედიო „მამული, ენა, სარწმუნოება“ და ფინანსური ცოდნის აუცილებლობის აღიარება ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში. ბოლოს უზნაძისეული მსოფლიო მნიშვნელობის „განწყობის თეორია“ !!!

ამ კონტექსტში აღსანიშნავია გამოჩენილი ქართველი ენათმეცნიერის ზურაბ ჯაფარიძის მეტად მნიშვნელოვანი აღმოჩენა, რომელიც 1978 წელს, საბჭოთა პერიოდში, ნაციონალისტურ თეორიად მონათლეს და მიჩქმალეს.

საქმე ეხება თემას „ზოგადი დაკვირვება სხვადასხვა ეროვნებისა და სქესის ახალშობილთა ტირილზე“, რომელმაც სტატისტიკურად სანდო, არამემთხვევითი სხვაობა გამოავლინა სხვადასხვა ეროვნების ახალშობილთა ტირილში. ე.ი. ქართველი ახალშობილი სხვაგვარად ტირის და რომ ქართული ენის გენეტიკური კოდი მასში ჩანასახშივით ჩადებული.

ამ საოცარი აღმოჩენიდან გამომდინარე, ბევრი საკითხი განათლების სფეროში გადახედვას მოითხოვს. მაგალითად, შეიძლება თუ არა ქართველი ან ნებისმიერი სხვა ეროვნების ბავშვი ადრეულ, სკოლამდელ ასაკში, სხვა ენით გადატვირთო, ან შეიყვანო უცხოენოვან სკოლაში, რის გამოც, მაგალითად, ქართველი მოზარდი ვაჟა ფშაველას მშობლიურ ენაზე ვერ კითხულობს, შესაბამისად მის განუმეორებელ ლექსიკასა და ეროვნულ სურნელებას ვერ ეზიარება, რაც, ჩვენი აზრით, დანაშაულია.

გაუგებარია, რატომ უნდა მოაკლო ბავშვს ეს დიდი სიამოვნება !

ჩვენ მიერ წარმოდგენილი სწავლების პრინციპულად ახალი მოდელი ემყარება ცხოვრებისეულ გამოცდილებას, დიდძალ სპეციალურ ლიტერატურას და მათი ანალიზის შედეგად ჩამოყალიბებულ კონცეპტუალურ პრინციპებს.

კრიტიკული აზრი ფიქრისას, კეთებისას გიჩნდება. თუ არაფერს აკეთებ, არც შეცდომა მოგდის, ამიტომ ვერც ვერაფერს სწავლობ.

გზა მომავლის განჭვრეტისა წარსულის ცოდნაშია, მაგრამ თუკი წარსულს „მიეწებე“ ანდა ვერ აჰყევი აწმყოს, მაშინ უკვალოდ გაქრება მომავალიც.

ჩვენი მომავალი იქმნება დღეს!

მთავარია, რას აკეთებ დღეს და არა ის, რას აპირებ ხვალ!

მოქმედების რეალური გეგმა არის ოცნებიდან აღსრულებისაკენ გადებული ხიდი.

ოცნება ქმედებით სრულდება. მარტო ოცნებით მიზანს ვერ მიაღწევ.

თუკი ყოველდღე აკეთებ იმას, რასაც აკეთებდი გუშინ, არაფერი შეიცვლება, დარჩები წარსულში, რადგან რასაც აკეთებდი, იმას არა აქვს მომავალი.

კაცის მომავალს მისი სიტყვები განსაზღვრავენ.

ქართველი ერი ყოველთვის გამოირჩეოდა ნიჭითა და დაუოკებელი სწრაფვით ცოდნისაკენ, განათლებისაკენ.

ამ დიდ მისწრაფებას ხელის შეწყობა, სწორად მართვა, გაუთავებელი ძიება და გამოცდილების შეძენა სჭირდება.

იფიქრე, განსაჯე, გაისარჯე - სხვაგვარად ერი განწირულია.

„... და სცნათ ჭეშმარიტი და ჭეშმარიტებამან განგათავისუფლენს თქვენ (იოანე 8.32), -
გვასწავლის მაცხოვარი!

ლიტერატურა

1. იოანე ბატონიშვილი „კალმასობა“.
2. არჩილ II, „საქართველოს ზნეობანი“.
3. დ. გურამიშვილი „დავითიანი“.
4. ი. ჭავჭავაძე რჩეული თხზულებანი “ ათტომეული პ. ინგოროყვას რედაქციით.
5. ი. გოგებაშვილი „პედაგოგიური და პუბლიცისტური წერილები“.
6. დ. უზნაძე „შრომები, ზოგადი ფსიქოლოგია“, ტომი III-IV.
7. ზ.ჯაფარიძე, ი.სტრელნიკოვი. „ახალშობილ ბავშვთა ტირილის ენობრივი მახასიათებლებისათვის“. საქ. მეცნ. აკადემიის ენათმეცნ. ინსტიტუტის 34-ე სამეცნ. სესიის მასალები 1978 წ.
8. Г. Гарднер „Рамки ума“
9. Г. Гурджиев „Беседы с учениками“
10. Р. Кийосаки, Шерон Л. Лектер „Богатый Папа, Бедный Папа“
11. Нора Ньюкомб „Развитие личности ребенка“ 2003. М.

რეზიუმე

მსოფლიო შეიცვალა, განათლების სისტემა კი იგივე დარჩა.

განათლების არსებული სისტემა ჩაისახა აგრარულ პრუსიაში. თუ ჩათვლით, რომ ფეოდალური პრუსიისა და ოცდამეერთე, ინფორმაციული საუკუნის მოთხოვნები არ შეიძლება ერთნაირი იყოს, მაშინ განათლების სისტემის შეცვლის აუცილებლობა ეჭვს არ იწვევს. არსებული ტრადიციული სისტემის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ სასკოლო სისტემა ფაბრიკაა, რომელიც კონვეიერული მეთოდით მუშაობს, აქვს საწარმოო გეგმა და სრულიადაც არ აინტერესებს, მოსწონს თუ არ მოსწონს მოსწავლეს. სწავლების ახალი სისტემური მოდელი, რომელსაც გთავაზობთ, შედგება სამი ძირითადი ეტაპისაგან, ესენია:

1. დაწყებითი სწავლება (I-VI კლასი)

სკოლაში ყველა ბავშვი მიიღება ყოველგვარი ტესტირების გარეშე, რათა ისწავლოს წერა-კითხვა, არითმეტიკა და ზოგადი განათლებისათვის საჭირო ყველა საგანი.

2. ზოგადი ნიჭის დადგენა (VII-IX კლასი)

მეშვიდე კლასში ხდება ბავშვის ზოგადი ნიჭის დადგენა ტესტირების საშუალებით, რაც გვამძლევს სწავლების დიფერენცირების შესაძლებლობას ინდივიდუალური ნიჭის მიხედვით. მოსწავლის მომზადება ფართო პროფილით ხდება და არა ცალკეული სპეციალობის მიხედვით.

3. კონკრეტული სპეციალობის შერჩევა (X-XII კლასი)

მეათე კლასში გადასვლისას მოსწავლე და პედაგოგი ერთობლივად საზღვრავენ იმას, რა კონკრეტული სპეციალობით გააგრძელებს ბავშვი სწავლას ინდივიდუალური მიდრეკილების მიხედვით. აღნიშნული სისტემა საშუალებას იძლევა ეტაპობრივად, თანამიმდევრულად მოვამზადოთ მოსწავლე კონკრეტული სპეციალობისათვის, რომლის ნიჭიც მას აქვს და ძალიან მოწონს. ამის გარდა, ჩვენ მიერ დამუშავებულ იქნა სწავლებისა და შეფასების ახალი მეთოდოლოგია. ჩვენ ძირძველი კულტურის მქონე ქვეყანას უნიკალური შესაძლებლობა ეძლევა რევოლუციური გზით შეცვალოთ განათლების პრუსიულ-რუსული სისტემა და მსოფლიოს შევთავაზოთ ქართული, სრულიად ახალი განათლების სისტემა, რომელიც სრულად პასუხობს მსოფლიოს თანამედროვე მოთხოვნებს. განათლება არ არის სოციალური ან ნაციონალური მოვლენა. იგი გლობალური, ინტერნაციონალური, ზოგადსაკაცობრიო პრობლემაა, ამიტომ რომელიმე ქვეყნის გამოცდილება ამ საკითხში არ გამოგვადგება, საჭიროა მისი ძირფესვიანად შეცვლა.

Образование как глобальная проблема

Резюме

Чигогидзе Т.

Мир изменился, а система образования осталась та же. Существующая система образования зародилась в аграрной Пруссии. Так как требования феодальной Пруссии и XXI информационного века не могут быть идентичными, то необходимость замены существующей системы образования не вызывает сомнений. Анализ существующей традиционной системы образования показал, что она представляет собой фабрику школьного образования, которая работает по единому производственному плану и абсолютно не интересуется тем, что нравится или не нравится учащимся.

Новая системная модель образования, предложенная нами, состоит из трех этапов.

1. Начальное образование (I-VI классы)

Все дети принимаются в школу без всякого тестирования, с тем, чтобы научиться читать и писать, арифметике и другим предметам и общеобразовательным дисциплинам.

2. Определение общего таланта (VII-IX классы)

В седьмом классе необходимо определить тестированием т.н. общее дарование каждого ученика, чтобы произвести дифференциацию и отбор учеников, согласно индивидуальному дарованию. Обучение проводится по общему профилю, а не по конкретным специальностям.

3. Подбор конкретной специальности (X-XII классы)

В десятом классе ученик и преподаватель, согласно индивидуальным способностям ученика совместно определяют, по какой специальности продолжит учебу данный ученик. Вышеизложенная система образования позволяет поэтапно подготовить учащегося к получению высшего образования по той специальности, которая ему по душе. Нашей стране, с ее многовековой культурой, предоставляется уникальная возможность революционным путем сменить прусско-русскую систему образования новой грузинской моделью, которая полностью соответствует современным мировым требованиям. Образование –

это не социальное или национальное явление, это глобальная, интернациональная, человеческая проблема, поэтому опыт какой-либо другой страны в данном вопросе нам не пригодится, необходимо его коренное изменение.

Education as a global problem

(Analysis and alternative)

T. Chigogidze

RESUME

The world has changed, but the educational system remains the same. Current educational system was established in agrarian Prussia, Since the requirements of feudal Prussia and of the twenty first information century can not be similar, the necessity of replacement of current educational system raises no doubt. The analysis of the current traditional educational system shows, that it represents the factory of schooling, that works according to united operating plan and is not concerned with the fact, what students like and what they dislike. The new system model of education offered by us consists of three stages.

1. Primary (first level) education (I-VI classes)

All children are accepted to the school without any testing in order to learn, how to read and write, study arithmetic and other subjects and disciplines of general education.

2. Determination of general talent (VII-IX classes)

In the seventh class, it is necessary to define the so-called overall talent of each student by means of testing, in order to carry out differentiation and selection of students according to individual talent. Training is conducted according to the general profile, rather than according to specific specialities.

3. Selection of specific speciality (X-XII classes)

In the tenth class the student and teacher, according to the individual student's abilities jointly determine in which speciality will continue to master the student. Above-mentioned educational system allows stage-by-stage preparation of the student for higher education in the speciality, which he likes. Our country, with its centuries-old culture has a unique chance to replace in a revolutionary manner the Prussian-Russian educational system with the new Georgian model, that is in fully compliance with the requirements of the modern world. Education is not social or national phenomenon; it is global, international, human problem, that's why the experience of any other country in this regard will not be useful, it needs radical changes.

გარე ვაჭრობის მდგომარეობა თბილისში – სიახლე და პერსპექტივა

ნ. ქოჩლაძე

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის
მასწავლებელი

ქუჩის ბაზრები პოპულარულია მთელ მსოფლიოში. მათ გავლენა მოახდინეს როგორც ქვეყნების ეკონომიკაზე, ისევე ქალაქის არქიტექტურულ სახეზე, ფსიქოლოგიურ გარემოსა და სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე. თუ 30-40 წლის წინ უმრავლესობის აზრით იგი წარსულის გადმონაშთი იყო და მალე უნდა გამქრალიყო, ეკონომიკის განვითარებამ გვიჩვენა, რომ გარე ვაჭრობა უფრო განვითარდა არა მხოლოდ განვითარებად და ეკონომიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებში, არამედ ისეთ განვითარებულ ქვეყნებშიც, როგორცაა აშშ, საფრანგეთი და დიდი ბრიტანეთი.

გარე ვაჭრობა მთელი მსოფლიოს ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილია. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მცირე ბიზნესის აუცილებლობა და ელასტიკურობა გარე ვაჭრობის არაჩვეულებრივი ზრდის უმთავრესი მიზეზია, მაგრამ ამერიკისა და ევროპის ქალაქებში არსებული აკრძალვები გარე ვაჭრობის უმრავლესობას არალეგალურს ხდიდა. გამოსავლად „საზოგადოებრივი ბაზრები“ გაჩნდა, რომლებიც დაეხმარა გარე მოვაჭრეებს ეკონომიკის მთავარ დინებაში ჩართულიყვნენ, რადგან ბაზარი ლეგიტიმურს ხდის გარე ვაჭრობას, სთავაზობს მათ ლეგალურ, დაცულ და მხარდამჭერ გარემოს ბიზნესისთვის.

ბაზრების – საცალო ვაჭრობის ერთ-ერთი უძველესი და ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ფორმის, რენესანსის მიზეზები მრავალია: ქალაქებში, სადაც სურთ მდგრადი აქტიურობა დაუბრუნონ საზოგადოებრივ სივრცეებს, რეგულარული განრიგის მქონე ბაზრებს იყენებენ, რათა ქუჩები, მოედნები და ავტოსადგომები სიცოცხლითა და კომერციული აქტივობით სავსე ხალხმრავალ ტერიტორიებად აქციონ. საზოგადოებრივი ბაზრები საერთო სივრცეს ქმნის, სადაც ადამიანები კომფორტულად გრძნობენ თავს, ხელს უწყობს ადგილობრივი ეკონომიკის და მცირე ბიზნესის განვითარებას, მოსახლეობას სოფლის მეურნეობის ახალი პროდუქტით და ნაკეთობებით ამარაგებს, რომელსაც მაღალი ხარისხი და შედარებით დაბალი ფასი აქვს ანუ საზოგადოებრივი ბაზარი საზოგადოებრივ მიზნებს ემსახურება. ეს მიზნები ასე შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

- დასაქმება–თანამშრომლობა;
- უბნის გამოცოცხლება–აქტიური საზოგადოებრივი სივრცე;
- ჯანმრთელობა–კვება;
- კავშირი: ქალაქი–სოფელი;
- მოსახლეობის მომარაგება.

ტერმინი „საზოგადოებრივი ბაზარი“ მრავლისმომცველია. თავდაპირველად ეს იყო მუნიციპალიტეტის საკუთრებაში არსებული და მის მიერ მართული შენობა, სადაც მოვაჭრეები სოფლის მეურნეობის ახალ პროდუქტს ღია დახლებიდან ყიდდნენ. თანამედროვე საზოგადოებრივი ბაზრები მრავალგვარია როგორც ფორმით და პარამეტრებით, ასევე შემოთავაზებული პროდუქციით და მას

ფლობს და მართავს არა მარტო ქალაქის ხელისუფლება, არამედ სხვადასხვა ტიპის ორგანიზაციაც.

ძველმოდური საზოგადოებრივი ბაზრების შენობებთან ერთად საზოგადოებრივი ბაზრის განსაზღვრა, ფერმერული ბაზრის გარდა, ხელნაკეთი ნივთების ბაზარს და ზოგიერთ ძველმანის (flea market) ბაზარსაც მოიცავს.

როგორც საზღვარგარეთის ქვეყნებში არსებული ბაზრების ანალიზმა გვიჩვენა, ფორმის მიხედვით გამოიკვეთა ოთხი ძირითადი ტიპი:

1. მარტივი სეზონური ბაზრობები, რომლებიც კვირაში ერთხელ ან ორჯერ იმართება ღია ცის ქვეშ. ბაზრის ტერიტორია შეიძლება იყოს მოედანი, ქუჩა ან ავტოსადგური. მოვაჭრეებს თავად მოაქვთ საჩრდილობლები და დღის ბოლოს ისე ალაგებენ, რომ ბაზრობის კვალი არ რჩება. ასეთ ფორმას ბევრი ფერმერული ნაკეთობების და ძველმანების ბაზარი არჩევს. ამგვარი ღია ბაზრები იაფი და მარტივი მოსაწყობია.

2. შედარებით მრავალფეროვანია ბაზარი, რომელსაც ერთქანობიანი სახურავის მსგავსი გადახურვა აქვს. ასე ბაზარი ღია რჩება, მაგრამ გამყიდველები და მომხმარებლები ყველა ამინდში დაცულები არიან. ბაზარს პერმანენტული სახე აქვს, რადგანაც არქიტექტურული სტრუქტურა ადგილზე რჩება. ხანდახან ბაზრის გადახურვას იმ დღეებში, როდესაც ბაზარი არ იმართება, ავტომატური სადგომად იყენებენ. ზოგ შემთხვევაში, ბაზარი იყენებს არსებულ გადახურვას – ტრასის ესტაკადას ან შენობის პორტიკს.

3. საზოგადოებრივი ბაზრის გალერეაში ან დახურულ შენობაში ვაჭრები ძირითადად მთელი წლის მანძილზე მუშაობენ, კვირაში 6 დღე. მათ აქვთ ვაჭრობისათვის საჭირო ვიტრინები, მაცივრები და სამზარეულო მოწყობილობები. ამგვარ ბაზრებში მუდმივ გამყიდველებთან ერთად მოდიან დროებითი ვაჭრებიც და „დღიურ მაგიდას“ ქირობენ.

4. ყველაზე განვითარებული საზოგადოებრივი ტიპის ბაზარი არის ერთმანეთთან დაკავშირებული სხვადასხვა ბიზნესის რაიონის ცენტრი, დინამიკური ეკონომიკური ზონა. რამდენადაც ბაზარში მომსვლელ მომხმარებელთა რაოდენობა რეგულარულია, ახლომახლო ჩნდება დამატებითი ბიზნესები, როგორცაა რესტორნები, სხვადასხვა პროდუქტის მაღაზიები. ქალაქის ზოგიერთ უბანს მკაცრად აკონტროლებენ არქიტექტურული სახის შენარჩუნების მიზნით, რათა დაიცვან უბნის დანიშნულება და ხასიათი.

2006 წელს დისერტაციის სახით წარმოდგენილ ნაშრომში „გარე ვაჭრობის საკითხები ურბანულ გარემოში და მათი არქიტექტურულ-სივრცითი ორგანიზაცია“ ვამბობდით, რომ გარე ვაჭრობის სრული აკრძალვა არ მიგვაჩნდა არსებული პრობლემის გადაჭრის მართებულ გზად, მით უმეტეს, რომ, როგორც ისტორიულმა გამოცდილებამ გვიჩვენა, აკრძალვების საშუალებით გარე ვაჭრობის მოსპობა შეუძლებელია და ამის მაგალითი მსოფლიოში ბევრია. აკრძალვის ნაცვლად მართებულად მიგვაჩნდა გარე ვაჭრობის სწორი ორგანიზება, მხატვრულ-ესთეტიკური სახის გაუმჯობესება და ჩართვა ქალაქში ჰუმანური გარემოს ჩამოსაყალიბებლად. ჩვენ მიერ რეკომენდებული იყო გარე ვაჭრობის ტერიტორიები, გარე ვაჭრობის საათები და მცირე არქიტექტურული კონსტრუქციების დიზაინის ელემენტები.

განსაზღვრული გვაქვს გარე ბაზრების სამი ძირითადი ტიპი: 1) პერმანენტული ბაზრები, 2) მომთაბარე, ყოველკვირეული ბაზრობები და 3) ღია დახლები. ცალკე მინდა გამოვყო ყოველკვირეული ბაზრების ერთი ნაირსახეობა, რომელიც აპრობირებულია აშშ-ში. შეიძლება დევისის ფერმერული ბაზრის მაგალითი მოვიყვანოთ: ამ ბაზრის ერთ-ერთი უმთავრესი დადებითი მხარე მისი არაფორმალური და დროებითი დიზაინია. ქალაქის ცენტრის მიმდებარე პატარა საზოგადოებრივი პარკი სწრაფად იცვლება ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისად. დილით ადრე ფერმერებს სატვირთო მანქანებით მოაქვთ მაგიდები ან პროდუქტების დასალაგებლად იყენებენ სატვირთო მანქანის გადმოსაწევ კარებს. ცარიელი ხის ყუთები და კალათები მანქანასთან ერთმანეთზეა შეწყობილი. მანქანის გარშემო არსებული ზონა გამყიდველის ტერიტორიაა, ტროტუარი კი მომხმარებელს ეკუთვნის, ხოლო სივრცე გადმოსაწევ კარებთან – მყიდველისა და გამყიდველის შეხვედრის ადგილია.

მყიდველების მოსვლასთან ერთად ტროტუარი მთელი კვარტლის სიგრძეზე პრომენადად იქცევა. პარკის სათამაშო ზონა სწრაფად ივსება ბავშვებით, რომლებსაც საყიდლებზე მოსული მშობლები ტოვებენ. ბავშვები ყოველთვის რჩებიან მშობელთა თვალთახედვის არეში. საყიდლებზე სიარულისას

ხალხი ხვდება ძველ თუ ახალ ნაცნობებს, რაც ტროტუარს გადატვირთულ, მაგრამ ხალისიან ბაზრად აქცევს.

დევისის ფერმერების ბაზარი ნათელი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეუძლია სწორად მიგნებულ საზოგადოებრივ დიზაინსა და მენეჯმენტს იაფად, სწრაფად და ხანმოკლე დროით შეასრულოს ადამიანთა ბევრი მოთხოვნა.

დევისათვის თბილისში გაჩნდა გარე ვაჭრობის ის სახეობები, რომელსაც სადისერტაციო ნაშრომში ვთავაზობდით – პერმანენტული ბაზრები. ინფორმაცია ამ ბაზრებზე, თუ რომელ უბანში რამდენი ფუნქციონირებს, მათი მისამართი და იმ პროდუქტების ჩამონათვალი, რისი შექმნაც შეიძლება ინტერნეტში სპეციალურ ვებგვერდზეა განთავსებული. აგრეთვე გაჩნდა მომთაბარე, ყოველკვირეული ბაზრები. თბილისის მერიამ 2011 წლის 18 დეკემბრიდან ქალაქის მასშტაბით ახალი პროექტი "იაფი პროდუქტი ჩვენს უბანში" დაიწყო. ამ პროექტის თანახმად, ყველა რაიონში, ყოველ კვირას, 9:00 სთ-დან 15:00 სთ-მდე, მომხმარებლებს შეუძლიათ მათთვის სასურველი სასურსათო პროდუქცია ხელმისაწვდომ ფასად შეიძინონ. სასურსათო ბაზრობები 12 ადგილას ეწყობა: ვერის ბაღის წინ, მეტრო "ავლაბრის" მიმდებარე ტერიტორიაზე, 31-ე ქარხნის წინ, ვაზისუბანის I მ/რ N12 კორპუსის წინ, მეტრომშენში – ყვარლის მოედანზე, დიდმის მას. მე-3ვე, მიცკევიჩის N2-ის მიმდებარედ, ნუცუბიძის პლატოს IV-V მ/რ-ს შორის, დიდი დილოში - პეტრიწის N12-ის წინ, გლდანში –ხიზანიშვილის ქუჩაზე, მუხიანში – დუმბაძის ქუჩაზე, თემქაზე – ჩარგლისა და ანაპის დივიზიის ქუჩების კვეთაზე. ზოგიერთ უბანში, მაგალითად, საბურთალოზე, ჟ. შარტავას ქუჩაზე, ყოფილი ბაზრის ტერიტორიის წინ კვირაობით გლეხებს მანქანით ჩამოაქვთ საკუთარი პროდუქტი და პირდაპირ საბარგულიდან ყიდიან. მომხმარებელი კმაყოფილია ახალი და ჯანსაღი პროდუქტის შეძენით და ვაჭრობის დასრულების შემდეგ ქუჩაც მოსუფთავებულია.

ბაზრობა მიცკევიჩის ქუჩაზე

კარგი იქნებოდა თბილისში უფრო მეტი მსგავსი ტერიტორიები შექმნილიყო – თავისუფალი ტერიტორიები ვაჭრობისათვის. ამგვარი ზონები შეიძლება მრავალფუნქციურიც იყოს, მაგალითად, როგორცაა დევისის ფერმერული ბაზარი აშშ-ში. რადგან ქალაქში ცოტაა გამწვანებული, ორგანიზებული ტერიტორიები (პარკები, სკვერები), სასურველი იქნებოდა თბილისში ტრანსფორმირებადი პარკების დაგეგმარება, რომელიც რამდენიმე ფუნქციას შეითავსებდა. ეს იქნებოდა როგორც დასასვენებელი ადგილი, ასევე თავისუფალი ზონა, სადაც დღის განსაზღვრულ საათებში ფერმერები შეძლებდნენ საკუთარი პროდუქციის რეალიზაციას. ამგვარი მობილური ტერიტორიები ტრანსფორმირდება მოთხოვნების ცვლილებების შესაბამისად: ხილ-ბოსტნეულით ვაჭრობა, გამოფენა, კონცერტი. ტერიტორია უნდა იყოს მრავალფუნქციური, რათა შენარჩუნდეს მისი აქტუალობა ვაჭრობის საათების გასვლის შემდეგაც. ასეთ საზოგადოებრივ ბაზარს უნდა ჰქონდეს ეფექტური მდებარეობა, მიმზიდველი და ფუნქციური დიზაინი, მომხმარებელთა კრიტიკული მასა და გარშემო უნდა იყოს წარმატებული ადგილობრივი ბიზნესები. მთელ მესამე მსოფლიოშიც და განვითარებულ სახელმწიფოებშიც ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი და არასახელმწიფოებრივი განვითარების სააგენტოები მიუბრუნდნენ მიკრობიზნესის სექტორს, რომელმაც მნიშვნელოვნად უნდა შეამციროს

უმუშევრობა. ყველაზე პოპულარული მექანიზმი ამ სექტორის დახმარებისა არის ასეთ ბიზნესზე მიკროსესხების გაცემა.

იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ შეიქმნას სპეციფიკური დარგობრივი არეები და ისეთი ეკონომიკური სექტორები, სადაც მცირე, პატარა კაპიტალის მქონე ინდივიდუალურ ან საოჯახო ფირმებს უფლება ექნებათ იმოქმედონ თვითრეგულირებადი სისტემით და სადაც მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი როგორც გადასახადები, ასევე სხვა მარეგულირებელი შეზღუდვები.

ასეთი მიდგომის მართებულობის და წარმატების საუკეთესო მაგალითია ქუჩის ბაზრები. ზოგიერთ ქვეყანაში ისინი გადაიქცა ეკონომიკური ზრდის წყაროდ. ეს იმის შედეგია, რომ მათ თავიდან აიცილეს მკაცრი მარეგულირებელი კონტროლი და თავს თვითონ აკონტროლებენ.

მაგალითად შეიძლება ჩაითვალოს ძველმანებისა და ფერმერების ბაზრები აშშ-ში. კანონები აქაც მოქმედებს, მაგრამ ლიმიტირებულია.

როგორც ჯ. კროსი, გარე ვაჭრობის არაფორმალური სექტორის მკვლევარი, აღნიშნავს „არაფორმალური სექტორი ამ ათწლეულებში გაიზარდა, რადგან წარმატებით აიცილა დიდი წარმოების საჭიროებაზე ფოკუსირებული მოდერნისტული სახელმწიფო აპარატის კონტროლი. პოსტმოდერნისტულ რეალობაში, რომელსაც ახასიათებს ეკონომიკის მეტი მოქნილობა და მცდელობა, გამოიყენოს არაფორმალური სექტორი იქ, სადაც ფორმალურმა სექტორმა მარცხი განიცადა. არსებობს საფრთხე, რომ არაფორმალური სექტორის „ფორმალიზების“ მცდელობისას გაქრეს თვით ის ფაქტორები, რომლებმაც იგი წარმატებულად აქცია. ჩვენი აზრით, ფორმალური სექტორის დაყვანას არაფორმალურ დონემდე, როგორც ზოგიერთი ექსპერტი გვიჩვენებს, ან, პირიქით, არაფორმალური სექტორის აყვანას ფორმალურ სექტორამდე, სჯობს ეკონომიკური პოლიტიკის შემქმნელებმა დასახონ გზები, სადაც ფორმალური და არაფორმალური სექტორები თანაარსებობას შეძლებენ“ .

ლიტერატურა

1. Cross J.C. – Street Vendors, Modernity and Postmodernity: Conflict and Compromise in the Global Economy //International J. of Sociology and Social Policy, vol. 21, #1/2, 2000.
2. Carr S., Francis M., Rivlin L.G., Stone A.M. – Public Space. Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

რეზიუმე

ქუჩის ბაზრები პოპულარულია მთელ მსოფლიოში. ქალაქებში, სადაც სურთ მდგრადი აქტიურობა დაუბრუნონ საზოგადოებრივ სივრცეებს, რეგულარული განრიგის მქონე ბაზრებს იყენებენ, რათა ქუჩები, მოედნები და ავტოსადგომები სიცოცხლითა და კომერციული აქტივობით სავსე ხალხმრავალ ტერიტორიებად აქციონ. დღეისათვის თბილისში გამოჩნდა მსგავსი ბაზრები, რომლებიც განსაზღვრულ ტერიტორიებზე, განსაზღვრულ პერიოდში ფუნქციონირებენ და არ არღვევენ ქალაქის არქიტექტურულ სახეს. თუმცა სასურველი იქნებოდა თბილისში შეიქმნას მრავალფუნქციური თავისუფალი ტერიტორიები. ეს შესაძლოა იყოს როგორც გამწვანებული, დასასვენებელი ადგილი, ასევე თავისუფალი

ზონა, სადაც დღის განსაზღვრულ საათებში ფერმერები შეძლებდნენ საკუთარი პროდუქციის რეალიზაციას.

Condition of outdoor vending in Tbilisi, novelty and prospects

N. Kochladze

Resume

Street markets are popular all over the world. In the cities, where they want to go back to sustainable activities in public spaces, are used markets with a regular schedule. This kind of markets transforms the streets, squares and parking lots into crowded areas full of vitality and commercial activity. Today in Tbilisi are functioning the above-mentioned kind of markets. They have defined territories and time of functioning and they don't violate the city's architectural appearance. But it would be desirable in addition to existing markets to develop the multifunctional areas – public gardens, parks, which in defined hours could perform as free territories for farmers markets.

Состояние уличной торговли в Тбилиси, новизна и перспективы

Кочладзе Н.

Резюме

Уличные рынки популярны во всем мире. В городах, где хотят общественным пространствам вернуть стойкую активность, прибегают к помощи рынков с регулярными часами работы, чтобы преобразить улицы, площади и стоянки машин на территории, полной людей, коммерции, жизни. В современном Тбилиси появились рынки, похожие на вышеупомянутые. Они функционируют на определенных территориях в определенные часы и вписываются в архитектуру города. В дополнение к уже функционирующим рынкам, в Тбилиси было бы желательно появление многофункциональных трансформирующихся территорий. Это могут быть озелененные территории – парки, скверы, которые в определенные часы будут функционировать, как свободные территории для реализации фермерами фермерской продукции.

ქ. თბილისის “დინამოს” სტადიონის სისტემური ანალიზი ისტორიულ კონტექსტში

არჩილ ქურდიანი

სტუ, არქიტექტურის ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის დოქტორანტი

პრეამბულა

“დინამოს” სტადიონის თემის გააქტიურება ხდება ყოველი ახალი რეკონსტრუქციის წინა და შემდგომ პერიოდებში. ამ თემის პრობლემის ობიექტური გაანალიზებისათვის საჭიროდ ჩავთვალეთ “დინამოს” სტადიონის ყველა ეტაპის სისტემური გაანალიზება ისტორიულ კონტექსტში, ყოველი კონკრეტული ეპოქის პოლიტიკური დაკვეთის კრილში.

კარგად არის ცნობილი, რომ ნებისმიერი სპორტული ნაგებობისთვის ტერიტორიის შერჩევისას გასათვალისწინებელია საპროექტო ობიექტის მიმდებარე ტერიტორიის საქალაქო ინფრასტრუქტურის თავისებურებები და მთელი რიგი ქალაქგეგმარებითი პრობლემები: ქუჩების გამტარუნარიანობა, პარკირება, მაყურებელთა მასების უპრობლემოდ მიყვანა და გამოყვანა სტადიონისა და მიმდებარე ტერიტორიიდან და სხვა.

ისტორიული ექსკურსი

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, განვიხილავთ თბილისის “დინამოს” სტადიონს ყველა ეტაპზე, ისტორიულ კრილში, სისტემური ანალიზის მეთოდით.

როდესაც წინა საუკუნის 60-იან წლებში მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, თბილისში აშენებულიყო უფრო ტევადი სტადიონი. განიხილებოდა რამდენიმე ვარიანტი: ა) არსებული “ლოკომოტივის” სტადიონის რეკონსტრუქცია, ბ) თბილისის ზღვაზე და გ) თბილისის რომელიმე გარეუბანში მდებარე ტერიტორია.

თავდაპირველად, 1936 წელს აშენებული “დინამო-ს” სტადიონის რეკონსტრუქცია არ განიხილებოდა მისი მაღალმხატვრული არქიტექტურული იერისა და მის მიმართ მოსახლეობის საყოველთაო სიყვარულის გამო.

ზემოაღნიშნული ვარიანტების განხილვის პერიოდში “ლოკომოტივის” სტადიონზე მოეწყო რიგითი საფეხბურთო მატჩი. საქართველოს იმდროინდელი ცკ-ის პირველი მდივანი ვასილ მჭავანაძე გაემგზავრა სტადიონზე. ჩვეულებრივად მაყურებელი სტადიონზე მიდის დიდი ხნით ადრე, ისინი უზიარებენ ერთმანეთს აზრებსა და ემოციებს. ხოლო ხელისუფლების წარმომადგენლები კი ე.წ. დაკავებულობის გამო, მიდიან მატჩზე ბოლო წუთებში. ახლაც ასე მოხდა, მაგრამ ვასილ მჭავანაძემ ვერ

გათვალისწინა სტადიონისკენ მიმავალი გულშემატკივართა ნაკადის სიდიდე და, ამის გამო, შექმნილი საცობი. თამაშის პირველი ტაიმი მან რადიოთი ლიმუზინში მოისმინა.

ამ შემთხვევამ კიდევ ერთხელ აჩვენა “ლოკომოტივის“ სტადიონის არასახარბიელო ქალაქგეგმარებითი დისლოკაცია. მისი განლაგება – ჩიხურია. სტადიონის როგორც შევსების, ისე დაცლისას გულშემატკივართა მთელი ნაკადის მოძრაობა ერთმხრივია ანუ მთლიანი დატვირთვა მოდის ერთი ქუჩის გასწვრივ და არ ხდება ხალხის მასის გაბნევა.

სწორედ ამ მატჩის პირველი ტაიმის მანქანაში რადიოთი მოსმენის შემდეგ, მეორე დღესვე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება “დინამოს“ სტადიონის რეკონსტრუქციის შესახებ.

ეს გადაწყვეტილება იმ დროისთვის აბსოლუტურად ლოგიკური იყო. იგი ეფუძნებოდა “დინამოს“ სტადიონის ხელსაყრელ ქალაქგეგმარებით პარამეტრებს, რაც მოიაზრებდა ქუჩების ქსელების და სტადიონის შესასვლელ-გამოსასვლელების სიმრავლეს, მაყურებელთა ნაკადის როგორც შედინების, ისე გაბნევის სიმარტივეს.

სტადიონის სიცოცხლის I ეტაპი, 30-იანი წლები

1933 წელს საქართველოს კომპარტიის თბილისის კომიტეტმა მიიღო რეზოლუცია “ქალაქის მეურნეობის შესახებ”. აღინიშნა 1933 წლის თბილისის დაგეგმარების სქემა-პროექტის შედგენის აუცილებლობა [1].

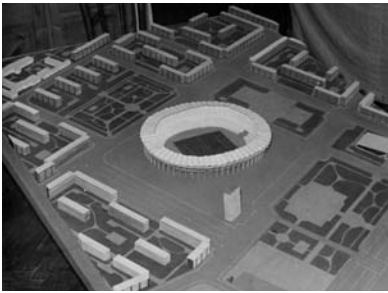
ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე 1933–1934 წლებში ჩატარდა კონკურსი “დინამოს“ სტადიონის პროექტზე. კონკურსში მონაწილეობა მიიღეს ი.ჟიტკოვსკიმ, მ.კალაშნიკოვმა, არჩ.ქურდიანმა, ლ.მელეგიმ, გ.ტერ-მიქელოვმა, დ.ფომინმა, და სხვა. კონკურსში გაიმარჯვა არჩილ ქურდიანმა. მისი კონსულტანტი I ტურში ზ.კალგინი იყო.

იმის გამო, რომ არჩილ ქურდიანი გახლდათ ახალგაზრდა, მას უნდობლობა გამოუცხადეს. იმდროინდელმა ასაკოვანმა და ცნობილმა არქიტექტორებმა განაცხადეს, რომ იგი ძალიან ახალგაზრდა იყო და ვერ გაუმკლავდებოდა ასეთ რთულ საქმეს. მთავრობამ ახალი კონკურსი გამოაცხადა. არჩილ ქურდიანმა II კონკურსშიც მიიღო მონაწილეობა მასწავლებლის, აკვარელისტი გრინევსკის რჩევით, რომელიც, დაეხმარა კიდევ ფასადების დაფერვაში. განმეორებით ჩატარებულ კონკურსზე კვლავ არჩილ ქურდიანის ახალმა პროექტმა გაიმარჯვა.

XX საუკუნის 30-იანი წლები არჩილ ქურდიანისა და მისი ოჯახისათვის იყო დასაწყისი იმ დიდი ეპოპისა, რასაც „დინამოს“ სტადიონი ერქვა.

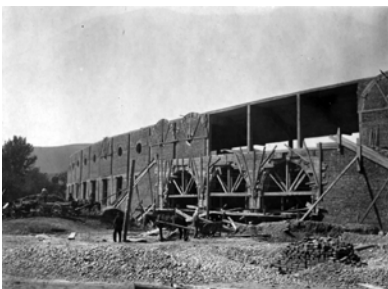
იმდროისთვის „დინამოს“ სტადიონი მრავალფუნქციური თანამედროვე ნაგებობა იყო, რომელიც არა მარტო ვიზუალურად, არამედ ტექნოლოგიურადაც წარმოადგენდა სიახლეთა კომპლექსს, სპორტის ყველა სახეობის სპეციფიკის გათვალისწინებით.

მოვიყვანო ამონარიდს ნ.ჯაშის წიგნიდან „ქართული საბჭოთა არქიტექტურა“: „სტადიონი განლაგებულია ქალაქის მშენებელი რაიონში, ს.ორჯონიკიძის სახელობის ცენტრალური პარკის სიახლოვეს, მთავარი შესასვლელით ტელმანის ქუჩიდან. ავტორმა ოსტატურად გამოიყენა საერთაშორისო და, განსაკუთრებით, ეროვნული კლასიკური მეტეკვიდრეობა და შექმნა რეალისტური ნაწარმოები. ავტორის წინაშე იდგა რთული ამოცანა: მცირე მიწის ნაკვეთზე (8 ჰა) აეგო უზარმაზარი სპორტული ნაგებობა. ყველაზე დიდი პრეტენზიებია იმდროინდელი ხელისუფლების მიერ არჩეული ადგილის მიმართ, რამაც განაპირობა სტადიონის გენგეგმის არცთუ დადებითი გადაწყვეტილება. სტადიონი ჩაჭედებულია არსებულ განაშენიანებაში. ამ პრობლემის გამო მისი აღქმა სრულად ვერ ხერხდება, მაშინ, როცა თავისუფალი მოშენების შემთხვევაში, „დინამოს“ სტადიონი შეიძლება გამხდარიყო პლენანოვის გამზირის კომპოზიციური დომინანტი.

ომის შემდგომი თბილისის რეკონსტრუქციის გენგეგმა მოიაზრებს სტადიონის მიმდებარე ქუჩების საგრძნობ გაგანიერებას, მოედნისა და ფართო გამზირების შექმნას [2].

საინტერესოა, როგორ აღწერს ნ.ჯაში იმდროინდელი სტადიონის ტრიბუნებსქვეშა სივრცეს: „ტრიბუნების ქვეშ შექმნილი სივრცე გამოყენებულია სპორტდარბაზების, დახურული საცურაო აუზის, რესტორნის, ბუფეტის, კლუბის, ადმინისტრაციულ-მომსახურე და სხვა სათავსებისთვის. სამხრეთ-აღმოსავლეთ ტრიბუნების ქვედა სივრცეში პანდუსს მივყევართ მიწისქვეშა გასასვლელისკენ, რომლითაც ფეხბურთელები გადიან მოედანზე“ [3].

ვიზუალურ-შინაარსობრივი კუთხით, არჩილ ქურდიანის პირმშო იმ პერიოდის არქიტექტურაში ეროვნული ჰანგის გაჟღერების მაგალითი იყო. ეროვნული სულით დამუხტული ორიგინალური კომპოზიციურ-არქიტექტურული გადაწყვეტილება ქმნიდა ერთიან ჰარმონიულ სისტემას, რომლის მხატვრული კომპონენტი იყო უხვად გამოყენებული დეკორი, ახლებურად გააზრებულ-გაჟღერებული ქართული იერის მქონე ჩუქურთმა, ჩუქურთმა მრავალფეროვანი, სხვადასხვა პლასტიკით, პროპორციით თუ მოხატულობით.

„დინამოს“ კომპლექსის გვირგვინად და შემოქმედებითი აზრით აღმაფრენად შეიძლება განვსაზღვროთ ტრიუმფალური თაღი, რომლის განუმეორებელი ესთეტიკა განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია. ტრიუმფალური თაღი გააზრებულ იყო, როგორც დიდი სპორტული აღლუმებისას, ხალხთა მასების სვლის სადღესასწაულო ღერძი - დიდ გამარჯვებაში შესვლის კარიბჭე. თაღის არქიტექტურა, დეკორი წარმოადგენდა იმდროინდელი საბჭოური იდეოლოგიის მატერიალიზაციის ბრწყინვალე ნიმუშს.

ამგვარად, ტექნოლოგიურ-კონსტრუქციულ ნოვაციასთან ერთად, სტადიონი წარმოადგენდა ახალი ქართული არქიტექტურის შესანიშნავ ნიმუშს. იგი უპრეცედენტო იყო თავისი მასშტაბით რეგიონში და საუკეთესო იმდროის საბჭოურ სივრცეში.

რადგან საბჭოეთში მოვლენების მართვა, მათ შორის არქიტექტურის კორექტირებაც, დირექტივებით ხდებოდა - სტადიონი მოსკოვის მოთხოვნით, 10 - ათასიანი უნდა ყოფილიყო (სტადიონის მშენებლობას მოსკოვის ცენტრალური „დინამო“-ს საბჭო აფინანსებდა), თბილისში კი 15 – ათასიანს ითხოვდნენ. არჩილ ქურდიანმა რაოდენობა 23 ათასამდე გაზარდა, რაც იმ დროისთვის გმირობის ტოლფასი იყო. 1956 წელს კი, მისი ავტორობითვე, მოხდა სტადიონის რეკონსტრუქცია, დაემატა ლითონის კონსტრუქციები და მთლიანობა რაოდენობა 23000-დან 36000-მდე გაიზარდა.

სტადიონის სივრცის II ეტაპი – 60-70-იანი წლები

სტატიის დასაწყისში გავიხსენეთ ისტორიული ეპიზოდი, რამაც განაპირობა „დინამოს“ სტადიონის არსებობის II ეტაპი. მუჟანაძის პოლიტიკური ნებით გადაწყდა „დინამოს“ სტადიონის რეკონსტრუქცია.

60-იან წლებში სტადიონის ტევადობა ვეღარ აკმაყოფილებდა მოთხოვნებს, მაგრამ იმ პერიოდში აკრძალული იყო სპორტული ნაგებობების აშენება. თბილისის „დინამოს“ სტადიონს რეკონსტრუქციის უფლება

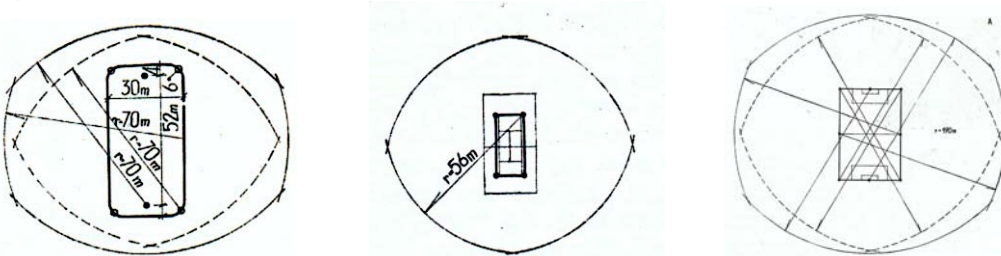
მიეცა მხოლოდ იმიტომ, რომ საბჭოთა კავშირის მასშტაბით, დასწრების თვალსაზრისით, სტადიონი კონკურს გარეშე იყო. 1976 წლის რეკონსტრუქციის შემდეგ “იუნესკოს“ ცნობით, “დინამოს“ სტადიონმა ევროპაში პირველი ადგილი აიღო დასწრების მხრივ.

აქ უნდა აღვნიშნოთ გაია და არჩილ ქურდიანების ინიციატივა “ხედვის მრუდის” საკითხთან დაკავშირებით.

თბილისის “დინამოს“ სტადიონზე, 60-იან წლებში, საბჭოთა კავშირში პირველად გამოყენებული იყო ინდივიდუალური ხედვის მრუდი. ავტორები არ დაემორჩილნენ მსოფლიოში მიღებულ სტანდარტს, გარისკეს და ააგეს თავისებური ხედვის მრუდი. იმის გათვალისწინებით, რომ იმ პერიოდში არ არსებობდა კომპიუტერი, ავტორებმა იატაკზე, ქაღალდის უზარმაზარ ფურცელზე, 1:10 მასშტაბში, ხელით ააგეს ეს ხაზი. სიახლე იყო ის, რომ ხაზი სწორი არ იყო, ზემოთკენ იყო უფრო მომრგვალებულად დაქანებული.

ამან საშუალება მისცა მაყურებელს, ტრიბუნის ნებისმიერი წერტილიდან ჰქონოდა მოედნის შეუფერხებლად აღქმის საშუალება, თუმცა, თავის მხრივ, ამან გაართულა კიბის მოწყობა და ნორმის მიხედვით, გამოიწვია მოაჯირების გაკეთება.

თანამედროვე სპორტული არენების დაპროექტებისას ამ ნიუანსების გათვალისწინება უკვე აუცილებელია, რადგან მოედანზე მოძრავი ობიექტების კომფორტული აღქმადობის ზღვრის შენარჩუნებაა საჭირო.

ამის გამოსათვლელად არსებობს სპეციალური ფორმულა, რომლის მეშვეობით დადგინდა მაყურებლის მაქსიმალური დაშორება მოედნიდან. ჰოკეის მოედანზე $d=8$ სმ შაიბის ზომისას – მხოლოდ 70 მეტრი; ჩოგბურთის კორტებზე $d=6.5$ სმ ბურთისას – 56 მეტრი და ფეხბურთის სტადიონზე 22 სანტიმეტრის დიამეტრის მქონე საფეხბურთო ბურთისას – 190 მეტრი.

უფრო დიდ მანძილზე მოძრავი ობიექტის აღქმა ძალიან რთულდება. მაყურებლის ასეთი დამაბულობა და არაკომფორტულობა იწვევს მისი ფსიქოლოგიური მდგომარეობის გაუარესებას, ხშირ შემთხვევაში, აგრესიულობას, მაგრამ ეს უკვე ცალკე განხილვის თემაა.

დავუბრუნდეთ 60-იანი წლების პერიოდს. ისევე, როგორც წინა პერიოდში, ამ ეპოქაშიც მოსკოვიდან იმართებოდა სტადიონის მშენებლობის პროცესი. მშენებლობის დროს მოსკოვიდან ჩამოსულმა კომისიამ უკვე დაპროექტებული და ნაწილობრივ აშენებული სტადიონის ტევადობის შემცირება მოითხოვა 100 ათასიდან 75 ათასამდე. აშენებული კონსტრუქციები მოიჭრა. პირვანდელ პროექტში გათვალისწინებული იყო მაყურებელთა მასების მოძრაობა პანდუსებით, ყოველგვარი საფეხურების გარეშე, მაგრამ ავტორებს ამაზეც მოუხდათ უარის თქმა. ასევე, აკრძალათ ეროვნული არქიტექტურული ელემენტების, მათ შორის დიდი თაღების გამოყენება. იძულებული გახდნენ მიეღოთ მეტად მძიმე გადაწყვეტილება და დაენგრიათ ძველი სტადიონი, რომელიც, პირვანდელი პროექტის თანახმად, ნარჩუნდებოდა ახლის ინტერიერში.

არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, რომ ძველი “დინამოს“ სტადიონის იძულებითი დანგრევა არჩილ ქურდიანის ოჯახის შემოქმედებითი ტრაგედია იყო.

მრავალი წინააღმდეგობის მიუხედავად, ავტორებმა, არქიტექტორებმა არჩილ და გაია ქურდიანებმა, ინჟინერ-კონსტრუქტორმა შალვა გაზაშვილმა ამჯერადაც მიაღწიეს დიდ გამარჯვებას და 1976 წლის 26 სექტემბერს საზეიმო ვითარებაში გაიხსნა ახლად რეკონსტრუირებული “დინამოს“ სტადიონი, დიდი ფეხბურთისა და სპორტის სხვადასხვა სახეობის კომპლექსი, რომელმაც მსოფლიო აღიარება მოიპოვა.

ავტორებმა მაინც მოახერხეს 1936 წლის სტადიონის შენობის ნაწილობრივი შენარჩუნება და, ამავდროულად, დაპროექტდა არქიტექტურულ-კონსტრუქციული ნაგებობა, რაც 58 პილონზე დაყრდნობილი კონსოლური სისტემაა. თითოეული პილონი ეყრდნობოდა 24 ხიმინჯს, რომელთა სიღრმე 8-დან 12 მეტრამდე მერყეობდა. კონსოლური სისტემა შედგებოდა რამდენიმე ნაწილისაგან: ა) გადახურვა, ბ) II იარუსის ტრიბუნა და გ) საევაკუაციო აივანი. 30-მეტრიანი კონსოლური გადახურვა იცავდა მეორე იარუსის მაყურებელს მზისა და ატმოსფერული ნალექისაგან.

სტადიონზე დამონტაჟდა ორი ტაბლო, სამთავრობო და საკომენტატორო ლოჯები, სპორტული დარბაზები, საცურაო აუზი, დირექციისა და სხვა ადმინისტრაციული დანიშნულების სათავსები.

უფა-ს პრეზიდენტმა ყოაო აველანჟმა 1984 წელს გაამხილა, რომ არ სჯეროდა სტადიონის ზეადმატებული ქებისა, სანამ თავისი თვალით არ ნახა.

სტადიონის სიცოცხლის III ეტაპი – 2000-იანი წლები

2006 წლის აპრილში მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება ეროვნული სტადიონის რეკონსტრუქცია-რეაბილიტაციისა და უფასო მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოყვანის შესახებ.

სარეკონსტრუქციო სამუშაოები დამთავრდებოდა იმ ვარაუდით, რომ 2006 წლის 2 სექტემბერს ჩატარებულიყო საერთაშორისო მატჩი.

დამპროექტებლებისა და მშენებლების წინაშე დაისვა არნახული ამოცანა თავისი მოცულობითა და ვადებით. სასწრაფოდ შეიქმნა მუშა ჯგუფი. შესწავლილ იქნა ყველა კონსტრუქციული კვანძი თუ დეტალი. შემუშავებულ იქნა დაზიანებული კვანძების, მთელი კონსტრუქციული ელემენტების გაძლიერების, გამაგრების, გაჯანსაღების სტრატეგია.

ყოველივე ეს მიდიოდა პროექტირებასთან პარალელურ რეჟიმში – არსებულის გადაგეგმარება და ახლის დაგეგმარება, უფა-ს გამკაცრებული სტანდარტების თანახმად. კერძოდ, დიდი ყურადღება დაეთმო პრესისა და მასმედიის წარმომადგენლებისთვის მოსაწყობ სივრცეს. დაპროექტდა საკომენტატოროები. ღია, მაგრამ გადახურულ ტრიბუნაზე პრესისთვის დაპროექტდა ადგილები, რომელნიც უზრუნველყოფილ იქნა მაგიდებით, ელგაყვანილობითა და საკომუნიკაციო ქსელით. დაპროექტდა საკონფერენციო დარბაზი 180 ადგილზე; პრესისთვის სამუშაო ოთახები, ბუფეტი, სანკვანძი. პრეზიდენტისა და სამთავრობო ლოჯების გარდა დაპროექტდა 52 VIP ლოჯა. დაპროექტდა ბიზნესკაფე. მოხდა პირველი იარუსის აღმოსავლეთ და დასავლეთ ტრიბუნების გადაგეგმარება, რამაც შექმნა მაღალი კომფორტულობის VIP ადგილების მოწყობის შესაძლებლობა. ინვალიდებისათვის

შეიქმნა ადრე არარსებული, კომფორტული ადგილები თავისი სანკვანძებით. უეფა-ს მოთხოვნების შესაბამისად გადაგემარდა მასპინძელი და სტუმარი გუნდების გასახდელები, დოპინგ კონტროლისა და სამედიცინო ცენტრები, ქალებისა და მამაკაცი მსაჯების გასახდელები, საუნა. დაპროექტებულ იქნა სპორტული დიდების მუზეუმი, ოფისი, დამხმარე დანიშნულების სათავსები და შენობა-ნაგებობები.

ლიტერატურა

1. **Н. Джаши.** Грузинская советская архитектура. Изд. «Заря Востока», Тбилиси, 1956 год. Ст. 29.
2. **Н. Джаши.** Грузинская советская архитектура. Изд. «Заря Востока», Тбилиси, 1956 год. Ст. 34.
3. **Н. Джаши.** Грузинская советская архитектура. Изд. «Заря Востока», Тбилиси, 1956 год. Ст. 35.
4. <http://www.dinamoarena.ge/>

რეზიუმე

სტატიაში შევეცადეთ, ისტორიულ კონტექსტში, ეპოქის რეალიების სპეციფიკის პრიზმაში, დაგვენახა და გაგვენალიზებინა “დინამოს“ სტადიონის არსებობის ყველა ეტაპი მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეების ჩვენებით. ამ წიგნის ფურცლების თანამიმდევრობით გადაშლამ კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა, რომ არ შეიძლება კატეგორიული მსჯელობა, განსაკუთრებით იქ, სადაც არის შემოქმედება და, მით უფრო, თუ არ განსაზღვრე როდის, რატომ და როგორ იქმნებოდა ესა თუ ის ნაწარმოები.

Системный анализ тбилисского стадиона «ДИНАМО» в историческом контексте

Курдиани А.

РЕЗЮМЕ

В данной статье мы попытались сделать системный анализ стадиона «ДИНАМО» в городе Тбилиси в историческом контексте. Этот метод нам дал возможность просмотреть в русле исторических событий все за и против тех процессов, которые сопутствовали и, нередко, резко определяли те или иные пространственно-архитектурные решения 30-ых, 60-ых и 70-ых годов XX-го века в отношении стадиона «ДИНАМО» в городе Тбилиси.

System Analysis of the Tbilisi “Dynamo” stadium in a historic context

A. Kurdiani

RESUME

In this article we tried to give a system analysis of Tbilisi “Dynamo” stadium in a historic context. Such an approach gave us an opportunity to weigh all pros and cons of all processes in the context of historic events, that were concomitant to, or in certain cases conditioned special-architectural solutions of the 30-s, 60-s and 70-s of the XX-th century with regard to Tbilisi “Dynamo” stadium.

ARCHITECTURAL RESEARCH IN PROGRESS

N.Kutateladze

In April, 2010, in Paris meeting of the UIA Architectural Education Commission, during the discussions of the Group III about international competition for „Architectural Research Papers” in architecture and urban design and preparing documents for the Tokyo Congress, an idea was born, that the material, gathered by separate reflection groups, which constitute Group III, should be accumulated and renewed.¹

It should be noted, that since 2006 a serious research was conducted by a reflection group 4 (research in architecture). The final version of the work was presented at the World Congress of Architects in Turin, in 2008 with the following results:

Every interesting architectural project involves in itself the process of research, as it is one of the first main aspects of project design. Research is essential for architectural education, as it broadens the scope of students' critical way of thinking and helps the formation of their knowledge capacities. It can even strengthen their creative abilities.

Architectural research can be fundamentally basic, or applied. Vertical research teams of undergraduates, post-graduate professionals encourage collaboration. On the other hand, the focus on research process is made on research institutions, private sources, the society, and independent institutions. The sponsors can be involved in the governance of the institutions or projects they are funding.

The field of architectural research is usually multi-disciplinary. Cross-disciplinary research should be encouraged between architecture and various other fields, such as sociology, philosophy, psychology, technology, materials, systems such as light, aeration, and acoustics, or covering the many aspects of sustainable environment, etc. All the aspects of the research are important; Though identifying priorities, characteristic to mutual conditional research directions are possible. Today it represents sustainable development sphere, determining standards of planting of greenery, the influence of theory and history on design, the influence of technology on the process of forms formation process and implementing results in real design.

Research in Architecture can follow many forms. Among the most frequently used are the following: analytical/argumentative philosophical methods, used usually for history and theory; qualitative comparative trends obtained from in depth case study research; experimental research; evidence based quantitative recorded results from labs or the environment. All this is caused by a modern larger field of architectural research, which in its turn, probably will demand a new trend of methodology. This methodology, given in the multidisciplinary nature of architecture may be a combination of the previous methods, or lie in a domain between two, or more approaches.

The whole world of architecture is an exciting global vertical research studio. Research can cover humane issues, or it can also penetrate the virtual reality design domain.

Research requires certain resources:

1. The cost and effort of establishing a network of existing centers of excellence, and the creation of virtual centers;
2. Global mutual collaboration in research between developing countries and developed countries;
3. Suitable equipment, needed for the research work in architecture, such as laboratories, libraries, studios, etc.

---

¹ Group III includes themes: 3-Learning methods and technologies of information and communication, 4- Research in architecture, 5-Professional practical training (internship and continuous education).

4. This needs universities' willingness to concentrate their efforts on an enhanced cooperation and networking among themselves, as well as with business, industry and research partners from different schools of UIA regions. We recommend the establishment of a UIA sponsored research network to encourage research collaboration and exchange of resources, around which the corporative brains of the universities will give an urgent response.
5. It is important to help professionals and PhD candidates to think how they can communicate with industry and finally help in the process of technology transfer from paper to actual products. Design projects based on models and drawings, not just on texts and tables, should be accorded the same validity as a text fraught theoretical research paper. Research work should be concentrated in the project in such a way, that it could be easily demonstrated afterwards. It is advisable to encourage making a thesis work on the bases of architect's creative experience.

In the report, the emphasis is made on a definition of architectural research and its essence, together with the necessity of modern tools for conducting research in architecture. In spite of this, numerous subjects remain unresolved, specifically: what kind of influence modern technology had upon architectural teaching methods, what should be kept in place and what should be modified, how much easier or harder has architectural language become for students, researchers and public, what type of requirements should doctoral works meet, etc.

The architectural profession has undergone great changes due to technological inventions of the past 50 years. The profession was never in such a need of the reflections and interpretations of architectural educators and researchers. "We know far too little about the total spectrum of teaching institutions, and because of the lack of precise, ready information about other schools, we present pedagogical methods and theories as new, or inventive over and over again. In a sense we spend so much time focusing on the, new and inventive that we do not have the capacity to study and compare similar methods and theories from other regions or other schools."*

New technology has opened up for a greater design complexity and spatial variation. The digital working process offers a capacity of 2D and 3D visualization, that simply was not possible half a century ago. This new mode of communication has changed architectural representation at every level.

Analysis of Theoretical Works

Since 2005, the vast number of competitions announced by institutions and the theme selection of the competitions, such as EAAE (European Association for Architectural Education), reveal relevance of the above-mentioned issues. The EAAE aims to improve knowledge base and the quality of architectural and urban design education. Our attention was captured by the association declaration EAAE 2010 Charter for Architectural Research, which shares numerous similarities with the document completed by the reflection group. The latter, however, is more extensive. (See the appendix).

Analysis of the theoretical material demonstrates, that there is neither simple answer, nor given approach to architectural pedagogy, but rather a continuous search and readjustment. This is directly reflected in the diversity of architecture itself. Teaching requires creative thinking, intuitive sensitivity and most of all concentration. "We have tendency to forget the difficulties of creation and to take creative act for granted in assuming that information and know-how alone can replace creativity."

Simultaneously, we must also be aware of the rather complicated architectural language, that has evolved in recent years...Yes, it is important to expand architectural content to incorporate many academic areas, and it is important that our vocabulary grows in relation to this content. Architectural texts began to borrow words such as 'citation' and 'metaphor' from linguistics, 'polyphony' and 'counterpoint' from music, 'field' and 'interference' from physics, 'dramaturgy' and 'scenario' from theater and etc. This natural process, on the one hand, complicates reading

of scholar texts, as ideas are often vague and leave the impression, that they are excessively trying to be scholar. In addition, more and more students take architectural doctorates. Architectural research is more popular, than ever, and this research has no clear overall definition or limitation, we produce innumerable papers and spend enormous amounts of energy in this field we call architecture, though the scope of architecture is unfailing.

Recognition and popularization of publications, whether it will take place through the network or magazines, will only promote deepening of the attitude towards research and will raise the quality of the work. Having recognized work as a reference of what good quality means will facilitate refinement and unification process of architectural language. In addition, the correct way of reading and understanding texts still remains a problem.

Universities in the next decade

In the educational space universities, as mentioned in various occasions, have played and will continue to play a leading role. According to the 2009 Prague Declaration, universities have to fulfill following requirements:

10 Success Factor for Universities in the Next Decade**

FOR INCLUSIVE AND RESPONSIVE UNIVERSITIES PURSUING THEIR PRIMARY TASKS OF TEACHING AND RESEARCH OF THESE REQUIRES;

1. Widening opportunities for participation and successful completion of higher education;

2. Improving research careers: through transparency of recruitment and promoting procedures and granting greater independence to young researches at postdoctoral stage, thus enhancing the overall quality and attractiveness of research careers and optimizing the research performance of universities.

3. Providing relevant and innovative study programs: reinforcing the teaching mission of universities by maintaining curricular reform and renewal by introducing new approaches of teaching, offering flexible learning paths adapted to the needs of diverse learners and ensuring that tomorrow's graduates, also those entering the labor market at Bachelor level, have the skills and competences needed to make them employable on rapidly changing job markets.

4. Developing distinctive institutional research profiles: by stimulating a rich variety of unique environments, that promote interdisciplinary approaches to face 21st century global challenges; enhanced through theme focused project development, supported by competitive research funding, strengthened by cooperation mechanisms through regional clustering and networking at the European level

For strong and flexible university pursuing excellence in their different missions this also requires:

5. Shaping, reinforcing and implementing autonomy;

6. Increasing and diversifying income;

7. Enhancing quality and improving transparency;

8. Promoting internationalization;

9. Increasing and improving the quality of mobility;

10. Developing partnership.

Doctorates in Architecture

In the UIA document Reflections and Recommendations we can read:

“Doctoral education, hence Doctoral Degree, is universally recognized to be the highest form of education within the university system. Although relatively more recent addition to architecture, Doctoral research can make valuable contribution to both architectural knowledge and architectural profession, also and directly, to the education.

If architectural knowledge is to develop in quality and increase in quantity, Doctoral level research must be extended.”

Today Doctoral studies are among the most advanced and specialized forms of education and training, which is available in modern societies. Their purpose can be defined in terms of providing society with the capacity for carrying out a high quality research, and of producing highly qualified graduates with options, to engage in their chosen careers with the skills acquired during education and training through research. Today there is ongoing discussion about Collaborative doctoral education having the increased focus on innovation through R&D (Research and Development) in order to advance towards more “Knowledge-based” economy and the reality, that a majority of doctorate graduates are destined for careers outside academy in both research and non - research position. Today supporting a project, that doctoral work represents an innovative document, is desirable.

In the Doc-Careers Project we read: ***

The main characteristics of collaborative doctoral programs are:

The unique position of the doctoral candidates as a link between university and industry and recruitment procedures operates; recommendations from stakeholders to other stakeholders and the impact of such types of programming as measured and perceived by stakeholder.

Collaborative doctoral thesis outcomes are:

Doctoral graduates with a better understanding of the industrial world;

Doctoral graduates better prepared for employment outside academy;

More and better links between university and industry.

Motivations for doctoral candidates to take place through Doc-career project are:

Gaining insight of the non-academic sector;

Facing “real life” research problem;

Enhancing employability opportunities especially outside academy;

Opportunity to build up a network of contacts outside academy;

Ready made (“jump in work”) projects;

As it can be seen, there is a general consensus on the core transferable competences, that a doctorate holder should have, and these are quite independent from the field of knowledge. Main core competences include social and communication skills, management, creative thinking, capacity of dealing with complex and multidisciplinary work and team work.

Conclusion:

In the proceeding document, we tried to put forward prerequisites for conducting the first international competition in architectural education. These include the discussion of what has changed and what requirements modern teaching methodology faces, what requirements should be fulfilled by doctoral work in architectural research, the ways in which universities should develop and etc. The importance of these issues is reflected in the vast number of published research.

Doctorate in architectural education is the highest level of research. As a result the UIA document Reflections and Recommendations requires more time, concrete definition, deepening and extension. According to preliminary findings, requirements for the quality of doctoral work vary in different schools. For example, in countries where two levels scholarly degrees were substituted by single degrees, the quality of doctoral work fell. In professional circles, there is a heterogeneous attitude towards the issue. For the minority, it is the matter of vocation, while for the majority it remains an additional level of education.

Compared to the past, architectural researchers have better research conditions. The network has facilitated collective research and projects among different architectural schools. This gives research international character and simultaneously helps elimination of differences among schools.

These are preconditions, on the bases of which, under the auspices of UIA, the first International Competition - „Research Papers in Architecture and Urban Design” was held, the aim of which was to enhance knowledge and creativity in architecture and architectural education.

We hope, that the analyses of the materials collected in terms of the abov-mentioned competition, may help us to see the realistic image and will grant rights to carry further alternations.

References:

- UNESCO-UIA Charter for Architectural Education.(Text adopted in Istanbul July 2005)
- UNESCO-UIA Validation System for Architectural Education – Istanbul 2005
- UIA and Architectural Education Reflections and Recommendations . Text adopted by the XXIIth UIA General Assembly (Berlin, July 2002)
- The European Charter for Researcher and the Code of Conduct for their Recruitment Turning Policy into Practice.- The UK conference in London 8-9 September 2005
- “Brain Gain the Instruments ” The Dutch presidency Conference, October,2004,in Hague
- Green Paper –“The European Research Area: New Perspectives’. Brussels ,4.4.2007 Sec(2007)412/2
www.eua.be
- Training in Architectural Research. Advisory Committee on Education and Training in the Filed of Architecture . Brussels, 01.10.1999.
- Thomas Will and Jorg Joppien “ Research in Architectural Education ” Dresden Technical University Germany 2pg .Barcelona , November 2007
- Jorg Joppie “ Architectural Computing as a Field of Architecture ”abstract pg. 5 Barcelona November 2007
www.uia-architectes.org UIA Private Zone
- Nana Kutateladze “Research in Architecture”The World Congress of Architecture Turin 2008, 27-03 July www.uia-architectes.org UIA Private Zone
- Magda Mostafa “Research in Architecture” article 1pg. Paris 15 April 2007www.uia-architectes.org UIA Private Zone
- Magda Mostafa “ Improving Teaching Methods in Architectural Education”pg.1 Paris 15 April 2007 www.uia-architectes.org. UIA Private Zone
- Zakia Shafie “Architectural Education and Research” Parsis 15 April 2007
- UIA- Dar Al Handasah Round Table Discussion From Practice to Theories and Vice Versa ArchCairo 2007 – Linking and Bridging :Academia and the Proffessional Realm Arch Cairo 2007 Annual Conference, Cairo, Egypt
- Per Olaf Fjeld. Writings in architectural education. Mag.Daylate&Architecture 2006 *

- EAEA 2010 Charter For Architectural research. [www. eaae. Be](http://www.eaae.be)**
- European Universities-Looking Forward With Confidence. Prague Declaration 2009
- Lidia Borrell-Domian. Collaborative Doctoral Education University-Industry Partnerships for Enhancing Knowledge Exchange.Doc-Careers Project 2009 www.eua.be***

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილია XXIV არქიტექტორთა მსოფლიო კონგრესი - ტოკიო 2011 და მასში თავმოყრილია რეფლექსური ჯგუფის მიერ "კვლევა არქიტექტურაში" შესრულებული სამუშაო; მიზანშეწონილად მივიჩნით აღნიშნული მოხსენების გამოტანა ქართული საზოგადოების წინაშე. წინამდებარე დოკუმენტით შევეცადეთ გვეჩვენებინა პირველი საერთაშორისო კონკურსის ჩატარების წინა პირობები სფეროში არქიტექტურული განათლება; რა შეიცვალა და რა მოთხოვნები აქვს წაყენებული დღეს თანამედროვე სწავლების მეთოდოლოგიას და კვლევებს არქიტექტურაში, რა მოთხოვნებს უნდა პასუხობდეს სადოქტორო ნაშრომი, რა მიმართულებით უნდა განავითაროს ყურადღება უნივერსიტეტებმა და სხვა.

Architectural Research in Progress

N.Kutateladze

RESUME

Rapport "Architectural Research in Progress" were is concentrated the material searched before by the reflexive group "Research in Architecture" was represented on the XXIV World Congress of Architecture Tokyo 2011. In our opinion it will be important to perform rapport to the Georgian society. In the proceeding document, we tried to put forward prerequisites for conducting the first international competition in architectural education. These include the discussion of what has changed and what requirements modern teaching methodology faces, what requirements should be fulfilled by doctoral work in architectural research, the ways in which universities should develop and etc.

Архитектурное исследование в прогрессе

Кутателадзе Н.

Резюме

Доклад "Архитектурное исследование в прогрессе" был зачитан на XXIV Всемирном конгрессе архитекторов - Токио 2011 и в нем сосредоточен материал, собранный рефлексной группой - "Исследования в архитектуре". Считаю целесообразным с содержанием упомянутого доклада ознакомить грузинских коллег. Предлагаемым документом мы постарались представить надлежащие условия для

проведения первого международного конкурса в сфере архитектурного образования. В докладе поставлены следующие вопросы: какие задачи стоят перед современной методологией изучения и исследования архитектурной науки; каким требованиям должны соответствовать научные работы, представленные на соискание докторской степени; по каким направлениям следует устремлять внимание университетам и тд.

საქართველოს მცირე ქალაქები – ურბანიზაციის პრობლემები, გამოწვევები,
პერსპექტივები

ლ. ხვედელიძე

სტუ, არქიტექტურის ურბანიზტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის მასწავლებელი

Lalik77@yahoo.com

საქართველოს განსახლების სისტემაში ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წილი 53.1 %-ია. საქართველო გამოირჩევა იმით, რომ ქალაქის მოსახლეობის თითქმის ნახევარი – 49,0% (რაც ქვეყნის მოსახლეობის 26,0%-ია) ცხოვრობს ქვეყნის დედაქალაქ თბილისში, 18,6% – არის სამი დიდი ქალაქის (ქუთაისი – 194,7ათ., ბათუმი – 124,8 ათ., რუსთავი – 120,8 ათ.), ხოლო 5.5% – 2 საშუალო კატეგორიის ქალაქის (გორი, ზუგდიდი) მცხოვრები. ქალაქის მოსახლეობის დანარჩენი 26.9% (639.1 ათ.) დასახლებულია 48 მცირე კატეგორიის ქალაქსა და 42 ქალაქის ტიპის დასახლებაში [ცხრ. 1]¹.

საქართველოს ქალაქის მოსახლეობის განაწილება ქალაქების სტატუსის მიხედვით – 2011წ.

ქალაქის სტატუსი (მცხოვრებთა რაოდენობა)	უმსხვილესი (მილიონზე მეტი)	დიდი (100 – 250 ათასი)	საშუალო (50 – 100 ათასი)	მცირე (50 ათასამდე)	დაბა (5 ათ. ზე ნაკლ.)	სულ
რაოდენობა (ერთეული)	1	3	2	48	42	96
მოსახლეობის საერთო რაოდენობა (ათასი კაცი)	1162.4	440.3	129.5	567.3	71.8	2371.3
ხვედრითი წილი ქალაქის მოსახლეობაში (%)	49.0	18.6	5.5	23.9	3.0	100

საქართველოში მცირე ქალაქი არის საქალაქო დასახლების დომინანტური ტიპი. ქალაქების 88,9% მიეკუთვნება მცირე ქალაქის კატეგორიას. ისინი შედარებით თანაბრადაა განაწილებული ქვეყნის ტერიტორიაზე და ქმნის განსახლების სისტემის საყრდენ კარკასს. ეკონომიკისა და განსახლების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ მათი უმეტესობა არის შესაბამისი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულის - მუნიციპალიტეტის ცენტრი, ნაწილი – რეგიონული (მხარის) ცენტრიც. ამიტომ, ისინი დიდ როლს ასრულებს საკუთარ და მიმდებარე ტერიტორიებზე დასახლებული

მოსახლეობის დასაქმების, სოციალურ-კულტურული თუ ეკონომიკური მოთხოვნების დაკმაყოფილებაში და, გარკვეულად, ასუსტებს თბილისის ურბანულ მიზიდულობას. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა შედარებით ხალხმრავალი მცირე ქალაქები (15–20 ათ. და მეტი მოსახლეობით), რომელთა გავლენის არეალი ხშირად მომიჯნავე რაიონების დასახლებულ პუნქტებზეც ვრცელდება. როგორც წესი, ამ ქალაქების უმეტესობაში, როგორც ყველა დანარჩენ მცირე ქალაქში, ურბანიზაციის დონე დაბალია, თუმცა გამოხატულია ფუნქციური ზონირება. საცხოვრებელ ზონაში მაღალია საკარმიდამო ნაკვეთებზე დაბალსართულიანი განაშენიანების ხვედრითი წილი, რაც ხელს უწყობს ნახევრად სასოფლო ცხოვრების წესს.

¹ აღწერის მასალებით, 1989–2002 წლებში ქალაქის მოსახლეობა 23.6%-ით (706.6 ათ.) შემცირდა, მთელი მოსახლეობა –15.8%-ით (857.6 ათ.), ქალაქის მოსახლეობის ხვედრითი წილი – 52.3%-მდე [3].

საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის რუკა

(წყარო: http://geostat.ge/cms/site_images)

გასული წლების სოციალურ-პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ძვრებმა ნეგატიურად იმოქმედა საქართველოს ქალაქების, განსაკუთრებით მცირე ქალაქების განვითარებაზე:

1. პირველი ინდიკატორი იყო მოსახლეობის კლება ყველა პარამეტრის მიხედვით: მკვეთრად გაიზარდა დასაქმების მიზნით მიგრაცია (განსაკუთრებით, ქვეყნის გარეთ), შემცირდა შობადობა, გაიზარდა სიკვდილიანობის კოეფიციენტი და საპენსიო ასაკის მოსახლეობის ხვედრითი წილი.
2. დაიხურა საწარმოთა უდიდესი ნაწილი, მკვეთრად შეიზღუდა ან შეჩერდა მომპოვებელი და პროდუქციის გადამამუშავებელი წარმოება. შედეგად, მოხდა კვალიფიციური კადრის გადინება ან დეკვალიფიკაცია, გაიზარდა უმუშევართა რაოდენობა, შემცირდა მოსახლეობის შემოსავლები, დაქვეითდა ცხოვრების დონე.
3. აღარ განვითარდა საქალაქო მეურნეობა, მინიმალურად არსებული კი მოშლის ზღვარზე მივიდა.
4. საცხოვრებელი ფონდის მდგომარეობა რაოდენობრივად და ხარისხობრივად გაუარესდა – მკვეთრად შემცირდა ახალშენებლობები, ფიზიკურად და მორალურად მოძველდა არსებული განაშენიანება, მაღალია კეთილმოწყობილი საცხოვრებლების ხვედრითი წილი.
5. პროფესიული და ტექნიკური სასწავლებლების დეგრადაციამ შეზღუდა პროფესიული განათლების მიღების და კვალიფიციური კადრის მომზადების შესაძლებლობა ადგილზე, რაც ახალგაზრდების მიგრაციის და მოსახლეობის კლების დამატებითი ფაქტორი გახდა. ამ მხრივ გარკვეული პოზიტიური ძვრები უკვე დაწყებულია.

ბოლო წლებში, ტრასების მშენებლობის შედეგად, მცირე ქალაქებისთვის შედარებით გაუმჯობესდა საგზაო-სატრანსპორტო კომუნიკაციები, ძირითადად ალღვა, ზოგიერთ ქალაქში კი ამოქმედდა კომუნალური მომსახურების ახალი ქსელები. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასთან ერთად შეიცვალა ქალაქების მართვის და ბიუჯეტის ფორმირების წესები და პრინციპები. მიუხედავად ამისა, მცირე ქალაქების აბსოლუტური უმეტესობის განვითარების დონის ზემოჩამოთვლილი პარამეტრები ისევ დაბალია.

აუცილებელი ცვლილებების განხორციელებაზე განსაკუთრებით შემაფერხებლად მოქმედებს მოქმედი კანონმდებლობით განსაზღვრული ადგილობრივი ბიუჯეტების ფორმირებისა და მართვის წესები, რაც ქალაქის საჭიროებების სახსრების თავმოყრას მხოლოდ მინიმალურად უზრუნველყოფს.

დავსვათ კითხვა: თბილისისა და სხვა დიდი ქალაქების ურბანული განვითარების მიმართ დამკვიდრებული მიდგომების ფონზე, მცირე ქალაქებისთვის რა პერსპექტივები შეიძლება დაისახოს?!

პირველ ყოვლისა, სრულიად გაუმართლებლად მიგვაჩნია, რომ სახელმწიფოს (თუნდაც მცირეს) არ გააჩნდეს განსახლების არანაირი პოლიტიკა, მით უმეტეს, ქალაქების ურბანული განვითარების თვალსაზრისით. შეწყვეტილია ქალაქების კვლევა და მათი ურბანული განვითარების გეგმების დამუშავება (ნაწილობრივი გამოწვევისა თბილისი), არც ერთი, ჯერ არ გაუქმებული, საპროექტო ინსტიტუტი არ მუშაობს ქალაქების განვითარების საკითხებზე, საქმის გარეშე დარჩენილი ურბანისტთა კადრი დეკვალიფიკაციას განიცდის.

ჩვენი აზრით, აუცილებელია საქართველოს **ურბანული განვითარების** და, მის ჭრილში, **მცირე ქალაქების პერსპექტივების ერთიანი კონცეფციისა და სტრატეგიის შემუშავება**, რაც თავისთავად, ორგანულად უნდა მომდინარეობდეს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების გეგმიდან (რომელიც, ასევე არ არსებობს). სტრატეგიამ უნდა განსაზღვროს მცირე ქალაქების როლი და ადგილი ქვეყნის განსახლების სისტემაში, კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურულ-საგანმანათლებლო და სხვა ფუნქციები, ჩამოაყალიბოს მათ მიმართ მიდგომის და ურბანული განვითარების ძირითადი პრინციპები, რაც შემდგომში უნდა გახდეს მცირე ქალაქების ურბანული განვითარების კომპლექსური სტრატეგიული გეგმების დამუშავების საფუძველი, ასევე შექმნას გარკვეული საყრდენები და ორიენტირები ადგილობრივი თვითმმართველობის, მოსახლეობის, ინვესტორის თუ ნებისმიერი დაინტერესებული პირის (ე.წ. სთეიჰჰოლდერის) ეკონომიკური და სოციალური აქტიურობისთვის.

საქართველოს მცირე ქალაქების პერსპექტიული განვითარების სტრატეგიის ასაგებად მხედველობაში მისაღები საერთაშორისო მიდგომები და პოლიტიკა. დასავლეთის ქვეყნებში, მიუხედავად ბევრი მსხვილი ქალაქის და მეგაპოლისის არსებობისა, ქალაქების დიდი უმეტესობა მცირე და საშუალო კატეგორიას განეკუთვნება (ქალაქების 50%-ში მოსახლეობა 5 – 10 ათასია, 25%-ში 10 – 250 ათ.). ამიტომ, მცირე ქალაქების პრობლემები აქაც საკმაოდ აქტუალურია, თუმცა მასშტაბი და მიმართულებები შედარებით განსხვავებული.

ორ ათეულ წელზე მეტია, რაც საერთაშორისო საზოგადოებამ ყურადღება მიაპყრო მცირე და დიდი ქალაქების პრობლემებს და ჩამოაყალიბა თავისი ხედვა მათი მდგრადი განვითარების მიმართ [4, 5]. ამით ხაზი გაუსვა ქალაქის (მიუხედავად მისი სიდიდისა), როგორც სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო და საინოვაციო-ტექნოლოგიური ღირებულებების მატარებელი ტერიტორიული ერთეულის მნიშვნელობას, მისი მდგრადი განვითარების აუცილებლობას.

გასათვალისწინებელია, რომ ქალაქის ურბანიზაციის დონეს განსაზღვრავს არა საქალაქო სტატუსი, ტერიტორიის სიდიდე ან მოსახლეობის რიცხოვნობა (ე.წ. ცრუ ურბანიზაცია), არამედ მისი ურბანიზებულიობის სიღრმე და ხარისხი, ასევე რამდენადაა დაკმაყოფილებული მასში საქალაქო ცხოვრების სტანდარტები და მოქალაქეთა ყოფითი თუ ინდივიდუალური მოთხოვნილებები. ქალაქური ცხოვრების ტიპი – ესაა კომუნალური მეურნეობის (წყალსადენი, კანალიზაცია), ენერგომატარებლების (დენი, გაზი, ბიოსაწვავი), ინფორმაციის მატარებლების (ტელეფონი, ინტერნეტი, ტელევიზია) და საგზაო ქსელები, ტრანსპორტი, წარმოება და დასაქმების სხვა შესაძლებლობები, სოციალური და კულტურული მომსახურება, სანიტარიულ-ჰიგიენური უსაფრთხოება, საზოგადოებრივი ობიექტები, სივრცეები და ა.შ.

ქალაქმაფორმირებელი ფაქტორების ძირითადი გენერატორია ქალაქების და მათი გავლენის არეალების ეკონომიკური პოტენციალი. სადღეისოდ, ჩვენი მცირე ქალაქების ეკონომიკური მდგომარეობა, შესაბამისად, ინვესტიციების და კვალიფიციური კადრების მიზიდვის შესაძლებლობები საკმაოდ

შეზღუდულია. ვითვალისწინებთ რა ქვეყნის დღევანდელ სიტუაციასაც, საქართველოს მცირე ქალაქების პერსპექტიული განვითარებისთვის, ეკონომიკის თანამედროვე მიმართულებებიდან, ყველაზე მისაღებად მიგვაჩნია საკმაოდ ცნობილი და აპრობირებული „კლასტერული განვითარების კონცეფცია“ [6], რომელიც 1990 წელს ჩამოაყალიბა მაიკლ პორტერმა თავის წიგნში „ქვეყნების კონკურენტული უპირატესობანი“ ("The Competitive Advantage of Nations") [7].

მ. პორტერის განმარტებით, „კლასტერი არის ჯგუფი ერთმანეთთან მოთანამშრომლე, ამავე დროს, კონკურირებადი, ურთიერთდაკავშირებული, გეოგრაფიულად კონცენტრირებული კომპანიების, სპეციალიზებული და მომსახურების მომწოდებლების, დამკომპლექტებლების, ინფრასტრუქტურის, დარგობრივი ფირმების, ასევე გარკვეულ სფეროში მათ საქმიანობასთან (მაგ., უნივერსიტეტები, სავაჭრო გაერთიანებები) დაკავშირებული ორგანიზაციების, რომლებიც ურთიერთშევესების საფუძველზე აძლიერებს როგორც ცალკეული კომპანიების, ისე მთელი კლასტერის კონკურენტუნარიანობას“ [7]. კლასტერები შეიძლება იყოს როგორც მსხვილმასშტაბიანი, ისე მცირე ეკონომიკაში, ქალაქებისა და სოფლების არეალებში, ასევე გეოგრაფიული დაყოფის სხვადასხვა დონეზე როგორც განვითარებული, ისე განვითარებადი ეკონომიკის პირობებში.

მცირე ქალაქების შემთხვევაში, **კლასტერული განვითარების უპირატესობა ისაა, რომ კლასტერი თავად “მიდის“ ქალაქთან**, იქ, სადაც უკვე დასახლებულია ხალხი და **აღარ დგება საჭიროება სამუშაო ძალის სხვაგან მიგრაციისა**.

ეკონომიკური განვითარების კლასტერული სისტემების მთავარი მახასიათებლებია: რომელიმე ისეთი მსხვილი (ლიდერი) წარმოების არსებობა, რომელიც მთელი სისტემის გრძელვადიანი სამეურნეო, საინოვაციო და სხვა სტრატეგიების განმსაზღვრელია; კლასტერის სისტემაში შემავალი ეკონომიკის სუბიექტების უმეტესობის ტერიტორიული ლოკალიზაცია; ურთიერთშორის კოოპერაციასა და კონკურენციაზე დაფუძნებული მდგრადი შიგა და გარე კავშირები და კოორდინაცია; მწარმოებლისა და მომხმარებლის სიახლოვე. ეს ყოველივე ჯამში ქმნის დადებით სინერგეტიკულ ეფექტს, რაც, ბოლოს, ქალაქისა და რეგიონის აქტიური და წარმატებული განვითარებით გამოიხატება. კლასტერული განვითარების შედეგიანობა უკვე დადასტურდა როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ ამ პროცესს წინ აუცილებლად უნდა უძღოდეს შესაბამისი საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზის შემზადება.

მცირე ქალაქებს აქვს მათი გავლენის სფეროში მოქცეული ტერიტორიის რესურსული პოტენციალის აკუმულირებისა და კონსოლიდაციის უნარი. ამიტომ, კლასტერული ეკონომიკის მეთოდები, უპირატესად კი დარგობრივი კლასტერიზაცია (მაგ.: აგროსამრეწველო, მომპოვებელ-გადამამუშავებელი, საკურორტო-რეკრეაციული და სხვა) შესაძლოა გახდეს ქმედითი ინსტრუმენტი, იმპულსი მცირე ქალაქების მძლავრი ურბანული ცხოველქმედებისა. ამ პროცესში ქვეყნის განსახლების სისტემაში უთუოდ მოხდება გარკვეული ქალაქების გამსხვილება და მათი საკვანძო ფუნქციის გაძლიერება, რაც განსახლების სისტემას გახდის უფრო დიფერენცირებულს და შესძენს მეტ მდგრადობას.

კლასტერიზაციის მნიშვნელოვანი პოზიტივია ისიც, რომ ქალაქისა და მისი რეგიონის ფარგლებში ის აყენებს ხელისუფლების ორგანოების, ბიზნესისა და მოსახლეობისთვის საერთო ამოცანებს, რაც ზრდის განათლების, წარმოების, კვლევების ეფექტიანობას და სარგებლიანია ყველასთვის. რაც მთავარია, მცირე ქალაქებს ექმნება რეალური პერსპექტივები აღმშენებლობისა და განვითარებისთვის, რისი შემდგომი ეტაპი, ლოგიკურად უნდა გახდეს მცირე ქალაქების არქიტექტურულ-ქალაქთმშენებლობითი განვითარების გეგმების შემუშავება.

ლიტერატურა

1. Грузия 2000 – Регионы. Тб. , 1987г . Том VII, гл. 2. Городское расселение.
2. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული, 2011. www.geostat.ge
3. საქართველოს მოსახლეობის 2002 წლის პირველი ეროვნული საყოველთაო აღწერის შედეგები. საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტი, 2003.
4. Европейская хартия городов. Манифест новой урбанистики. Принята Конгрессом в ходе его 15-ой Пленарной сессии 29 мая 2008 г. в Страсбурге.
5. ქარტია „ევროპის ქალაქები მდგრადი განვითარების გზაზე“ (აალბორგის ქარტია), დანია, 27 მაისი 1994წ.
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Cluster_development
7. Porter, M.E. (1990, 1998) "The Competitive Advantage of Nations", Free Press, New York, 1990.
8. საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010–2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგია. თბილისი, 2010. http://www.lsg.gov.ge/files/1909_814272_STATESTRATEGY2010-2017GEO.pdf

რეზიუმე

სტატიაში ზოგადად გაანალიზებული და შეფასებულია საქართველოს განსახლების სისტემაში მცირე ქალაქების თანამედროვე მდგომარეობა: გამოკვეთილია მცირე ქალაქების პრობლემები, დასმულია საკითხი ქვეყნის ურბანული განვითარების კონცეფციისა და სტრატეგიის დამუშავების აუცილებლობის შესახებ; გამოთქმულია წინადადება, რათა მცირე ქალაქების და მათი რეგიონების მდგრადი ურბანული განვითარებისა და ეკონომიკური ზრდისთვის გამოყენებულ იქნეს „კლასტერული განვითარების“ პრინციპი.

Урбанизация малых городов Грузии– проблемы, вызовы, перспективы

Хведелидзе Л.

Резюме

В статье в общих чертах проанализировано и оценено современное состояние малых городов в системе расселения Грузии; сформулированы проблемы малых городов; поставлен вопрос о необходимости разработки концепции и стратегии урбанизации городской сети страны; предложено применение

принципа «кластерного развития» для дальнейшего устойчивого городского и экономического развития малых городов и их регионов.

Urbanization of small towns in Georgia - problems, challenges and prospects.

L.khvedelidze

Resume

In general there is analyzed and assessed the current state of small towns in the settlements of Georgia, stated the problem of small towns, raised the question of the need to develop concepts and strategies of urban development; suggested the application of the principle of "cluster development" for the further sustainable urban and economic development of small cities and their regions.